

**S. EUSEBII SOPHRONII HIERONYMI
ECCLESIAE DOCTORIS
COMMENTARIORUM IN EZECHIELEM
PROPHETAM LIBRI QUATUORDECIM.**

Pars 2

LIBER SEXTUS.

Putabam quod, medio serpente confosso, non reviviscerent hydrae novella plantaria, et juxta fabulas poetarum, Scylla mortua, nequaquam in me Scyllaei saevirent canes, qui latrare non cessant: et haereticis Dei percussis manu, ne tentarentur, si fieri potest, etiam electi Dei (Matth. XXIV), haeresis ipsa non moritur, haereditariis contra nos odiorum suorum catulis derelictis, qui nostra simulantes, genitricis antiquae, et pellacis Ulyssis venena non deserunt: labiaque tantum melle circumlinunt; et juxta eloquia Scripturarum (Ps. LIV), mollierunt verba sua super oleum: ipsi autem sunt jacula, et jacula ignita, quae scuto fidei repellenda simul et extinguenda sunt. Haec dixi, filia Eustochium, ut laborantem me in opere prophetali, et haereticis resistantem, orationibus juves, et sextum volumen Explanationum in Ezechiel, meo ore, suo sensu Dominus explicet; ejusdemque Spiritus gratia, quo prophetis revelata sunt quae scripta legimus, nobis quoque disserentibus revelentur, ut possimus dicere: Os meum aperui, et attraxi spiritum (Psal. CXVIII, 131).

(Cap. XVIII.---Vers. 1, 2.)

Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Quid est quod inter vos parabolam vertitis in proverbium istud in terra Israel, dicentes: Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupescunt?

LXX: Et factus est sermo Domini ad me, dicens: ÷ Fili hominis ** quae est parabola haec in filios Israel, dicentium: Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupuerunt? Hoc quod Septuaginta dixerunt, fili hominis, in Hebraico non habetur. Monet autem divina Scriptura illud quod in Exodo dictum est: Ego sum Dominus Deus tuus. Deus aemulator, qui reddo peccata patrum super filios, usque ad tertiam et quartam generationem his qui oderunt me, et facio misericordiam in millia his qui diligunt me, et custodiunt praecepta mea (Exod. X, 5; Deut. V, 9, 10). Et iterum: ⁵ Cumque descendisset Dominus per nubem, stetit Moyses cum eo, invocans nomen Domini. ⁶ Quo transeunte coram eo, ait : Dominator Domine Deus, misericors et clemens, patiens et multæ miserationis, ac verax, ⁷ qui custodis misericordiam in millia ; qui aufers iniquitatem, et scelera, atque peccata, nullusque apud te per se innocens est ; qui reddis iniquitatem patrum filiis, ac nepotibus in tertiam et quartam progeniem. (Exod. XXXIV, 5 seq.), sic accipi debere, quasi proverbium, et parabolam, ut aliud in verbis sonet, aliud in sensu teneat; quod in parabola quoque duarum aquilarum supra diximus. Unde et Dominus in septuagesimo septimo psalmo: Aperiam, inquit, in parabolis os meum: loquar propositiones ab initio (Ps. LXXVII, 15). Et in Evangelio parabolam sementis, et lolii, et sinapis, quod cum sit minimum omnium seminum, in magnam consurgit arborem (Matth. XIII), ita proponit, ut aliud praetendat in verbis, aliud in sensibus teneat. Et nos usque in praesentem diem putabamus duo testimonia Exodi, quae supra (Isa. XXIX) posuimus non esse parabolam, sed simplicem explicare sententiam. Et quamquam non auderemus quidpiam dicere, nec vas fictile loqui contra figulum, quare ita, vel ita me fecisti: tamen scandalum patiebamur occultum, quod injustitia videretur Dei, alium peccare, et alium luere peccata. Si enim reddit peccata patrum super filios in tertiam et quartam generationem, injustum videtur ut alius peccet, et alius puniatur. Sed ex

eo quod sequitur: his qui me oderunt, comminationis, sive praecepti scandalum solvitur. Non enim ideo puniuntur in tertia et quarta generatione, quia deliquerunt patres eorum, cum patres potius qui fuerunt peccatores puniri debuerint; sed quia patrum exstiterunt aemulatores, et oderunt Deum haereditario malo, et impietate in ramos quoque de radice crescente. Solent in hoc loco haeretici, qui vetus non recipiunt Instrumentum, contra creatorem dicere: Quam bonus et justus Deus Legis et Prophetarum, qui quiescens, et silens ad peccata patrum, reddit his qui non peccaverunt; immo quanta in eo crudelitas, ut iram suam usque ad tertiam et quartam extendat generationem! Quibus nos respondebimus, et in hoc Dei Creatoris clementiam demonstrari. Non enim truculentiae est, et severitatis, iram tenere usque ad tertiam et quartam generationem, sed signum misericordiae poenam differre peccati. Quando enim dicit: Domine Deus miserator, et misericors, patiens et multae miserationis; et infert: reddens iniquitatem patrum super filios, et filios filiorum, hoc indicat, quod tantae misericordiae sit, ut non statim puniat, sed sententiam differat puniendi. Sin autem vindicta peccantium differtur in tertiam et in quartam generationem, cum justis sanctisque quid amplius facit. Sequitur: Et servans justitiam et misericordiam in multa millia, his qui custodiunt mandata ejus, et faciunt praecepta illius. Scriptum est in Proverbiis: Sicut uva acerba dentibus noxia est, et fumus oculis: sic iniquitas his qui utuntur ea (Prov. X, 26). Ex quo perspicuum est, non aliorum dolere dentes et obstupescere, sed eorum qui uvam acerbam comederint. Est autem loci istius hic sensus: quomodo si quis velit dicere: Patres uvam acerbam comederunt, et dentes filiorum obstupuerunt, ridiculum est, et nullam habens consequentiam: sic iniquum est atque perversum peccare patres, et filios nepotesque cruciari. Sunt qui hoc quod in Exodo scriptum est: Reddens iniquitates patrum super filios in tertiam et quartam generationem, ita edisserant, ut ad animam humanam sententiam referant,

patrem in nobis levem [Al. lenem] punctum sensuum et incentiva vitiorum esse dicentes; filium vero, si cogitatio peccatum conceperit; nepotes, si quod cogitaveris atque conceperis, opere perpetraveris; pronepotem autem, hoc est, quartam generationem, si non solum feceris quod malum est et scelestum, sed in tuis sceleribus glorieris, secundum illud quod scriptum est (Ibid., XVIII, 3): Impius cum in profundum malorum venerit, contemnit. Deus igitur primos et secundos stimulos cogitationum, quas Graeci --- vocant, sine quibus nullus hominum esse potest, nequaquam punit; sed si cogitata quis facere decreverit, aut ipsa quae fecerit, noluerit corrigere poenitentia. Unde scriptum est: Nullus hominum sine peccato, nec si unius quidem diei fuerit vita ejus. Numerabiles autem anni vitae illius (Prov. XX, 9). Et in alio loco: Quis gloriabitur castum se habere cor? Et rursum: Astra quoque non sunt munda in conspectu ejus: et adversus Angelos suos perversum quid excogitavit (Job XXV, 5). Sin autem sublimis illa natura peccato non caret, quid dicendum est de hominibus, qui fragili carne circumdati, debent loqui cum Apostolo: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus (Rom. VII, 24)? Et illud, ut cum omnia fecerimus, debeamus dicere: Servi inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus (Luc. XVII, 10). Et: Nisi Dominus aedificaverit domum, in vanum laboraverunt qui aedificant eam: nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam (Psal. CXXVI, 1, 2). Ad probationem autem hujus rei, quod nequaquam primus pulsus cogitationis, immo parvus mentis instinctus puniatur a Deo, sed si quod mente conceperis, opere consumes, illud de Genesi proferendum est: Cham peccavit, irridens nuditatem patris; et sententiam non ipse qui risit, sed filius ejus suscepit Chanaan: Maledictus, ait, Chanaan; servus erit fratrum suorum (Genes. IX). Quae enim justitia est, ut pater peccaverit, et in filium sententia proferatur? Necnon quod in contrariam partem ponit Apostolus (I Tim. II), salvam esse mulierem, si filii ejus permanserint in fide, et sanctitate, et pudicitia,

videtur sententia justitiam non habere, ut si filii boni fuerint et nepotes, salventur parentes. Quanti enim parentes sancti sunt, et malos habent filios: et e contrario quanti parentes peccatores, justos et sanctos filios generant? Ergo secundum hunc sensum cuncta accipienda quae supra diximus, peccata parentum atque generantium, in ramis, non in radice puniri. Hoc interim de proverbio sive parabola dixisse sufficiat: quod Lex et Prophetæ, hoc est, Exodus et Ezechiel, immo ipse Deus qui et hic et ibi locutus est, nequaquam in sententiis discrepare videatur, aut hic corrigere, quod ibi male dixerit. Si quis autem vel meliorem, vel alterum sensum potuerit reperire, qui contrariorum inter se testimoniorum scandalum tollat, illius magis acquiescendum sententiae est.

(Vers. 3, 4.)

Vivo ego, dicit Dominus, si erit vobis ultra parabola haec in proverbium in Israel. Ecce omnes animae meae sunt: ut anima patris, ita et anima filii mea est. Anima quae peccaverit, ipsa morietur.

LXX: Vivo ego, dicit Adonai Dominus, si fuerit ultra, ut dicatur haec parabola in Israel: quia omnes animae meae sunt. Quomodo anima patris, ita anima filii mea est. Anima quae peccaverit ipsa morietur. Quid significet, Vivo ego, dicit Dominus, et parabola, vel proverbium, supra plenius diximus: quae nequaquam dicetur in Israel, sed in his qui Dei notitiam non habent, nec possunt perspicere veritatem. Omnes, inquit, animae meae sunt; juxta creaturam, non juxta meritum: ut S. Moyses appellabatur homo Dei, de quo scriptum est: Oratio S. Moysi hominis Dei (Deut. XXXIII, 1). Et Elias qui ad quinquaginta militum principem loquebatur: Et si homo Dei ego sum, descendat ignis de coelo super te, et super quinquaginta viros (IV Reg. I, 12). Homo vero peccati et filius iniquitatis, non vocatur homo Dei, sicut servus et

famulus Dei hi appellantur, de quibus dici non potest: Omnis qui facit peccatum, servus est peccati (Joan. VIII, 34). Et iterum: A quo enim quis vincitur, ejus et servus est (II Petr. II, 19). Sicut peccata filiorum non nocent patribus, sic peccata patrum ad filios non redundant; sed anima quae peccaverit, ipsa morietur: non abolitione substantiae, sed ex ejus consortio, qui dicit: Ego sum vita (Joan. XIV, 6). Et alibi loquitur: Omnis qui vivit et credit in me, non morietur in aeternum (Ibid. XI, 26). Et: Amen, amen dico vobis: qui sermonem meum custodierit, mortem non videbit in sempiternum. Vita enim nostra abscondita est cum Christo in Deo (Ibid. VIII, 51): quia victuri sumus quando Christus apparuerit vita nostra in gloria (Coloss. III, 3); et implebitur illud quod scriptum est: Amen amen dico vobis: qui sermonem meum audit, et credit ei qui misit me, habet vitam aeternam: et in iudicium non venit, sed transibit de morte in vitam (Joan. V, 24). Illud autem quod a Balam dicitur: Moriatur anima mea in animabus justorum (Num. XXIII, 10): hunc habet sensum, ut cupiat mori saeculo atque peccato, ac vivere cum justorum animabus, quorum vita Christus est, et possunt canere: Placebo Domino in regione viventium (Ps. CXIV, 9). Non est enim Deus mortuorum, sed vivorum (Matth. XXII, 32). Et si Balaam, ut verisimile est, in linguam nostram translatus, vanum populum sonat: perspicuum est quod vanus prius gentium populus desideret habere consortium cum animabus justorum, Abraham, Isaac et Jacob, qui --- id est, recti et justii nuncupantur. Unde et Geneseos liber, ex eorum vocabulo nomen accepit.

(Vers. 5, 6 seq.)

Et vir si fuerit justus, et fecerit iudicium et justitiam; in montibus non comederit, et oculos suos non levaverit ad idola domus Israel; et uxorem proximi sui non violaverit, et ad mulierem menstruatam non accesserit; et hominem non contristaverit; pignus debitori reddiderit;

per vim nihil rapuerit; panem suum esurienti dederit; et nudum operuerit vestimento; et ad usuram non commodaverit; et amplius non acceperit; ab iniquitate averterit manum suam; iudicium verum fecerit inter virum et virum; in praeceptis meis ambulaverit, et iudicia mea custodierit, ut faciat veritatem: hic justus est, vita vivet, dicit Dominus Deus.

LXX; Homo autem qui fuerit justus, qui facit iudicium et justitiam; super montes non comederit, et oculos suos non levaverit ad cogitationes domus Israel; et uxorem proximi sui non contaminaverit, et ad mulierem fluentem sanguine non accesserit; et hominem non oppresserit; pignus debitori reddiderit; et rapinam non rapuerit, panem suum esurienti dederit; et nudum operuerit vestimento; et pecuniam suam ad usuram non dederit; et amplius non acceperit; ab iniquitate averterit manum suam; iustum iudicium fecerit inter virum et inter proximum eius; in praeceptis meis ambulaverit, justificationes meas custodierit, ut faciat eas: hic justus est, vita vivet, dicit Adonai Dominus. Vultis, ait, scire hoc quod dictum est: Peccata patrum reddam in tertiam et quartam generationem (Deut. V, 9), non id sonare quod plerique existimant; nec esse simile huic sententiae: Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupuerunt (Jerem. XXXI, 29): audite quae illaturus sum: si fuerit pater justus, qui haec fecerit, et illa non fecerit, et habuerit filium pessimum, qui, desertis virtutibus patris, se flagitiis manciparit; nonne et iste vita vivet quia justus est; et ille morte morietur, quia omnia perpetrarit, quae pater vitando justus effectus est? Videamus catalogum virtutum patris, quae mihi videntur in decem et septem partes dividi. Quarum primum est, fecisse iudicium; secundum huic simile, iudicio copulasse justitiam; tertium, non comedisse in montibus; quartum, oculos non levasse ad idola, sive ut LXX transtulerunt, ad cogitationes domus Israel; quintum, uxorem proximi sui non violasse. Sextum, menstruatae uxoris vitasse

complexus. Septimum, hominem non contristasse, sive, ut LXX ediderunt, oppressisse per potentiam; octavum, pignus debitori reddidisse; nonum, per vim nihil rapuisse, vel, juxta LXX, rapinam non rapuisse; decimum, panem suum esurienti dedisse; undecimum, nudum operuisse vestimento; duodecimum, ad usuram pecuniam non dedisse; tertium decimum, nihil ex his quae dederit amplius accepisse; decimum quartum, ab iniquitate avertisse manum suam; decimum quintum, quod simile videtur primo, sed in parte diversum est, iudicium verum fecisse inter virum et virum, sive proximum suum; decimum sextum, in praeceptis Domini ambulasse; decimum septimum, iudicia et justificationes illius custodisse. Quorum singula quid velint, dicemus in consequentibus. Si fuerit, ait, vir justus et fecerit iudicium. Scriptum est in Proverbiis: Cogitationes justorum iudicia (Prov. XII, 5). Qui hanc virtutem possederit, ut nihil sine ratione faciat et iudicio, potest illud propheticum dicere: Iudicia Domini vera, justificata in semetipsis (Ps. XVIII, 10), et cum recte omnia iudicavit, ut non accipiat personam pauperis in iudicio, implebit praeceptum Domini: Sicut minorem, sic et majorem iudicabis (Prov. XVIII), audacter dicens: Desideravit anima mea desiderare iudicia tua in omni tempore (Ps. CXVIII, 10). Et iterum: Viam veritatis elegi, iudicia tua non sum oblitus (Vers. 30). Et in eodem psalmo: Cognovi quia iustitia iudicia tua (Vers. 75); et in tantam proficiet beatitudinem, ut intelligat iudicia Domini, quae sunt abyssus multa; et dicat cum Apostolo: O profundum divitiarum sapientiae et scientiae Dei, quam inscrutabilia sunt iudicia ejus, et investigabiles viae illius (Rom. II, 33). Et in oratione commemoret: Quoniam iudicia tua jucunda (Psal. CXVIII, 39). Post iudicium sequitur iustitia, quam qui habuerit, Christum liquido possidebit, qui juxta Apostolum factus est nobis iustitia, et sanctificatio, et redemptio (I Cor. I); ut faciat iustitiam veram, nec personas recipiat in iudicio; sed de sua sciat in aliorum iudicio iustitia iudicandum. Tertium est in montibus non comedere, quod Judaei

existimant ad idololatriae pertinere peccatum. Crebro enim legimus in Regum et Paralipomenon libris: Verumtamen ab excelsis non recessit. Adhuc populus immolabat in excelsis, et adolebat incensum in sublimibus (III Reg. XV, 22; Paral. XX), hoc Scriptura significante, quod in montibus lucisque, idolis hostias immolaverint, et thura succenderint. Nos autem dicemus comedere eum in montibus, qui dicit cum Pharisaeo: Gratias ago tibi, Deus, quod non sum huic similis publicano: jejuno bis in sabbato: decimas do omnis substantiae meae (Luc. XVIII, 12), etc. Et e contrario Publicanus audiens eum, qui dixerat: Discite a me, quia mitis sum et humilis corde (Matth. XII, 29), percutiebat pectus suum manu, hoc est, pessimarum cogitationum thesaurum, et oculos ad coelum non audebat extollere. Sed et illud quod alibi dicitur: Majora te non requiras, et fortiora te non scruteris (Eccli. III, 22), omnes haereticos arguit in montibus comedere superbiae, et Ecclesiasticam despiciere simplicitatem, et nescire de se scriptum: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam (Jacob. IV, 6). Quarto loco ponitur, et oculos suos non levaverit ad idola domus Israel, pro quibus Septuaginta cogitationes transtulerunt. Idola autem, id est, simulacra quae de suo corde finxerunt, omnes haeretici faciunt, ad quae levant cordis oculos, qui falsitatem eorum atque mendacium putaverint veritatem. Domus autem Israel simulacra dicuntur, quae reperiuntur in Ecclesia; et per occasionem falsi nominis scientiae, simplices quosque seducunt, ut philosophorum dogmata introducant in domum Israel, eorum scilicet qui Deum mente conspiciunt. Quinto loco ponitur: et uxorem proximi sui non violaverit, sive contaminaverit, quod aperte adulterium quidem prohibet; sed ex eo quod additur, proximi sui, nisi omnis homo proximus intelligatur, videtur esse praeceptum, ut ab amicorum nos abstinenceamus uxoribus; inimicorum vero, et ignotorum conjuges libere polluamus. Proximus ergo omnis homo hominis accipiendus, juxta parabolam Evangelii, quae a Salvatore proponitur, cujusdam hominis

qui Jericho descendens, a latronibus vulneratus est: quando interrogat Pharisaeus, quis fuerit proximus ejus, docens illum esse proximum, qui bene fecerit. Potest juxta mysticos intellectus uxor intelligi sancti viri, sapientia, dicente Salomone: Ama illam, et amplexabitur te: dilige illam, et custodiet te (Prov. IV, 6). Quam contaminare desiderat, qui aliorum benedicta reprehendit, et facibus accensus invidiae, sancta violat, casta corrumpit, pura contaminat. Sextum est: Et ad mulierem, sive uxorem menstruatam non accesserit. Per singulos menses, gravia atque torpentia mulierum corpora, immundi sanguinis effusione relevantur. Quo tempore si vir coierit cum muliere, dicuntur concepti foetus vitium seminis trahere: ita ut leprosi et elephantiaci ex hac conceptione nascantur, et foeda in utroque sexu corpora, parvitate [Al. pravitate] vel enormitate membrorum, sanies corrupta degeneret. Praecipitur ergo viris, ut non solum in alienis mulieribus, sed in suis quoque, quibus videntur lege conjungi Scriptura dicente: Crescite et multiplicamini, et replete terram (Genes. I, 28), certa concubitus norint tempora, quando coeundum, quando ab uxoribus abstinendum sit. Quod quidem et Apostolus et Ecclesiastes sonant: Tempus amplexandi, et tempus longe fieri a complexibus (Eccles. III, 6). Caveat ergo et uxor, ne forte victa desiderio coeundi illicitat virum, et maritus, ne vim faciat uxori, putans omni tempore subjectam sibi esse debere conjugii voluptatem. Unde et Paulus: Ut noverit, inquit, unusquisque possidere vas suum in sanctitate et pudicitia (I Thess. IV, 4). Pulchre in Xysti Pythagorici sententiolis dicitur: Adulter est uxoris propriae, amator ardentior. Quem librum quidam in Latinam linguam ransferens, martyr Xisti nomine voluit illustrare: non considerans in toto volumine, quod in duas partes frustra divisit, Christi nomen et Apostolorum omnino reticere. Nec mirum, si gentilem philosophum in martyrem et Romanae urbis episcopum transtulerit: cum Eusebii quoque Caesariensis primum pro Origene librum, Pamphili martyris vocabulo commutarit, ut facilius tali laudatore

libros impiissimos --- Romanis conciliaret auribus. Sequitur in loco septimo: Et hominem non contristaverit, sive, ut LXX transtulerunt, non oppresserit per potentiam. Quo vitio atque peccato nescio quis alienus sit. Et Aegyptii enim opprimebant Hebraeos per potentiam. Unde et Abacuc queritur, quare impius opprimat justum (Abac. I). Atque utinam de solis his diceretur qui foris sunt, et non de his qui intus. Solent enim et principes Ecclesiarum opprimere plebem per superbiam. De quibus scriptum est: Principem te constituerunt, ne eleveris: esto inter eos quasi unus ex ipsis (Eccli. XXXII, 1). Et Salvator praecepit: Qui vult inter vos esse primus, sit omnium minimus [Al. novissimus] (Matth. XX, 27). Quod autem juxta Hebraicum dicitur, et hominem non contristaverit, Apostolico congruit testimonio: Nolite contristare Spiritum sanctum, qui habitat in vobis (Ephes. IV, 30). Et in Evangelio quod juxta Hebraeos Nazaraei legere consueverunt, inter maxima ponitur crimina, qui fratris sui spiritum contristaverit. Si autem tristitia alterius interficit contristantem, quid de iniquitate et tyrannica mente dicendum est, cui illud convenit: Quid gloriatur terra et cinis (Eccli. X, 9)? ut oblitus conditionis suae quomodo plenus puitis, felle, stercoribus, et post paululum vermibus exarandus, ponat in coelum os suum, et lingua ejus pertranseat usque in terram, et dicat cum vero Nabuchodonosor: Ascendam in coelum, super sidera coeli ponam thronum meum, et ero similis Altissimo (Isa. XIV, 12). Octavum est: Pignus debitori reddiderit. Non omni debitori, alioquin multis occasio recipiendorum pignorum, fiet divitiarum materia: sed ei debitori, de quo in lege scribitur, quod pauper sit, et proprium opposuerit vestimentum, et ante solis occasum operimentum recipere debeat (Deut. XXIV), ne cruciatus frigore, clamet ad Dominum, qui ultor est ejus injuriae. Sin autem juxta ea quae sequuntur, panem esurienti dare debemus, et nudum operire vestimento (Exod. II): quanto magis suum reddere, si tamen debitoris indubitata paupertas est? Possumus quoque pignus reddere debitori, quando ei, cui dilectione conjungimur,

et qui nobis debet mutuam charitatem, reddimus pignus suum, nihil debiti ejus apud nos ultra retinentes. Nonum possidet locum: Per vim nihil rapuerit, sive juxta Septuaginta, rapinam non rapuerit. De raptoribus et Apostolus loquitur, quod inter caeteros peccatores ne vescendum quidem cum hujuscemodi sit: omnisque rapina mixta violentiae est (I Cor. VI). Nisi enim vis fuerit illata, rapina non proficit. Est autem et sancta violentia, rapinaque optabilis, de qua scribit et Evangelium: A diebus Joannis Baptistae regnum coelorum vim patitur, et violenti diripiunt illud (Matth. XI, 12). De qua et Judas frater Jacobi loquitur: Et alios quidem de igne rapite: aliorum vero qui judicantur miseremini (Judae 23). Et e contrario adversariae potestates in perniciem eorum quos rapiunt, praedam rapere festinant. Quod significat et Jacob, dicens: Bestia mala comedit eum: bestia mala rapuit Joseph (Genes. XXXVII, 33). Unde et oves Domini quae sequuntur eum, non rapiuntur de manibus ejus. Et ipse dicit: Pater quod dedit mihi, omnibus majus est, et nemo potest rapere de manu Patris mei (Joan. X, 29). Ex quo perspicitur, una Patris Filiique potestas, virtus atque substantia. Si enim de Filii manu, quae dedit Pater, nemo potest rapere, et haec eadem in Patris manu sunt quae non rapiuntur ab eo, liquido comprobatur, omnia Patris et Filii esse communia, et in Filii manu tenere Patrem, sicut Patris manu tenentur quae Filii sunt. Decimum est: Panem suum esurienti dederit. Per quod docemur eleemosynam non saturis faciendam, sed esurientibus: nec dandum panem his qui ructant plenitudine, sed his qui inanitate cruciantur. In pane autem omnis continetur cibus. Et significanter dicitur, suum: ne de rapinis, et usuris et alieno malo quaesitum panem, vertamus in misericordiam: Redemptionem enim animae viri (Prov. XIII, 7), propriae divitiae. Quod multos facere conspicimus, clientes et pauperes, et agricolas; ut taceam de militantium et judicum violentia, qui opprimunt per potentiam, vel furta committunt, ut de multis parva pauperibus tribuant, et in suis sceleribus gloriantur.

Publiceque diaconus in Ecclesiis recitet offerentium nomina: tantum offert illa, tantum ille pollicitus est, placentque sibi ad plausum populi, torquente eos conscientia. Damusque materiam miseris, ut gaudeant, ad ea quae tribuunt, et non lugeant ad ea quae rapuerint. Metius autem est ut intelligamus panem justi eum esse qui dicit: Ego sum panis vivus, qui de coelo descendi (Joan. VI, 51); et quem in oratione nobis tribui deprecamur: Panem nostrum supersubstantialem da nobis (Matth. VI, 11); ut quem postea semper accepturi sumus, in praesenti saeculo quotidie mereamur accipere. Hunc panem justus esurientibus tribuit, de quibus scriptum est: Beati qui esuriunt et sitiunt (Matth. V, 6). Quia qui justus est, communem omnium panem, suum facit proprium, qui defecerat in Judaea, propheta dicente: Auferam ab eis fortitudinem, sive baculum panis. Hoc quod loquimur, si tamen Christi sumus immo quod propheta commemorat, panis credentium est et esurientium. Qui omnino non dandus est his, qui manducaverunt et biberunt et saturati sunt, et incrassati calcitraverunt, de quibus dicitur: Vae qui saturati estis nunc, quia esurietis (Luc. VI, 25), ne evomant illum, dicente Salomone: Evomet enim et contaminabit sermones tuos bonos (Prov. XXIII). Quod aliis verbis Salvator loquitur: Ne detis sanctum canibus: neque mittatis margaritas vestras ante porcos (Matth. VII, 6). Undecimum possidet locum: Et nudum operuit vestimento. Qui sermo juxta superioris versiculi explanationem, dupliciter disserendus est: ut et nudis tribuamus operimentum, Salvatore dicente: Nudus eram, et operuistis me (Matth. XXV), et nudis fide atque virtutibus tribuamus vestimentum Christi, de quo scriptum est: Quotquot enim in Christo baptizati estis, Christum induistis (Galat. III, 27). Hoc vestimento nudus erat, qui vestem non habens nuptialem, projectus est de convivio. De hac nuditate, et ad Jerusalem Dominus loquitur: Tu autem eras nuda et confusione [Al. confusionis] plena (Supra XVI, 7). Duodecimum numerum tenet: Et ad usuram

non commodaverit, sive ut LXX transtulerunt, pecuniam suam ad usuram non dederit. In Hebraico cunctarum specierum usura prohibetur; in LXX tantum pecuniae. Juxta quod et in quarto decimo psalmo scriptum est: Qui pecuniam suam non dedit ad usuram (Psal. XIV, 5). Et quomodo dicitur: Patri tuo non foenerabis, alieno autem fenerabis (Deut. XV, 6, ⁶ Foenerabis gentibus multis, et ipse a nullo accipies mutuum. Dominaberis nationibus plurimis, et tui nemo dominabitur). Sed vide profectum: In principio Legis a fratribus tantum fenus tollitur; in propheta ab omnibus usura prohibetur, dicente Ezechiele: Pecuniam suam non dedit ad usuram. Porro in Evangelio virtutis augmentum est, praecipiente Domino: Foeneramini his a quibus non speratis recipere (Luc. VI, 35). Sequitur in tertio decimo loco: Et amplius non acceperit. Putant quidam usuram tantum esse in pecunia. Quod praevidens Scriptura divina, omnis rei aufert superabundantiam, ut plus non recipias quam dedisti. Solent in agris frumenti et milii, vini, et olei, caeterarumque specierum usurae exigi, sive ut appellat sermo divinus, abundantiae: verbi gratia, ut hyemis tempore demus decem modios, et in messe recipiamus quindecim, hoc est, amplius partem mediam. Qui justissimum se putaverit, quartam plus accipiet portionem, et solent argumentari ac dicere: Dedi unum modium, qui satus fecit decem modios. Nonne justum est, ut medium modium de meo plus accipiam, cum ille mea liberalitate, novem et semis de meo habeat? Nolite errare, inquit Apostolus, Deus non irridetur (Galat. VI, 7). Respondeat enim nobis breviter foenerator misericors: utrum habenti dederit, an non habenti? Si habenti, utique dare non debuerat, sed dedit quasi non habent. Ergo quare plus exigit quasi ab habente? Alii pro pecunia foenerata solent munuscula accipere diversi generis, et non intelligunt usuram appellari et superabundantiam, quidquid illud est, si ab eo quod dederit, plus acceperint. Quartus decimus gradus: Ab iniquitate, ait, averterit manum suam, ut omni opere fugiat iniquitatem. Non enim

solum manu, sed et aliis membris committitur iniquitas, dicente Salomone: Iniqua labia procul a te remove (Prov. IV, 24). Et in Psalmis: Iniquitatem in excelso locuti sunt (Ps. LXXII, 8). Pes quoque currit ad iniquitatem, et oculus si alienam mulierem concupiscat, nec sit ejus imitator, de quo dicitur: Iniquitatem non fecit, et dolus non est inventus in ore ejus (Isa. LIII, 9). Unde et de iniquo mammona jubemus facere nobis amicos, qui nos in aeterna recipiant tabernacula. Quintum decimum est: Judicium verum fecerit inter virum et virum, sive proximum suum. Quod videtur idem sonare quod primum, ubi scriptum est: Si fuerit justus, et fecerit judicium; sed addita veritate judicii: quod facit inter virum et virum, sive proximum suum, --- cernitur habere virtutum. Unde et in Proverbiorum exordio, post multa praecepta, correptio infertur judicii. Scire, inquit, sapientiam et disciplinam, et intelligere verba prudentiae, suscipere versutias sermonum, et nosse justitiam veram, et post omnia corrigere judicium (Prov. I, 2, 3). Quamobrem et Apostolus (I Cor. VI) reprehendit eos qui in Ecclesia constituti sunt, quod habeant inter se judicia, minimusque eligitur, atque contemptus, qui juxta Evangelium primus est, ut judicet inter virum et virum, qui destruxit ea quae parvuli sunt, et pervenit usque ad perfectum virum; et tamen majori sententia indiget, ut possit ad veritatem judicii pervenire. Sequitur in sexto decimo loco: In praeceptis meis ambulaverit. Et in decimo septimo: Judicia et justificationes meas custodierit, ut faciat ea, factaque custodiat. Quorum utrumque multiplicem habet intelligentiam, si velimus omnia legis mandata replicare, in quibus praecepta Domini, et in quibus justificationes esse dicuntur. Plenus est praeceptorum et justificationum centesimus octavus decimus psalmus, et ex parte octavus decimus, in quo scriptum est: Justitiae Domini rectae, laetificantes corda, et praeceptum Domini lucidum, illuminans oculos (Ps. XVIII, 9). In quo quaeritur, quomodo in hoc eodem propheta dixerit Deus: Dedi eis justificationes non bonas, in quibus non vivant in eis (Infra

XX, 28). Facilisque responsio est et plenior in consequentibus, non vivere Judaeos sequentes occidentem litteram, et vivere Christianos intelligentes spiritum vivificantem. Longum est, si voluerimus probare testimoniis, ubi praecepta Domini, et ubi justificationes esse dicantur, et quibus singula, vel diversitatibus, vel obscuritatibus involvantur. Unde et in praesenti loco infertur: Hic justus est, vita vivet, ait Dominus Deus. Qui haec fecerit, et illa non fecerit, nequaquam punietur delictis patris, sed suis vivet virtutibus.

(Vers. 10 seqq.)

Quod si genuerit filium latronem, effundentem sanguinem, et fecerit unum de istis (sive ut LXX transtulerunt, et fecerit peccata: in via patris sui justus non ambulaverit), et haec quidem omnia non facientem, sed in montibus comedentem, et uxorem proximi sui pollutentem, egenum et pauperem contristantem (sive opprimentem), rapientem rapinas, pignus non reddentem, et ad idola levantem oculos suos, abominationem facientem, ad usuras dantem, et amplius accipientem, numquid vivet? Cum universa detestanda haec fecerit, morte morietur: sanguis ejus in ipso erit. Pro latrone in Hebraico scriptum habet PHARIS, quod Aquilae secunda editio, peccatorem; Symmachus, transgressorem, Septuaginta et Theodotio pestilentem interpretati sunt. Quomodo autem pestilentia morbos creat, et passim regiones in quibus incubuerit, vastare consuevit, sic pestilens homo universa populatur. Dicamusque primum juxta historiam, ut sciatis iniquitates patrum non redundare ad filios. Si justus fecerit quae superior sermo per ordinem texuit, vita vivet. Quod si genuerit filium recedentem a Domini servitute, et patris virtutes vitiis commutantem, ut faciat quae ille non fecit, et non faciat quae ille operatus est: numquid vivere poterit? Certe non vivet, sed erit reus sanguinis sui. Porro juxta intelligentiam spiritualem, justus vir Ecclesiasticus, si

fidem Evangelicam praedicaverit, et filius ejus atque discipulus haeretico fuerit errore deceptus, vocabitur pestilens. De quo et in primo psalmo scribitur: Et in cathedra pestilentiae non sedit (Psal. I, 1). Et in proverbii confidens et procax, et superbus pestilens appellatur (Prov. XXXIII). Iste effudit sanguinem deceptorum, et omnia in se peccata congeminat; comedens in montibus superbiae, et Ecclesiam proximi sui polluens, egenos et pauperes in scientia Scripturarum contristans, opprimens atque supplantans: rapinam rapiens, eos quos de Ecclesia seduxerit: pignus non reddens, quod a magistro acceperat, ut impleret quod scriptum est: Gratis accepistis, gratis date (Matth. X, 8). Et ad idola atque simulacra, quae de suo corde finxit, levans oculos suos, cunctasque faciens abominationes: et dans ad usuram pecuniam, ut errorem magistri discipulorum augeat diligentia; et repetens ab his quibus tribuit, amplius quam dederat: certe vivere non poterit, sed in suo sanguine morietur.

(Vers. 14 seqq.)

Quod si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui quae fecit, timuerit, et non fecerit simile eis: super montes non comederit, et oculos suos non levaverit ad idola domus Israel, et uxorem proximi sui non violaverit, et virum non contristaverit, pignus non retinuerit, et rapinam non rapuerit, panem suum esurienti dederit, et nudum operuerit vestimento, a pauperis injuria averterit manum suam, usuram et superabundantiam non acceperit, judicia mea fecerit, in praeceptis meis ambulaverit: hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita vivet. Pater ejus, qui calumniatus, et vim fecit fratri, et malum operatus est in medio populi sui, ecce mortuus est in iniquitate sua.

Nec, inquit, miremini, si justus viri filius declinans ad vitia atque peccata, morte moriatur. Cum econtrario filius

peccatoris et impii, si viderit perversitatem viarum patris sui, et converterit se, ut mala non faciat et faciat bona, reus paternorum scelerum non teneatur. Quod et in nobis accipi potest, quibus in Psalmis dicitur: Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum, et domum patris tui: et concupiscet rex decorem tuum (Ps. XLIV, 11). Et qui de gentium sumus stirpe generati, ut relinquamus parentum crimina, et faciamus iudicium atque justitiam, et vivamus in ea. Repetit itaque quae supra latius prosecuti sumus. Et ideo breviter cuncta percurramus, ad illa quae obscuriora et nova sunt transire cupientes.

(Vers. 19, 20.)

Et dicitis: Quare non portavit filius iniquitatem patris? Videlicet, quia filius iudicium et justitiam operatus est, omnia praecepta mea custodivit et fecit illa: vita vivet. Anima quae peccaverit, ipsa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris: et pater non portabit iniquitatem filii. Justitia iusti super eum erit, et impietas impii erit super illum.

Solvit quaestionem, quam e contrario poterat auditor opponere. Soletis, ait, dicere: Quare filius iustus non portavit iniquitatem patris? Ad quae ipse respondet: Videlicet, quia filius bene operatus est, et patris delicta non fecit. Iustumque est, ut quomodo peccator in suo scelere moritur; sic iustus in suis vivat virtutibus: et moriatur anima quae peccaverit; et vivat quae Dei praecepta custodierit.

(Vers. 21, 22.)

Si autem impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis quae operatus est, et custodierit universa praecepta mea, et fecerit iudicium et justitiam: vita vivet,

et non morietur. Omnium iniquitatum ejus quas operatus est, non recordabor.

In tantum, ait, peccata patrum ad filios non redundant, nec justum filium sceleratus praegravat pater: neque alii pro aliorum sceleribus puniuntur, ut ipse unus atque idem qui prius impius fuit atque peccator, si postea egerit poenitentiam, et ad meliora conversus pristina peccata deleverit, non judicetur vetustate peccati: sed in meum suscipiatur gregem, innovatione virtutis. Simulque considerandum, qualem impium et peccatorem suscipiat poenitentem. Si ab omnibus, inquit, peccatis suis quae operatus est, averterit se, et custodierit universa praecepta Domini, quo scilicet omnia crimina derelinquat, et cunctas virtutes sequatur: si omnia bona fecerit, et cuncta deseruerit mala; et ego omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, obliviscar.

(Vers. 23.)

In justitia sua, quam operatus est, vivet. Non tam mea quam sua vivet justitia: licet justitiae meae sit, bonis bona, et malis mala reddere.

Numquid voluntatis meae est mors impii, dicit Dominus Deus: et non ut convertatur a viis suis, et vivat? (I. Tim. II).

Ergo Domini voluntatis est, omnes salvos fieri, et ad notitiam veritatis venire. Ubi cumque autem Dei videtur severa et truculenta sententia, non homines, sed peccata condemnat.

(Vers. 24.)

Si autem averterit se justus a justitia sua, et fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes quas operari solet impius: numquid vivet? Omnes justitiae ejus quas

fecerat non erunt in recordabuntur. In praevaricatione qua praevaricatus est, et in peccato suo quod peccavit, in ipsis morietur.

Sicut justum antea peccatorem non praegravant antiqua delicta: sic peccatorem qui prius justus fuerit, non juvant veteres justitiae. Unusquisque enim in quo inveniatur, in eo judicabitur.

(Vers. 25.)

Et dixistis: Non est aequa via Domini. Audite ergo, domus Israel: Numquid via mea non est aequa: et non magis viae vestrae pravae sunt? Reddit causas quare Domini justa sententia sit.

Putatis me, ait iniquum, ut peccata patrum reddam filiis (Deut. XXIV); et aliis comedentibus uvam acerbam, aliorum dentes obstupescant (Jerem. XXXI)? Ecce unusquisque in suo peccato moritur, et in sua justitia vivificatur: in utroque non praeterita, sed praesentia judicatur. Quin potius vestra iniqua sententia est, qui putatis parabolam non esse parabolam: sed sic eam accipitis, quasi historiae veritatem, ut aliorum scelera in aliis puniantur.

(Vers. 26.)

Cum enim averterit se justus a justitia sua et fecerit iniquitatem, morietur in eis. In injustitia quam operatus est morietur.

Potest et hoc intelligi: Justus prius populus Israel, avertit se a justitia sua, quia justitiae reliquit auctorem, et fecit iniquitatem, Dei Filium denegando. In peccato atque scelere quod operatus est morietur: non in pluribus, sed in uno, haeredem interficiens, ut perderet haereditatem.

(Vers. 27, 28.)

Et cum averterit se impius ab impietate sua quam operatus est, et fecerit iudicium atque iustitiam, ipse animam suam vivificabit. Considerans enim et avertens se ab omnibus iniquitatibus suis quas operatus est, vita vivet, et non morietur.

E contrario, ait, gentium populus non habens notitiam Dei, et impius, si se averterit ab impietate sua, quam prius operatus est in idololatria, et fecerit ea quae Israeli lege praecepta sunt: ipse prius mortuus vivificabit animam suam. Vidensque se interisse in iniquitatibus quas operatus est, credet in eum qui dicit: Ego sum via, veritas et vita (Joan. XIV, 6): vita vivet, et non morietur.

(Vers. 29.)

Et dicunt filii Israel: Non est aequa via Domini. Numquid viae meae non sunt aequae, domus Israel: et non magis viae vestrae pravae?

Usque hodie Israel blasphematur Deum, cur populum suum reliquerit, et gentium assumpserit multitudinem. Quos arguit Dominus, quod viae eorum pravae sint, Domini autem iusta sententia, ut perditis colonis prioribus, alios in vineam suam mittat agricolas. Quod intelligentes in Evangelii parabola, dixerunt Judaei: Non erit istud (Luc. XX, 16).

(Vers. 30.)

Idcirco unumquemque iuxta vias suas iudicabo, domus Israel, ait Dominus Deus.

Sive de gentium multitudine, sive de Israel populo sint qui iudicantur: Non est personarum acceptio apud

Deum (Coloss. III, 25), sed unusquisque sua coronabitur fide: et impietate atque infidelitate damnabitur.

(Vers. 31.)

Convertimini et agite poenitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, et non erit vobis in ruinam iniquitas. Projicite a vobis omnes praevaricationes vestras, in quibus praevaricati estis.

Proprie ad Israel iste sermo dirigitur, ut agant poenitentiam, et relinquunt iniquitates, sive praevaricationes suas, quibus in Deum praevaricati sunt. Potest autem et ad utrumque populum intelligi: ut et Israel, et gentium turba, sua vitia derelinquens, convertatur ad eum qui possit sanare contritiones suas.

Et facite vobis cor novum, et spiritum novum. Ut vetustatem litterae deserentes, vivatis in novitate spiritus. Cor novum Israelis, est credere in eum quem prius negaverat. Cor novum gentium, est idola derelinquere, et mortuorum cultura contempta, credere in eum qui est Deus viventium.

Et quare moriemini, domus Israel? Melius est, ut supra diximus, exhortationem hanc in qua scriptum est: Convertimini, et agite poenitentiam, super persona accipere Judaeorum, quos non vult mori, et quibus nunc loquitur: quare moriemini, domus Israel, qui habetis patres Abraham, Isaac et Jacob, de quibus scriptum est: Deus vivorum, et non mortuorum (Marc. XII, 27). Cur vestro vitio moriemini, qui patrum merito, et mea debetis vivere misericordia?

(Vers. 32.)

Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus: revertimini, et vivite.

Nolo, inquit, vos mori, quos in salutem genui. Filios enim genui, et exaltavi: ipsi autem spreverunt me (Isa. I, 2). Revertimini ergo, et vivite. Non dicitur revertimini, nisi his qui prius cum Deo fuerant, et postea ejus deseruere comitatum. Et vivite per poenitentiam qui estis mortui per peccatum. Igitur Israel, quia non revertitur ad pristinum statum, mortuus esse credendus est.

(Cap. XIX.---Vers. 1 seqq.)

Et tu assume planctum super principes Israel, et dices: Quare mater tua leaena inter leones cubavit? in medio leunculorum enutrivit catulos suos. Et eduxit unum de leunculis suis, leo factus est: et didicit capere praedam, hominemque comedere. Et audierunt de eo gentes, et non absque vulneribus suis ceperunt eum, et adduxerunt eum in catenis in terram Aegypti. Quae cum vidisset quoniam infirmata est, et periit expectatio ejus, tulit unum de leunculis suis, leonem constituit eum. Qui incedebat inter leones, et factus est leo. Didicit capere praedam, et homines devorare. Didicit viduas facere, et civitates eorum in desertum adducere, et desolata est terra, et plenitudo ejus, a voce rugitus illius. Et convenerunt adversum eum gentes undique de provinciis et expanderunt super eum rete suum: in vulneribus earum captus est. Et miserunt eum in caveam, in catenis adduxerunt eum ad regem Babylonis, miseruntque eum in carcerem ne audiretur vox ejus ultra super montes Israel.

LXX: Et tu accipe lamentum super principem Israel, et dices: Quid mater tua catulus in medio leonum facta est? in medio leonum multiplicavit catulos suos. Et exsilivit unus de catulis ejus: leo factus est, et didicit rapere rapinas: homines comedit, et audierunt contra eum gentes. In corruptione earum captus est, et adduxerunt in chamo in terram Aegypti. Et vidit quoniam ablatus esset ab ea, et perisset substantia ejus, et tulit alium de catulis suis, leonem constituit eum: et conversabatur in medio

leonum. Leo factus est, et didicit rapere rapinas: homines comedit, et pascebatur in audacia sua, et civitates eorum ad desertum adduxit, et vastavit terram et plenitudinem ejus a voce rugitus sui. Et dedit super eum gentes per circuitum de regionibus: et expanderunt super eum retia sua. In corruptione earum captus est, et posuerunt eum in chamo, et in cavea venit ad regem Babylonis, et introduxerunt eum in carcerem: ut non audiretur vox ejus ultra super montes Israel. Scio me in hoc loco multiplicem legisse explanationem, et tantis obscuritatibus impeditam, ut non tam aperuerit, quam involverit lectionem, dum universa quae scripta sunt, refert ad contrarias fortitudines, et in coelesti Jerusalem leones et bella describit: quomodo alter eorum captus sit, et rursum in locum ejus alius constitutus, multaque ponit testimonia: diabolum, et comites ejus, leones appellari solere, ut est illud de apostolo Petro: Adversarius noster diabolus quasi leo rugiens circuit, et quaerit quomodo possit intrare (I Petr. V, 8); et de Psalmis: Ne tradas bestiis animam confitentem tibi (Psal. LXXIII, 19). Certe ubi ad historiam venit, dicit Johanan filium Careae ductum in Aegyptum: qui quomodo fugiens cum paucis leo appellatus sit, scire non possum: et alterum leonum Sedeciam, qui et ipse ductus in Babylonem sit. Nos autem istiusmodi explanationes lectoris arbitrio relinquentes, dicemus captivitate vicina, prophetam non tam futura vaticinari, quam narrare praeterita. Post sextum enim Sedeciae annum (siquidem statim in consequentibus legimus: Et factum est in anno septimo, in quinto mense, decima mensis) assumitur planctus super principes, vel principem Israel, et dicitur: Quare mater tua leaena inter leones cubavit? Planctus igitur super principes est, omnes videlicet qui de Josiae stirpe generati sunt. Mater principum Jerusalem leaena appellatur, quae leunculos genuit et nutrit: unumque de leunculis suis eduxit, et fecit leonem, Joachaz significans filium Josiae, quem Nechao Pharaeo duxit in Aegyptum, et pro eo constituit Joacim. Quo mortuo, Jechonias filius ejus rex constitutus,

cum matre et optimatibus civitatis a Nabuchodonosor ductus est in Babylonem: de quo nascitur Salathiel, pater Zorobabel, qui ex eo quod in Babylone natus est, nomen accepit (IV Reg. XXIII). Perspicuumque est sub metaphora leaenae, leuncolorum, et leonis, rursumque alterius leonis, illa describi quae eo tempore jam facta erant, quo haec propheta dicebat. Postquam enim Jerusalem eduxit de stirpe regia Joachaz filium Josiae, et constituit in regem, tam crudelis in brevi exstitit tempore, ut tropologice cepisse praedas, et homines devorasse memoretur. Ad quem cum venisset Aegyptius, cepit eum non absque vulneribus, sive in fovea, ut proprie in Hebraico continetur: ut conservet tropologicam captionem leonum, qua semper in foveis capi solent. Et adduxit eum in chamo sive in catenis in terram Aegypti, ibique mortuus est. Quod cum vidisset mater ejus Jerusalem, quae eum genuerat, quae nutrierat, quae constituerat in regnum, quod perisset expectatio ejus, tulit de aliis regibus Jechoniam, filium Joacim, et constituit in regem. Qui et ipse praecessoris imitatus crudelitatem, sub leonis feritate describitur, quod homines devorarit, multas viduas fecerit, ad desertum adduxerit civitates; et ad vocem rugitus ejus territa sit universa provincia, ita ut convenirent ad eum gentes, et expanderent super eum rete suum, et in fovea caperent, et mitterent eum in caveam, et in catenas, non quod hoc Jechoniae factum sit, ipse enim se tradidit regi Babylonio, et in Chaldeam asportatus est; sed ut leonis servetur translatio, qui capitur in foveis, catenisque constringitur, et in caveis reservatur. Alioquin juxta historiam: hoc de Sedecia legimus, qui post Jechoniam rex Jerusalem constitutus est. Et haec fecit occasio, ut quia catenae leguntur, et caveae, et carcer nominatur, Sedeciam potius quam Jechoniam plerique intelligant. Servatus igitur in carcere est, nec interfectus, et tantummodo sublatus e regno. Caeterum Sedeciam caecum ductum in Babylonem, ibique statim occisum, narrat historia.

(Vers. 10 seqq.)

Mater tua quasi vinea in sanguine tuo super aquam plantata: fructus ejus et frondes ejus creverunt ex aquis multis. Et factae sunt ei virgae solidae in sceptrum dominantium, et exaltata est statura ejus in frondes. Et vidit altitudinem suam in multitudine palmitum suorum: et evulsa est in ira, in terramque projecta, et ventus urens siccabit fructum ejus: emarcuerunt, et arefactae sunt virgae roboris ejus, ignis comedit eam. Et nunc transplantata est in desertum in terra invia et sitiendi. Et egressus est ignis de virga ramorum ejus, qui fructus ejus comedit, et non fuit in ea virga fortis, sceptrum dominantium: planctus est, et erit in planctum.

LXX: Mater tua quasi vinea, sicut flos in malis granatis in aqua plantata. Fructus ejus et germen illius factum est ex aqua multa. Et facta est ei virga fortitudinis in tribum ducum: et exaltata est magnitudine sua in medio propaginum. Et vidit magnitudinem suam in multitudine palmitum suorum, et confracta est in furore: in terram projecta est, et ventus urens arefecit electa ejus. Vindicati sunt, et arefacta est virga fortitudinis ejus. Ignis consumpsit eam, et nunc plantaverunt eam in deserto in terra sine aqua, et exivit ignis de virga electorum ejus, et comedit eam, et non erat in ea virga fortitudinis. Tribus in parabolam lamentationis est, et erit in planctum. Diversis sermonibus una res dicitur. Et quomodo in superioribus legimus Jerusalem pulchrae mulieri comparatam, et rursus leaenae quae in cubili suo leones nutrierit, sic nunc viti vel vineae pulcherrimae comparatur, quae super aquas plantata sit multas, et idcirco humore nutriti palmites in tantum increverint, ut unus palmes, quem Scriptura virgam solidissimam, sive fortissimam nuncupat, profecerit in sceptrum dominantium. Pro quo vertere Septuaginta, in tribum ducum, ut scilicet reges ex ea fierint. Tantaem autem erat ipsa vinea pulchritudinis, ut splendor viroris ejus, floribus mali punici coaequaretur,

quod in Hebraico dicitur quasi vinea in sanguine tuo, rubore florum sanguini comparato, exaltata ergo vinea erecta: Quia superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam (Jac. IV, 6), evulsa est in furore Domini in terramque projecta, ut ruinas Jerusalem, elegans vitis translatio custodiret. Quamvis enim pulchra sit vinea, et longis propaginibus extendatur, si hastilia calamosque subtraxeris, terrae juncta, arescit calore, maxime si ventus urens, quem Graeci --- vocant, siccaverit fructum ejus, ut emarcescat, et quasi ignis cremetur ardoribus. Quod autem in Septuaginta additum est: Vindicati sunt, pro eo quod in Hebraico scriptum est, emarcuerunt, quam consequentiam habere possit, scire non valeo. Illa igitur vinea tantae ubertatis, et fructuum, tantaeque pulchritudinis, quomodo nunc transplantata est in desertum, in terra invia et sitiendi? Significat autem terram Babylonis ad quam translati sunt, vel Aegyptum, quo confugerunt, aut ipsam terram Judaeam, in qua pauci pauperes remanserunt, quibus praefectus erat Godolias, ut congregaret et regeret reliquias populi (IV Reg. XXV). Contra quem surrexit de stirpe regia, et de virga ramorum vineae Ismael, qui interfecit eum in Maspha, et comedit omnem fructum vineae, et exinde non fuit in ipsa vinea virga fortis, et sceptrum dominantium (Jerem. XL et XLI). Nullus enim remansit de regibus qui populum gubernaret, sed cum Joannam filio Careae ad Aegyptum confugerunt. Idcirco planctus est, et parabola lamentationis, ut plangatur regium genus quod in Judaea ultra cessavit, donec veniret cui repositum est: Et ipse erat exspectatio gentium (Genes. XLIX, 10). Ex quo perspicuum est, et superiorem lectionem, in qua dicitur: Quare mater tua leaena inter leones cubavit? et hanc in qua scriptum est: Mater tua quasi vinea in sanguine tuo super aquam plantata, ad Jerusalem pertinere, quae perdidit leones et palmites suos, et non remansit in ea virga quae consurgeret in tribum, sive in sceptrum dominantium. A planctu enim incipit, et finitur in planctu. Assume planctum super principes Israel. Hoc est, in

principio et nunc in fine, planctus est; et lamentatione, planctuque parabola stirps regia prosequenda. Porro secundum anagogem, quod alii ad coelestem referunt Jerusalem, ut dicant ex ea in istam vallem lacrymarum plurimos corruisse, et reges esse desisse, et vineam quondam pulcherrimam vento urente siccata, ita ut nullus in ea virentium palmitum remanserit, quam postea sub urbis figura plangat Jeremias, nos intelligimus (Matth. XXIV) super Ecclesiam, eo quod in novissimo tempore multiplicata iniquitate, refrigescat charitas multorum: ita ut probentur si fieri potest etiam electi Dei, [Tunc si quis vobis dixerit : Ecce hic est Christus, aut illic : nolite credere. Surgent enim pseudochristi, et pseudoprophetae : et dabunt signa magna, et prodigia, ita ut in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi. Matth. XXIV, 23-24] et principes ejus capiantur retibus diaboli, qui non sit unius regis captione contentus, sed quotidie reges et principes capere festinet, secundum illud quod scriptum est: Escae ejus electae (Abac. I, 16). Palmites quoque Ecclesiae qui dudum floribus et rubori sanguinis aequabantur, postea vento siccentur. Quam expositionem et Evangelii quoque parabola sonat, in qua sole orto, ea quae germinaverant, aestuavevunt, et repente siccata sunt (Marc. IV); ita ut vix remaneat unus e palmitibus qui consurgat in virgam, et dignus populi princeps fiat. Quod aliis verbis loquitur Amos: Inducam famem et sitim super terram: non famem panis et sitim aquae, sed famem audiendi sermones Dei (Amos VIII, 11). Unde debemus plangere, et lamentari super principes Israel, quorum vitio et superbia Judaea deserta, et capta est Jerusalem.

(Cap. XX.---Vers. 1.)

Et factum est in anno septimo, in quinto, in decima mensis, venerunt viri de senioribus Israel, ut interrogarent Dominum, et sedebant coram me. Post undecim menses, et quinque dies superioris visionis, rursus sermo fit ad

prophetam, postquam venerunt viri de senioribus domus Israel, ut interrogarent Dominum et sederunt coram eo. Hanc autem fuisse consuetudinem populi Israel, ut quidquid scire cupiebant a Domino, quaerere per prophetas, multa exempla testantur. Saul quaerens asinas, pergit ad Samuelem, accepitque consilium a puero ut offerat prophetae quartam partem sicli. Aegrotante filio Jeroboam, mittitur in Sylo ad Achiam prophetam uxor ejus, deferens munuscula, panes et colliridas, uvas et lagunculam mellis, ut de filii infirmitate cognosceret (I Reg. IX, III Reg. XIV). David quoque propheta alium interrogat prophetam Nathan, utrum templum Domino aedificare debeat (II Reg. VII). Et Achab sciscitatur, ascendat an non in Ramoth Galaad (III Reg. XXII). In Isaia quoque (Isa. XXXVII), et in Regum volumine (IV Reg. XIX), quae Sennacherib ventura sint nuntiantur. Nec mirum si in veteri Testamento, singulis quae ventura sunt prophetae annuntient, cum Agabum legerimus quae Paulo ventura sunt, prophetare (Act. XXI). Scriptum est in Deuteronomio: Gentes quas perditurus est Dominus in conspectu tuo, istae somnia et divinationes audient: tibi autem non sic dedit Dominus Deus tuus (Deut. XVIII, 14). Gentium enim est adire Chaldaeos, harialos, aruspices, divinos, sortilegos, oracula daemonum, quibus errori earum illuditur. Unde et nunc seniores Israel prophetam adeunt, ut interrogent per eum Dominum, et tamen de interrogatione silent, ipso qui interrogandus erat sciente quid interrogarent, ut et in eo miraculum sit scire cur venerint, et ad ea respondere quae tacitus sermo in animo continebat.

(Vers. 2, 3.)

Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, loquere senioribus Israel, et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Numquid ad interrogandum me vos venistis? Vivo ego, quia non respondebo vobis, ait Dominus Deus.

Sanctis et congrua interrogantibus datur promissio, adhuc loquente te dicam: Ecce adsum. Peccatoribus autem, quales fuerunt seniores Israel, et quorum scelera in consequentibus propheta describit, non datur responsio; sed increpatio pro peccatis: et addit jusjurandum: vivo ego, ut firmior sit sententia denegantis. Quod autem dixere LXX, si respondero vobis: Symmachus manifestius transtulit, non respondebo vobis.

(Vers. 4.)

Si judicas eos: si judicas, fili hominis.

LXX: si ultus eos fuero ultione, fili hominis: Illi quidem ad interrogandum me venerunt, cupientes de his, quibus ambigunt, et futura cognoscere; tu autem, fili hominis, judica eos, ut non prophetae sit responsio, sed sententia judicantis pro iniquitatibus quae fecerunt, et patrum secuti sunt scelera. Vel certe, si ultus eos fuero ultione, ut sit sensus: Tanta iniquitate cooperti sunt, ut ne emendatione quidem, et correptione sint digni, secundum illud quod in propheta dicitur: Non visitabo ultra filias vestras, et nurus vestras, cum moechatae fuerint (Osee IV). Unde et peccatores, qui in profundum venere peccati, dimittuntur ut faciant desideria cordis sui (Prov. XVIII).

Abominationes patrum suorum ostende eis, et dices ad illos. LXX: Iniquitates patrum eorum contestare eis, et dices ad eos. Si peccata patrum non redundant ad filios, quomodo abominationes, et iniquitates patrum nunc senioribus ponuntur? Hac videlicet causa, ut ostendantur similia parentibus agere, et haereditario malo, longissimum funem trahere peccatorum, ut quorum imitantur vitia, eorum supplicia pertimescant.

(Vers. 5, 6.)

Haec dicit Dominus Deus: In die qua elegi Israel, et levavi manum meam pro stirpe domus Jacob, et apparui eis in terra Aegypti, et levavi manum meam pro eis, dicens: Ego Dominus Deus vester. In die illa levavi manum meam pro eis, ut educerem eos de terra Aegypti in terram quam provideram eis, fluentem lacte et melle: quae est egregia inter omnes terras.

LXX: Haec dicit Dominus Deus: Ex qua die elegi domum Israel, et notus factus sum semini domus Jacob, et cognitus eis in terra Aegypti, et suscepi eos dicens: Ego Dominus Deus vester: in die illa apprehendi eos manu mea, dicens: ut educerem eos de terra Aegypti in terram quam paravi eis, terram fluentem lacte et melle: favus est ultra omnem terram. Pro eo quod dixere Septuaginta, favus est ultra omnes terras, pro quo nos interpretati sumus, egregia est inter omnes terras, Aquilae prima editio posuit, firmamentum; secunda, inclytum; Symmachus, regionem; Theodotio, fortitudinem; quod videlicet omnium terrarum ista sit fundamentum, quod in ea Dei religio sit, et templum, et ceremoniae, et notitia Dei; et in tantum populus Israel in Aegypto constitutus ignorabat Deum, ut missus ad eos S. Moyses: Si interrogaverint, ait, me, quis misit te? quid dicam eis? Dic, inquit, ad eos: Qui est, misit me (Exod. III, 13, 14). In Aegypto igitur notus factus est populo, et semini domus Jacob: quando levavit manum suam pro eis contra Aegyptios, et dixit: Ego sum Dominus Deus vester, et elegit eos ut educeret de terra Aegypti, ad terram fluentem lacte et melle. Necdum enim capere poterant solidum cibum: sed quasi parvuli atque lactentes, melle et lacte indigebant infantiae. Juxta litteram vero inclytam esse terram Judae, et cunctis terris fertiliorem, dubitare non poterit, qui a Rinocorura usque ad Taurum montem, et Euphratem fluvium cunctam consideraverit terram, et urbium potentiam amoenitatemque regionum, Palaestinam videlicet et Phoenicen, Arabiam, Syriam Caelen, Ciliciam, et caeteras regiones, quas Israeli, si Dei

praecepta servasset, Dominus repromisit, quas quia non accepit, vitium fuit incredulitatis ejus. Nam et in ipsa Palaestina Judaeaque provincia gentes plurimae remanserunt, quae non sunt ejectae. Neque enim sponsor in crimine est, si ille cui repromittitur, indignum se fecerit sponsione: praesertim cum proponatur optio promittentis: Si volueritis et audieritis me, quae bona sunt terrae comedetis. Sin autem nolueritis, gladius devorabit vos. Eliguntur ergo praesentia: nec statim qui eligitur, tentari non potest, nec perire; quia et Saul electus in regem, et Judas in Apostolum, suo postea vitio corruerunt. Elevatio autem manus, sive extensio, habitum percutientis ostendit: ut percuteret pro eis Aegyptios, et populum Israel de Aegypto liberaret.

(Vers. 7.)

Et dixi ad eos: Unusquisque offensiones oculorum suorum abjiciat, et in idolis Aegypti nolite pollui: ego Dominus Deus vester.

LXX: Et dixi ad eos: Unusquisque abominationes oculorum suorum projiciat, et in adinventionibus Aegypti non polluat: ego Dominus Deus vester. Pro offensionibus, quae Hebraice dicuntur SECUSE, Symmachus interpretatus est, nauseas, Aquilae secunda editio, abscissiones, ut significarent abjiciendas ab oculis lippitudines, et quasi nauseas, quae non solum aspectum impediunt; sed et contra cernentibus vomitum creant. GELULE quoque verbum Hebraicum, est, quod LXX adinventiones; Aquilae prima editio, inquinamenta; secunda, Symmachusque et Theodotio, idola interpretati sunt: quos et nos in praesentiarum secuti sumus. Praecipit autem exeuntibus primum de Aegypto, ut obliviscantur idolorum, quibus multo tempore servierunt, immo abjiciant ea ab oculis suis, ut ne aspectu quidem digna habeant: et quibus multo tempore polluti sunt, ultra non acquiescant. Ego, inquit, Dominus Deus vester; non

portenta Aegyptia, non variorum figmenta monstrorum. Sed et nobis, quando eximus de Aegypto, jubetur ut offensiones oculorum nostrorum abjiciamus: ne scilicet his delectemur, quibus antea delectabamur in saeculo, ne simulacris Aegypti polluamur, adinventionibus videlicet philosophorum atque haereticorum, quae recte idola nominantur. A spectaculis quoque, immo offensionibus Aegypti, removeamus oculos, arenae, circi, theatrorum, et omnibus quae animae contaminant puritatem, et per sensus ingrediuntur ad mentem; impleturque quod scriptum est: Mors intravit per fenestras vestras (Jerem. IX, 21).

(Vers. 8.)

Et irritaverunt me.

LXX: Et recesserunt a me. Sive ut Symmachus interpretatus est: Non acquieverunt mihi. Statimque vocati recedunt a Deo, ut nullum sit spatium inter vocationem, et recessionem. Et hoc notandum, quod nemo recedit a Deo, nisi qui ante cum eo fuerit. Unde et draco in Job volumine, apostata, praevaricator, et recedens appellatur (Job XXXIV).

Nolueruntque audire me. Unusquisque abominationes oculorum suorum non projecit, nec idola Aegypti reliquerunt.

LXX: Et noluerunt audire me. Abominationes oculorum non projecerunt, et adinventiones Aegypti non reliquerunt. Propterea, inquit, irritaverunt me, et recesserunt a me, quia noluerunt audire me, dum liberum homini servatur arbitrium: et fecerunt omnia, quae ne facerent lege praecepti: statim desperantes salutem, et mussitantes contra S. Moysen, Deique repromissionibus diffidentes. Unde sequitur:

Et dixi ut effunderem indignationem meam super eos, et implerem iram meam in eis in medio terrae Aegypti.

Statim ut praecepi eis relinquere, sive abjicere offensiones oculorum suorum, et in idolis Aegypti nequaquam pollui, irritaverunt me, et noluerunt audire quae dixi, sed e contrario fecerunt quae non facienda praecepi. Ideo decreveram, ut effunderem in eos furorem et indignationem meam, et implerem iram meam quam mente conceperam in medio Aegypti. quia necdum egressi fuerant de Aegypto. Sequitur enim infra: Ejeci ergo eos de terra Aegypti, et eduxi in desertum. Ex quo ostenditur, nec dum eos fuisse egressos de Aegypto, quando effundere voluit indignationem suam, et implere iram suam super eos, et percutere eos in medio terrae Aegypti.

(Vers. 9.)

Et feci propter nomen meum, ut non violaretur coram gentibus, in quarum medio erant, et inter quas apparui eis ut educerem eos de terra Aegypti. Quod facere cogitabam propter justitiam, non feci propter clementiae magnitudinem, ne pollueretur nomen meum, et viderer non potuisse complere quod Israel repromiseram. Peperci igitur nomini meo, ne haberent occasionem blasphemandi nationes, inter quas notus factus sum eis in terra Aegypti.

Hucusque quid eis promiserit in terra Aegypti constitutis, et quomodo statim offenderint, et quid contra eos Dominus cogitaverit, et tamen non fecerit, propheta describit. Quae sequuntur, egressis de Aegypto locutus est.

(Vers. 10 seqq.)

Ejeci ergo eos de terra Aegypti, et eduxi in desertum, et dedi eis praecepta mea, et judicia mea ostendi illis, quae faciat homo, et vivat in eis. Insuper et sabbata mea dedi eis, ut esset signum inter me et eos, et scirent, quia ego Dominus sanctificans eos. Et irritaverunt me domus Israel in deserto: in praeceptis meis non ambulaverunt, et judicia mea projecerunt, quae faciens homo vivet in eis, et sabbata mea violaverunt vehementer. Dixi ergo ut effunderem furorem meum super eos in deserto, et consumerem eos et feci propter nomen meum ne violaretur coram gentibus, de quibus ejeci eos in conspectu earum.

Haec ad eos dicuntur qui educti sunt de Aegypto in desertum: ut Aegyptiorum vitiis liberati facilius in solitudine praecepta Dei complerent, et judicia ejus facerent, et sabbata custodirent. Quae in signum data sunt inter eum qui dedit, et eos quibus data sunt, Scriptura dicente: Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Et tu praecipe filiis Israel, dicens: Videte, et sabbata mea custodite, quod est signum inter me et vos in generationibus vestris; ut sciatis quod ego sum Dominus qui sanctifico vos, et custodite sabbatum, quoniam sanctum est vobis. Qui violaverit illud, morte morietur. Omnis qui fecerit in eo opus, interficietur anima illa de medio populi sui (Exod. XXXI, 13, 14). Ergo sabbatum et circumcisio in signum data sunt veri sabbati, et verae circumcisionis: ut sciamus nobis in perfecto, et aeterno sabbato requiescendum a saeculi operibus, et non praeputium, sed cor circumcidamus. Unde in sex diebus operantes, die septimo requiescimus, ut nihil aliud die ac nocte faciamus, nisi omne quod vivimus, deberi Domino noverimus, et redeunte hebdomade, totos nos ejus nomini consecremus, ut per sanctificationem diei, recordemur Domini qui sanctificat nos. Haec praecepta et justificationes, et observantiam sabbati dedit Dominus in deserto, ut facientes illa viverent in eis: non de illis ad majora transirent, sicut in Evangelio promissum est. Quae

illi violaverunt, non semel nec parum. Sed vehementer, ut violationis --- monstraretur. Dixit ergo et in sua mente decrevit, ut effunderet furorem suum super eos in deserto, et consumeret eos, quando locutus est ad Moysen: Dimitte me, et iratus furore contra eos, delebo illos (Exod. XXXII, 10). Sed noluit facere, parcens Aegyptiis, et caeteris gentibus, ne scandalizarentur, et ipsis quorum misertus est, exspectans poenitentiam conversorum. Notandumque quod quando constitutis in Aegypto loquebatur post offensam: Feci, ait, propter nomen meum, ut non violaretur coram gentibus de quibus ejeci eos in conspectu earum. Tunc enim adhuc in medio erant, quia necdum exierant. Nunc autem postquam egressi sunt, dicitur, de quibus ejeci eos in conspectu earum.

(Vers. 15.)

Ego igitur levavi manum meam super eos in deserto, ne educerem eos in terram quam dedi eis, fluentem lacte et melle: praecipuam terrarum omnium, quia iudicia mea projecerant, et in praeceptis meis non ambulaverant, et sabbata mea violaverant. Post idola enim cor eorum gradiebatur, et pepercit oculus meus super eos, ut non interficerem eos, nec consumpsi eos in deserto.

LXX: Et ego levavi manum meam super eos in deserto, ut omnino non introducerem eos in terram quam dedi eis: terram fluentem lacte et melle: favus est ultra omnem terram: eo quod justificationes meas repulerunt, et in praeceptis meis non ambulaverunt, et sabbata mea violaverunt, et post cogitationes cordium suorum ambulaverunt. Et pepercit oculus meus super eos, ne delerem eos, et non interfeci eos, in consumptionem in deserto. Decreveram quidem ut totum furorem meum effunderem super eos, et delerem illos atque consumerem: sed feci propter nomen meum ne violaretur in gentibus, Amalecitis videlicet et reliquis (Exod. XVII; Num. XIV), quae contra eos in solitudine dimicarunt, ut

nequaquam inducerem eos in terram, quam eis pollicitus sum fluentem lacte et melle, quae praecipua terrarum omnium est, sive favus. Causa autem poenae est istiusque sententiae, quia iudicia mea projecerant, et in praeceptis meis non ambulaverant, et sabbata mea violaverant. Ipsiusque causae haec causa est, ut ista non facerent, quia cor eorum Aegypti idola sequebatur. Pepercit autem, ait, oculus meus ne interficerem eos atque delerem, nec omnino consumerem. In quo quaeritur, quomodo eis pepercerit, quorum cadavera in solitudine corruerunt, et excepto Jesu Nave, et Caleb filio Jephonae, terram repromissionis nullus ingressus est. Ex quo intelligimus vivere eos, nec aeternis suppliciis reservatos, nec deletos esse de libro viventium, nec consumptos ante faciem Domini. Si enim ex eo quod non sunt introducti in terram repromissionis, perisse credendi sunt: ergo et S. Moyses periit, qui vidit tantum terram repromissionis, et non est ingressus in eam. De quo in libro Jesu Dominus loquitur: S. Moyses famulus meus mortuus est (Deut. XXXIV, 5). Et in Malachia: Mementote Legis Moysi servi mei (Malach. IV, 4). Et in Jeremia, quasi de amico, et familiarissimo suo loquitur Deus: Si steterint Moyses et Samuel in conspectu meo (Jerem. XV, 1). Alioquin et S. Moysi preces exauditas esse credendum est, quando pro populo interpellans, ait: Si dimittis eis peccatum, dimitte; sin autem non vis, me dele de libro tuo quem scripsisti (Exod. XXXII, 32, 33). Ut autem sciamus sententiam Dei in filios et famulos, non ad perditionem, sed emendationem fieri, audiamus testimonia Scripturarum. Fili, ne contristeris ad disciplinam Domini, neque deficias quando ab eo argueris (Prov. III, 11). Quem enim diligit Dominus, corripit: flagellat autem omnem filium quem recipit (Hebr. XII, 6). Et in alio loco: Cum interficeret eos, tunc quaerebant eum (Psal. LXXVII, 34). Et in Deuteronomii Cantico: Ego interficiam, et ego vivificabo (Deut. XII, 39). Possumus et hoc juxta litteram dicere quod non deleverit eos, neque consumpserit cum stirpe sua atque progenie,

sed interfectis patribus, pepercerit filiis, quos in terram repromissionis induxit.

(Vers. 18 seqq.)

Dixi autem ad filios eorum in solitudine: In praeceptis (sive legitimis) patrum vestrorum nolite incedere, nec iudicia eorum custodiatis, nec idolis (sive cogitationibus) eorum polluamini. Ego Dominus Deus vester. In praeceptis meis ambulate, et iudicia mea custodite, et facite ea, et sabbata mea sanctificate, ut sit signum inter me et vos, et sciatur (sive ut sciatis) quia ego sum Dominus Deus vester.

Post interfectionem patrum qui in eremo corruerunt, praecepta dat filiis, in quorum salute misertus est patrum. Et pepercit, inquit, oculus Domini super eos: ne omnino interficeret eos atque deleret, sed patres in filiis reservaret: eademque testatur, quae et patribus est locutus; ut postquam in praeceptis illius ambulaverint, et iudicia illius custodierint, et sanctificationem sabbati quod signum datum est, reservaverint: tunc sciant quia ipse sit Dominus Deus eorum. Praecepta autem, et legitima patrum, et iudicia eorum, errorem inolitum significat: ne peccata eorum imitentur, quorum tormenta perspiciunt.

(Vers. 21, 22.)

Et exacerbaverunt me filii, in praeceptis meis non ambulaverunt, et iudicia mea non custodierunt, ut facerent ea, quae cum fecerit homo vivet in eis, et sabbata mea violaverunt. Et comminatus sum ut effunderem furorem meum super eos, et implerem iram meam in eis in deserto. Averti autem manum meam, et feci propter nomen meum, ut non violaretur coram gentibus de quibus eieci eos in oculis earum.

Sed et filii, inquit, parentum scelera sunt secuti, feceruntque omnia quae illi fecerant: unde et similem meruere sententiam; sed eadem qua et patres eorum misericordiae meae magnitudine reservati sunt, et ob easdem causas, quibus et patrum misertus sum: ut unus atque idem Creator amborum, simili iram meam patientia mitigarem. Manifesta percurrimus, et ad obscuriora transimus.

(Vers. 23, 24 seq.)

Iterum levavi manum meam in eos in solitudine, ut dispergerem illos in nationes, et ventilarem in terras: eo quod iudicia mea non fecissent, et praecepta mea reprobassent, et sabbata mea violassent, et post idola (sive cogitationes) patrum suorum fuissent oculi eorum. Ergo et ego dedi eis praecepta non bona, et iudicia in quibus non vivent, et pollui eos in muneribus suis cum offerrent (sive transducerent) omne quod aperit vulvam propter delicta sua (pro quo LXX transtulerunt, ut delerem eos et quod illi praetermiserunt): et scient quia ego Dominus.

Ubi in veteri Testamento contra filios eorum, qui in solitudine corruerunt, Dominus levaverit manum suam, volens eos dispergere in nationes, Scriptura non dicit: sed ex eo quod hic refert, factum esse credendum est. Sive hoc significat, quod postquam terram repromissionis intraverint, variis temporibus ob multa peccata diversis traditi sunt gentibus regibusque, et eo tempore quae natura sua bona erant praecepta Domini, et iudicia in quibus possent credentes vivere, facta sint eis non bona, dum nequaquam valent in captivitate legis praecepta servare, et facere quae divinus sermo mandavit. Neque dixit, dedi eis praecepta mala: sed, non bona. Non enim statim sequitur, ut quod bonum non est, sit malum: sicut et Apostolus docet, bonum esse homini uxorem vel mulierem non tangere; sed propter incontinentiam

unumquemque possidere vas suum in sanctificatione et castitate (I Cor. VII). Quod si non fecerit, nec bonum nec malum est. Dedit ergo eis Deus dispersis in gentibus praecepta non bona, hoc est, dimisit eos cogitationibus, et desideriiis suis, ut facerent quae non conveniunt. Et polluit eos in muneribus suis: sicut Sacerdos leprosos de populo separans, et eos pollutos esse demonstrans; dum idolis offerunt quae Deo offerre deberent. Et transducunt omne quod aperit vulvam per ignem Baali, id est, primogenita; ut postquam deserti fuerint a Deo, et idolorum cultui traditi, tunc intelligant quod ipse sit Dominus, quem suo vitio ad iracundiam concitaverunt. Hunc locum manifestius interpretatus est Symmachus, pro praeterito ponens futurum. Igitur et ego dabo eis praecepta non bona, et judicia propter quae non vivent, et polluam eos propter munera sua, quia consecrant, et transducunt omne quod aperit vulvam, ut deleam eos, et scient quia ego Dominus. Et est sensus: Quia vidi filios patrum sceleribus adaequari, et eadem facere propter quae illi offenderant Deum, volui illos dividere in nationes, et in toto orbe dispergere, et dare illis praecepta non bona; et judicia in quibus non viverent, ut polluerem illos in muneribus suis, quia omnia primogenita idolis consecrabant, et delerem eos in perpetuum, et scirent quod ego essem Dominus. Per quae ostendit non se dedisse eis praecepta non bona qui in eremo morabantur, sed his quos dispergere voluit in nationes, et facere in toto orbe peregrinos, dare cogitasse quae non dedit: ut ibi Dei praecepta bona, vitio suo non bona facerent, dum idolis exhibent quae Deus sibi praeceperat exhibenda. Potest et hoc dici, quod ante offensam, decalogum tantum acceperint; post idololatriam vero, et blasphemiam multiples legis caeremonias, ut Deo potius offerrent victimas, quas daemonibus offerebant, et comparatione sacrilegii, levius fieret quod non erat per se bonum, et nequaquam malum, quia Deo offerebatur, et tamen non bonum, quia boni auctorem offenderant.

(Vers. 27, 29 seq.)

Quamobrem loquere ad domum Israel, fili hominis, et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Adhuc et in hoc blasphemaverunt me patres vestri, cum sprevisset me contemntes, et induxissem eos in terram super quam levavi manum meam, ut darem eis: viderunt omnem collem excelsum, et omne lignum nemorosum, et immolaverunt ibi victimas suas, et dederunt ibi irritationem oblationis suae, et posuerunt ibi odorem suavitatis suae, et libaverunt libationes suas. Et dixi ad eos: Quid est excelsum ad quod vos ingredimini? Et vocatum est nomen ejus excelsum usque in hunc diem.

LXX: Idcirco loquere ad domum Israel, fili hominis, et dices ad eos: Haec dicit Adonai Dominus: Usque ad hoc me ad iracundiam provocaverunt patres vestri in delictis suis, quibus corruerunt in me, et introduxi eos in terram super quam levavi manum meam ut traderem eam illis. Videruntque omnem collem excelsum, et omne lignum nemorosum, et immolaverunt ibi diis suis, et posuerunt ibi furorem munerum suorum, et posuerunt ibi odorem fragrantiae eorum, et libaverunt ibi libamina sua. Et dixi ad eos: Quid est abbana, quia vos intratis illuc? Et vocaverunt nomen ejus abbana usque in hodiernum diem. Volui, inquit, eos in solitudine delinquentes in cunctas dispergere nationes, et dare illis praecepta non bona, ut quod mihi offerre debuerunt, idolis immolarent, et omne primitivum [Al. primogenitum] suum consecrarent eis per ignem, ut interficerem eos atque delerem. Quando autem dicit, volui, ostendit se non fecisse quod voluit. Illudque quod sequitur: Et scient quia ego sum Dominus, in LXX non habetur. Non enim eis videbatur consequens post interfectionem nosse, quod ipse sit Dominus. Sed tu, fili hominis, rursus loquere ad eos, hoc est, ad seniores domus Israel, qui te interrogare venerunt: Patres vestri, de quorum vos stirpe descendistis, etiam in hoc blasphemaverunt me, et duxere pro nihili; postquam

introduxi eos in terram quam mea fortitudine possederunt, quam ego ad possidendum dederam, illi verterunt ad exasperandum me. Cum enim vidissent omnem collem excelsum, lignumque nemorosum, sacrificabant in montibus, et in lucis et saltibus, et idolis victimas immolabant, et liba fundebant, quod cum vidissem, dixi ad eos: Quid est, BAMA? hoc enim interpretatur excelsum: aut cur ingredimini istiusmodi locum quem vobis in cunctis collibus elegistis, ita ut usque hodie istiusmodi loca appellentur BAMOTH, et antiquus error nomen pristinum teneat? Pro BAMA, quod nos in excelsum vertimus, in Septuaginta editione error obtinuit, ut scribatur --- quod Hebraico sermone nil resonat. Potest BAMA, si utramque syllabam in duo dividas verba, significare, in quo; sed praesenti loco sensus iste non congruit. Ubicumque autem in Regum, et Paralipomenon libris scribitur: Adhuc populus adolebat incensum, et immolabat in excelso: BAMA singulariter, et BAMOTH pluraliter excelsa significat.

(Vers. 30, 31.)

Propterea dic ad domum Israel: Haec dicit Dominus Deus: Certe in via patrum vestrorum vos polluimini, et post offendicula eorum vos fornicamini. Et in oblatione donorum vestrorum, cum traducitis filios vestros per ignem, vos polluimini in omnibus idolis vestris usque hodie, et ego respondebo vobis, domus Israel? Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia non respondebo vobis. Patrum vestrorum imitamini vitia, et per easdem inceditis vias, ut delicta similia similem mereantur et poenam, et in tantum scelus profecistis, ut filios vestros per ignem daemonibus consecretis: nec semel hoc fecisse sufficiat, sed usque in praesentiarum agatis eadem. Non quod haec seniores in captivitate faciant, sed quod illi qui Jerosolymis morabantur, et quibus captivitas imminebat, haec omnia facere non cessent. Et cum tantis flagitiis obligati sitis, responsionem, inquit, meam quaeritis? Vivo ego, dicit

Dominus Deus, et juro per memetipsum, quia non respondebo vobis, quodque sequitur:

(Vers. 32, 33.)

Neque cogitatio mentis vestrae fiet, dicentium, erimus sicut gentes, et sicut cognationes terrae, ut colamus ligna et lapides. Vivo ego, dicit Dominus Deus, quoniam in manu forti, et in brachio extento, et in furore effuso regnabo super vos.

Hunc habet sensum: Ne putetis cogitationes vestras quibus contra me basphematis posse compleri; dicitis enim: Nolumus esse sub Domino, nec populus illius appellari: sed sicut cunctae in toto orbe sunt nationes, et unaquaeque gens suo vivit arbitrio, ut colat ligna, et lapides, et idolis serviat, etiam nos una gens erimus e pluribus. Ad quae respondet Deus, juratque per semetipsum et dicit: Non vos relinquam neque contemnam, ut fugaces servos domini negligentes solent contemnere, sed ad meum retraham imperium, et brachio extento ac percutiente ac furore effuso, in pristinam vos redigam servitutem, et regnabo super vos: ut velitis nolitis, me habeatis regem, et sentiatis regem iratum, cujus clementiam neglexistis.

(Vers. 34.)

Et educam vos de populis, et congregabo vos de terris in quibus dispersi estis: in manu valida et brachio extento, et in furore effuso regnabo super vos.

Nec vos, ait, patiar esse in gentibus, nec aeterna captivitate retineri, sed educam de populis, et congregabo de terris in quas vos ad serviendum hostilis necessitas huc illucque dispersit. Haec autem faciam, non ut perdam vos et deleam, sed ut rex vester sim. Ex quo intelligimus etiam eam quam appellant haeretici

Creatoris crudelitatem, sonare clementiam: dum ad hoc irascitur, et desaevit, et totum effundit furorem, ut retrahat eos ad regnum suum, qui daemonum tyrannidem ad serviendum elegerunt.

(Vers. 35, 36, seq.)

Et adducam vos in desertum populorum, et iudicabor vobiscum ibi facie ad faciem. Sicut iudicio contendi adversus patres in deserto terrae Aegypti, sic iudicabo vos, dicit Dominus. Et subjiciam vos sceptro meo, et inducam vos in vinculis foederis, et eligam de vobis transgressores et impios: de terra incolatus eorum educam illos, et in terram Israel non ingredientur, et scietis quia ego Dominus.

Faciam, ait Dominus, vobis qui estis in Babylone, et nunc servitis idolis, quod feci patribus vestris in Aegypto, ut educam vos in desertum populorum, et ibi iudicet vobiscum facie ad faciem, sicut adversus illos iudicio contendi, quando egressi sunt de Aegypto. Et postquam vos iudicavero, subjiciam vos sceptro meo et imperio, et inibo pactum vobiscum, et inducam vos in terram vestram in vinculis charitatis, ut ligati amore meo, nequaquam a me possitis recedere. Transgressores autem et impios, qui cordis duritia in malis operibus perseverant, eligam de vobis, non ad possidendum, sed ad abjiciendum. Et educam quidem eos de terra incolatus eorum, ut educti non ingrediantur terram Israel; sed in diversis pereant regionibus: et distinctione bonorum et malorum, cognoscatis quia ego sum Dominus, qui facio cuncta iudicio. Ad reliqua festinat oratio, breviterque percurrimus singula, ut sensum tantum legentibus praebeamus.

(Vers. 39.)

Et vos, domus Israel, haec dicit Dominus Deus: singuli post idola vestra ambulate, et servite eis. Quod si et in hoc non audieritis me, et nomen meum sanctum pollueritis ultra in muneribus vestris, et in idolis vestris.

LXX: Et vos, domus Israel, haec dicit Adonai Dominus: Unusquisque adinventiones suas auferat: et post haec si vos audieritis me, et nomen meum sanctum non pollueritis ultra in muneribus vestris, et in studiis vestris. Hunc locum manifestius interpretatus est Symmachus: Unusquisque idolis suis euntes servite, quia nolulistis audire me: nomen autem meum sanctum nolite ultra polluere per munera vestra atque simulacra. In monte vero sancto meo, in monte excelso Israel, ait Dominus Deus, ibi serviet mihi omnis domus Israel. Symmachi translatio hunc habet sensum: Quia mihi servire non vultis, ite et servite idolis, et simulacrorum vestrorum calcate vestigia. Me enim audire non vultis, ut nequaquam mihi hostias imoletis, nec adoleatis incensum, nec meus populus appellemini. Mihi enim nequaquam in lucis, et fanis, et idolorum locis servient cultores mei, quod vos facitis: sed in monte sancto meo, in monte excelso Israel. Porro Septuaginta proprium explicant sensum. Derelinquite cogitationes vestras pristinas, et malarum adinventionum auferte peccata: et si post haec audieritis me, et nomen meum non pollueritis in muneribus vestris atque simulacris: tunc in monte meo sancto offeretis mihi victimas, et servietis, o omnis domus Israel. Aquila vero Symmacho ex parte consentiens, in parte discordat: Ite, inquit, post idola vestra, et servite eis, quia indigni estis meo imperio, nec me vestra cultura delectat. Quod si et in hoc nequaquam audieritis me, sed nomen sanctum meum pollueritis, dum mihi offerre simulatis quae offertis idolis, et nomini meo tantum blasphemiam facitis, ut qui idolorum cultores estis, meos vos esse dicatis; hoc scitote, quod in monte sancto meo, in monte excelso Israel, ibi servitura sit mihi omnis domus Israel, non vos qui servitis idolis: sed omnis domus Israel quae postea creditura est.

(Vers. 40, 41.)

In monte sancto meo, in monte excelso Israel, ait Dominus Deus: ibi serviet mihi omnis domus Israel: omnes inquam in terra in qua placebunt mihi, et ibi requiram primitias vestras, et initium decimarum vestrarum, in omnibus sanctificationibus vestris, in odore suavitatis suscipiam vos, cum eduxero vos de populis, et congregavero de terris in quas vos dispersi estis, et sanctificabor in vobis in oculis nationum, et scietis quia ego Dominus.

De hoc monte in quo servitura est Deo omnis domus Israel, Isaias et Michaeas pari voce cecinerunt: In novissimis diebus erit manifestus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes, et ibunt populi multi, et dicent: Venite ascendamus in montem Domini, et in domum [Al. montem] Dei Jacob, et docebit nos vias suas, et ambulabimus in semitis ejus. De Sion enim exhibit lex, et verbum Domini de Jerusalem (Is. II seq.; Mich. IV, 1, 2). Et rursus Isaias: In montem, inquit, excelsum ascende qui annuntias Sion: eleva et exalta vocem tuam qui evangelizas Jerusalem (Isa. XL). Quem montem Sion, aut Ecclesiam intelligimus quae interpretatur specula, et in altitudine sanctorum dogmatum constituta est: aut ipsum Dominum Salvatorem, in quo et primitiae, et decimae, et omnis cultura in odorem vertitur suavitatis: ut omnes in circuitu nationes videntes populum Domini esse salvatum, glorificent Deum, et cognoscant qui salvati fuerint, quod ipse sit Dominus.

(Vers. 42.)

Cum induxero vos ad terram Israel: in terram pro qua levavi manum meam, ut darem eam patribus vestris. Tunc scietis quod ego sim Dominus, quando induxero, ait, vos

in terram Israel, pro qua levavi manum meam, ut inducerem in eam patres vestros, quam illi suo vitio perdiderunt, et vos non tam vestro merito, quam mea clementia recepistis.

(Vers. 43, 44)

Et recordabimini ibi viarum vestrarum, et omnium scelerum vestrorum, quibus polluti estis in eis: et displicebitis vobis in conspectu vestro in omnibus malitiis vestris quas fecistis, et scietis quia ego Dominus, cum benefecero vobis propter nomen meum: non secundum vias vestras malas, et secundum scelera vestra pessima domus Israel, ait Dominus Deus.

Non possumus recordari scelerum nostrorum atque vitiorum, nisi inducti fuerimus in terram Israel, ibique positi dicamus cum Apostolo: Qui non sum dignus vocari Apostolus, quia persecutus sum: Ecclesiam Dei (I Cor. XV, 9). Et displicebitis, ait, vobis in conspectu vestro in omnibus malitiis vestris quas fecistis. Sive ut interpretatus est Symmachus. Et parvuli vobis videbimini propter omnes malitias vestras quas estis operati (Jacob. IV), ut postquam excelsi fuerint, humiles se esse credant: quia Dominus humilibus dat gratiam. Et in alio loco scriptum est: Ante contritionem exaltabitur cor viri, et ante altitudinem humiliatur (Prov. XVIII, 12). Superbiam enim contritio, et humilitatem sequitur exaltatio. Et scietis quia ego Dominus, cum benefecero vobis. Et Dominum Salvatorem tunc magis cognovimus, quando benefecit nobis, et passus est pro peccatis nostris, et portavit iniquitates nostras, et pro nobis doluit; non pro aliquo merito eorum qui salvantur, sed propter nomen suum. Alioquin viae nostrae, et scelera pessima, non misericordiam meruere, sed poenam. Quidquid autem de populo diximus Israel, qui liberatus de Aegypto, in solitudine multa commisit, et offendit Deum, et postea in terram repromissionis inductus, veneratus est idola,

lignaue et lapides coluit, et postea Dei clementia conservatus est: referamus ad eos qui de Aegypto saeculi hujus manu excelsa Domini liberati sunt, et introducti in vitiorum solitudinem, rursum Aegyptum suspirarunt, et fecerunt ea, per quae puniri debuerant: sed nihilominus per poenitentiam non suo merito, sed Domini clementia conservati sunt.

LIBER SEPTIMUS.

Olim pueri legimus: Nihil tam facile est, quin difficile fiat, quod invitus facias. Fateor me explanationes in Ezechiel multo ante tempore promisisse, et occupatione de toto huc orbe venientium, implere non posse: dum nulla hora, nullumque momentum est, in quo non fratrum occurramus turbis, et monasterii solitudinem, hospitem frequentia commutamus: intantum ut aut claudendum sit nobis ostium, aut Scripturarum, per quas aperiendae sunt fores, studia relinquenda. Itaque lucrativis, immo furtivis noctium horis, quae hyeme propinquante, longiores esse coeperunt, haec ad lucernulam qualiacumque sunt dictare conamur, et aestuantis animi taedium interpretatione digerere. Nec jactamus, ut quidam forsitan suspicantur, fratrum susceptionem, sed morarum causas simpliciter confitemur: praesertim cum Occidentalium fuga, et sanctorum locorum constipatio, nuditate atque vulneribus indigentium, rabiem praeferat Barbarorum. Quod absque lacrymis et gemitu videre non possumus, illam quondam potentiam et ignorationem divitiarum ad tantam inopiam pervenisse, ut tecto et cibo, et vestimento indigeat; et tamen nequaquam duri quorundam atque crudeles animi molliuntur, dum pannulos eorum et sarcinulas discutiunt, aurum in captivitate quaerentes. Accedit ad hanc dictandi difficultatem, quod caligantibus oculis senectute, et aliquid sustinentibus beati Isaac (Gen. XXVII), ad nocturnum lumen nequaquam valeamus Hebraeorum

volumina relegere, quae etiam ad solis dieique fulgorem, litterarum nobis parvitate caecantur. Sed et Graecorum commentarios, fratrum tantum voce cognoscimus. Nullique dubium, quod alienis dentibus commoliti cibi, vescentibus nauseam faciant. Unde obsecro te, filia Eustochium, ut ista quae notariorum stylo cudimus, et ad quae emendanda spatium vix habemus, id est, septimum incipias, et ut ante jam dixi, si librorum brevitates vel longitudo inter se fuerint inaequales, visionum, immo --- brevitati imputes ac longitudini, dum et juncta nolumus separare, et dissonantia in unam coarctare congeriem.

(Vers. 45 seq.)

Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, pone faciem tuam contra viam Austri, et stilla ad Africum, et propheta ad saltum agri meridiani. Et dices saltui meridiano: Audi verbum Domini: haec dicit Dominus Deus: Ecce ego succendam in te ignem, et comburam in te omne lignum viride, et omne lignum aridum: non exstinguetur flamma succensionis, et comburetur in ea omnis facies ab Austro usque ad Aquilonem. Et videbit universa caro quia ego Dominus succendi eam, nec exstinguetur. Et dixi, ah, ah, ah, Domine Deus: ipsi dicunt de me: Numquid non per parabolas loquitur iste?

LXX: Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, obfirma faciem tuam super Theman, et respice ad Darom, vaticinare super saltum ducem Mageb, et dices saltui Nageb: Audi sermonem Domini, haec dicit Dominus: Ecce ego succendam in te ignem, et devorabit in te omne lignum viride, et lignum aridum. Non exstinguetur flamma succensa, et ardebit in ea omnis facies a meridie usque ad Aquilonem: et cognoscet omnis caro quia ego Dominus succendi illam: non exstinguetur. Et dixi: Nequaquam, Domine, Domine: ipsi dicunt ad me: Nonne parabola est quae dicitur haec? Quid significet pone, vel obfirma faciem tuam, supra plenius diximus.

Obfirmatione enim vultus opus est, et frontis duritia, ut quae imperantur Prophetae, loquatur intrepidus, maxime cum ad totam populi multitudinem tristia nuntiata sint. Theman autem et Darom et Nageb; et rursum Nageb, pro quo LXX --- interpretati sunt, quid sonent in Hebraeo, expressit nostra translatio. Quodque dixere, ducem Nageb, melius habet in Hebraeo agri, vel regionis meridianae. Non enim SARE, ut putaverunt LXX, quod verbum ducem et principem sonat, sed SADE scriptum est, quod proprie agrum, regionemque signat, et propter DALETH et RES litterarum similitudinem, error inolevit. Loquitur autem sermo divinus per metaphoram saltus contra Jerusalem, quae bestiarum, et ferocium hominum habitatio est: quod succendat eam, omniaque ligna illius concrementur: nequaquam arbores vocans quae fructibus indigebant, sed ligna quasi incendio praeparata. Primumque comburit in eo lignum viride, secundum quod in hoc eodem Propheta legimus: Et a sanctis meis incipite; et postea aridum, quod nihil in se poterat habere vitale: sanctos videlicet simul et peccatores, ut alii captivitatis mala, morte effugiant; alii suppliciis tradantur aeternis. Quodque infert: Ab Austro usque ad Aquilonem, hoc indicat, ab Jerusalem usque ad Babylonem: ut omne iter pergentium in captivitatem, gladio, fame, pestilentia ruentium compleatur. His enim qui in Babylone sunt, Jerusalem ad Austrum sita est; quomodo e contrario olla in Jeremia quae significat Jerusalem, a facie Aquilonis, id est, Babylonis succenditur (Jerem. I). Et pulchre in principio: stilla, inquit, ad Africum; ut non tota Dei ira videatur effusa, sed stilla quaedam et pars. Sin autem stilla tantae saevitiae est: quid in totis imbribus aestimandum est: Ut omnis caro, quae visura est salutare Dei, per silvarum incendium et flammam, quae nullius exstinguitur auxilio, cognoscat quod ipse sit Dominus. Quod intelligens Propheta respondit, ah, ah, ah, Domine Deus: vel ut Septuaginta transtulerunt, nequaquam, Domine, Domine. Et infert: Et ipsi dicunt ad me: Numquid non per parabolas loquitur iste? vel parabola est ista

quae dicitur? Et est sensus: Planius loquere, non intelligimus per parabolam quid loquaris: aperto sermone Dei nobis pande sententiam. Potest autem tropologice Theman et Nageb et Darom, Aegyptus intelligi: legimus enim in Daniel crebro Austrum pro Aegypto accipi (Dan. XI), Aegyptus autem refertur ad mundi istius angustias. Prophetat igitur Ezechiel quae mundo ventura sint mala, quem saltum vocat, pomiferas arbores non habentem, sed habitaculum bestiarum. De quo et in vigesimo octavo psalmo dicitur: Vox Domini perficientis cervos, et revelabit condensa silvarum (Vers. 9). Istae sunt silvae, et saltus, qui plus devoraverunt in praelio de exercitu Abessalon, quam interfecit gladius (II Reg. XVIII). Succenditurque in saltibus primum lignum viride, et sic aridum, hi qui vivunt in malo, et hi qui justitiae mortui sunt. Quodque dicitur: Et comburetur in ea omnis facies ab Austro usque ad Aquilonem, hoc dicit: Ab his qui fervente spiritu videbantur, usque ad eos qui crescente iniquitate, et refrigerata charitate multorum, calorem pristinum perdiderunt; ita ut omnis caro perspiciat flammam Domini non exstingui. Precaturque propheta ne fiat quod Dominus comminatus est: hoc est, ne succendatur saltus, et ligna omnia concrementur; ut aut adhuc accipiant locum poenitentiae, aut sibi non imponatur necessitas tristia nuntiandi: praesertim cum populus ea non intelligat, et obscuritate dictorum, magis ad insaniam provocetur.

(Cap. XXI.---Vers. 1 seq.)

Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, pone faciem tuam ad Jerusalem, et stilla ad sanctuaria, et propheta contra humum Israel, et dices terrae Israel: Haec dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te, et ejiciam gladium meum de vagina sua, et occidam in te justum et impium. Pro eo autem quod occidi in te justum et impium: idcirco egredietur gladius meus de vagina sua ad omnem carnem, ab Austro usque ad Aquilonem: Et ut

sciat omnis caro, quia ego Dominus eduxi gladium meum de vagina sua irrevocabilem.

LXX: Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Idcirco vaticinare, fili hominis: et obfirma faciem tuam contra Jerusalem, et aspice ad sancta eorum, et propheta super terram Israel, et dices ad terram Israel: Haec dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te, et educam gladium meum de vagina sua, et interficiam ex te iniquum et injustum. Sic egredietur gladius meus de vagina sua super omnem carnem a Meridie usque ad Aquilonem, et cognoscet omnis caro quia ego Dominus eduxi gladium meum de vagina sua: non revertetur ultra. Quia supra dixerat: Ipsi dicunt de me, numquid non per parabolas loquitur iste? et apertam populus flagitabat sententiam: idcirco id quod Dominus per metaphoram sive parabolam, et ut alii vertere, proverbium, est locutus, nunc manifestius loquitur, saltus Nageb et Darom et Theman esse Jerusalem, et templum illius, sancta sanctorum, et omnem terram Judaeae; flammamque quae combustura sit saltum, intelligi gladium devorantem, qui eductus sit de vagina sua, ut interficiat justum et impium. Hoc est enim lignum viride et lignum aridum. Unde et Dominus: Si in ligno, ait, viridi tanta faciunt: in sicco quid facient (Luc. XXIII, 31)? Pro quo, nescio quid volentes, LXX iniquum et injustum interpretati sunt: quasi non idem utrumque significet. Quodque ibi dixerat: Et videbit universa caro, quia ego Dominus succendi eam, hoc est, silvam, sive flammam, nec exstinguetur, hinc aliis verbis loquitur: Ut sciat omnis caro, quia ego Dominus eduxi gladium meum de vagina sua irrevocabilem. Vere enim contra Jerusalem non est flamma sopita, nec extinctum incendium, nec revocatus gladius, quia modicum tempus in medio, et Jerusalem cum templo suo, Babylonio igne succensa est.

(Vers. 6, 7.)

Et tu, fili hominis, ingemisce in contritione lumborum, et in amaritudinibus ingemisce coram eis. Cumque dixerint ad te: Quare tu gemis? dices: Pro auditu, quia venit, et tabescet omne cor, et dissolventur universae manus, et infirmabitur omnis spiritus, et per cuncta genua fluent aquae. Ecce venit et fiet, ait Dominus Deus.

LXX: Et tu, fili hominis, ingemisce in contritione lumborum tuorum, et in doloribus geme in conspectu eorum. Eritque si dixerint ad te: Quare tu gemis? et dices: Propter nuntium, quia venit, et comprehendetur pavore omne cor, et dissolventur universae manus, et exanimabitur omnis caro et omnis spiritus, et omnia femora polluentur humore. Ecce venit et erit, dicit Dominus Deus. Primum dixerat: vaticinare, vel stilla ad Austrum, Africum et Meridiem, et ad saltum meridianum. Quod quia videbatur obscurum, et dicta prophetae populus nesciebat, secundo ponitur manifestius, saltum meridianum esse Jerusalem, et omnes infructuosas arbores ad quarum radices securis posita sit (Mat. III, Luc. III), intelligi habitatores ejus: gladiumque interpretari pro incendio. Tertio jubetur prophetae, ut tacentibus illis nec interrogantibus, cur ista vaticinatus sit faciat per quae interrogetur, et respondeat quae Dominus locutus est. Ingemisce, inquit, ejulare, non levi voce, nec dolore moderato, sed in contritione lumborum, ut gemitus tuus ex imis visceribus et amaritudine animi proferatur. Et hoc facies coram eis: ut cum te interrogaverint cur tanto gemitu conteraris, et quid tibi mali acciderit ut sic ingemiscas, tu eis meo sermone respondeas: Idcirco plango, et dolorem cordis mei dissimulare non valeo, quia auditus qui semper meis auribus insonuerat, opere completur et venit: imminens videlicet Babylonii furentis exercitus. Qui cum venerit et vallaverit Jerusalem, tunc tabescet omne cor, et dissolventur universae manus: ut, occupante pavore mentes hominum, nullus audeat repugnare. Infirmitur enim omnium bellatorum spiritus, et tanta cunctos occupabit trepidatio atque formido, ut,

timore cogente, artus et viscera dissolvantur, et vesica humorem tenere non valeat: ita ut urina genua polluantur. Naturale est enim, ut timore cogente, vesica laxetur, et adversus hominis voluntatem humor defluat. Quod quidem et in morborum magnitudine accidere solet, ut postquam vires defecerint aegrotantium, non solum genua, sed et lectuli polluantur. Ecce, inquit, venit, quod saepe praedixi, et opere completur ac fiet quod non ego, sed Dominus locutus est. Scio quemdam in contritione lumborum, et fluentibus aquis, multa testimonia replicasse, ut prophetae castitas impleretur, et amaritudo animi et dolor mentis internus, quod aquae seminum genua polluant. Sed haec expositio ad praesentem non pertinet locum.

(Vers. 8 seqq.)

Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, propheta, et dices: Haec dicit Dominus Deus, loquere: Gladius, gladius exacutus est et limatus, ut caedat victimas, exacutus est, et ut splendeat, limatus est: qui moves sceptrum filii mei, succidisti omne lignum. Et dedi eum ad levigandum, ut teneatur manu: iste exacutus est gladius, et iste limatus est, ut sit in manu interficientis. Clama et ulula, fili hominis, quia hic factus est in populo meo, hic in cunctis ducibus Israel. Qui fugerant, gladio traditi sunt cum populo meo: idcirco plaude super femur, quia probatus est, et hoc cum sceptrum subverterit, et non erit, dicit Dominus Deus. Tu ergo, fili hominis, propheta, et percute manu ad manum, et duplicetur gladius ac triplicetur gladius interfectorum. Hic est gladius occisionis magnae, qui obstupescere eos facit, et corde tabescere, et multiplicat ruinas. In omnibus portis eorum dedi conturbationem gladii acuti et limati ad fulgendum: amicti ad caedem. Exacuere, vade ad dexteram sive ad sinistram, quocumque faciei tuae est appetitus. Quin et ego plaudam manu ad manum, et implebo indignationem meam, ego Dominus locutus sum.

Multum est si utramque ponam editionem, et librorum extenditur longitudo: maxime ubi aut nulla aut parva distantia est. Ponam igitur nonnulla quae discrepant. Pro eo quod nos diximus: Qui moves sceptrum filii mei, succidisti omne lignum, illi transtulerunt: Interfice, contemne, repelle omne lignum. Rursum ubi nos diximus: Qui fugerant, gladio traditi sunt, et illi et alii transtulerunt: Hospites mei, sive habitatores. Et ubi nos diximus: Plaude super femur, illi posuerunt: Percute manu. Et ubi transtulimus: Et hoc cum sceptrum subverterit, illorum habet editio: Tribus repulsa est. Loquitur autem ad gladium Nabuchodonosor, ut veniat contra Jerusalem, ut exacuatur atque limetur, multos enim esse caedendos; et ad ipsum apostropham facit. Tu es qui moves atque subvertis sceptrum filii mei, imperium videlicet populi Israel, et omne lignum succidis, universam populi multitudinem. Dedi, inquit, istum gladium, ut teneatur manu Nabuchodonosor; et sit in manu viri robustissimi. Unde, o propheta, clama et ulula, et mala instantia vocis lamentatione testare. Hic gladius nulli pepercit, nec aliquem imminentium malorum reliquit expertem. Factus est in populo, factus est in ducibus Israel, factus in hospitibus meis ac sacerdotibus, qui habitabant in templo meo. Idcirco percute femur, sive manum, et habitum plangentis assume. Hic enim gladius probatus est mihi, et hoc cum sceptrum meum regnumque subverterit, quod ultra non erit, et in Sedecia rege finietur. Iterum tibi, propheta, jubeo, ut qui femur percusseras pro stupore et miraculo, percutias et manus, ut non solum semel, sed secundo ac tertio gladius veniat ad interficiendum. Primo enim venerat Nabuchodonosor, quando tulit Jechoniam: et secundo, quando regnabat Joacim: tertio, quando Sedecias. Et hic est gladius triplicatus, quando facta est magna occisio, et intantum multiplicavit ruinas, ut obstupescerent animo, et corde tabescerent, et in omnibus portis eorum daret conturbationem. Praecipitur ergo illi, hoc est, gladio acuto et limato ad fulgendum, amictoque et expedito, et parato ad caedem, ut vadat

sive ad dexteram voluerit, sive ad sinistram. Quocumque, ait, faciei tuae placuerit, audacter ingredi, me habens ducem, me adiutorem. Ego plaudam manu ad manum, ut saevientem te contra adversarios meos, quasi fautor tuus et exhortator instigem. Ne dubites, ne formides, et pati timeas quod passus est Sennacherib: ego Dominus sum locutus, meae minister es voluntatis, meam comple sententiam (IV Reg. XIX). Possumus juxta anagogen, gladium acutum paratumque ad caedem accipere diabolum, de quo ait Apostolus: Tradere hujuscemodi Satanae in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat (I Cor. V, 5). Et in alio loco: Hymenaeus et Alexander: quos tradidi Satanae, ut discant non blasphemare (I Tim. I, 20). Et in Psalmis scriptum est: Misit furorem, et iram, et angustiam, immissionem per angelos pessimos (Ps. LXXVII, 49). Hunc quidam putant gladium et in manu fuisse angeli, quando sub David percutiebatur Jerusalem (II Reg. XXIV). Alii autem et de illo dici gladio suspicantur, de quo in Evangelio scriptum est: Non veni pacem mittere super terram, sed gladium (Matth. X, 34); et dividere inter se omnem consanguinitatis affectum, ut mali corruant, et sancti resurgant. Sed hoc impium est credere de gladio Salvatoris, et non potius de diabolo, qui Domini in Ecclesia scepra subvertit, qui interficit cunctos in populo, et duces, et hospites Dei: et tunc a Domino comprobatur, quando Judam proditorem et similes ejus subverterit (Joan. XIII). Qui postquam comedit buccellam, intravit in illum Satanas. Duplicaturque et triplicatur gladius interfectorum, ut solvatur peccatum Jerusalem, quia suscepit de manu Domini duplicia peccata sua. Gaudet autem Dominus et exultat, et hortator est gladii saevientis, ut vadat sive ad dexteram, sive ad sinistram, et quocumque eum faciei suae tulerit appetitus, ut interfectis malis, remaneant boni, et impleatur illud quod scriptum est: Quid paleis ad frumentum? dicit Dominus (Jerem. XXIII, 32).

(Vers. 18 seqq.)

Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Et tu, fili hominis, pone tibi duas vias, ut veniat gladius regis Babylonis. De terra una egredientur ambae, et manu capiet conjecturam: in capite viae civitatis conjiciet. Viam pones, ut veniat gladius ad Rabbath filiorum Ammon, et ad Judam, et n Jerusalem munitissimam. Stetit enim rex Babylonis in bivio, in capite duarum viarum divinationem quaerens, commiscens sagittas. Interrogavit idola, exta consuluit. Ad dexteram ejus facta est divinatio super Jerusalem, ut ponat arietes, ut aperiat os in caede, ut elevet vocem in ululatu, ut ponat arietes contra portas, ut comportet aggerem, ut aedificet munitiones. Eritque quasi consulens frustra oraculum in oculis eorum, et sabbatorum otium imitans, ipse autem recordabitur iniquitatis ad capiendum. Idcirco haec dicit Dominus Deus: Pro eo quod recordati estis iniquitatis vestrae, et revelastis praevaricationes vestras, et apparuerunt peccata vestra in omnibus cogitationibus vestris; pro eo, inquam, quod recordati estis, manu capiemi.

Scio me in hoc loco juxta Septuaginta interpretes, cujusdam multiplicem legisse expositionem, Rabbath filiorum Ammon, referentis ad gentium populum: Judam vero et Jerusalem ad eos qui sub Christi nomine congregantur, et factis dent nominis dignitatem, regemque confusionis diabolum stare in omni viarum capite, et insidiari in occulto; implerique illum versiculum: Juxta semitam scandalum posuerunt mihi (Ps. CXXXIX); et stare eum in bivio, vel eos qui sui sunt tenere cupientem, vel novum sibi acquirere servitium; et ad dexteram semper pergere, ad eos scilicet qui in dextera parte sunt positi, ut expugnet eos, ut exsultet in caede, ut arietibus et congestionem operum terrenorum capiat miseram Jerusalem; et primo quidem, ut videatur ei nihil agere, et frustra conari. Illo vero recordante iniquitates eorum, qui in Ecclesia commorantur, immo malis operibus reducunt adversarias potestates in memoriam scelerum pristinorum, patefiunt omnia peccata populi et

cogitationes eorum, et idcirco capiuntur, quia novis vetera delicta cumularunt. Haec alius dixerit, nobis coeptae historiae veritas persequenda est. Cum, inquit, dixisset mihi sermo divinus: Propheta, fili hominis, et loquere ad gladium et dic: Gladius, gladius, et caetera quae prophetia gladii continentur; secundo factus est ad me sermo Domini, dicens: Vis, fili hominis, scire quis iste sit gladius, et apertius personam discere gladii saevientis? Ausculta quae dico: pone duas vias, ut per illas gladius veniat regis Babylonis, qui egredietur quidem uno itinere Chaldaeorum, sed cum venerit per desertum et solitudinem ad bivium terrae Arabiae, quae appellatur filiorum Ammon, quarum una via Jerusalem ducit ad dexteram partem, sinistra vero ad Rabbath filiorum Ammon, quae est civitas metropolis, et hodie Philadelphia nominatur: memor, inquit, internecionis quae accidit regi Assyrio quando centum octoginta quinque millia, una nocte sunt caesa, formidabit ad partem dexteram declinare, et ire contra munitissimam Jerusalem; sed stabit in ipso compito, et ritu gentis suae oraculum consulit, ut mittat sagittas suas in pharetram, et commisceat eas inscriptas, sive signatas nominibus singulorum, ut videat cujus sagitta exeat, et quam prius civitatem debeat oppugnare. Hanc autem Graeci --- sive -- - nominant. Interrogavit igitur idola; exta consuluit. Ad dexteram facta est divinatio ejus, ut pergeret contra Jerusalem, et oppugnaret eam, aggeres comportaret, arietes poneret, aedificaret munitiones, urbemque concluderet, et in caede aperiret os suum, et fremitum exsultantis et ululantis exercitus concitaret. Hoc, inquit, faciens, videbitur habitatoribus Jerusalem oraculum frustra consulere; et quasi sabbatorum otium terere, ludere videlicet, et nihil operis perpetrare. Rex autem Babylonis, non in sua fortitudine, sed in iniquitate populi confisurus est, qua eos scit offendisse Deum, et peccata patrum novis cumulasse delictis, et praevaricationes eorum omnibus patuisse; et idcirco non dubitabit de victoria, quia confidet de iniquitate Jerusalem. Haec juxta

Hebraicum, a quo Septuaginta non tam sensu quam verbis in plerisque discordant.

(Vers. 25 seqq.)

Tu autem, profane, impie dux Israel, cujus venit dies in tempore iniquitatis praefinita. Haec dicit Dominus Deus: Aufer cidarim: tolle coronam. Nonne haec est quae humilem sublevavit, et sublimem humiliavit? Iniquitatem, iniquitatem, iniquitatem ponam eam: et hoc non fiet donec veniret cujus est iudicium, et tradam ei.

LXX: Et tu, profane, inique dux Israel, cujus venit dies, in tempore iniquitatis finis. Haec dicit Dominus Deus: Abstulisti cidarim, et posuisti coronam. Haec non erit similis. Humiliasti excelsum, et sublevasti humilem. Iniquitatem, iniquitatem ponam eam: nec haec talis erit, donec veniat cui debetur: et dabo ei. Symmachus hunc locum ita interpretatus est: Tu autem, profane, inique dux Israel, cujus venit dies in tempore iniquitatis constitutus: Haec dicit Dominus Deus: Abstulit cidarim, et tulit coronam: neque hoc neque illud: humilem sublevabit, et sublimem humiliabit. Iniquitatem, iniquitatem, iniquitatem faciam illud. Et hoc non fuit iste, cujus iudicium est, quem daturus sum. Post urbis Jerusalem subversionem et captivitatem populi, ad ducem Israel sermo dirigitur, quem nemini dubium est significari Sedeciam, in quo regum Israel de stirpe David imperium finitum est. Venit, inquit, tibi dies, quae longo tempore praefinita est in te, et propter te sacerdotium et regnum interiit populi Judaeorum. Cidarum enim insigne pontificis est: corona, hoc est, diadema, regis indicium. Nonne haec est cidaris, et haec corona quae nihil fecit iudicio; sed ad imitationem regis Babylonii, quos volebat exaltabat, et quos volebat humiliabat? Propterea non semel, nec juxta Septuaginta bis, sed tertio iniquitatem ponam tibi in perpetuum, quae non statim tibi reputata est, sed donec veniat Christus, cujus est iudicium, et tradat ei Pater

regnum et sacerdotium, vel Ecclesiam de gentibus congregatam: Non enim iudicat Pater quemquam; sed omne iudicium dedit Filio (Joan. V, 22). Et in alio loco: Deus, ait, iudicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis (Ps. LXXI, 1). Iste est cui repositum est imperium, et sacerdotium sempiternum, de quo loquebatur et Jacob: Non deficiet princeps ex Juda, neque dux de femoribus ejus, donec veniat cui repositum est: et ipse erit exspectatio gentium (Gen. XLIX, 10). In eo loco ubi nos interpretati sumus: Nonne haec est, pulchre transtulit Symmachus, neque hoc, neque illud. Quia enim dixerat: Aufer cidarim, tolle coronam, subjunxit, neque hoc neque illud, id est, regnum cessabit, et sacerdotium. Unde qui postea usque ad adventum Christi reges fuerunt pariter et sacerdotes, quorum unus Hyrcanus pontifex diadema capiti suo imposuit, frustra sibi et hoc et illud voluit vindicare, cum regnum ei non deberetur post Sedeciam, sed illi cui repositum erat, et qui fuit exspectatio gentium, de quibus loquitur et Malachias: Vos, sacerdotes, qui contaminatis nomen meum (Mal. I, 6). Et post paululum: Non est voluntas mea in vobis, et victimas non suscipiam de manibus vestris. Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus: et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda. Quae munda oblatio, sine sanguine hircorum, arietum, atque taurorum (Ps. XLIX), in Christi completur adventu, quando venit desideratus gentibus, et ortus est sol justitiae, in cujus pennis est sanitas (Agg. II).

(Vers. 28 seqq.)

Et tu, fili hominis, propheta, et dic: Haec dicit Dominus Deus ad filios Ammon, et ad opprobrium eorum. Et dices: Mucro, mucro, evagina te ad occidendum: lima te ut interficias et fulgeas. Cum tibi viderentur vana, et divinarentur mendacia, ut dareris super colla vulneratorum impiorum, quorum venit dies in tempore iniquitatis praefinita. Revertere ad vaginam tuam, in

locum in quo creatus es: in terra nativitatis tuae iudicabo te. Et effundam super te indignationem meam, in igne furoris mei sufflabo in te: daboque te in manibus hominum stultorum, et fabricantium interitum. Igne eris cibus; sanguis tuus erit in medio terrae: oblivioni traderis, quia ego Dominus locutus sum.

Gladium regis Babylonis stetit in capite duarum viarum, in compito dexterarum et sinistrarum, quarum altera ducebat Jerusalem; altera ad Rabbath filiorum Ammon, et exisse sortem, ut pergeret prius contra Jerusalem, supra legimus. Qua expugnata et capta, regnum quoque et sacerdotium eius in aeternum perisse praenuntiat. Residuum erat filiis Ammon, et ipse divisionis ordo poscebat, quid de sinistra via factum esset. Unde imperatur prophetae, ut loquatur ad filios Ammon, et ad opprobrium eorum, quod et ipsi capiendi sint, et ad eundem gladium sermonem dirigit: O mucro, mucro, qui paratus es ad caedem, qui limatus, ut fulgeas et interficias: licet tibi idola responderint, et vanum sit omne quod a daemonibus respondetur, ut videlicet vulneratorum cervicibus immineret, et per te compleretur quod multo Dominus tempore fuerat comminatus; tamen expleto opere tuo, quod egisti contra filios Ammon, revertere ad vaginam tuam, id est, in Babylonem, ad locum in quo factus es et creatus: ut in terra nativitatis tuae iudicem te, et effundam super te indignationem meam, et Medorum atque Persarum virtute capiaris. Quod plenius in Isaiae volumine dicitur, in visione contra Babylonem: Ecce ego suscitabo super eos Medos. Et post paululum: Et erit Babylon illa gloriosa in regnis, incluta in superbia Chaldaeorum, sicut subvertit Deus Sodomam et Gomorrhaim: non habitabitur usque in finem (Isa. XIII, 17 et seqq.). Et quia semel sub persona gladii de rege, immo regno Babylonis loquebatur, servat ---. In igne, inquit, furoris mei sufflabo in te; ut faciam te igne consumi, et tradam te in manibus hominum stultorum et imperitorum, qui artem non habent cudendi gladios et acuendi; ut

nequaquam ultra acuaris, limeris, et fulgeas ad occidendum; sed sis ignis cibus, sanguisque tuus, quem fudisti cunctis spectantibus, in te potius redundet; et tradaris aeternae oblivioni, et pereas in perpetuum, quia ego Dominus locutus sum, cujus dixisse, fecisse est.

(Cap. XXII.---Vers. 1 seqq.)

Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Et tu, fili hominis, nonne iudicas, nonne iudicas civitatem sanguinum, et ostendis ei omnes abominationes suas? Et dices: Haec dicit Dominus Deus: Civitas effundens sanguinem in medio sui, ut veniat tempus ejus, et quae fecit idola contra semetipsam, ut pollueretur. In sanguine tuo qui a te effusus est, deliquisti, et in idolis tuis quae fecisti, polluta es, et appropinquare fecisti dies tuos, et adduxisti tempus annorum tuorum: propterea dedi te opprobrium gentibus, et irrisionem universis terris. Quae juxta sunt, et quae procul a te, triumphabunt de te (sive illudent tibi), sordida nobilis, grandis interitu. Ecce principes Israel, singuli in brachio suo fuerunt in te ad effundendum sanguinem. Patrem et matrem contumeliis affecerunt: in te advenam calumniati sunt in medio tui. Pupillum et viduam contristaverunt (sive oppresserunt) apud te: sanctuaria mea spreverunt et polluisti, sabbata mea polluisti. Viri detractores (sive latrones) fuerunt in te ad effundendum sanguinem, et super montes comederunt in te. Scelus (sive ut significantius in Hebraeo habet ZEMMA, hoc est, incestum) operati sunt in medio tui. Verecundiora patris discooperuerunt in te, et immunditiam menstruatæ humiliaverunt in te, et unusquisque in uxorem proximi sui operatus est abominationem, et socer nurum suam polluit nefarie. Frater sororem suam, filiam patris sui, oppressit (sive humiliavit) in te. Munera acceperunt apud te, ad effundendum sanguinem. Usuram et superabundantiam accepisti, et avare proximos tuos calumniata es (sive et complebo consummationem malitiae tuae in oppressione

tua); meique oblita es, ait Dominus Deus. Ecce complosi manus meas super avaritiam tuam quam fecisti, et super sanguinem qui effusus est in medio tui. Numquid sustinebit cor tuum, aut praevallebunt manus tuae in diebus quos ego faciam tibi? Ego Dominus locutus sum, et faciam. Et disperdam te in nationes, et ventilabo te in terras, et deficere faciam immunditiam tuam a te, et possidebo te in conspectu gentium (sive juxta Aquilae primam editionem, et Theodotionem: Et contaminabo te: vel juxta Symmachum: Et vulnerabo te in conspectu gentium): et scies quia ego Dominus.

Et tu, ait, fili hominis (utar enim consueto ad te vocabulo), judica civitatem sanguinum, et ostende illi omnes abominationes suas, ut sciat se imminentem captivitatem merito sustinere, et in multis sanguinibus adduxisse tempus ruinae suae. Primum omnium scelerum, pro Deo idola venerata es; et adorasti opera manuum tuarum, et appropinquare fecisti tempus annorum tuorum, quod multo tempore dicebatur, et differebatur, ut ageres poenitentiam. Tu autem secundum impenitentem cor tuum, thesaurizas tibi iram in die irae (Rom. II). Idcirco dedi te opprobrium gentibus, et illusionem universis terris, quae in circuitu tuo sunt, tam juxta, quam procul: quae triumphabunt de te, sive illudent tibi. Sordida, nobilis, grandis interitu. Sordida, quia munda esse desisti. Nobilis in malo, quae quondam in bono cunctas urbes nobilitate superabas. Grandis interitu: ut quanto sublimior eras, tanto fortius rueres. Et interim, ut caetera praetermittam, pauca numerabo quae in te fuerint. Principes tui non justitia, sed roboris et brachii fortitudine judicantes, fuderunt in te innoxium sanguinem. Alii patrem et matrem contumeliis affecerunt, sive maledixerunt parentibus, Scriptura dicente: Qui maledixerit patri et matri, morte moriatur (Exod. XXI, 17). Advenam et peregrinum oppresserunt in medio tui: quasi non illis sufficeret pro omni angustia peregrinatio et exilium patriae. Pupillum et viduam contristaverunt, sive oppresserunt apud te: ut

quorum omne praedium est in legum justitia, non solum contristarentur, sed opprimerentur a te. Sanctuaria mea, sive sancta contempsistis, et sabbata mea polluistis: ut non discerneretis inter sanctum et pollutum, inter decretum religioni diem, otiumque sabbati ad culturam Dei, et caeteros dies, quibus operari et servire carnis necessitatibus lege permissum est. Viri detractores, sive juxta Symmachum et Theodotionem, dolosi, quod in Hebraeo dicitur RACHIL, et homicidae erant in te, ut blasphemarent Deum, sive cuncta dolo agerent, aut violentia. Et comederunt in montibus alta sapientes, et elevati contra Deum superbia, scelus, sive incestum, operati sunt in medio tui: ut quod in angulis quoque et secreto raro fit, quando a malis conscientiae hominum devitantur, hoc tu in propatulo feceris. Quid sit autem incestus, sequens sermo significat: Verecundiora patris nudaverunt in te, novercae contra fas et licitum copulati, et immunditiam menstruatae humiliaverunt in te, non parcentes naturae, nec inducias dantes turpitudini, et ad uxorem proximi sui adhinnientes. Quodque hoc sceleratius est, socer exarsit in nurum, et frater sororis jura nescivit: ut non uterinam, sed de eodem patre violaret sororem. Acceperunt munera; ut innocentem sanguinem funderent. Necessitatem pauperum verterunt in lucrum, ut usuram acciperent, et superabundantiam; et propter avaritiam amicos calumniati sunt. Hoc autem, inquit, fecisti, o Jerusalem, quia mei oblita es. Unde habitum Domini irascentis assumpsi, et complosi manus meas contra avaritiam tuam, et contra sanguinem qui effusus est in medio tui; ut intelligas, et mente cognoscas, utrum vel animo, vel manibus possis meam iracundiam sustinere. Ego enim Dominus locutus sum, et ego faciam: et postquam capta fueris, Jerusalem, dispergam te in nationes, et ventilem in aerem, quasi inutiles paleas huc illucque rapiendas: tantaeque clementiae sum, ut saevitia mea vertatur in misericordiam. Omnia enim faciam, ut deficiat immunditia tua a te, et recipias pristinam puritatem. Quam cum receperis, possidebo te

in conspectu omnium gentium: ut cum a me possessa fueris, tunc intelligas quod ipse sim Dominus. Sin autem interpretationem Symmachi et Theodotionis sequimur, quorum alter ait: Et vulnerabo te, sive confodiam: alter: Contaminabo te in conspectu gentium, ad malam partem cuncta referenda sunt: quamquam illud huic sensui contrarium sit, quod supra dicitur: Et deficere faciam immunditiam tuam a te. Defectio enim immunditiae, restitutio puritatis est. Utramque editionem pariter disserui, ut librorum magnitudinem declinarem.

(Vers. 17 seqq.)

Et factum est verbum Domini ad me dicens: Fili hominis, versa est mihi domus Israel in scoriam. Omnes isti, aes, et stannum, et ferrum, et plumbum in medio fornacis: scoria argenti facti sunt. Propterea haec dicit Dominus Deus: Eo quod versi estis omnes in scoriam: idcirco ecce ego congregabo vos in medio Jerusalem congregatione argenti, et aeris, et ferri, et stanni, et plumbi in medium fornacis, ut succendam in ea ignem ad conflandum. Sic congregabo in furore meo, et in ira mea, et requiescam, et conflabo vos, et succendam vos in igne furoris mei, et conflabimini in medio ejus ut conflatur argentum in medio fornacis: sic eritis in medio ejus, et scietis quia ego Dominus cum effuderim indignationem meam super vos.

Verbum Hebraicum SIG Symmachus scoriam, Aquilae prima editio --- et --- quod utrumque acinum vinacii significat, interpretati sunt. Secunda autem ejus translatio, et Septuaginta vertere, commixtionem. Porro scoria, sordes et purgamenta metallorum sonat; ut consequenter captivitate vicina, immo jam imminente urbis excidio, ignis adhibeatur: ut sub translatione conflationis, purum argentum remaneat, quod aere, stanno, ferro, plumboque mixtum fuerat atque violatum: quorum tria, aes, stannum, et plumbum, fusilis materiae

sunt, et igni solvuntur. Ferrum vero inter incudem et malleum mollescit atque tenuatur, et diversas accipit formas, prout voluntas artificis fuerit. Sicut igitur argentum quod supradicta metalla violarunt, in fornacem mittitur, ut ablatis sordibus, et adulterinis materiis, purum remaneat: ita, inquit, congregabo vos in medium Jerusalem, et Babylonia obsidione circumdabo, ut succendam in vobis ignem ad conflandum. Quodque ibi facit flammaram ardor immensus, hic fames et pestilentia faciet: ut postquam congregavero vos, atque succendero in igne furoris, tunc requiescam, et contemptus, dolorem poenarum vestrarum ultione compescam. Et hoc totum faciam, ut postquam effudero indignationem meam super vos, finis vestri cruciatus, mei notitia sit: et sciatis quod ego sim Dominus iudex omnium et retributor. Quod autem dicatur esse conflator, et in multis quidem aliis locis, sed maxime in Malachia, et Isaia legimus, quorum alter: Ecce, inquit, Dominus egreditur quasi ignis conflatorii et sicut herba lavantium, et sedebit conflans quasi aurum et argentum, et conflabit filios Levi (Mal. III, 1, 3). Alter: Et lavabit Dominus sordes filiorum et filiarum Sion, et sanguinem mundabit de medio eorum, spiritu iudicii, et spiritu combustionis (Isa. IV, 4). Et puto illud sonare, quod in Psalmis dicitur: Proba me, Domine, et tenta me (Ps. XXV, 2). Post quod infertur: Ure renes meos et cor meum: ut universa lumborum noxii in me humoris pituita scelera sua, et velamen quod positum est siccetur. Quod de Jerusalem intelleximus, intelligamus de animarum statu, quae purae a Deo conditae sunt: aurumque in sensu atque sapientia, et argentum in sermone atque eloquio susceperunt, ut quod mente conceperint, verbis explicent. De argento legimus: Eloquia Domini, eloquia casta: argentum igne examinatum, probatum terrae, purgatum septuplum (Ps. XI, 5). De auro similiter et argento, sexagesimus septimus continet psalmus, in quo scriptum est: Si dormiatis inter medios cleros pennae columbae deargentatae, et posteriora, sive interiora dorsi ejus in virore, aut pallore auri (Psal. LXXVII, 14). Omnis enim

gloria filiae regis intrinsecus (Psal. XLIV, 14), quae loquitur in Cantico Canticorum: Introduxit me rex in cubiculum suum (Cant. I, 3). Qui inter duo dormierit et requieverit Testamenta, statim assumit pennas columbae deargentatas, aurique in cordis thesauro fulgore irradiabit. Ad hunc sensum reor et illa esse referenda, quod peccatoribus et qui meruerunt offensam Dei, coelum aeneum, terra sit ferrea, et maxime terra Aegypti, de qua educit Dominus Israel, quasi de fornace ferrea. In Zacharia quoque iniquitas sedet super talentum plumbi (Zach. V). Et in Exodi cantico dicitur: Demersi sunt quasi plumbum in aqua violentissima (Exod. XV, 10). Gravi enim peccatorum pondere premebantur, et loqui poterant: Quasi onus grave gravatae sunt super me (Ps. XXXVII, 6). Quomodo autem auri speciem adulterina aeris similitudo mentitur, sic argenti candorem stannum simulat, quod simplex et rusticus non facile dignoscit. Et saepe accidit, ut aurum et argentum haeretica pravitate commixtum, igne Spiritus sancti et Domini iudicio separetur, et purum aurum remaneat et argentum, de quo propheta dicit: Dedi eis argentum et aurum; ipsi autem fecerunt ex eis Baal (Osee II, 8). Cui simile est: Eduxi eos in argento et auro, et non erat in tribubus eorum infirmus (Psal. CIV, 37): finisque poenarum omnium sit, nosse quod ipse sit Dominus. Lapidem stanneum, sive massam stanneam, et in Zacharia legimus (Zach. IV): quae quid significet, suo loco interpretati sumus.

(Vers. 23 seqq.)

Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Fili hominis, dic ei: Tu es terra immunda, et non compluta in die furoris. Conjuratio prophetarum in medio ejus, sicut leo rugiens rapiensque praedam: animas devoraverunt, opes et pretium acceperunt, viduas ejus multiplicaverunt in medio illius. Sacerdotes ejus contempserunt legem meam, et polluerunt sanctuaria mea. Inter sanctum et profanum non habuere distantiam, et inter pollutum et

mundum non intellexerunt, et a sabbatis meis averterunt oculos suos, et coinquinabar in medio eorum. Principes ejus in medio illius quasi lupi rapientes praedam ad effundendum sanguinem, et perdendas animas, et avare ad sectanda lucra. Prophetae autem ejus linebant eos absque temperamento, videntes vana, et divinantes eis mendacium, dicentes: Haec dicit Dominus Deus, cum Dominus non sit locutus. Populum terrae calumniabantur calumnia, et rapiebant violenter: egenum et pauperem affligebant, et advenam opprimebant calumnia absque judicio. Et quaesivi de eis virum, qui interponeret maceriam, et staret oppositum contra me pro terra, ne dissiparem eam, et non inveni. Et effudi super eos indignationem meam, in igne irae meae consumpsi eos. Viam eorum in caput eorum reddidi, ait Dominus Deus.

Poterat diligens auditor inquirere, quae esset scoria quae argenti violaverit puritatem, et aere, plumbo, stanno, ferroque miscuerit. Quod ibi igitur sub persona urbis, et fornacis expressum est, et huic sub specie terrae, quae non sit rigata, nec pluviam susceperit, praedicatur. Pluvias illas debemus intelligere, de quibus scriptum est: Mandabo nubibus ne pluant super eam imbrem (Isa. V, 6): quem exspectamus, quando datur nobis pluvia temporanea et serotina, de qua scriptum est: Pluviam voluntariam segregabis, Deus, haereditati tuae (Ps. LXVII, 10). Dies autem furoris est, quem sibi unusquisque conciliat multitudine peccatorum. Scire cupimus quae sit urbis scoria, qui terrae durissimae et plenae veprium sentiumque squalor. Conjuratio, inquit, Prophetarum, sive juxta LXX, ducum in medio ejus habentium similitudinem leonis, de quo scribit et Petrus: Adversarius noster diabolus, quasi leo rugiens circuit (I Petr. V, 8). Qui leo omnesque ejus socii non quaerunt corpora devorare, sed animas, accipiuntque mercedes, et pecunia cuncta dijudicant. Quod in illo quidem tempore accidisse populo Judaeorum, nulli dubium est. Propter sacerdotes enim et principes et prophetas adduxit Dominus super eos malum.

Sed in nostra Jerusalem hoc saepe conspiciamus: qui juxta Septuaginta devorant animas in potentia, et pretium accipiunt, ut multas viduas faciant, quae sponsum Dominum perdiderunt. Horum autem prophetarum factio est, et conjuratio, ut invicem sui fautores sint, et omnia turpis lucri gratia faciant. Sacerdotes qui praesules templi esse deberent, et ex quorum ore notitia Legis inquiritur, violant sanctuaria, nullamque inter sanctum et profanum, nisi pecuniae habent distantiam. Avertunt oculos a sabbatis, et Dei requiem quae in notitia Scripturarum est, non recogitant; nec dicunt cum propheta: Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua (Psal. CXVIII, 18). Neque illud Apostoli: Nos autem omnes revelata facie gloriam Domini contemplamur (I Cor. III, 12). Inter tales prophetas et sacerdotes medius Dominus inquinatur, de quo scriptum est: Medius autem inter vos stat quem vos ignoratis (Joan. I, 26). Prophetae igitur, sive duces, leonibus comparantur. Principes autem quos inferioris gradus homines intelligimus, luporum imitantur rapinam, ut effundant sanguinem non corporum, sed animarum, et avare sectantur lucra, nequaquam illo contenti: Qui serviunt altari, vivant de altario (I Cor. IX, 13): sed postquam ad ministerium Dei accesserint, Croesi divitias congregant. Prophetae quoque illi qui ventura praenuntiant, liniebant eos absque temperamento, de quo et supra diximus, vaticinantium prophetarum, qui absque commixtione palearum linierunt parietem, qui imbribus dissipatur. Istiusmodi vident vana, et non tam prophetant, quam divinant mendacium, dicentes terrae miserabili: Haec dicit Dominus, Dominus ista promittit: cum Dominus non sit locutus ad eos. Populus autem terrae nequaquam Dei, sed terrenorum operum, principum ac sacerdotum aemulator existens, per calumniam et potentiam cuncta faciebat: non divites, sed pauperes opprimens, de quibus scriptum est: Pauper autem non sustinet comminationem. Et: Redemptio animae viri propriae divitiae (Prov. XIII, 8). Advenam quoque et peregrinum, qui necdum civis

Ecclesiae fuerat effectus, sed tantum auditor, et habens initia fidei, opprimebant calumnia: ut postquam circuissent mare et aridam, facerent unum proselytum, et facerent eum filium gehennae. Inter tanta autem vitia et scelerum multitudinem, quaesivi de eis virum qui irae meae posset resistere, et instar S. Moysi, et Aaron, et Samuelis, igni meo et incendio se opponeret; et non potui reperire. Unde loquebatur ad Moysen: Dimitte me, et delebo populum istum (Exod. XXXII, 10). Et quia resistentem mihi, retinentemque me, non potui reperire: propterea totam super eos effudi indignationem meam, et consumpsi illos, non absque mensura atque iudicio, sed ut redderem vias eorum in capita illorum, vel propria peccata quae fecerant, auctoribus tribuens, vel certe in capita populi ducis, principis, ac prophetarum, quorum nullus fuit qui irascenti Domino auderet resistere, et quorum causa terra squalida atque deserta imbrem Domini suscipere non meruit.

(Cap. XXIII.---Vers. 1 seqq.)

Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, duae mulieres filiae matris unius fuerunt, et fornicatae sunt in Aegypto, in adolescentia sua fornicatae sunt. Ibi subacta sunt ubera earum, et fractae sunt mammae pubertatis earum (sive, ut in LXX continetur, Ibi ceciderunt ubera earum, et ibi devirginatae sunt). Nomina earum, Oolla major (sive senior), et Ooliba soror ejus. Et habui eas (sive factae sunt mihi), et pepererunt filios et filias. Et nomina earum, Samaria Oolla, et Jerusalem Ooliba. Fornicata est igitur Oolla super me, et insanivit (sive abiit) ad amatores suos, in Assyrios propinquantes, vestitos hyacintho, principes et magistratus, juvenes cupidinis (sive electos) universos equites ascensores equorum. Et dedit fornicationes suas super eos electos filios Assyriorum universos, et in omnibus super quos insanivit in immunditiis (sive adinventionibus) eorum polluta est. Insuper et

fornicationes suas quas habuerat in Aegypto, non reliquit. Nam et illi dormierant cum ea in adolescentia ejus, et illi confregerant ubera pubertatis ejus (sive et ipsi devirginaverant eam): et effuderunt fornicationem suam super eam. Propterea tradidi eam in manus amatorum suorum, in manus filiorum Assur, super quorum insanivit libidinem. Ipsi discooperuerunt ignominiam ejus: filios et filias illius tulerunt; et ipsam occiderunt gladio. Et factae sunt famosae mulieres; et judicia (sive ultiones) fecerunt in ea.

Duodecim tribus Israel quae fuerunt junctae in Aegypto, postea esse divisas in duas et decem tribus, appellatasque Judam et Israel, Regum et Paralipomenon Scriptura testatur. Judae regnavit de stirpe David, Roboam filius Solomonis in Jerusalem, ubi erat templum et sacerdotes, et magna pars tribus Levi. Decem autem tribubus in Samaria Jeroboam filius Nabat de tribu Ephraim et Joseph; quarum Samaria nunc appellatur Oolla, quod in lingua nostra sonat tabernaculum: Jerusalem vero Ooliba, hoc est, tabernaculum meum in ea. Siquidem et in decem tribubus erat tabernaculum non Dei, sed idolorum. Aureos enim Jeroboam, ut populum averteret a cultu Dei, vitulos collocarat in Dan et Bethel. Dicamus ergo de singulis. Duae istae mulieres, Samaria et Jerusalem, filiae fuerunt matris unius de Israel stirpe generatae, et fornicatae sunt in Aegypto in adolescentia sua. Neque enim accepissent Legem eductae de Aegypto in monte Sina, prohibentem eas venerari idola, nisi in Aegypto fuissent Aegyptia portenta veneratae. Potest autem mater ambarum esse Chethaea, de qua supra legimus: Pater vester Amorrhaeus, et mater vestra Chethaea (Supra XVI, 3). Sed et quando dicitur: Unusquisque abominationes Aegypti auferat ab oculis suis, hoc significat, quod in Aegypto Israel idolis servierit, et ibi ceciderint, sive fracta sint ubera virginitatis ejus; majorque Samaria dicitur et senior, vel propter multitudinem decem tribuum, vel quia post mortem Moysi

de Ephraim tribu, Jesus filius Nave populo praefuit: unde et Jeroboam, qui scidit eas, a domo David fuisse legimus (III Reg. XII). Et habuit eas Deus, sive factae sunt ejus, quando ingemuerunt ab operibus Aegypti, luto prius et lateri servientes. Quae postea illi filios et filias, vel in solitudine, vel in repromissionis terra genuerunt. Primumque fornicata est Oolla, id est, Samaria, super Deum, quando insanivit in Assyrios, qui vestiti ejus hyacinthinis, et non quoslibet de populo, sed duces et magistratus, nec aetate confectos, sed juvenes omnes, equites electos, quorum secuta est idola, et a quibus contra jussionem Dei postulavit auxilium. Qui venerunt et polluerunt eam, ut quidquid in adolescentia fecerat in Aegypto, non relinqueret. Nam et Aegyptii concubuerant cum ea in adolescentia ejus, quorum simulacra venerata est; ibique devirginata, et confracta sunt ubera illius: et tanta fuit fornicationis abundantia, ut non fornicati cum ea, sed fornicationem suam super illam effudisse dicantur. Propterea tradita est ipsis amatoribus suis, Phul et Theglathphalassar, et Salmanasar, in quorum insanivit libidinem, et ipsi discooperuerunt ignominiam ejus, *ροπολογικῶς*, quasi mulieris meretricis (IV Reg. XVII et XVIII, I Paral. V). Revelatio autem urbis, captivitas est, qui filios et filias earum duxere captivas, et ipsam gladio trucidarunt, ita ut in omnium mulierum exemplum jugulata sit; et in malam partem cunctarum sermone celebretur. Qui judicia et ultiones fecerunt in ea, ut nihil in illa salutis relinquerent; sed usque hodie decem tribus captivae teneantur in montibus et in urbibus Medorum, ad quas translatae sunt. Juxta anagogen in Osee propheta quid significet Joseph, Ephraim, Samaria, Jezrael, et Israel, et quomodo contrariae sint domui David, et Jerusalem, quae significat Ecclesiam, plenius disseruimus. De quibus et septuagesimus septimus psalmus sonat: Filii Ephraim intendentes et mittentes arcum, conversi sunt retrorsum in die belli (Psal. LXXVII, 9). Et iterum: Repulit tabernaculum Joseph, et elegit tribum Juda (Ibid., 67). Elegit enim Deus domum

confessionis Ecclesiam, et repulit tabernaculum Joseph, quod interpretatur augmentum. Qui, praetermissa Lege Dei, aureos culturae suae vitulos addiderunt: et appellantur Oolla, id est, tabernaculum, non Dei, sed erroris et daemonum. Et soror major ac senior, propter multitudinem et captivitatem ab Assyriis fornicata est contra Deum, quia dereliquit fidei veritatem, et insanivit in haereticorum principes amatores suos, qui vestiti erant hyacinthinis, excelsa illi et coelestia promittentes; et ascensores, de quibus dictum est: Hi in curribus, et in equis (Ps. XIX, 8), electos filios Assyriorum et duces ac magistratus, qui scientiam sibi et eloquentiam repromittunt. Hoc autem propterea fecit, quod easdem fornicationes quas habuerat in Aegypto, id est, antequam crederet, et adhuc in saeculo versabatur, etiam in haeresi exercuit. Et devirginata est [Al. devirginatae sunt] a viris Assyriis qui in malitia perseverant, sive ultoribus. Adversarius enim noster diabolus, ipse est inimicus et ultor (I Petr. V). Illi confregerunt ubera Samariae; et virginitatem ejus quam habuerat in Ecclesia, perdiderunt. Propterea tradita est amatoribus suis, juxta Apostolum qui scribit: Tradidi eos Satanae, ut discant non blasphemare (I Tim. I, 20). Et: Tradidi eos in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat (I Cor. V, 5). Illi discooperuerunt ignominiam miserae Samariae, et omnem illius ostenderunt turpitudinem, filiosque et filias, qui de illa generati sunt, scientia praeditos, et simplices atque imperitos duxere captivos, et ipsam interfecerunt gladio spiritali: totiusque mundi in malam partem sermone celebrantur, et fiunt famosae inter cuncta saeculi dogmata, ut in exemplum omnium feminarum turpitude illius puniatur.

(Vers. 11 seqq.)

Quod cum vidisset soror ejus Ooliba, plusquam illa insanivit libidine: et fornicationem suam super fornicationem sororis suae ad filios Assyriorum praebuit

impudenter: ducibus ac magistratibus ad se venientibus, indutis veste varia (sive pretiosa); equitibus, qui vectabantur equis, et adolescentibus, forma cunctis egregia. Et vidi quod polluta esset via una ambarum, et auxit fornicationes suas. Cumque vidisset viros depictos in pariete, imagines Chaldaeorum expressas coloribus, et accinctos baltheis renes, et tiaras tinctas in capitibus eorum: formam ducum omnium similitudine filiorum Babylonis, terraeque Chaldaeorum in qua orti sunt: et insanivit super eos concupiscentia oculorum suorum, et misit nuntios ad eos in Chaldaeam. Cumque venissent ad eam filii Babylonis ad cubile mammaram (sive divertentium), polluerunt eam stupris suis, et polluta est in eis, et saturata est (sive recessit) anima ejus ab illis. Denudavitque fornicationes suas, et discooperuit ignominiam suam: et recessit anima mea ab ea, sicut recessit anima mea a sorore ejus. Multiplicavit enim fornicationes suas, recordans dierum adolescentiae suae, quibus fornicata est in terra Aegypti. Et insanivit libidine super concubitu eorum, quorum carnes sunt ut carnes asinorum: et sicut fluxus equorum, fluxus eorum (sive verenda equorum, verenda eorum). Et visitasti scelus adolescentiae tuae: quando subacta sunt in Aegypto ubera tua, et confractae sunt mammae pubertatis tuae.

Juxta litteram facilis interpretatio est, quod videns Ooliba, id est, Jerusalem, in qua erat Dei tabernaculum, plagas sororis, non est exemplo commonita, ut retraheret ab errore pedem suum; sed auxit germanae fornicationem. Illa enim semel et foris idola fabricata est in Dan et Bethel: ista autem crebro in excelsis, et in templo Dei adoravit statuam Baal, et cum Assyriis fornicata est. Idolum autem Baal, sive Bel, et (ut apertius dicam) Belis, Assyriorum religio est, consecrata a Nino Belis filio in honorem patris. Et fornicationem suam Assyriis praebuit impudenter, ducibus et magistratibus, qui induti erant veste varia, et multicolori, equitibus et adolescentibus forma cunctis egregia: ita ut ambarum

sororum una fieret fornicatio. In eo autem auxit Jerusalem fornicationes suas, quod videns in parietibus imagines Chaldaeorum, insanivit libidine, et forma eorum vestituque decepta, misit ad eos nuntios, auxilium postulans: qui venerunt, et polluerunt eam. Et quia voluptas non est perpetua, sed cito affert satietatem: polluta et saturata in eos, recessit ab eorum foedere. Unde et ego cernens turpitudines et fornicationes omnibus publicatas, recessi ab ea, ut quae sororis scelera vicerat, poenarum quoque sororem magnitudine superaret. Quae tantae procacitatis fuit, ut cunctos errores adolescentiae suae in graviori jam aetate committeret: et Aegyptia vitia, in Chaldaeorum quoque libidine sectaretur. Insanivit enim quondam in concubitu Aegyptiorum, quorum carnes sunt ad similitudinem asinorum, et tam largus seminum fluxus, sive verenda tam grandia, ut equorum superent deformitatem. Nec cessavit scelus adolescentiae ejus: immo reversa est postquam facta est mihi, ut et in eremo et in terra repromissionis superaret antiquam libidinem, in qua devirginata est, et fracta sunt ubera ejus, et omnis decor periit virginitatis. Porro secundum tropologiam, difficilis intelligentia, quomodo Ecclesia haereticam vincat libidinem, nisi forte possimus hoc dicere, quod servus qui scit voluntatem Domini sui, et non facit eam, vapulabit multis (Luc. XII, 47): et quod haeretici foris nefanda committant, et extra arcam Noe naufragio pereant: Ecclesiastici autem si veram fidem sequentes, Assyria atque Chaldaea imitentur vitia, et discolores sequantur imagines peccatorum, majoribus digni sint cruciatibus. An non mittimus nuntios ad Chaldaeos, qui interpretantur quasi daemones, quando pandimus eis, atque praebemus eis frangenda in pectore ubera, ubi mentis hospitium est, et saturati voluptatibus, ab aliis transimus ad alias; et non tam fornicationem, quam meretricum numerum desideramus, et ad tantam venimus rabiem, ut post multa tempora Dominicae servitutis revertamur ad Aegyptum,

et ea faciamus, quae in saeculo fecimus, antequam nomen fidei acciperemus?

(Vers. 22 seqq.)

Propterea, Ooliba, haec dicit Dominus Deus: Ecce ego suscitabo omnes amatores tuos contra te, de quibus satiata est anima tua, et congregabo eos adversum te in circuitu: Filios Babylonis, et universos Chaldaeos, nobiles, tyrannosque et principes, omnes filios Assyriorum, juvenes forma egregia, duces et magistratus, universos principes principum, et nominatos ascensores equorum. Et venient super te instructi curru et rota multitudo populorum: lorica et clypeo et galea armabuntur contra te undique. Et dabo eis iudicium, et iudicabunt te iudiciis suis, et ponam zelum meum in te, quem exercent tecum in furore. Nasum tuum et aures tuas praecedent, et quae remanserint, gladio concident. Ipsi filios tuos et filias tuas capient et novissimum tuum devorabitur igni, et denudabunt te vestimentis tuis, et tollent vasa gloriae tuae. Et requiescere facient scelus tuum de te, et fornicationem tuam de terra Aegypti: nec levabis oculos tuos ad eos, et Aegypti non recordaberis amplius.

LXX: Propterea, Ooliba, haec dicit Dominus Deus: Ecce ego suscitabo amatores tuos contra te, a quibus recessit anima tua, et adducam eos adversum te per circuitum filios Babylonis, et omnes Chaldaeos --- et --- et -- et omnes filios Assyriorum cum eis, juvenes, electos, duces, et magistratus, omnes tristatas, et nominatos equitantes in equis. Cuncti venient super te ab Aquilone, currus et rotae, cum multitudine populorum, clypei et peltae, et mittent custodiam super te in circuitu. Et dabo ante faciem eorum iudicium, et iudicabunt te iudiciis suis, et dabo zelum meum in te, et facient tecum in ira furoris. Nasum tuum et aures tuas auferent, et reliquos tuos gladio dejicient. Ipsi filios tuos et filias tuas tollent, et residuos tuos devorabit ignis, et denudabunt te

vestimento tuo, et assument vasa gloriationis tuae, et avertent impietates tuas a te, et fornicationem tuam de terra Aegypti, et non elevabis oculos tuos ad eos, et Aegypti non recordaberis amplius. Quia Aegyptiarum carniū recordata es, et imitata turpitudinem gentis immundae, quae omnium bestiarum simulacra veneratur: propterea adducam contra te amatores tuos, quorum satiata complexu, recessisti ab eorum foedere: ut quantus prius amor fuerat, in tanta odia vertereris. Filios, inquam, Babylonis, omnesque Chaldaeos, nobiles, tyrannos et principes; pro quibus in Hebraico habetur, PHACUD et SUE et CUE, quas multi gentes Orientales intelligunt, cum hujuscemodi nomina, nec in Regum volumine, nec in Paralipomenon, neque in Jeremia quidem, qui describunt captivitatem Jerusalem, aut in aliquo loco Scripturae sanctae inveniamus. Nec mirum, si Septuaginta ipsa Hebraica posuerunt nomina, cum Symmachus quoque et Theodotio in eadem verba consentiant. Omnes, inquit, Assyrios, equites, et juvenes, forma egregia, duces et magistratus, sive tristatas, quos nos principes principum interpretati sumus. De quibus et in Exodo legimus (Exod. XV, 4). Electos ascensores tristatas --- pro quibus Latina simplicitas, ternos statores transtulit. Tristatae autem nomen est apud Graecos, secundi gradus post regiam dignitatem. De quibus scriptum est: Verumtamen ad tres primos non pervenit, qui principes equitum peditumque erant et tribunorum (I Par. XII, II Reg. XXIII): quos nos magistratus utriusque militiae, et praefectos annonarii tituli nominamus. Omnes, inquit, in curribus et in equis, lorica armati, galea et clypeo, obsederunt te per circuitum, et dabo eis udicium, ut quos reliqueras, et quorum irritum feceras pactum, ab his judiceris: et judicabunt te judiciis suis quasi adulteram. Et ponam, inquit, zelum meum in te, quem exercent tecum in furore. Zelus enim meus est inter hostes, fidei etiam non servatae. Nasum, inquit, tuum et aures tuas praecedent, quasi adulterae et deprehensae in stupro: ut deformata placere desistas. Quomodo enim in facie omnis

pulchritudo oris in narium decore consistit, et in auribus, e quibus in feminis uniones et margaritae dependent: ita dignitas regis et iudicum, quae in ore auribusque signatur, eorum gladio praecidetur. Ipsi filios tuos et filias tuas capient. Tuos, inquit, et tuas, non meos et meas, quia de adulterio generati sunt, et caetera vorabuntur incendio. Et denudabunt, inquit, et vestimentis tuis, quibus te ornaveram, et vasis gloriae tuae, quae tibi ad caeremonias templi aurea argenteaque concesseram, de quibus scriptum est: Ego dedi eis aurum et argentum, et ipsi fecerunt ea Baal (Osee II, 8). Haec autem omnia faciam, ut perdita pulchritudine et vultu venefico [Al. veneficio] deturpato, quiescat aliquando scelus tuum, et fornicatio quam didicisti et exercuisti in Aegypto: ut postquam nasum auresque perdideris, nequaquam audeas oculos tuos levare ad Chaldaeos, et amatoribus pristinis ostendere foeditatem tuam: nec recorderis amplius Aegyptiorum libidinis, quorum magnitudine carnum delectaberis. Quae universa dicuntur sub translatione adulterae, et propter adulterium deturpatae: ut nequaquam ultra gloriatur in decore suo; sed erubescat in foeditate, quam magnitudine meruit voluptatum. Quidquid de Jerusalem --- dicitur, et ad animam referri potest, quae virtutibus, Dei juncta complexui, postea adulteravit in vitia, et recessit ab eo, et patefactis universis sceleribus ejus, denudata est atque turpata et ostensa omnibus, ut a scelere suo aliquanto desistat: nec gloriatur in nominis dignitate, sed pro mali conscientia et recordatione Aegypti, oculos ultra ad coelum non audeat tollere. Unde et nasus ei praeciditur, et aures amputantur, quia odorem bonae fragrantiae verterat in fetorem, et audierat iudicium sanguinis, quod non solum de odore et auditu, sed de visu quoque intelligimus, quo, quia male fuerant abusi, Samson et Sedecias privantur. Surdum quoque Deus et mutum fecit (Exod. IV, 11): ne lingua eorum pertranseat usque ad terram, et tactus omnis auferetur in his qui vitam penitus perdiderunt. Et haec fient, ut igni cuncta

purgentur, et pereat Aegypti fornicatio: nec ultra oculos suos ad mala possit attollere.

(Vers. 28 seqq.)

Quia haec dicit Dominus Deus: Ecce ego tradam te in manus eorum, quos odisti: in manus de quibus satiata est anima tua. Et agent tecum in odio, et tollent omnes labores tuos, et dimittent te nudam, et ignominia plenam, et revelabitur ignominia fornicationum tuarum. Scelus tuum, et fornicationes tuae fecerunt haec tibi: quia fornicata es post gentes, inter quas polluta es in idolis earum. In via sororis tuae ambulasti: et dabo calicem ejus in manu tua. Haec dicit Dominus Deus: Calicem sororis tuae bibes profundum et latum. Eris in derisum et in subsannationem quae est capacissima: ebrietate et dolore repleberis, et calice moeroris et tristitiae, calice sororis tuae Samariae. Et bibes illum, et epotabis usque ad faeces, et fragmenta ejus devorabis, et ubera tua lacerabis (sive ut LXX transtulerunt: festivitates et neomenias ejus auferam); quia ego locutus sum, ait Dominus Deus. Propterea haec dicit Dominus Deus. Quia oblita es mei, et projecisti me post corpus tuum: tu quoque porta scelus tuum et fornicationes tuas.

Prodest Jerusalem inimicitias habere contra Assyrios atque Chaldaeos, et nequaquam Aegypti recordari; sed tradi eis in manus ad puniendum, qui illam oderant: quibus ante non traditur, nisi satiata fuerit de eis anima ejus, ut postquam poenituerit veterum peccatorum, tunc purgetur suppliciis, et perdat omnes labores quos arte meretricia acquisivit: videatque nuditatem suam et ignominiam; et sciat quod haec universa non ei Dominus fecerit, sed fornicationes suae, quibus fornicata est per gentes quas supra enumeravit, ut earum coleret simulacra. In viis, ait, sororis tuae Samariae ambulasti: propterea debes calicem illius bibere, cujus peccata sectata es. Calix autem, quod saepe accipitur pro poenis

atque suppliciis, multa exempla sunt, e quibus illud est: Calix in manu Domini vini meri plenus mixto, et inclinavit ex hoc in hoc: verumtamen faex ejus non est exinanita, bibent ex eo omnes peccatores terrae (Psal. LXXIV, 9, 10). Et in Isaia Calix ruinae, et poculum furoris dicitur (Isa. LI, 17). Et ad Jeremiam loquitur Deus: Accipe calicem vini meri de manu mea, et potabis omnes gentes, ad quas ego mittam te, et bibent, et voment, et insanient (Jerem. XXV, 15). Sicut enim quaedam dantur cathartica, ut noxius humor qui inest corporibus egeratur: sic et Dominus dat calicem tormentorum meracissimum, ut quidquid fellis amaritudinisque est, auferat a peccatoribus, et pristinae eos restituat sanitati. Et ipse calix erit profundus et latus. Profundus, poenarum magnitudine: latus tempore captivitatis. Quando autem, ait, inebriata fueris et dolore comprehensa, et biberis calicem usque ad faeces, et intantum hauseris, ut fragmenta quoque ipsius calicis devores: tunc taedebit te fornicationis pristinae, et lacerabis ubera quae fracta fuerant in Aegypto, et quae amatoribus tuis subacta atque collisa sunt: sive omnes festivitates, et neomenias tuas auferam, ut pro solemnitate atque laetitia, aeternum planctum habeas et moerorem. Quia igitur ista fecisti, et oblita es mei, et projecisti me post corpus tuum, sive retrorsum. propter corporis vitia, vel post genitalia, quibus turpitudinis foeditas indicatur: propterea porta scelus et impietatem tuam, videlicet supplicia quae propter impietatem et scelera meruisti. Potest hoc quod dicitur: Et potabis usque ad faeces, et fragmenta ejus devorabis, significanter intelligi super Jerusalem, quae calicem Samariae sororis suae bibit novissima, et quasi faeces tormentorum ejus usque ad fundum epotavit.

(Vers. 36, 37 seq.)

Et ait Dominus ad me dicens: Fili hominis, numquid judicas Oollam et Oolibam, et annuntias eis scelera (vel iniquitates) earum: quia adulteratae sunt, et sanguis in

manibus earum, et cum idolis (sive adinventionibus) suis fornicatae sunt: insuper et filios suos quos genuerant mihi, obtulerunt eis ad devorandum (sive transdixerunt) per ignem. Sed et hoc fecerunt mihi, polluerunt sanctuarium meum in die illa: et sabbata mea profanaverunt. Cumque immolarent filios suos idolis suis, et ingrederentur sanctuarium meum in die illa, ut polluerent illud, etiam haec fecerunt in medio domus meae. Miserunt ad viros venientes de longe, ad quos nuntium miserant. Itaque ecce venerunt, quibus te lavisti (sive, cum venissent, statim lavabaris): et circumlinisti stibio oculos tuos: et ornata es mundo muliebri. Sedisti in lectulo pulchro, et mensa ornata est ante te. Thymiama meum et unguentum meum posuisti super eam, et vox multitudinis exsultantis erat in ea; Et in viris quidem multitudines hominum adducebantur, et veniebant de deserto (sive ebrii de deserto): posuerunt armillas in manibus suis, et coronas speciosissimas in capitibus suis. Et dixi ei quae attrita est in adulterio: Nunc fornicabitur in fornicatione sua etiam haec. Et ingressi sunt ad eam: quasi ad mulierem meretricem, sic ingrediebantur ad Oollam et Oolibam mulieres nefarias (sive ut facerent iniquitatem). Viri ergo justii sunt: hi iudicabunt eas iudicio adulterarum, et iudicio offendentium sanguinem, quia adulterae sunt, et sanguis in manibus earum. Haec enim dicit Dominus Deus: Adduc ad eas multitudinem, et trade eas in tumultum et in rapinam, et lapidentur lapidibus populorum, et confodiantur gladiis eorum: filios et filias earum interficient, et domos earum igni succendent, et auferam scelus (sive impietatem) de terra, et discent omnes mulieres ne faciant secundum scelus (vel impietatem) earum. Et dabunt scelus (sive impietatem) vestrum super vos: et peccata idolorum vestrorum portabitis, et scietis quia ego Dominus Deus.

Ut saepe commonui, parva in quibus Septuaginta editio discrepat ab Hebraico, ex latere copulavi, lectoris fastidio providens. Consequens autem erat, ut qui

Samariae et Jerusalem adulteria separatim descriperat, pariter earum supplicia nuntiaret. Omnia autem dicuntur quasi ad adulteras, et facta anacephalaeosi, breviter earum scelera proponuntur: ut recte juxta Legis imperium in adulteras lapidatio populi consequatur. Quia igitur adulterae sunt, justam deprome sententiam. Sunt enim moechatae in idolis, et sanguis in manibus earum, eorum videlicet quos idolis immolarunt: ut filios quos mihi genuerant, daemonibus consecrarent. Nec hoc fecerunt foris et in montibus, ac lucis, ut saepe facere consueverant; sed ad extremum polluerunt templum meum, ut statuum Baal in eo ponerent. Et sabbata mea profanaverunt: ut nec loci, nec temporis custodiretur apud eos religio. Sed nec praesentibus tantum adulteriis contentae erant, neque suffecit eis, quod filios meos immolaverunt idolis suis vel daemonibus; sed peregrinis quoque voluptatibus lascivientes, Assyriorum atque Chaldaeorum simulacra veneratae sunt. Qui cum venissent, Ooliba Jerusalem, omnem adulterae habitum implesti super eos, ut lavares corpus, oculos stibio linires: ut assumes cultum muliebrem, sederes in lectulo libidini praeparato, epulas proponeres, quibus fractas ad libidinem vires reparares amatorum tuorum; thymiama meum et unguentum quod mihi specialiter jusseram fieri (Exod. XXX), et exterminari animam illam de populo, quae in privatos usus hoc facere voluisset, tu offerres idolis; ut congregares frequentiam populorum, sive omni genere musicorum caneres: ut non solum visu, sed et auditu et odoratu, et cunctis sensibus placeres amatoribus tuis, qui venerunt ad te ebrii: non urbanae alicujus elegantiae, sed de deserto ac solitudine, rusticorum ac latronum habitum praeferentes. Et in tantam exarsistis, o sorores pessimae, insaniam voluptatum, ut armillas vestras et discriminalia imponderetis manibus et capitibus amatorum vestrorum, sive vobis ipsis, ut plenae ornatu turparemini. Quamobrem dixi ei, vel Jerusalem, vel Samariae, vel utrique: Sic attrivistis frontem, ut nequaquam secreto polluamini, vel mariti, vel hominum vitetis aspectum; sed

instar meretricum publice prostituamini, qui ingressi sunt ad vos, quasi ad meretrices, certatim vos polluere cupientes. Tradam igitur vos ad puniendum his quibus ultro traditae estis ad deturpandum. Justi enim viri sunt, in eo quod adulteram et parricidam, me jubente, discruciant. Haec enim dicit Dominus Deus: Monitu vocis tuae congrega ad eas, o propheta, multitudinem populorum, et primum diripiatur earum universa substantia; deinde lapidentur et confodiantur gladiis, et filii earum et filiae trucidentur, et domus ardeant. Et haec omnia fient, ut auferatur de terra impietas; et discant omnes mulieres universaeque provinciae procul positae, poenis earum similia devitare: ut postquam receperitis quae meremini, et portaveritis scelera idolorum vestrorum: tunc cognoscatis quod ego sim Dominus. Haec autem omnia tropologice, et sub typo adulterarum dicta sunt contra Samariam et Jerusalem, quod Assyriis traditae atque Chaldaeis, ductae sint in captivitatem, et urbes earum incendio concremarint: interfecti sint populi, qui pro Deo daemonum simulacra venerati sunt. Possunt haec et post adventum Christi intelligi, quod viri justi de populis nationum ipsi Samaritanos et Judaeos comparatione sui judicent, et tradant eos ad devorandum, quibus Dominus dixerat (Matth. XXIII, 38): Relinquetur vobis domus vestra deserta. Et: Quando videritis circumdari ab exercitu Jerusalem, scitote quia appropinquat desolatio ejus (Luc. XXI, 22). Usque hodie enim adulteratae sunt, et totius orbis lapidibus opprimuntur. Quoniam miserunt nuntios ad eos qui erant procul, et dicere non poterant: Ego Deus appropinquans, et non Deus de longe, dicit Dominus (Jerem. XXIII, 23): et praeparaverunt se amatoribus suis daemonibus: et omnem cultum atque ornatum quem a Deo acceperant naturali bono, verterunt in cultum daemonum, et opera sua decoremque, quem in armillis et diademate intelligimus, adulteris amatoribus praebuerunt, quorum poena gentibus timor est, immo his qui ex gentibus crediderunt, ne similia patiantur, si ea fecerint quae fecit

Samaria et Jerusalem. A quibus tunc auferentur impietates, cum receperint scelera sua, et velamen quod positum est ante vultum Moysi (Exod. XXXIV), abstulerint ab oculis suis, ut cognoscant quod ipse sit Dominus Jesus Christus, quem Dei Filium negaverunt (II Cor. III).

(Cap. XXIV. Vers. 1 seq.).

Et factum est verbum Domini ad me in anno nono, in mense decimo, decima mensis, dicens: Fili hominis, scribe tibi nomen diei hujus in qua confirmatus est rex Babylonis adversum Jerusalem hodie. Et dices per proverbium ad domum irritatricem parabolam, et loqueris ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Pone ollam, pone, inquam, et mitte in eam aquam. Congere frusta ejus in eam, omnem partem bonam, femur et armum, electa et ossibus plena Pinguissimum pecus assume: compone quoque strues ossium sub ea: efferbuit coctio ejus, et discocta sunt ossa illius in medio ejus. Propterea haec dicit Dominus Deus: Vae civitati sanguinum, ollae cujus rubigo in ea est, et rubigo ejus non exivit de ea: per partes, et per partes suas ejice eam: non cecidit super eam sors. Sanguis enim ejus in medio ejus est, super limpidissimam petram effudit illum, non effudit illum super terram, ut possit operiri pulvere. Ut superducerem [Vulg. superinducerem] indignationem meam, et vindicta ulciscerer: dedi sanguinem ejus super petram limpidissimam, ne operiretur. Propter haec dicit Dominus Deus: Vae civitati sanguinum, cujus ego grandem faciam pyram. Congere ossa quae igne succendam, consumerentur carnes, et concoquetur universa compositio, et ossa tabescent. Pone quoque eam super prunas vacuum, ut incalescat et liquefiat aes ejus, et conflatur in medio ejus inquinamentum ejus, et consumatur rubigo ejus. Multo labore sudatum est; et non exivit de ea nimia rubigo ejus, neque per ignem. Immunditia tua execrabilis, quia emundare te volui, et non es mundata a sordibus tuis; sed nec mundaberis prius, donec quiescere faciam

indignationem meam in te. Ego Dominus locutus sum: venit, et faciam: non transeam, nec parcam, nec placabor. Juxta vias tuas et juxta adinventiones tuas judicavi te, dicit Dominus.

LXX: Et factus est sermo Domini ad me in anno nono, in mense decimo, decima mensis, dicens: Fili hominis, scribe tibi diem ab hac die, qua obfirmatus est rex Babylonis super Jerusalem ab hodierna die, et dic ad domum exasperantem parabolam, et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Pone lebetem et infunde super eum aquam, et mitte in eum divisiones: omnem incisuram bonam, crus, et humerum, carnibus separatis ab ossibus de electis pecoribus assumpta, et incende ossa sub eis: ferbuit, et sunt cocta ossa ejus in medio illius. Propterea haec dicit Adonai Dominus: O civitas sanguinum, lebes in quo est rubigo in eo, et rubigo non est egressa ex eo: per partes suas protulit: non cecidit super eam sors, quia sanguis ejus in medio illius est. Super levissimam petram posui illum: non effudi illum super terram, ut operiretur terra. Ut ascenderet furor in ultionem vindictae: dedi sanguinem ejus super limpidissimam petram, ut non operiretur. Propterea haec dicit Adonai Dominus: Vae, civitas sanguinum, et ego magnificabo terrorem, et multiplicabo ligna, et succendam ignem, ut tabescant carnes et imminuatur jus, et ossa concrementur et stet super carbones suos. Incensa est ut exuratur et frigatur aes ejus, et concrementur in medio illius immunditia ejus, et deficiat rubigo ejus. Humiliabitur rubigo, et non exiet de ea multa rubigo ejus: confundetur rubigo illius: immunditia tua ZEMMA, pro eo quod contaminata es tu, et non es emundata ab immunditia tua. Et quid erit si non fueris emundata ultra donec impleam furorem meum in te? Ego Dominus locutus sum, et veniet, et faciam: non differam, nec miserebor, nec deprecabilis ero. Secundum vias tuas, et secundum adinventiones tuas judicabo te, dicit Adonai Dominus.---Propterea ego judicabo te juxta sanguinem tuum, et juxta cogitationes tuas judicabo te,

immunda atque famosa, et nimia ad irritandum **
Quorum pleraque de Theodotione addita sunt, et verbum
Hebraicum ZEMMA, pro quo nos execrabilem
immunditiam interpretati sumus. Illudque ab eis additum
est, quod in Hebraico non habetur, et obelo
praenotandum est: Propterea ego iudicabo te juxta
sanguinem tuum, et juxta cogitationes tuas iudicabo te,
immunda atque famosa, et nimia ad irritandum. Dicamus
ergo de singulis. Nono anno captivitatis regis Joacim
(quinto enim exorsus est prophetare) et decimo mense
ejusdem noni anni, decima die mensis decimi, factum est
verbum Domini ad Ezechiel prophetam, in Babylonis
regione constitutum, et dixit ei: Fili hominis, scribe tibi
hanc eadem diem, et scito quod rex Babylonis hodie in
regione Judaea obsidere coeperit Jerusalem, et vallare
eam exercitu; et obsidionem istam per parabolam
describe atque proverbium, quae in praesenti loco
metaphoram translationemque significat. Pone, inquit,
ollam aeneam, id est, lebetem, et mitte in eam aquam, et
pinguissimorum animantium omne corpus in frusta
concide, tam femur, quam crus et armum, carnesque
diligenter ab ossibus separa, et carnibus missis in
lebetem, ossa pone vel compone sub lebetem, et fac strues,
et cumulos ossium, ut effervescat non semel, sed
frequenter coctio lebetis, et discoquantur carnes
intrinsicus, et ossa subter incendio concrementur. Vis
autem scire, propheta, quis sit iste lebes, vel quae carnes
aut ossa? Loquere haec, dicit Dominus Deus: Vae civitati
sanguinum, id est Jerusalem, lebeti, cujus rubigo, id est
malitia nimia est, et licet ignis suppositus sit, tamen
rubigo ejus non exivit de ea. Perseveraverunt enim etiam
capti atque cruciati in pristino scelere. Per partes, et
singillatim consumite eam, nemo remaneat in salutem.
Non cecidit super eam sors ut alii perirent, et alii
salvarentur, sed cunctis communis venit interitus. Sanguis
enim ejus, id est, homicidia, et filiorum neces, in medio
illius sunt. Quem sanguinem effudit super limpidissimam
petram, ut pateret omnibus, nec terra operiretur aut

pulvere: ne transiret videlicet indignatio mea, sed super apertissimum sanguinem ultio properaret. Naturae est enim, ut si sanguis fundatur in terram, combibat humus humorem sanguinis, vel paulatim terra operiatur et pulvere. Cum autem super limpidissimam petram et nullam habentem foveam, sanguis fuerit effusus, labitur et latam obtinet sedem. Hoc autem indicat, quod non occulta, sed publica fecerit homicidia, secundum illud quod dicitur ad Cain: Sanguis fratris tui clamat ad me (Genes. IV, 10): propterea dic civitati, non unius sanguinis, sed sanguinum multorum: Ecce ego grandem in te pyram faciam, sive educam torrem, quem vulgus titionem vocat, et non solum carnes in te molles et teneras, sed durissima quoque ossa sic succendam, ut nihil in te remaneat quod non cremetur incendio. Cumque et carnes et ossa consumpta fuerint et cremata, ipsum lebetem vacuum pone super prunas, ut aes quoque illius incalescat et consumatur, et aere consumpto, rubigo quoque illius pereat, id est, civitate incendio concremata, malitia cum urbe dispereat. Sed quid prodest fecisse quod jussum est? Ne per ignem quidem rubigo atque malitia lebetis, et urbis potuit auferri; sed permanet in ea immunditia scelestas et execrabilis: hoc enim zemma significat. Et apostropham ad ipsum lebetem, id est ad ipsam urbem, facit. Mundare te volui, et non es mundata sordibus tuis, nec ultra poteris emundari, donec in te compleam indignationem meam. Ego Dominus locutus sum, et sententia mea non potest praeterire. Venit jam urbis obsidio, faciam quod minatus sum: nec transibo, sicut saepe feci, scelera tua; et ultra non parcam, nec placabor tibi etiam si multiplicaveris preces; sed vias tuas, et adinventiones tuas reddam tibi, immo judicabo te juxta opera et cogitationes tuas, ut in hoc quoque ostendam clementiam meam instar medici, qui putridis non parcat carnibus, ut sana membra salventur: non parcat, ut parcat; crudelis est, ut misereatur; nec considerat patientis dolorem, sed vulneris sanitatem, juxta illud Evangelicum magis volens unum perire

membrum, quam totum corpus interfici (Matth. V). Notandum quoque quomodo a principio prophetiae usque ad praesentem diem, quando obsideri coepit Jerusalem, per ordinem captivitas veniat. Primum gladius provocatur; deinde duae viae ponuntur, Ammon et Jerusalem, quarum ad dexteram partem sors cadit Nabuchodonosor; conflatur argentum in civitate, aes, stagnum, plumbum et ferrum; terra quoque non compluitur, sed sentibus occupatur: postea sub nomine duarum sororum Oollae et Oolibae, Samariae et Jerusalem peccata narrantur, quomodo illa sit capta, et ista capienda. Ad extremum nono anno, decimo mense, decima die mensis, in captivitate posito Ezechiel et his qui cum eo erant, et tradiderant se cum rege Jechonia, ostenditur qua die urbs coeperit obsideri, et similitudo lebetis ponitur; ut quomodo carnes et ossa congesta in lebetem, incendio concremantur, sic cuncta civitas cum suis interitura sit civibus, et nullus remaneat eorum qui obsessi sunt, quin fame, gladio, pestilentia consumantur, et pars reliqua captiva ducatur in Babylonem. Potest haec eadem prophetia et ad tempus pertinere Dominicae passionis, propter quam exercitu circumdata est Jerusalem, et interfecti filii ejus, et obsidente Tito filio Vespasiani, ad salutem nullus evasit, templumque subversum est; et post quinquaginta annos sub Hadriano, civitas aeterno igne consumpta est. Praesentem autem captivitatem quando Ezechiel in Babylone ista cernebat, et Jeremias in principio ponit voluminis sui: Quid tu vides, Jeremia? Qui respondens, ait, Ollam succensam, et faciem ejus a facie Aquilonis (Jerem. I, 13). Sunt qui juxta tropologiam, totum locum istum ad consummationem mundi [Al. saeculi] transferant, nonnumquam numerum, qui in Scripturis sanctis poenarum et dolorum est, et semper sequitur justitiam, decimi mensis et diei decimae clementia temperant. Idcirco enim adhibentur aegrotantibus poenae, ut dolorem sanitas consequatur. Mundus ergo qui in maligno positus est (I Joan. V, 19), die judicii divino igne succenditur; et civitas sanguinum ponitur super carbones

ignis, ut impleatur illud quod scriptum est in Isaia: Habes carbones ignis, sedibus super eos: erunt tibi in adiutorium (Isai. XLVII, 14). Illudque difficile est, quomodo cum carbones et ossa consumantur, quibus pleni sunt etiam Pharisei, quibus Dominus loquitur in Evangelio: Vae vobis, Scribae et Pharisei, qui similes estis sepulcris dealbatis: quae intus plena sunt spurcitia, et ossibus mortuorum (Matth. XXIII, 27), nunc dicatur quod rubigo sordesque mundi consumptae non sint, sed etiam post iudicii severitatem malitia remaneat. Quod facile solvitur, si intelligamus illud Apostoli: Conclusit Deus omnia sub peccato, ut omnibus misereatur (Galat. III, 22). Vanitati enim creatura subjecta est (Rom. VIII, 28). Et ponitur sanguis qui effusus est in propatulo creaturae universae, ut omnium scelera pateant. Petram autem limpidissimam possumus accipere, et Dominum Salvatorem, quae sequebatur in solitudine populum Israel, de qua scriptum est: Bibebant autem de spiritali consequente eos petra: petra autem erat Christus (I Cor. X, 4): quod in illo revelentur omnia; et impleatur quod scriptum est: Nihil occultum quod non reveletur. Dicitque se Dominus non misereri, nec mundi praeterire peccata; neque parcere impiis, nec placari, ut viae pereant impiorum, secundum illud quod in primi psalmi fine ponitur: Et iter impiorum peribit.

(Vers. 15 seqq.)

Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Fili hominis, ecce ego tollo a te desiderabile oculorum tuorum in plaga, et non planges, neque plorabis, neque fluent lacrymae tuae. Ingemisce tacens, mortuorum luctum non facies. Corona tua circumligata sit tibi, et calciamenta tua erunt in pedibus tuis: nec amictu ora velabis, nec cibos lugentium comedes. Locutus sum ergo ad populum mane, et mortua est uxor mea vesperi, fecique mane sicut praeceperat mihi. Et dixit ad me populus: Quare non indicas nobis quid ista significant, quae tu facis? Et dixi

ad eos: Sermo Domini factus est ad me dicens: Loquere domui Israel: Haec dicit Dominus Deus: Ecce ego polluam sanctuarium meum, superbiam imperii vestri, et desiderabile oculorum vestrorum, et super quo pavet anima vestra, et filii vestri, et filiae quas reliquistis, gladio cadent. Et facietis sicut feci: ora amictu non velabitis, et cibos lugentium non comedetis. Coronas habebitis in capitibus vestris, et calciamenta in pedibus: non plangetis, neque flebitis: sed tabescetis in iniquitatibus vestris, et unusquisque gemet ad fratrem suum. Eritque Ezechiel vobis in portentum, juxta omnia quae fecit, facietis cum venerit istud, et sciatis quia ego Dominus Deus. Et tu, fili hominis, ecce in die quo tollam ab eis fortitudinem eorum, et gaudium dignitatis, et desiderium oculorum eorum super quo requiescunt animae eorum, filios et filias eorum. In die illa cum venerit fugiens ad te, ut annuntiet tibi: in die, inquam, illa, aperietur os tuum cum eo qui fugit, et loqueris, et non silebis ultra, erisque eis in portentum, et sciatis quia ego Dominus.

LXX: Et factus est sermo Domini ad me dicens: Fili hominis, ecce ego auferam a te desiderabilia oculorum tuorum in acie (sive in praeparatione); non planges, neque flebis, nec venient lacrymae tibi, gemitus sanguinis, renum luctus est. Erunt crines tui colligati super te, et calciamenta tua in pedibus tuis, nec consolaberis in labiis eorum, et panem hominum non comedes. Locutus sum ad populum mane, sicut praeceperat mihi, et mortua est uxor mea vesperi, fecique mane sicut praeceptum est mihi. Et dixit ad me populus: non annuntias nobis quid sunt haec quae tu facis? Et dixi ad eos, Sermo Domini factus est ad me, dicens: Dic ad domum Israel: Haec dicit Adonai Dominus: Ecce ego contaminabo sancta mea, superbiam fortitudinis vestrae, desiderabilia oculorum vestrorum, et quibus parcut animae vestrae. Filii vestri et filiae vestrae quos reliquistis, in gladio cadent, et facietis sicut feci. Ore eorum non consolabimini, et panem

virorum non comedetis, et comae vestrae super capita vestra, et calciamenta vestra in pedibus vestris. Non plangetis nec flebitis, et consumemini in iniquitatibus vestris, et consolabitur unusquisque fratrem suum, et erit Jezechiel vobis in portentum. Secundum omnia quae fecit, facietis. Cumque venerint haec, cognoscetis quoniam ego Adonai Dominus. Et tu, fili hominis, nonne in die quando abstulero fortitudinem ab eis, elationem gloriationis eorum, desiderabilia oculorum eorum, et elationem animae eorum, filios et filias eorum. In die illa veniet qui salvus factus fuerit ad te: ut annuntiet in auribus tuis. In die illa aperietur os tuum ad eum qui fugerit, et loqueris, et nequaquam ultra reticebis, et eris eis in portentum, et cognoscent quoniam ego Dominus. Supra ollae lebetisque succensio, obsidionem urbis ostenderit, nunc captam eam atque deletam, et omnem populum, vel interfectum gladio, vel ductum in captivitatem, prophetalis sermo testatur. Et primum juxta consuetudinem nostram, historiae fundamenta jaciamus. Fili, inquit, hominis, ecce auferam de conspectu oculorum tuorum quidquid tibi desiderabile est, et auferam in plaga, sive, ut LXX verterunt, in praeparatione: ut videlicet praepares te ad ea non facienda, quae solent in luctu fieri. Non planges, neque plorabis, nec fluentes lacrymae dolorem cordis ostendent: sed si forte nimio fueris moerore superatus, tacitum habeto gemitum, nec prorumpat in verba. Mortuorum luctum non facies, vel, ut vertere LXX, gemitus sanguinis, renum luctus est. Per quod ostendit uxorem ejus esse morituram. Statim enim sequitur: Et mortua est uxor mea vesperi (Prov. XIX); quod proprie ad conjunctionem renum pertinet. Nihil enim viro uxore bona amabilius, quae a Deo homini providetur, et cui Domini lege conjungitur, et unum cum ea corpus efficitur. Quodque sequitur: Corona tua circumligata sit tibi, et calciamenta tua erunt in pedibus tuis, hoc significat: Habebis comam quae tondetur in luctu, et calciamenta in pedibus, quae lugentes solent abjicere. Unde et David Abessalon filium fugiens, et poenitens super nece Uriae,

nudis pedibus incedit (I Reg. XII, XV, XVIII). Aiunt Hebraei hucusque Babylonios magistros, Legis praecepta servantes, decalogum scriptum in membranulis circumdare capiti suo, et haec esse quae jubeantur ante oculos et in fronte pendere, ut semper videant quae praecepta sunt. Et quia Ezechiel sacerdos erat, nequaquam eum debere deponere coronam gloriationis, sed ligatam habere in capite. Hoc illi dixerint. Nos autem, juxta LXX, coronam capillorum intelligamus caesariem: licet et ipsorum interpretatio nequaquam vim Hebraici sermonis expresserit. Nec amictu, inquit, ora velabis, nec cibos lugentium capies, quae solent in luctu fieri, ut operiant vultum, et quae Graeci --- vocant, a consolatoribus accipiant. Locutus sum, inquit, ad populum mane, quae mihi Dominus imperarat, et vesperi mortua est uxor mea, oculorum desiderabile, lumborumque et sanguinis luctus. Statimque die altera mane feci omnia quae mihi fuerant imperata: interrogavitque me populus, cur contra morem omnium fecerim. Causasque quaerentibus tantae patientiae, respondi: Sermo Domini qui ad me factus est, ut ad populum Israel loquerer, ista praecepit: Ecce ego, id est, jam nunc polluam sanctuarium meum, ut incendatur templum et cunctis alienigenis pateat ac profanis, et in quo habebatis superbiam, id est confidentiam et spem ac desiderium salutis vestrae, et ad cujus obsidionem vestrae animae formidabant: et filios quoque et filias quos vobis fames ac pestilentia reliquos fecerant, consumam gladio. Quidquid ego feci, et vos facietis. Quando consuetudo servatur in luctu, medius dolor est; quando autem tanta malorum incumbit necessitas, ut omni ploratu major sit, unusquisque de sua necessitate sollicitus, ad aliorum quamvis sint proximi miseras non ingemiscit. Nihil, inquit, facietis quod solet in luctu fieri: sed urbe temploque succensis, stupebitis ad malorum magnitudinem. Non attondebitis, nec nudis incedetis pedibus, nec plangetis, nec amictu ora velabitis, nec cibos capietis a consolantibus: sed tabescetis, et consumemini in

iniquitatibus vestris, et vix liberum habebitis gemitum, ne offendatis victorum superbiam, si publice flere videamini; ita ut Ezechiel propheta sit vobis in portentum, et omnia, quae ille non fecit in morte uxoris suae, vos in eversione urbis et templi non faciatis. Et adhuc apertius: O, inquit, fili hominis, in tempore quando abstulero ab eis fortitudinem eorum, templi, ut diximus, confidentiam et gaudium dignitatis, et in quo spem solam habebant, ac desiderium in quo requiescebant animae eorum, insuper filios eorum et filias, subauditur ex superioribus, abstulero: eo, inquit, tempore, cum venerit ad te de Jerusalem fugiens, vel qui evaserit, dicens urbem esse subversam, tunc qui prius tacueras et gemitum liberum non habebas, et tantae eras patientiae, ut in uxoris nece et lumborum dolore, lacrymam non emitteres, aperies os tuum, et loqueris, non ad eum qui venerit, sed cum eo: ut quaecumque tu ventura praedixeras, ille nuntiet jam perfecta, et ultra non tacebis; sed argues eos, et dices cuncta illis merito provenisse: ita ut sis illis in portentum, juxta illud quod in Zacharia scriptum est: Prophetas viros esse portendentes (Zach. III, 8). Et Dominus alibi loquitur: in manibus prophetarum assimulatus sum (Osee XII, 10). Haec juxta historiam dicta sint. Veniamus ad anagogen (si tamen violenta non fuerit visa cauti lectoris prudentiae). Filium hominis dici Dominum Salvatorem, nulli dubium, qui extrema hora, hoc est, ad vesperam mundi hujus, uxorem pristinam perdidit, nec flevit eam, nec amictu ora velavit, nec recepit ullam hominum consolationem, et haec ventura praedixit mane, quae completa sunt vesperi, et rursum mane in secundo adventu facta probavit quae ventura praedixerat, sanctuarium Judaeorum, et quod desiderabile habuerant in oculis, et super quo tremebant animae eorum, esse polluta: filios quoque eorum et filias Romano gladio concidisse. Quod autem dicitur: Coronam habebitis in capitibus vestris, et calciamenta erunt in pedibus, ad illam partem referemus, quod nequaquam lugere debeant, nec signa luctus assumere, postquam pro umbra

receperint veritatem, et Nazaraei quidam facti fuerint, et unusquisque super fratre suo consolabitur: ita ut Ezechiel quem confortavit Deus Pater, sit eis in portentum, ventura praenuntians, et postquam subversa fuerit Jerusalem, templumque succensum, et hoc totus mundus audierit, et dispersio Israel, quae orbis terminos colit, tunc verba Domini opere completa, habeant libertatem, et polluto sanctuario ejus, Lege completa, vel destructa secundum occidentem litteram, aperta sit Evangelii gloria, et cognoscat Israel, quod ipse sit Dominus et Deus, qui haec mane ventura praedixerit, et vesperi atque in consummatione mundi esse completa, suo probavit adventu.

LIBER OCTAVUS.

Quid aliis prosit in prophetas nostra dictatio, Dei iudicii est, eorumque conscientiae, qui, omissis declamationibus ac plausu et compositione verborum, cupiunt scire quid eorum sermo, vel narret praeteritum, vel praesens arguat, vel praedicat esse venturum. Nobis interim prodest: dum enim hoc facimus, et nihil aliud cogitamus, in modum furti explanationes aggredimur, et dierum miserias, noctium studio compensamus: pascitur animus, et obliviscitur saeculi calamitatum, quod in extremo fine jam positum congemiscit et parturit (II Thess. II), donec qui tenet de medio fiat, et pedes statucae quondam ferrei, fragilitate digitorum fictilium conterantur. Cadit mundus, et cervix erecta non flectitur. Pereunt divitiae, et nequaquam cessat avaritia. Congregare festinant, quae rursum ab aliis occupentur. Aruerunt lacrymae, pietas omnis ablata est. Multi qui petant, pauci qui tribuant. Nec erubescimus, paupertatem vili palliolo praeferentes, Croesi opibus incubare; famemque et interitum plurimorum nostris custodire thesauris, secundum illum divitem purpuratum, qui ut nihil aliud fecerit, neque enim rapinas ejus et iniquitates Scriptura testatur (Luc. XVI), crudelitas ejus

atque superbia non habebat modum: Lazaro ante fores jacenti atque semineci, ne ea quidem jussit dari quae canibus projiciuntur. Quanti nunc Lazari jacent, et quantorum purpurae diversis vestium coloribus proteguntur, ne in usus quidem proprios vertentium quae peritura conservant! Haec, virgo Christi Eustochium, ex cordis abundantia os locutum sit, et paulo liberius quam humilitati nostrae convenit, dixerimus. Caeterum octavus in Ezechielem liber, qui filiorum Ammon et gentium caeterarum increpationem continet, et vaticinium futurorum, hoc habebit exordium.

(Cap. XXV.)

Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, pone (sive obfirma) faciem tuam contra filios Ammon, et prophetabis de eis, et dices filiis Ammon: Audite verbum Domini Dei, haec dicit Dominus Deus: Pro eo quod dixistis, euge, euge super sanctuarium meum (sive quia gavisus estis super sanctuarium meum), quia pollutum est, et super terram Israel, quia desolata est, et super domum Juda, quia ducti sunt in captivitatem: idcirco ego tradam te filiis Orientalibus (sive CEDEM) in haereditatem, et collocabunt caulas suas in te, et ponent in te tentoria sua: ipsi comedent fruges suas, et ipsi bibent lac [Al. additur tuum] (sive ubertatem tuam), daboque Rabbath in habitaculum camelorum (sive civitatem Ammon in pascua camelorum): et filios Ammon in cubile pecorum, et scietis quia ego Dominus. Quia haec dicit Dominus Deus: Pro eo quod plausisti manu, et percussisti (sive insonuisti) pede, et gavisus es ex toto affectu (sive insultasti ex animo tuo) super terram Israel: idcirco ecce ego extendam manum meam super te, et tradam te in direptionem gentium, et interficiam te de populis, et perdam de terris, et conteram: et scies quia ego Dominus.

Capta vel obsessa Jerusalem, postquam venit in Babylonem, qui poterat evadere, et nuntiavit urbem jam jamque capiendam, vel cum templo esse subversam, juxta consuetudinem omnium prophetarum adversum caeteras in circuitu nationes, quae insultaverant ruinae Jerusalem, templique incendio, sermo convertitur prophetalis, primumque contra filios Ammon, qui habebant metropolim nomine Rabbath, quae hodie a rege Aegypti Ptolemaeo cognomento Philadelpho, qui Arabiam tenuit cum Judaea, Philadelphia nuncupata est. Fili, inquit, hominis, pone, sive obfirma faciem tuam contra filios Ammon, qui de Lot stirpe generati sunt, et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus (non sunt enim prophetae verba, sed Domini. De obfirmatione vultus, in hoc eodem propheta plenius disputavimus): Pro eo quod dixistis: Euge, Euge, sive insultastis, et gavisus estis, quia templum et sanctuarium meum hostium ingressione pollutum est, et super terram Israel, quoniam desolata est, et specialiter super domum Juda, id est, duarum tribuum, quae nunc ductae sunt in captivitatem: propterea et ego tradam te filiis CEDEM, quos Orientales interpretati sumus. Nullique dubium est, Madianitas, et totam eremi vastitatem adjacere terrae Arabiae, qui habent camelorum greges, oviumque et caprarum multitudines, et his opibus victitant. Quod et terrae Israel in Judicum libro accidisse narrat historia (Judic. VI), quando venerunt Madianaei, et depasti sunt, usque Gazam, omnes regiones eorum. --- ergo per Madianaeos, Ismaelitas et Agarenos, qui nunc Sarraceni appellantur, assumentes sibi falso nomen Sarae, quo scilicet de ingenua et domina videantur esse generati, Scriptura significat: diciturque de rege Nabuchodonosor et omni ejus exercitu, quod veniat et capiat urbem Rabbath, quae vel proprie hoc appellatur nomine, vel ob magnitudinem. Rabbath enim maxima dicitur. Et ne dubitemus Nabuchodonosor subvertisse Arabiam, postquam capta est Jerusalem, supra Scriptura testatur: Et tu, fili hominis, pone tibi duas vias, Ammon et Jerusalem, et veniet

gladius regis Babylonis. Et iterum: In capite viae civitatis conjiciet, et viam pones, ut veniat gladius ad Rabbath filiorum Ammon, et ad Judam in Jerusalem munitissimam (Supra, XXI, 19, 20). Et rursum: Haec dicit Dominus Deus ad filios Ammon, et ad opprobrium eorum (vers. 28). Venient ergo filii CEDEM, et collocabunt caulas suas, quasi pastores, figentque tentoria. Ipsi vastabunt fruges tuas, et bibent lac, et ubertatem terrae, immissis gregibus camelorum, et omnium populorum: ita ut sint filii Ammon in cubile pecorum, et malorum necessitate intelligant, quod ipse sit Dominus qui et futura praedixit, et ut fierent imperavit. Nec hoc suffecit filiis Ammon, ut insultarent, et dicerent: Euge, euge super templo et sanctuario Domini, quod pollutum erat diversarum introitu nationum; sed tanta fuit insultandi lascivia, ut cunctus simul populus manibus et pedibus concreparet, et ex toto cordis clamaret affectu: eo quod terra Israel esset desolata. Propterea non per Angelos, neque per alia ministeria, sed ipse Dominus, extendens manum suam ad percutiendum, tradet eam in direptionem, nequaquam camelis et ovium gregibus, sed manifestius gentibus, ut de populorum numero penitus eradicetur, et pereat, et redigatur ad nihilum: et postquam contrita fuerit, tunc intelligat quod ipse sit Dominus qui cuncta dijudicet, et in omnes terras habeat potestatem. Possumus juxta tropologiam filios Ammon intelligere, qui de Lot in spelunca generati sunt semine, et generati in ebrietate et incestu, omnes haereticos, de quibus Scriptura dicit et Apostolus Joannes: Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum (Joan. II, 19). Isti enim de inclinatione orti sunt, hoc enim Lot in linguam nostram vertitur: Quia omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum (Ps. XIII, 3). Adversum hos ponitur, sive obfirmatur, facies prophetalis: ut eos sua austeritate conterat, et dicit eis: Quia insultastis Ecclesiae meae tempore persecutionis: eo quod diversorum vitio pollutum esset sanctuarium meum, sive

eorum vitio qui mihi serviebant, sive hostium crudelitate, qui meos persequerentur: terram quoque Israel, sensus videntes Deum, esse desolatam virtutum choro; et quomodo filii domus Juda, id est, Deum confitentis, in qua est vera fides et recta confessio, ducti sunt in captivitatem, et servire Domino desierunt: idcirco, o omnis insultans, traderis filiis Orientalibus qui de vero lumine sunt profecti et traderis in haereditatem, ut tu quoque discas Dominum confiteri. Et per translationem dicitur, quod filii Orientis ponent super eos caulas suas, et figant tentoria, et bibant lac, et comedant fruges, et civitas quondam superbiae fiat in habitaculum camelorum, qui possint, deposito onere peccatorum, intrare per foramen acus (Matth. XIX), et in cubile pecorum, quae reguntur a pastore bono (Joan. X), ut cum hoc fecerint, mixti et traditi Orientis pastoribus, intelligant quod ipse sit Dominus. Rursumque exprobrat eis, quare insultaverint nimio cordis affectu ruinis populi Dei, et terram Israel putaverint omnino desertam: pro quo mereantur manum ulciscantis Dei, ut qui excesserant modum exultationis et gaudii super ruina domus Judae, nequaquam tradantur filiis Orientis, sed sint in direptionem cunctarum gentium, et interficiantur de populis, et pereant, et conterantur, et nequaquam de stirpe Abraham, sed de cunctis nationibus esse credendi sint, et tunc malorum cognoscant magnitudine, et contritione sua, et interfectione populi, quod ipse sit Dominus. Quod generaliter de Ecclesia intelleximus, super unumquemque sanctorum intelligi potest, ad quorum ruinam gaudent saeculi homines, et adversariae potestates, si multi temporis perdiderint pudicitiam: dum mali consolationem suorum scelerum putant, si plures habeant consortes criminum atque supplicii: et hoc nemo faciat, nisi fuerit filius Ammon, hoc est filius populi, qui in declinatione generatus est.

(Vers. 8 seq.)

Haec dicit Dominus Deus: Pro eo quod dixerunt Moab et Seir, ecce sicut omnes gentes domus Juda: idcirco ecce ego aperiam humerum Moab, de civitatibus inquam ejus, et de finibus ejus inclyta terrae Beth Jesimoth, et Beelmeon, et Cariathaim: filiis Orientis cum filiis Ammon, et dabo eam in haereditatem, ut non sit ultra memoria filiorum Ammon in gentibus, et in Moab faciam judicia, et scient quia ego Dominus.

LXX: Haec dicit Adonai Dominus: Pro eo quod dixit Moab + et Seir ** ecce sicut omnes gentes domus Juda: Idcirco ecce ego dissolvam humerum Moab de civitatibus promonteriorum ejus, electam terram domum Beth Jasimuth, super fontem urbis maritimae, filios Orientis super filios Ammon dedi ei haereditatem, ut non sit memoria filiorum Ammon in gentibus, et in Moab faciam ultiones, et cognoscent quoniam ego Dominus. Hoc quod nos interpretati sumus et Seir, in LXX non habetur, sed de Theodotionis editione additum est. Ridiculam vero in hoc loco Hebraei narrant fabulam. Postquam urbs aperta, templumque reseratum est, filiique Ammon, et Moab, et Seir ingressi sunt templum, videruntque Cherubim protegentia propitiatorium, et dixerunt: Sicut cunctae gentes colunt simulacra; ita et Juda habet suae religionis idola; et idcirco, inquiunt, iratus est Dominus, et tradidit eos captivitati. Nos autem hoc dicemus, quod et isti insultaverint domui Judae, quando a Chaldaeis capta est, putantes sicut in caeteris gentibus non ibi esse auxilium Dei, et ideo regnum Judae, et Jerusalem Dei praesidio destitutum, patuisse Babyloniae potestati. Idcirco non multo post tempore, sed in praesentiarum Dominus comminatur se humerum, robur videlicet et fortitudinem Moab de civitatibus ejus dissoluturum, sive aperturum, ut ad ipsos quoque Babylonius victor introeat, et civitates in Moab esse desistant, et in finibus ejus ac terminis urbes inclytas destruantur: quarum ponit nomina, Beth Jesimoth, et Beelmeon et Cariathaim: pro quibus nescio quid volentes LXX interpretati sunt, domum Beth lasimuth,

cum hoc vocabulum villam desertam significet: Beelmeon quoque usque hodie in Moab vicus sit maximus, quem illi verterunt, super fontem, et Cariathaim, civitatem maritimam: traditurque et ipsa cum filiis Ammon filiis Orientis, Babyloniis, videlicet, juxta illum sensum quem contra filios Ammon interpretati sumus. Et dabo, inquit, Moab in haereditatem, ut quomodo filiorum Ammon non est memoria ultra in gentibus, sic et in Moab ultiones faciam atque judicia: ut cognoscant quod ego sim Dominus, qui Judam tradidi pro peccato, et in filios Ammon, et in Moab ultor existam. Usque hodie autem Moab, qui interpretatur ex patre, et Seir, qui in pilosum vertitur et hirsutum, despicit et contemnit domum Juda, in qua vera confessio est, et putat tam facile eam posse subverti, quam caeterarum subvertuntur urbium munimenta. Unde et Dominus comminatur aperturum se, sive dissoluturum omnem fortitudinem Moabitarum: ut civitates habere desistant, et nequaquam in dialectica arte confidant: sed cuncti illius termini, quos pro illusione fluctuum vocant promontoria, destruantur; et inclytae atque electae terrae Beth Jesimoth, quae interpretatur domus solitudinis atque deserta, et Beelmeon, quae et ipsa vertitur habens fontem, sive super fontem, et Cariathaim, quam LXX civitatem maritimam transtulerunt, pereant. Quamvis enim habeant robora pugnatorum, et inclyta pergant ad praelium arte pugnandi, et ex omni parte circumsepti munitique gradientur: tamen inclyta eorum terra non est domus habitationis, sed domus solitudinis. Quodque se putant habere fontem scientiae, et urbem maritimam, quae cunctas sustinere possit saeculi tempestates, patientiam sibi et fortitudinem promittentes: tamen illuc convertentur, ut et ipsi tradantur filiis Orientis, veri in Christo luminis; sicut traditi sunt filii Ammon, qui sibi in haeretica multitudine confidebant. Et consideremus profectum, atque in ipsa comminatione clementiam Dei, ut tradantur cum filiis Ammon filii Orientis in haereditatem: et nequaquam haeresis ulla nominetur in gentibus; sed factis in Moab

judiciis suis, et ultionibus pro arrogantia, rerum fine cognoscant Dominum esse qui cuncta dispenset. Ad approbandum autem quod Moab in praesenti loco super Philosophorum intelligatur superbia, de quibus dicitur: Perdam sapientiam sapientium, et intelligentiam intelligentium reprobabo (I Cor. I, 19), pauca de prophetis exempla replicanda sunt. Amos loquitur: Haec dicit Dominus: Super tribus impietatibus Moab, et super quatuor non aversabor eum, pro eo quod combussit ossa regis Idumaeae in cineres (Amos II, 1). Vere enim quidquid in saeculo dogmatum perversorum est, quidquid ad terrenam scientiam pertinet, et putatur esse robustum, hoc dialectica arte subvertitur, et instar incendii in cineres favillasque dissolvitur; ut probetur nihili, quod putabatur esse fortissimum. Sed Isaia superbiam arguit Moab, dicens: Audivimus contumeliam Moab: contumeliosus est nimis: superbiam ejus abstuli (Isa. XVI). Jeremias quoque, contra omnes vaticinans nationes, proprie loquitur ad Moab: Quoniam confidebas in munitionibus tuis (Jerem. XLVIII, 7). Et post paululum: Habebis fiduciam in gloria tua. Et iterum: Quomodo dicitis, fortes sumus? Ac deinde: Juxta est dies Moab ut veniat, et malitia ejus velox nimis (Ibid. 14, 10). Et manifestius: Dicite quomodo contritus est baculus gloriosus, virga magnificentiae (Ibid., 20)? Et iterum: Contritum est cornu Moab. Haec autem dicuntur, ut sub nomine Moab, stulta saeculi in coelum se efferens superbia conteratur.

(Vers. 12, 13, seqq.)

Haec dicit Dominus Deus: Pro eo quod fecit Idumaea ultionem, ut se vindicaret de filiis Juda: peccavitque delinquens, et vindictam expetivit de eis. Idcirco haec dicit Dominus Deus: Extendam manum meam super Idumaeam, et auferam de ea hominem et jumentum. Et faciam eam desertam ab Austro, et qui sunt in Dedan, gladio cadent. Et dabo ultionem meam super Idumaeam,

per manum populi mei Israel, et faciam in Edom juxta iram meam, et furorem meum, et scient indignationem meam, dicit Dominus Deus.

LXX: Haec dicit Adonai Dominus: Pro eo quod fecit Idumaea, ut ulciscerentur ultionem de domo Juda, et memoriam retinuerunt mali, et ulti sunt ultione: propterea haec dicit Adonai Dominus: Extendam manum meam super Idumaeam, et interficiam de ea hominem et pecus, et ponam eam desertam: et de Themam fugientes gladio cudent. Et dabo ultionem meam super Idumaeam, in manu populi mei Israel, et facient in Idumaea juxta iram meam, et furorem meum, et cognoscent ultionem meam, dicit Adonai Dominus. Supra duo proposuerunt, pro eo quod dixerunt Moab et Seir, et postea de Seir tacens, contra Moab tantum locutus est: nunc reddit coeptum problema, quid Seir, hoc est, Idumaea fecerit. Quod autem Esau et Seir, et Edom, et Idumaea, et Duma, una gens appellentur, non ambiget qui scientiam habuerit Scripturarum. Et ut de caeteris prophetis taceam, Isaia, Jeremias, Amos, qui contra Idumaeam, et Dumam, et Edom vaticinati sunt: Abdias propheta totam prophetiam contra hanc dirigit nationem, quem ut potuimus olim disseruimus. Arguitur igitur Seir, qui quia hispidus erat, pilosi nomen accepit, et Edom sanguinarius, qui ob lenticulae rufae coctionem primogenita perdidit, et ab edulio sortitus vocabulum est (Gen. XXV), Esau quoque facta interpretantur. Et hoc sciendum, quod in Hebraeo numquam scribatur Idumaea, sed semper Edom, quem Idumaeam expressit Graeca translatio. Nequaquam ergo Idumaea [Edom], ut Moab locutus est, sed fecit ultionem de filiis Juda: peccavitque, sive memoriam pristini doloris tenuit, ut ultionem de eis caperet, a quibus in utero supplantatus est. Idcirco non per Angelos, neque per alium quemlibet: sed ipse Dominus manum extendens super Idumaeam, abstulit de ea hominem et jumentum, et civitates illius redegit in desertum, id est Themam, quam nos in Austrum vertimus: de qua et de alia urbe Dedan,

interfecti gladio cadent. Cumque illi se de Juda ultii fuerint, ego dabo ultionem super Idumaeos per manum, sive in manu populi mei Israel: ut ab his opprimantur, in quos exercuerunt vindictam. Qui facient in Edom, sive Idumaeam, juxta iram et furorem meum, ut meam expleant indignationem, et per manus populi mei Israel, in inimicam gentem mea ira desaeuiat, et intelligant contra iniquam ultionem Idumaeae, meam justam fuisse vindictam, dicit Adonai Dominus. Secundum tropologiam, hic mihi sensus videtur. Idumaea terrena appellatur et carnea, quae consurgit contra spiritum, ut non faciamus ea quae spiritus sunt, et animam in meditullio positam ad se retrahere festinat; vultque ultiones reddere, quibus prius subdita fuerat, filiis Juda, et recordatur doloris antiqui, quod non propriae fuerit potestatis, et ideo vindictam expetivit de eis, qui recedentes a carne spiritum sequebantur. Propterea ipse Dominus filiorum Juda ultor existens, extendit manum super Idumaeam, et aufert de ea hominem et jumentum, quidquid vel rationis videtur habere, vel simplicis fidei, ut eam redigat in solitudinem. Et de Theman, quae interpretatur deficiens, et Dedan, quae et ipsa cognationem sonat, omnes gladio interfecit, quem posuit in manu populi sui Israel, ut subvertatur Edom, et iram Domini sentiat ac furorem, et intelligat vindictam ejus ad hoc profecisse, ut serviat domui Judae. Hoc est illud de quo et Apostolus disputat scribens: Jacob dilexi, Esau autem odio habui (Rom. IX, 13). Diligit autem Jacob, quia carneum atque terrenum supplantat et superat, et benedictiones illius meretur accipere. Primum enim juxta carnem, et postea secundum spiritum vivimus. Ante vitia, deinde virtutes, quibus vitia subruuntur, quia appositum cor hominis ad malitiam a pueritia, erroresque adolescentiae aetas matura condemnat (Genes. VIII). Unde et S. David: Delicta, inquit, juventutis meae, et ignorantias meas ne memineris (Ps. XXIV, 7). Et tamen sciendum quod Jacob primam accepit benedictionem, Esau secundam. Et quod ad extremum dicitur de eo: Servus eris fratris tui (Gen. XXVII, 40), hoc

psignificat, quod postquam caro spiritui subjecta fuerit, illique conjuncta, caro esse desistat, et Idumaea transeat in Judaeam.

(Vers. 15, 16.)

Haec dicit Dominus Deus: Pro eo quod fecerunt Palaestini vindictam, et ulti sunt se toto animo interficientes, et implentes inimicitias veteres. Propterea haec dicit Dominus Deus: Ecce ego extendam manum meam super Palaestinos, et interficiam interfectores, et perdam reliquias maritimae regionis, faciamque in eis ultiones magnas, arguens in furore, et scient quia ego Dominus, cum dederò vindictam meam super eos.

LXX: Propterea haec dicit Adonai Dominus: Pro eo quod fecerunt alienigenae ultionem, et suscitaverunt vindictam insultantes, ex animo, ut delerent usque in aeternum: propterea haec dicit Adonai Dominus: Ecce ego extendam manum meam super alienigenas, et disperdam, sive interficiam Cretenses, et perdam reliquias littoris maritimae, et faciam in eis ultiones magnas in vindicta furoris, et cognoscent quia ego Adonai Dominus, cum dederò ultionem meam super eos. Post filios Ammon, Moab, et Seir, qui et ipsi sunt Idumaei, et per Lot et Esau populo Israel, et domui Judae cognatione sociantur, venit ad Philisthiim, quos Septuaginta --- id est alienigenas transtulerunt, non generali nomine omnium gentium, quae non sunt de genere Judaeorum, sed speciali gentis suae, quae nunc dicitur Palaestina, mutata PHE littera, juxta Graecorum consuetudinem, in PI (π), sicut et apud nos pro Hebraico PHASE, Graecum et Latinum pascha celebratur. Philisthiim interpretantur cadentes poculo, qui et ipsi de aureo Babylonis calice inebriati sunt, et saeviunt, et toto animo insultant, inimicitiarum contra Israel veterum recordantes, quibus a Dei populo divisi sunt. Cumque Dominus dicat: Mihi vindictam, et ego retribuam (Deut. XXXII, 35), ipsi se

ulciscuntur interficientes, et implentes antiqua odia. Propter quae extentam super se manum Domini sentient, quae interficiet interfectores. Pro quo LXX, nescio quid volentes, Cretenses interpretati sunt, cum et Aquila et Symmachus, et Theodotio ipsum verbum Hebraicum CHORETHIM, vel interfectores, vel interfectionem verterint, non solum in praesenti loco, sed etiam in Sophonia, ubi contra Palaestinos ista dicuntur: Gaza direpta erit, et Ascalon in perditionem, et Azotus et Accaron eradicabuntur. Vae habitatoribus funiculi maris, accolae Cretarum, verbum Domini super vos Chanaan terra alienigenarum, et disperdam vos ex habitatione, et erit Creta in pabulum pastorum, et cubile ovium (Sophon. II, 4 seqq.). Et hic enim cum Septuaginta Cretam verterint, caeteri translatores --- , id est interfectionem, vel perditionem, interpretati sunt. De quo in supradicto propheta, Deo praestante, quod nobis visum est, diximus. Unde et duarum legionum David, quarum una appellabatur Phelethi, et altera Cerethi (II Reg. XV), ultima ab eo quod interficerent atque jugularent, Choretim, hoc est, interfectorum nomen accepit. Perditque Dominus omnes reliquias maritimae regionis, quae salsis tunditur fluctibus, et vindictas non parvas, sed magnas faciet in furore, ut furor ejus finem habeat misericordiae, et postquam ultionem fecerit, arguens cum furore, tunc cognoscant Palaestini, quod ipse sit Dominus.

(Cap. XXVI.)

Et factum est in undecimo anno, prima mensis, factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, pro eo quod dixit Tyrus (sive Sor) de Jerusalem: Euge, confractae sunt portae populorum (sive gentes): conversa est ad me, implebor, deserta est (sive quae fuit plena, deserta est); propterea haec dicit Dominus Deus: Ecce ego super te, Tyre (sive Sor): et ascendere faciam ad te gentes multas, sicut ascendit mare fluctuans. Et dissipabunt muros Tyri, et destruent tures ejus, et radam pulverem ejus de ea, et

dabo eam in limpidissimam (sive nitidissimam) petram. Siccatio sagenarum erit in medio maris, quia ego locutus sum, ait Dominus Deus, et erit in direptionem gentibus. Filiae quoque ejus quae sunt in agro gladio interficientur, et scient quia ego Dominus.

Consequenter prophetiae ordo contexitur. Locutus erat contra filios Ammon et Moab et Seir, qui et ipsi sunt Idumaei, et Philisthiim qui sunt in littore, et in funiculo maris eundem limitem tenent. Post Palaestinos enim succedit Phoenicis regio, cujus metropolis est civitas Tyrus, quae appellatur Hebraeo Syroque sermone SOR. Et quia capta Jerusalem, etiam ipsa gavisata est, et insultavit ac dixit: Confractae sunt portae populorum, ego portum tutissimum habeo, illaque subversa, ad me omnis multitudo conversa est, quae illius regebatur arbitrio, et quia illa deserta est, idcirco ego implebor, sive quae plena fuit ante, redigetur in solitudinem. Quia igitur ista dixisti, et ruinis Jerusalem, quae Dei iudicio propter peccata sua subversa est, insultasti, propterea non per nuntios, nec per quoslibet alios, sed ego ipse ero adversum te, Tyre, et instar fluctuum maris ascendere faciam contra te Babylonios cum plurimis nationibus, quarum oppugnatione muri tui et turres destruentur, intantum ut usque ad solum concidant, et pulvis illius radatur, sive in partes varias ventiletur, et sic humiliabitur, ut petrae nitidissimae comparetur: tantaque erit in urbe, quondam frequentissima, solitudo, ut sagenae piscatorum expandantur et siccentur in medio ejus. Ego enim Dominus locutus sum, cujus verba irrita esse non possunt, et tradam eam in direptionem gentibus. Filiae quoque ejus, quae sunt in agro sive in campo, hoc est in Phoenicis littore, urbes et oppida, vici atque castella interficientur gladio: metaphoricōs, quia filias appellavit, interfectionem ponit gladii, ut rerum fine cognoscant me esse Dominum, qui fieri ista praecepi. Potest juxta tropologiam quia SOR nomen Hebraicum vertitur in angustiam, omnis anima quae perturbationibus

occupata est, Sor appellari, quae quando viderit pro suis vitiis atque peccatis Dei iudicio subverti Jerusalem, in qua fuit templum et pacis visio, exultat et ad se putat urbis quondam inclytæ imperium transferendum. Quod et in contrariis dogmatibus accipitur, et in hominibus sæculi, quando viderint hominem sanctum per negligentiam esse prolapsum et gaudent et exultant, quasi aliorum ruina, sua sit resurrectio. Propterea Dominus comminatur, quod ipse contra hujuscemodi homines dimicet, et ascendere faciat contra eos instar marinorum fluctuum plurimas nationes, quae destruant in eis quidquid munitissimum et firmum videtur, et ita omnia eorum argumenta subvertat, ut in pulverem redigantur. Sagenas quoque et retia quibus prius deceptam multitudinem piscabantur, cessare faciat, et in desertæ urbis solo, expandi atque siccari, ut pro illis alii subeant piscatores, quos Dominus ad piscandum misit. Sed et filias ejus, quae prius quasi in thalamo servabantur, et pro mysticis secretioribusque doctrinis nulli facile credebantur, processuras protrahendasque in publicum, et Ecclesiastico mucrone truncandas, ut intelligant quod ipse sit Dominus, qui et Jerusalem pro peccatis parumper reliquit, et Tyri pro insultatione ejus et gaudio munimenta destruxit.

(Vers. 6 seq.)

Quia haec dicit Dominus : Ecce ego adducam ad Tyrum (sive ad te SOR) Nabuchodonosor regem Babylonis ab Aquilone, regem regum, cum equis, et curribus, et equitibus, et coetu populoque magno. Filias tuas, quae sunt in agro, gladio interficiet, et circumdabit te munitionibus, et comportabit aggerem in gyro, et levabit contra te clypeum, et vineas, et arietes (sive lanceas) temperabit in muros tuos, et turres tuas destruet in armatura sua. Inundatione equorum ejus operiet te pulvis eorum, a sonitu equitum, et rotarum, et currum movebuntur muri tui, dum ingressus fuerit portas tuas quasi per introitum urbis dissipatae (sive quasi ingrediens

urbem de campo). Ungulis equorum suorum conculcabit omnes plateas tuas: populum tuum gladio caedet, et statuæ tuæ nobiles in terram corruent (sive substantiam fortitudinis tuæ in terram deducet). Vastabunt (sive vastabit) opes tuas, diripient negotiationes tuas (sive spoliabit substantiam tuam) et destruent (vel destruet) muros tuos, et domos tuas præclaras (sive desiderabiles) subvertent (sive vertet) et lapides tuos et ligna tua et pulverem tuum in medio aquarum ponent (sive medio maris injiciet.) Et quiescere faciam multitudinem canticorum tuorum (sive destruem multitudinem musicorum tuorum), et sonitus cithararum tuarum (sive vox organorum tuorum) non audietur amplius. Et dabo te in limpissimam (sive nitidissimam) petram. Siccatio sagenarum eris, nec aedificaberis ultra, quia ego locutus sum, dicit Dominus Deus.

Utramque editionem ex more conjunxi, et in quibus discrepant, ex latere copulavi, brevitati voluminum providens. Ergo quod dixerat, Ascendere faciam ad te gentes multas sicut ascendit mare fluctuans, et erit Tyrus in direptionem gentibus, tunc ponit manifestius, quod Nabuchodonosor regem Babylonis adducat Dominus ab Aquilone, regem regum, cum equis et curribus, et cum infinita exercitus multitudine, qui prius subditas Tyro in littore civitates et castella subvertat, et postea obsideri faciat Tyrum, valletque eam exercitu, et aggere, et munitionibus, vineisque [Al. clypeisque] et arietibus impugnet muros et destruat, et tanta sit multitudo equitum ejus, ut pulvere equitatus, et sonitu ululantis exercitus, rotarumque strepitu et equorum hinnitu, urbis fundamenta moveantur, et sic ingrediatur civitatem dissipatis muris, quasi de campo securus ingrediens, tantaque securitas sit vincentis exercitus, ut plateas Tyri conculcent equorum ungulae, et omnis populus in medio corruat civitatis, et statuæ quondam nobiles, sive universa substantia in terram corruat, nihilque pristinarum divitiarum in expugnata urbe servetur, sed

cum muris domus quoque nobiles destruantur, et tanta sit victorum saevitia, ut ligna et lapides, qui residui incendio fuerint, in medium mare projiciantur, et vel Nabuchodonosor, vel ipse Dominus quiescere faciat universam urbis laetitiam, qua prius in canticis et psalteriis personabat, et ad solum usque subversa, sit siccatio sagenarum. Quodque sequitur: Non aedificaberis ultra, videtur facere quaestionem, quomodo non sit aedificata, quam hodie cernimus Phoenicis nobilissimam et pulcherrimam civitatem. Ex quo quidam volunt in ultimo tempore haec Tyrum esse passuram, quae postea non sit aedificanda. Sed quomodo Nabuchodonosor personam servare poterunt: praesertim cum legamus in consequentibus Nabuchodonosor oppugnasse Tyrum, et laboris sui non accepisse mercedem: et propterea tradi ei Aegyptum, quia Dei sententiae in Tyri oppugnatione servierit? Graecas et Phoenicum maximeque Nicolai Damasceni, et alias Barbarorum aiunt se, qui huic historiae contradicunt, legisse historias, et nihil super oppugnatione a Chaldaeis invenisse Tyriae civitatis, cum probare possimus multa dici in Scripturis facta, quae in Graecis voluminibus non inveniantur; nec debere nos eorum auctoritati acquiescere, quorum perfidiam et mendacia detestamur. Potest ergo quod dicitur, nec aedificaberis ultra, sic accipi, quod nequaquam ultra sit regina populorum, nec proprium habeat imperium, quomodo habuit sub Hiram et caeteris regibus; sed vel Chaldaeis, vel Macedonibus, vel Ptolemaeis, et ad postremum Romanis regibus servitura sit. Nulli autem ambiguum juxta anagogen Nabuchodonosor regem Babylonis, qui venit ab Aquilone, diabolum intelligi, qui cum sit ventus durissimus et sinister, nomine dexter vocatur, praesumens sibi nominis dignitatem, et est rex regum omniumque regnorum, quae ostendit Domino, dixitque ad eum: Haec omnia mihi tradita sunt, quae dabo tibi si procidens adoraveris me (Matth. IV, 9). Iste habet equos et currus, de quibus scriptum est: Fallax equus in salutem (Ps. XXXII, 17). Et: Dormierunt omnes qui

ascenderunt equos (Ps. LXXV). Et in alio loco: Equum et ascensorem projecit in mare (Exod. XV, 1). Iste filias Tyri, animas in angustia et in quodam peccatorum carcere positas, interficit in agro campoque latissimo, et circumdat Tyrum munitionibus suis, ut clausam teneat, et nullus ex ea Babylonii regis evadere possit imperium. Destruet muros turresque subvertet, et quidquid forte habuit in dogmatibus, inundatione equorum ejus et sonitu equitum rotarumque et curruum strepitu pertremiscet, et ingredietur portas ejus, nullo prohibente, et plateas civitatis: Quia lata et spatiosa via est quae ducit ad mortem (Matth. VII, 13), equorum ejus calcabunt ungulae, universamque substantiam sive statuas nobiles, quibus sibi imagines finxerant falsitatis, de quibus scriptum est: Domine, in civitate tua imagines eorum dissipabis (Ps. LXXII, 20), ad terram dejiciet, et destructis muris, domus quoque nobiles subvertentur, quas sibi paraverat, et in quibus exultabat, atque in tantam desolationem veniet, ut lapides ejus et ligna quibus aedificaverat muros, et caementa construxerat, projiciant in profundum, canticaque ejus et musica, quibus sibi in sapientia hujus saeculi confidebat, et omnis cithararum sonus non audietur amplius, et piscatio ejus cessabit, et erit humilis, ita ut siccatio sagenarum, et ultra non aedificetur, quia ad Domini sententiam tradita Nabuchodonosor, omnino subversa est, juxta quod et Apostolus dicit: Quos tradidi Satanae, ut discant non blasphemare (I Tim. I, 20). Loca difficilia sunt, et prudens lector ac diligens debet ignoscere labori meo. Aut si melius quid potuerit invenire, et ego in ejus transibo sententiam: dummodo noverit veniam quam mihi tribuet, se ab aliis accepturum.

(Vers. 15 seq.)

Haec dicit Dominus Deus Tyro: Numquid non a sonitu ruinae tuae, et gemitu interfectorum tuorum, cum occisi fuerint in medio tui, commovebuntur insulae? Et descendent de sedibus suis omnes principes maris: et

auferent exuvias suas, et vestimenta sua varia abjicient, et induentur stupore. In terra sedebunt, et attoniti super repentino casu tuo admirabuntur, et assumentes super te lamentum, dicent tibi: Quomodo peristi quae habitas in mari, urbs inclyta, quae fuisti fortis in mari cum habitatoribus tuis quos formidabant universi? Nunc stupebunt naves in die pavoris tui, et turbabuntur insulae in mari, eo quod nullus egrediatur ex te.

LXX: Quia haec dicit Dominus Deus Sor. Nonne a voce ruinae tuae cum ingemuerint vulnerati tui, cum evaginatus fuerit gladius in medio tui, commovebuntur insulae, et descendent de sedibus suis omnes principes maris, et auferent coronas suas, et vestimentis suis variis nudabuntur? Furore insanient: in terra sedebunt, et formidabunt perditionem suam, et gement super te, et assument super te lamentum, et dicent tibi: Quomodo peristi et dissipata es in mari, urbs laudata, quae fuisti fortis in mari ipsa, et habitatores ejus, quae dedit timorem suum omnibus habitatoribus suis? Et formidabunt insulae in die ruinae tuae, et turbabuntur insulae in mari in exitu tuo. Primum ipsa historiae verba pandamus brevissima --- sensum dictorum aperientes. Haec dicit Adonai Dominus Tyro, quae Hebraice appellatur SOR: Numquid in die ruinae tuae, quando Nabuchodonosor oppugnante, corrueris, et in gemitu vulneratorum, sive interfectorum, qui occisi fuerint in medio tui, non commovebuntur insulae? Et descendent omnes reges de sedibus, sive solis suis, et principes maris qui diversis imperant insulis, et auferent diademata de capitibus suis, omnem regnandi gloriam deponentes et vestes pretiosissimas, et incredibili varietate fulgentes, abjicient a se, et stuporis magnitudine vertentur in amentiam, atque humilitate dejecti, sedebunt in terra, et cum te viderint corruisse, sibi similia formidabunt: nihilque putabunt in terrae bonis esse perpetuum; sed e contrario assument super te lamentum, et flebile canticum commemorabunt, dicentes: Quomodo peristi quae habitas

(Al. habitabas) in mari, urbs inclyta, sive laudata? Tyrum enim fuisse insulam, et nullum habuisse de terra introitum, in Graecis, Latinisque, et Barbaris historiis legimus: sed postea a Nabuchodonosor rege Chaldaeorum, vel, ut nonnulli affirmant, ab Alexandro, rege Macedonum, jactos esse aggeres, et oppugnatione vineisque, et arietibus locum praeparatum, ac de insula factam esse peninsulam. Tu igitur, o Sor, o Tyre, quae quondam fuisti in cunctis fortissima insulis, sive in urbibus omnium voce laudata cum habitatoribus tuis, quos universi timebant, quomodo subito corruisti? Nunc stupebunt, sive pavebunt super te insulae, et ut melius habetur in Hebraico, naves, in die pavoris et ruinae tuae, et turbabuntur insulae in mari. Unde consequentius est supra naves legere, ne secundo ponantur insulae; eo quod nullus egrediatur ex te, sive, ut Septuaginta transtulerunt, in die egressionis tuae: quando fueris ducta captiva. Haec interim quasi quaedam historiae jacta sint fundamenta: nunc spirituale nitemur culmen imponere. Finge aliquem, diu servata pudicitia, multis floruisse virtutibus, et postea in aliquo gravi mortali peccato esse collapsum: nonne ad sonitum ruinae ejus interfectarumque virtutum omnes insulae movebuntur: hi videlicet qui salsis amarisque hujus saeculi tunduntur fluctibus? et descendent de throno superbiae suae, omnes qui in saeculi hujus salsugine principes videbantur, et humilitate dejecti, auferent diademata de capitibus suis, quae videbantur bonis operibus possidere, et vestimenta varia diversitate virtutum abjicient et induentur stupore, sive timoris magnitudine quodammodo videbuntur insani; sedebuntque humi, et stupentes super repentino casu ejus admirabuntur: intantum ut omnes assumant planctum et lamentationem super eum qui corruit, et dicant: Quomodo peristi, qui prius salvus eras? quomodo corruisti, qui tanto tempore steteras, qui in mari hujus saeculi inter omnes inclytos putabaris, qui eras cunctorum opinione robustus? et habitatores tui, hoc est, cogitationes fortissimae adversum omnia ignita diaboli

jacula resistentes, quae prius erant formidini omnibus adversariis, versae sunt in stuporem. Sed et naves, omnes videlicet sancti, qui hujus saeculi fluctus transeunt, obstupescunt cum te viderint concidisse. In die pavoris et ruinae tuae turbabuntur insulae, ne et ipsae similia sustineant. Aliorum enim ruinae exempla justorum sunt, dum omnes infirmo et imbecillo statu fluctuantique vestigio in isto saeculo commoramur, et numquam est nostra certa securaque victoria: quando egredientur ex te qui prius steterant; vel in exitu tuo; in fine et consummatione tua. Non enim ex praeteritis, sed ex praesentibus judicamur. Cavendumque est, et semper timendum, ne veterem gloriam et solidam firmitatem, unius horae procella subvertat.

(Vers. 19 seq.)

Quia haec dicit Dominus Deus: Cum dederò te urbem desolatam sicut civitates quae non habitantur, et adduxero super te abyssum, et operuerint te aquae multae, et detraxero te cum his qui descendunt in lacum (sive ad eos qui descendunt in foveam) ad populum sempiternum, et collocavero te in terra novissima (sive in profundo terrarum) sicut solitudines veteres, cum his qui deducuntur in lacum (sive descendunt in foveam), ut non habiteris; porro cum dederò gloriam in terra viventium (sive ut non resurgas in terra viventium), ad nihilum redigam te (sive perditionem dabo te) et non eris, et requisita non invenieris ultra in sempiternum, dicit Dominus Deus.

Cum superioribus junge quae dicta sunt. Quando te dederò, o Tyre, urbem in perpetuum desolatam, sicut civitates sunt aliae quae omnino non habitantur, et adduxero super te abyssum, et operuerint te aquae multae, vel hostium infinitae multitudines, vel certe qui ad insulam loquitur et ad urbem in insula constitutam tropologice adversariorum frequentiam abyssi fluctibus

comparat: et detraxero te cum his qui descendunt in lacum, sive in foveam, ad eos qui in inferno sunt, de quibus et in Psalmis legimus: Introibunt in inferiora terrae: tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt (Ps. LXII, 10, 11); ad populum sempiternum, ubi est fletus oculorum, et stridor dentium, et posuero te in terra novissima, in qua antiquus draco constitutus est, et sicut veteres solitudines atque deserta, ubi nulla bonorum recordatio, sed poenae erunt sempiternae, neque te fecero suscitari in terra viventium, de qua scriptum est: Beati miles, quoniam ipsi possidebunt terram (Matth. V, 4). Et in alio loco: Placebo Domino in regione vivorum (Ps. CXIV, 9): tunc redigeris in nihili, sive peribis in aeternum, et ultra non eris, secundum illud quod in alio psalmo scriptum est: Dimitte mihi ut refrigerer priusquam abeam, et amplius non ero (Ps. XXXVIII, 14). Non quod esse desistat qui in poenis est sempiternis: sed quod qui Deo non vivit, in Scripturis sanctis dicatur non subsistere. Unde et Esther contra idola loquens: Ne tradas, inquit, sceptrum tuum his qui non sunt (Esther XIV). Utique erant quibus obsecrat ne tradatur; sed Deo non erant, qui virtutibus, et viventi Deo esse cessarant. Et hoc notandum, quod quaeritur Tyrus ab eo qui venit quaerere, et salvum facere quod perierat, et nonaginta novem ovibus in montibus derelictis, quaerit unam erroneam ovem (Luc. XIX). Mulier quoque quae unam drachmam perdiderat, quaerit, et invenit, et vicinas convocat ad laetitiae societatem (Ibid., 15). Sin autem requisita non invenitur Tyrus, non est quaerentis vitium, sed ejus qui boni pastoris fugerit manum. Et ultra, inquit, non eris in sempiternum; sive ut in Hebraico LOLAM, et in Graeco --- , scribitur, unum saeculum significat, juxta illud Isaiae, qui post septuaginta annos dicit Tyrum restituendam in integrum statum (Isa. XXIII). Aiunt autem unum saeculum, id est, humanae tempus aetatis, septuaginta annorum numero supputari, Psalmista dicente: Dies annorum nostrorum, in ipsis septuaginta anni. Sin autem in potentatibus, octoginta anni, quidquid supra, labor et

dolor est (Ps. LXXXIX, 10). Hoc metaphrasticῶς breviter de Tyro diximus. Quod et ad eos referri potest qui in angustia hujus saeculi constituti, deducuntur ad inferos, et operiuntur abyssis fluctibusque poenarum, et trahuntur ad inferiora terrae, et his copulantur qui in veteri solitudine sunt, et deducuntur in lacum, sive in foveam sempiternam, ut ultra non habitentur a Spiritu sancto. De quibus scriptum est: Impius cum ceciderit in profundum malorum, contemnit (Prov. XVIII, 3). Nec de caetero erunt in terra viventium, sed peribunt, et redigentur ad nihili, et Deo esse cessabunt. Quibus testimoniis abutuntur, qui dicunt impiorum et non peccatorum poenas esse perpetuas: qui quaesiti a Deo, non sunt inventi, et in aeternum esse cessarunt: quia suo vitio perdiderunt eum qui dicit: Ego sum vita (Joan. XIV, 6).

(Cap. XXVII.)

Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Tu ergo, fili hominis, assume super Tyrum lamentum, et dices Tyro quae habitat in introitu maris, negotiationi populorum ad insulas multas (sive ab insulis multis). Haec dicit Dominus Deus.

Si voluero totam prophetiam contra Tyrum, sive super lamentatione Tyri, uno sermone comprehendere, et longum faciam, et sensum lectoris obscurum; dum omnia simul non potest mente retinere, praecipue in quibus ab Hebraico in hoc loco LXX editio discrepat, hoc est, quae addiderint, quaeve subtraxerint. Itaque nostra erimus interpretatione contenti, et sicubi dissonant, ex latere copulabimus, perfectam omnium Deo scientiam relinquentes: et quid nobis videatur in singulis, breviter admonebimus. Qui plangitur, adhuc curae est ei a quo plangitur. Unde et Samuel flebat atque plangebatur super Saul (II Reg. XV). Et apostolus Paulus lamentatur et luget super his qui fornicati sunt et non egerunt poenitentiam (II Cor. XII). Et Jeremias Lamentationes super eversione

Jerusalem quatuor scribit alphabetis. Habitat ergo, juxta litteram, Tyrus, sive Sor, in introitu maris: vel quod prius insula fuit, vel quod portu tutissimo de alto venientes recipit naves, et est negotiatio populorum ad insulas multas, sive de insulis multis. Quod quidem usque hodie perseverat, ut omnium propemodum gentium in illa exercentur commercia. Coeptam autem interpretationem sequentes, quidquid de Tyro dicitur, referamus ad --- id est, angustias istius mundi, qui in maligno positus est, et variis perturbationibus quasi fluctibus coarctatur atque percutitur. De hujuscemodi negotiatoribus et in psalmo mystico sermone narratur: Qui descendunt mare in navibus, facientes operationes in aquis multis, ipsi viderunt opera Domini, et mirabilia ejus in profundo (Ps. CVI, 23, 24).

(Vers. 3.)

O Tyre, dixisti, Perfecti decoris ego sum (sive dixisti, Circumdedi mihi ego decorem) et in corde maris sita.

Primum crimen est Tyri, si quid videtur habere boni, non Dei putare, sed suum, et omnem pulchritudinem, quae illi de diversis venit regionibus propriae aestimare diligentiae atque virtutis. Dixit enim: Perfecti decoris ego sum, sive ego mihi circumdedi decorem, cum sit in corde, hoc est, in medio maris sita, et quasi insula moveatur, et fluctuet, et undarum illisionibus confringatur. Quod autem cor maris, medium significet, et ille propheticus sermo demonstrat: Propterea non timebimus cum conturbata fuerit terra, et translati montes in cor maris. Sonuerunt et turbatae sunt aquae eorum (Ps. XLV, 2, 3). Sed et Dominus noster in corde terrae, hoc est, in medio, ad inferos dicitur descendisse. Vera autem et perfecta pulchritudo in nullo hominum, nisi in Christi corpore, quod interpretatur Ecclesia, et multorum sanctorum virtutibus congregatur. Unde et ipse loquitur ad sponsam: Tota

pulchra es, proxima mea, et macula non est in te (Cant. IV, 7).

(Vers. 4, 5.)

Finitimi tui qui te aedificaverunt, impleverunt decorem tuum. Abietibus de Sanir extruxerunt te cum omnibus tabulatis maris. Cedrum de Libano tulerunt, ut facerent tibi malum.

Pro quo nescio quid volentes, ita LXX transtulerunt: Beelim filii tui circumdederunt tibi decorem: cedrus de Sanir aedificata est tibi: tenues tabulas cypressinas de Libano tulerunt, ut facerent tibi malos abiegnos. Sermo enim Beelim, in hoc loco apud Hebraeos penitus non habetur, sed pro Beelim scriptum est GEBULAIC, quod significat terminos tuos. In eo quoque quod dixerunt, filii tui, verbi ambiguitate decepti sunt, et scripturae similitudine, dum pronuntiatione diversa eadem litterae, caementariorum, et filiorum, BONAICH et BENAICH leguntur. O igitur Tyre, quae dixisti per superbiam, Perfecti decoris ego sum, sive ego decorem mihi circumdedi, cum sis sita in medio mari, audi quanta tibi Dei largitate collata sint. Finitimi et contermini tui, qui non de longinquis, sed de vicinis sunt regionibus, ipsi impleverunt decorem tuum, et tu putas tuum esse quod alienum est? Et loquitur quasi ad navem --- urbis significans pulchritudinem, et rerum omnium abundantiam, ut postquam universam illius supellectilem descripserit, malum, antemnas, remos, vela, proram, carinam, funes, opertoria, pelles, et caetera quibus navium optime instructarum usus indiget: tunc tempestatem illi, et ventum austrum, quo fluctus maximi commovebuntur, venire denuntiet, et eam subjacere naufragio. Per quae significat urbis Tyriae eversionem a rege Nabuchodonosor, sive, ut multi putant, ab Alexandro rege Macedonum, qui sex mensibus ipsam urbem obsedis, et cepisse narratur, postquam Darium vicit in

Lycia. Juxta mysticos vero intellectus, abietibus sive cedris de Sanir, navis Tyriae tabulata caeduntur, quibus textitur atque compingitur, et cedro sive cyparisso de Libano malus ejus: abietibus propter laevitatem [Al. levitatem] juncturasque tabularum mollius invicem se tenentium atque mordentium: sive cedris, quod lignum imputribile est. De Sanir autem dicitur, quod interpretatur via lucernae; aut ut nos verius arbitramur, dens vigiliarum, eo quod omnis navis prosperitas, et illustratio venerit ex vero lumine. Sanir autem mons juxta litteram ipse est qui et Hermon, quem alii vocant Sanior. Lege historiam. Libanus interpretatur candor, sive dealbatio: quod et ipsum ad gratiam pertinet aliunde venientem.

(Vers. 6.)

Quercus de Basan dolaverunt in remos tuos: transtra tua fecerunt tibi ex ebore Indico, et praetoriola de insulis Italiae.

LXX: De Basan fecerunt remos tuos, et templa tua, et fecerunt tibi ex ebore domos silvestres de insulis Chettiim. Quanta pulchritudo navis, et supellectilis ejus, ut remos haberet cedrinos, non undelibet, sed de Basan, et transtra eburnea, et praetoriola, sive cellaria, in quibus merces pretiosissimae reponuntur, de insulis Chettiim, quod nos in Italiam vertimus: ex ea regione quae Graeciae propinquior est, omnes Occidentalium insularum partes intelligentes. Dicamus ergo juxta anagogen, remos fieri navis Tyriae de Bazan, de qua et in Psalmis scribitur: Dixit Dominus, de Bazan convertam de profundo maris (Ps. LXVII, 23). Basan in lingua nostra interpretatur ignominia. Eos igitur qui fuerunt in profundo maris, et ignominia peccatorum, convertit Deus, et convertit in remos, ut cum Apostolis navigantes, possint ad terram, et ad littora pervenire; et fiunt transtra de ebore, cum mortificaverint corpora sua: vel usum dentium ad laudes Dei contulerint, et praetoriola, sive cellaria de

insulis Chettiim, quae juxta Hebraici sermonis etymologiam vertitur in percussam, ut plagis diaboli non tam interfecta sit, quam probata. Possumus ex ebore, et silvestres domos dicere de insulis Chettiim, quas haeretici non in domo Dei, sed in navi Tyria fabricare conantur. Et ipsi habentes ebur suum sermonis, et linguae aedificantes templa Dei templo contraria, et domos silvestres, habitacula bestiarum, cum Scriptura dicat in domo Dei nemora, et silvas, ac lucos non esse plantandos (Deut. XII).

(Vers. 7.)

Byssus varia de Aegypto texta est tibi in velum, ut poneretur in malo: hyacinthus et purpura de insulis Elisa, facta sunt operimentum tuum.

LXX: Byssus cum varietate de Aegypto facta est tibi in stratum, ut circumdaret tibi gloriam, et operiret te hyacintho, et purpura, de insulis Elissa facta sunt opertoria tua. Quia dixerat Tyrus, Perfecti decoris ego sum, vel circumdedi mihi ipsa pulchritudinem, arguitur quid a singulis acceperit regionibus, secundum illud Scripturae: Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis (I Cor. IV, 7)? Describitur ergo quid unaquaeque mittat provincia, secundum illud Virgilianum (Georg., lib. I):

*India mittit ebur: molles sua thura Sabaei:
At Calybes duri ferrum, virosaque Pontus
Castorea, et caetera.*

Byssus in Aegypto quam maxime nascitur, ex qua contextum est Tyriae navis velum, quod suspenditur malo, et operimentum illius, quod in solis calore atque tranquillo nautis atque vectoribus praebet umbraculum, de hyacintho et purpura fit; quae sunt de insulis Elisa, Ionii maris sic appellans insulas. Porro juxta Septuaginta

de bysso in stratum, et in requiem Tyriae navis velamenta texuntur, ut his operta gloriosior sit, et circumdata amictum habeat pulchriorem. Byssum autem referri ad terram, quia ex terra oritur, et hyacinthum ad aerem, purpuram ad mare ex quo conficitur, addito coccino bis tincto, quibus Pontificis vestimenta texuntur, saepe admonuimus quod quatuor elementa significant: terram, ignem, aerem, et aquas, ex quibus constant omnia, quae sibi assumit Tyrus, ut Dei creaturis non utatur cum gratia, sed dicat: Perfecti decoris ego sum: vel, decorem mihi ipsa circumdedi.

(Vers. 8, 9.)

Habitatores Sidonis, et Aradii fuerunt remiges tui. Sapientes tui, Tyre, facti sunt gubernatores tui. Senes Biblii et prudentes ejus praebuerunt nautas ad ministerium variae suppellectilis tuae. Omnes naves maris, et nautae earum fuerunt in populo negotiationis tuae.

LXX: Principes tui habitabant in Sidone, et Aradii fuerunt remiges tui. Sapientes tui Sor qui erant in te, isti gubernatores tui. Senes Biblii, et sapientes ejus erant in te: isti confortabant consilium tuum, et omnes naves maris, et remiges earum facti sunt tibi in Occidentem Occidentis. Dixerat supra: Finitimi tui qui te aedificaverunt, impleverunt decorem tuum: antequam veniant ad eos qui longe habitant, proximarum provinciarum describit auxilia. Habitatores, inquit, tui, sive principes Sidonis et Aradii, quae vicina est insula, remiges tui. Sapientes tui, o Tyre, facti sunt gubernatores tui. Ad sapientes enim proprie pertinet gubernatio, Scriptura dicente: Quibus non est gubernatio, cadent quasi folia (Prov. XI, sec. LXX). Senes sive seniores Biblii, et prudentes ejus praebuerunt nautas ad ministerium tuum, sive confortaverunt consilium Tyri, et variam suppellectilem praebuerunt: omnesque naves maris, et nautae earum fuerunt in populo negotiationis Tyriae, sive

in Occidentem Occidentis. Hoc interim secundum litteram. Caeterum juxta mysticos intellectus quia Sidonii interpretantur venatores, et Aradii, deponentes: dicemus Tyrum gloriosam, et superbissimam civitatem, quae, vento flante, postea conterenda est, habere cives, sive principes venatores, de quibus scriptum est: Anima nostra quasi passer erepta est de laqueo venantium. Ubi enim nos legimus venantium, in Hebraeo scriptum est, Sidoniorum. Isti venantur incautas animas in sublimibus constitutas, ut ad terrena deducant, et efficiuntur remiges, ut ducant eas ad naufragia. Sapientes autem Tyri, qui in malam partem accipiuntur, per quam sapientiores sunt filii tenebrarum a filiis lucis, ipsi gubernant Tyrum naufragio praeparatam (Luc. XVI). Seniores Biblii et prudentes ejus praebuerunt nautas Tyro ad ministerium, sive confortaverunt consilium ejus. Sacra narrat historia, seniores plurimos fuisse a Domino reprobatos, et juniores electos in typum Synagogae et Ecclesiae. Senior Cain adjicitur, et Abel junior eligitur (Genes. IV): Ismael filius Abraham alienus a patre est, et Isaac junior haereditatem accepit (Genes. XXI). Filiorum quoque Isaac senior Esau venator est, et vagatur in saltibus, junior Jacob simpliciter habitat domi (Genes. XXV). Unde scriptum est et in Malachia: Jacob dilexi: Esau autem odio habui (Mal. I, 2). Et recte juxta Apostolum (Rom. IX, 13), nihil in matris utero constituti boni vel mali fecerant, nec habebant meritum nec offensam, ut alter eligeretur, et alter abjiceretur, nisi quod in typo, ut diximus, Synagogae et Ecclesiae, senior repellitur, et assumitur junior. Omnes, inquit, naves maris et nautae earum fuerunt in populo negotiationis Tyrae, sive in Occidentem Occidentis. Quomodo dicitur Canticum Canticorum, et saecula saeculorum, et opera operum; ut canticum majus aliis canticis sit, et saeculum prolixius aliis saeculis, opusque caeteris operibus utilius: sic appellatur Occidens Occidentis, ut magnitudinem Occidentalium partium significet. Et pulchre naves maris, et nautae earum, et remiges qui in Tyriae navis auxilio

sunt, non pergunt ad Orientem, nec ad ortum luminis, ubi sol justitiae nascitur, sed ad Occidentem Occidentis, ubi lumen occumbit, et ubi tenebrarum exordium est.

(Vers. 10.)

Persae et Lydii et Libyes erant in exercitu tuo, viri bellatores tui: clypeum et galeam suspenderunt in te pro ornatu tuo (sive peltas, et galeas suspenderunt in te ipsi dederunt gloriam tuam).

Persas fuisse fortissimos, quorum rex Cyrus, ut Isaiae vaticinio praedicatur (Isa. XLV), subverso Astyage, rege Medorum, Babylonem ceperit, et sacra, et saecularis narrat historia. Lydos quoque illo tempore inter gentes robustissimas reputatos, quorum rex Croesus ab eodem Cyro captus sit, Xenophon scribit plenissime. Et Libyas cum Troglodytis et Aethiopibus venisse contra Jerusalem, in Paralipomenon volumine legimus (II Par. XII): qui quia illis temporibus florentissimi erant, famosi ad praelia pugnatore, Tyriae urbis defensores esse memorantur, et ad terrendos hostes scuta et galeas inter murorum propugnacula suspendisse. Spiritualis autem intelligentia illud sonat, quod Persae, qui interpretantur tentantes, sive tentati; et Lydi, quos generatos intelligimus; et Libyes, qui Hebraico sermone appellantur PHUT, et vertuntur in os (ab ore, non ab osse), frustra Tyrum nitantur defendere, cum tentatione superentur, et generationi ac libidini serviant, cassaque tantum verba multiplicent, non habentes galeam salutis, nec scutum fidei (Ephes. VI); sed gloriam tantum strepitumque sermonum praetendant ad ornatum illius.

(Vers. 11.)

Filii Aradii cum exercitu tuo erant super muros tuos in circuitu: sed et Pigmaei qui erant in turribus tuis,

pharetras suas suspenderunt in muris tuis per gyrum, ipsi compleverunt pulchritudinem tuam.

LXX: Filii Aradiorum, et fortitudo tua super muros tuos, in circuitu custodes in turribus tuis erant. Pharetras suas suspenderunt super propugnacula tua per gyrum. Ipsi perfecerunt decorem tuum. Verbum GAMADIM, Aquilae prima editio, Pygmeos: Symmachus, Medos: Septuaginta, custodes: Theodotio Gomadim, ipsum Hebraicum, interpretati sunt. Aradum insulam quae tota sit civitas, et contra se positum oppidum Antaradum habeat, vicinaque sit Tyro, et praetendat in Phoenicis littore continentis terrae, usque hodie cernimus: hi sunt in exercitu urbis Tyriae custodesque turrium ejus, et suspenderunt pharetras suas per gyrum, complentque pulchritudinem ejus, ut sagittarii esse doceantur, sive pygmaei sunt, hoc est bellatores, et ad bella promptissimi, --- quae Graeco sermone in certamen vertitur. Sin autem Aradii deponentes sonant, omnis qui praetendit falsi nominis scientiam, et habet in pharetra pectoris sui ignita diaboli jacula, quibus deceptorum corda vulnerat atque succendit, Aradius appellandus est. Cupit enim deponere eos qui nituntur ad alta conscendere, et complet pulchritudinem Tyri, de qua in Proverbiis scriptum est: Non te decipiat pulchritudinis desiderium, ne capiaris oculis tuis (Prov. VI, 25). Et iterum: Sicut inauris in naribus porcae, sic mulieri male moratae pulchritudo (Ibid. XI, 22).

(Vers. 12.)

Carthaginenses negotiatores tui a multitudine cunctarum divitiarum, argento, ferro, stanno, plumboque repleverunt nudinas tuas.

Non solum in praesenti loco, sed et in Isaia, ubi scriptum est: Ululate naves Carthaginis (Isai. XXIII, 14), caeteri Interpretes verbum Hebraicum transtulerunt

THARSIS, quam coloniam esse Tyrriorum nulli dubium est. Ipsi de Occidentis partibus argento, ferro, stanno, et plumbo, Tyri nundinas repleverunt. Tarsis in lingua nostra sonat exploratio gaudii. Exploratores autem hic non in bonam partem debemus intelligere, quales S. Moyses miserat ad explorandam terram repromissionis (Num. XIII), sed in contrariam, quales et Apostolus vitare se dicit: Propter subintroductos falsos fratres, qui intraverunt explorare libertatem nostram quam habemus in Christo (Galat. II, 4): et de quibus Joseph loquitur: Exploratores estis: considerare vestigia regionis venistis (Gen. XLII, 9). Fratresque ejus intelligentes crimen esse non modicum aliena per insidias explorare, responderunt: Non sunt exploratores servi tui. Isti ergo nundinas Tyri non auro, nec lapide pretioso, sed argento, ferro, stanno, plumboque multiplicant, habentes eloquii venustatem, et arma ad expugnandum; et in stanno eloquii similitudinem quod mentitur argentum; et in plumbo impietatem gravissimam, juxta Zachariam (Zach. V), in quo mulier sedit super talentum plumbi, et Aegyptii demersi sunt in profundum sicut plumbum. Longa singulorum disputatio metallorum, sed brevitati studendum est.

(Vers. 13, 14.)

Graecia, Thubal, et Mosoch ipsi institores tui, mancipia et vasa aerea adduxerunt populo tuo: de domo Thogorma equos et equites, et mulos adduxerunt ad forum tuum.

LXX: Graecia universa, et adjacentia ejus, ipsi negotiatores tui in animabus hominum, et vasa aenea dederunt mercatum tuum: de domo Thorgama, equos et equites, et mulos dederunt nundinas tuas. Jones, inquit, qui Hebraice appellantur Javan, et Thubal, id est, Iberi Orientales, vel de Occidentis partibus Hispani, qui ab Ibero flumine hoc vocabulo nuncupantur, et Mosoch, quos Cappadocas intelligimus, quorum metropolis quae postea

ab Augusto Caesare Caesarea appellata est, usque hodie lingua ipsorum Mazaca dicitur: isti pretiosum Tyri fecere commercium, ut mancipia, et aenea vasa ex Corintho adducerent Tyrum, et de domo Thogorma, id est, de Phrygia equos, et equites et mulos, quorum quondam illa provincia maximam habuit copiam. Aiunt Hebraei Graeciam, id est, Javan, interpretari est, et non est: quod proprie refertur ad sapientiam saecularem, in qua si recte aliquid reperiunt, est appellatur; si in contrariam partem, non est. Multa enim naturae bona et ipsi disserunt de officiis, de continentia, de opibus contemnendis: quod proprie sibi Stoici vindicant, et videntur animas hominum quos deceperunt, lucrifacere: habentque vasa aenea, quibus mentiuntur auri similitudinem, quae ingerunt populis Tyri, ut eos falsae doctrinae opinione supplantent. De domo quoque Thogorma, quod interpretatur peregrinus et advena, ad forum et nundinas ejus equi adducentur, et equites et muli, de quibus scriptum est: Fallax equus ad salutem (Ps. XXXII, 17). Et in alio loco: Dormitaverunt omnes qui ascenderunt equos (Ps. LXXV, 7).

Filii Dadan negotiatores tui.

Pro quo nescio quid volentes Septuaginta, filios Rhodiorum interpretati sunt: nisi forte primae litterae falsi similitudine et, ut pro Dadan legerent Radan, quae et ipsa Cycladum maxima est, et in Ionio mari quondam urbs potentissima, navalique certamine gloriosa, et propter tutissimum portum mercatorum omnium receptaculum. Et quia Rhodii in linguam nostram vertuntur videntes iudicium, de his nunc tropologice dicitur, qui cernunt iudicii veritatem, et ipsi non faciunt, dicente Apostolo: Propter quod inexcusabilis es, o homo omnis, qui iudicas. In quo enim iudicas alium, teipsum condemnas. Eadem enim facis quae iudicas (Rom. II, 1). Sed melius est DADAN alterius loci nomen accipere, ut et in Hebraico, et apud caeteros interpretes habetur.

(Vers. 15, 16.)

Insulae multae negotiatio manus tuae: dentes eburneos et hebeninos commutaverunt in pretio tuo. Syrus negotiator tuus, propter multitudinem operum tuorum, guttam, purpuram, et scutulata, et byssum et sericum, et Chodchod [coccum] proposuerunt in mercatu tuo.

LXX: Ex insulis multiplicaverunt negotiationem tuam: dentes elephantinos, et his qui introducebantur reddebas mercedes tuas. Homines negotiationem tuam a multitudine mercatus tui: in aphec, stacten, et polymita de Tharsis et Ramoth et Chodchod dederunt in nundinas tuas. Multum ab Hebraico in praesenti loco Septuaginta editio discrepat; ideo juxta utramque pauca dicenda sunt: ne in Tyri mercimoniis occupati, ad reliquas prophetias tardius transeamus. Filii Dadan negotiatores Tyri, de multis insulis multiplicaverunt negotiationem ejus, ita ut dentes elephantorum darent his qui veniebant ad commercium ejus, et haberent homines in nundinis propter negotiationis multitudinem. Haberent autem in Aphech, quod de Theodotionis editione in Septuaginta additum est: pro quo Symmachus vertit, polymita. Stacten quoque, pro quo omnes alii purpuram interpretati sunt, quae Hebraice dicitur ARGAMAN: et varietates ex Tharsis, pro quo in Hebraeo BUS dicitur, quae ab omnibus in byssum translata est. Tharsis autem in praesenti loco penitus non habetur. Et ramoth, inquit, et chodchod dederunt in nundinis tuis; quod ita habetur in Hebraeo, nisi quod pro ramoth, Aquila serica, vel subtilia, interpretatus est. Chodchod vero omnes interpretes, ita ut in Hebraeo positum est, transtulerunt. Igitur, juxta Septuaginta, filii Rhodiorum negotiatores Tyri, de insulis plurimis multiplicaverunt negotiationem ejus: juxta Hebraicum, post filios Dadan negotiatores ejus, insulae quoque diversarum gentium auxerunt in mercimonium ejus, afferentes dentes eburneos ex India, et ligna hebenina, quae nigri coloris pretiosissima sunt, et

commutaverunt cum aliis Tyri mercibus. Syrus quoque fuit negotiator Tyri: pro quo in Hebraeo positum est ARAM, in cuius loco Septuaginta homines interpretati sunt, pro ARAM legentes ADAM, et RES et DALETH litterarum, sicut supra, decepti similitudine. Usque hodie autem permanet in Syris ingenitus negotiationis ardor, qui per totum mundum lucri cupiditate discurrunt, et tantam mercandi habent vesaniam, ut, occupato nunc orbe Romano, inter gladios, et miserorum neces quaerant divitias, et paupertatem periculis fugiant. Istiusmodi homines negotiatores Tyri sunt, qui polymita, purpuram et scutulata mercantur: byssum quoque et sericum, et chodchod proponunt in mercatu ejus. Pro purpura, quam omnes interpretati sunt; stacten, id est, guttam, Septuaginta transtulerunt. Chodchod autem quid significet, usque in praesentiarum invenire non potui. Aiunt Hebraei, omnes pretiosissimas merces hoc nomine significari, vel speciem quamdam esse pretiosarum mercium, quam Romanus sermo non resonet, vel communi vocabulo scruta vendentium. De multis autem insulis, ut transeamus ad anagogen, quae salsis [Al. falsis] et amaris hujus saeculi tunduntur fluctibus, deferunt negotiatores Dadan dentes eburneos, candorem eloquentiae pollicentes; de quibus scriptum est: A domibus eburneis ex quibus delectaverunt te filiae regum in honore tuo (Ps. LIV, 9). Sed non sunt candidi, nec imitantur sponsam, de qua dicitur: Quae est ista quae ascendit dealbata, innitens super fratrualem suum (Cant. VIII, 5)? verum hebenini nigri coloris, qui non possunt suam mutare nigredinem, Jeremia dicente: Si mutabit Aethiops pellem suam, et pardus varietatem suam (Jer. XIII, 21). Syrus quoque, id est, Aram, qui interpretatur excelsus, et tumet superbia, negotiator Tyri est, et in multitudine operum Tyrriorum defert falsi nominis scientiam, multas varietates, et stacten odoris optimi repromittens, et purpuram regiae dignitatis, et scutulata ex arte dialectica, et byssum, pro qua Septuaginta Tharsis interpretati sunt terrae operibus deditus: et

sericum, pro quo in Hebraeo scriptum est RAMOTH, quod interpretatur visio mortis. Omnia enim opera terrena ad interitum properant; et chodchod, quidquid illud est quod intelligitur, proponens in nundinis Tyri. Dadan autem ex his mercibus quae a negotiatoribus ejus insulisque dicuntur afferri, vel Indiae regio intelligenda est, vel Idumaeorum ac vastae solitudinis, ut nonnulli aestimant, sonatque cognationem, ut similitudinem divinorum dogmatum in haereticis cognoscamus.

(Vers. 17.)

Juda et terra Israel ipsi institores tui, in frumento primo: balsamum et mel, et oleum, et resinam proposuerunt in nundinis tuis.

LXX: Judas et filii Israel, isti negotiatores tui in frumenti commercio et unguentis: primum mel et oleum, et resinam dederunt in nundinis tuis. Verbum Hebraicum PHANAG Aquila, Symmachus et Theodotio ita, ut apud Hebraeos positum est, transtulerunt: pro quo LXX unguenta, nos balsamum vertimus. Dicitur autem, quibus terra Judaea, quae nunc appellatur Palaestina, abundet copiis, frumento, balsamo, melle et oleo, et resina, quae a Juda, et Israel ad Tyri nundinas deferuntur. Cumque manifesta sit littera, juxta spiritualem sensum dicemus, non debere terram confessionis, et sensum cernentis Deum qui refertur ad dEcclesiam, deferre Tyro primum triticum, quod cadens in terram multiplicatur, et accipitur pro verbo Dei: Non enim in pane solo vivit homo, sed in omni sermone Dei (Deut. VIII, 3). Deinde balsamum quod nascitur in vineis Engaddi, sive unguentum, de quo scriptum est: Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron (Ps. CXXXII, 2). Et mel super quo loquitur et Salomon: Mel invenisti, comede quantum satis est. Si enim plus comederis, evomes illud (Prov. XXV, 16), dum saturitate nimia mel vertitur in absynthium. Oleum quoque de quo in tabernaculo Dei lucerna

accenditur, ne aptetur nobis illud propheticum: Oleum in Aegypto venundabas (Osee XII, 1). Quod si in Aegypto, et in Tyro fuerit, vertetur in contrarium, et dicetur de eo, Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum (Ps. CXL, 5). Sed et resina lenis est, apta corporibus, et pro medicina accipitur. Unde et in Jeremia scriptum est: Numquid resina non est in Galaad: aut medicus non est ibi? Quare non ascendit curatio filiae populi mei (Jer. VIII, 22). Hanc resinam habebat et Jacob, quam mittebat filio suo Joseph cum melle, et terebintho, nucibus thymiamate, et stacte (Gen. XLIII). Ismaelitae quoque qui emerunt Joseph de terra Israel, haec in Aegyptum portabant thymiamata, et resinam de Galaad, et stacten (Ibid., 37). Et ut manifestius scire possimus quid sit frumentum, balsamum, mel et oleum resinamque ad mercatum ferri Tyri, audiamus Domini verba dicentis: Nolite dare sanctum canibus: neque margaritas vestras mittatis ante porcos (Matth. VII, 6). Mulieri quoque Chananaeae, quae pro filia precabatur, dicens: Filia mea male vexatur a daemonio, respondit Dominus: Non oportet tollere panem filiorum, et dare eum canibus (Matth. XV, 22, 26). Sed quia exierat de finibus Tyri et Sidonis, et propinquabat terrae Israel, idcirco quod rogaverat consecuta est.

(Vers. 18.)

Damascenus negotiator tuus in multitudine operum tuorum: in multitudine diversarum opum: in vino pingui, in lanis coloris optimi.

LXX: Damascus negotiator tuus in multitudine operum tuorum, ex multitudine omnis fortitudinis tuae: vinum ex Chelbon, et lanas de Mileto. Pro vino pingui, quod interpretatus est Symmachus, et apud Aquilam et Theodotionem, et in ipso Hebraico habet, vinum de HELBON. Rursumque ubi nos posuimus lanis coloris optimi, sive splendentibus, et Aquila et Theodotio transtulerunt in lanis Soor. Significat autem quod inter caeteras

negotiationes Tyri, ad nundinas ejus de Damasco deferebatur vinum pinguissimum, et lana praecipua: quod usque hodie cernimus. Sin autem Damascus interpretatur sanguinem bibens, et Hebraeorum vera traditio est, campum in quo interfectus est Abel a parricida Cain (Gen. IV), fuisse in Damasco, unde et locus hoc insignitus vocabulo sit, juste et Paulus post interfectionem Stephani primi in Christo martyris perrexit Damascum, ut credentes in Christo vinctos duceret Jerusalem: Deique misericordia, qui fecit videntem et caecum, oculos carnis amisit, ut mentis acciperet: cecideruntque squamae draconis ex oculis ejus, quibus lumen perdiderat veritatis, ut iret ad vicum qui appellatur rectus, et inveniret Ananiam, qui in lingua nostra interpretatur obediens (Act. IX). De hac igitur terra, cui dictum est: Maledicta terra quae aperuit os suum, et hausit sanguinem fratris tui (Gen. IV, 11). Tyri nundinae congregantur, et vinum pingue, et lanae splendentes: sive vinum de Chelbon quod interpretatur lacteus. Septuaginta pro lanis coloris optimi, lanae de Mileto, sive Soor senserunt. Miletum in Hebraico non habetur; sed quia inde lanae praecipuae deferuntur, pro SOOR, Miletum interpretati sunt. Ex quo perspicuum, quod Tyrus lacte vescatur infantiae, et vestimenta non habeat propria, sed aliunde et ex variis congesta provinciis. Illud quod Damascus interpretatur sanguis cilicii, et sanguis osculi, praesenti non convenit loco. Frequenter enim Hebraea nomina pro diversitate accentuum, et mutatione litterarum vocaliumque, vel maxime quae apud illos habent proprietates suas, varie interpretantur.

(Vers. 19.)

Dan et Graecia et Mozel in nundinis tuis proposuerunt ferrum fabrefactum: stacte et calamus in negotiatione tua.

LXX: + Dan et Javan et Mozel in nundinis tuis ** quae in editione eorum de Theodotione addita sunt. Ferrum factum opere, et rota in commixtione tua est. Ex nomine patriarchae Dan et tribus, et locus in quo habitavit tribus, nomen accepit, ubi hodie Paneas, quae quondam Caesarea Philippi vocabatur. Unde et Jordanis fluvius sortitus est vocabulum, Jor, rivus videlicet, Dan, qui fluit de Libano. Javan autem Graeciam sonat, quae interpretatur, ut diximus, est, et non est. Pro Mozel quoque Symmachus transtulit deferens, ut sit sensus: Dan et Graecia detulerunt in nundinis tuis ferrum fabrefactum, et caetera. Aquila vero pro Mozel, posuit de Uzal. De quibus credendum est regionibus, ferrum et stacten et calamum ad Tyri nundinas deportata. Dicamusque quod Graecia, id est, Javan, ferrum habeat fabrefactum, et ad bella promptissimum, dialecticaque arte constructum jactans se cuncta judicio et ratione proferre: vocalemque sonum, qui interpretatur in calamo, et stacten odoris optimi repromittat, sive ferrum fabrefactum, et rotam quae verborum compositione volvatur, et cursum habeat orationis.

(Vers. 20.)

Dadan institores tui, in tapetibus ad sedendum.

LXX: Dedan negotiatores tui, cum jumentis electis ad currus. Multum Hebraicum et Septuaginta in praesenti loco discrepant, praeter nomen regionis quod vicinum est Dedan, et Dadan. Infinita quippe distantia in tapetibus ad sedendum, et jumentis electis ad currus: nec dubium quin quadrigae currus et equi, in malam partem accipiantur, si terreni sint. Alioquin et Elias ad coelestia curru rapitur, appellaturque ab Elisaeo pater, pater, auriga et currus Israel (IV Reg. II, 12). Et Giezi aperiuntur oculi, ut currus in monte, et equos videat sine ascensoribus, sessioni Domini praeparatos (Ibid. 6). In tapetibus autem, sermonum pulchritudo monstratur; in quibus vehuntur et

requiescunt institores Dedan sessione composita, venientes ad nundinas Tyri.

(Vers. 21.)

Arabia et universi principes Cedar, ipsi negotiatores manus tuae, cum agnis, et arietibus et haedis venerunt ad te.

Pro agnis, arietibus et haedis, Septuaginta camelos et arietes, et agnos interpretati sunt. Arabia autem et principes Cedar (quae hodie Sarracenorum regio est, sicut in Jeremiae sermone, qui adversum Cedar scribitur, plenissime demonstratum est) abundant his animantibus, agnis videlicet, et arietibus, et haedis, et Tyri nundinas hac illatione multiplicant (Jerem. XLIX). Sed et camelorum fertilissima regio est ob pascurum [Al. pasquarum] eremi latitudinem, aerisque temperiem, quibus hoc animal delectatur. Arabia autem interpretatur vespera: et Cedar, tenebrae. De qua et in Psalmis dicitur: Habitavi cum habitantibus Cedar (Ps. CXIX, 5). Quae regiones deferunt Tyro camelos, gravissimis peccatorum oneribus praegravatos, sive agnos, et arietes, et haedos, quos immolant in altaribus suis, quae de iniquo ac rebellis corde simularunt. Sed et in hoc eodem propheta in visione pastorum, arietes aquas purissimas conturbantes, et impingentes lateribus oves, et cornibus dimicantes legimus (Infra XXXIV): haedos quoque, qui ad sinistram stare consueverunt, et agnos qui mentiuntur agnum (Mat. XXV): de quo scriptum est: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi (Joan. I, 29). In bonam autem partem camelos scribit Isaias (Isa. LX), de Madian, quod interpretatur Domini iudicium, venire Jerusalem, et Ephraim, et arietes de Nabajoth, et Saba deferentes aurum et thus: quorum duo ultima etiam a Magis offeruntur Domino (Matth. II). Istique cameli, deposito onere peccatorum, possunt intrare arctam et angustam viam, quae ducit ad vitam (Matth. VII et XIX).

(Vers. 22.)

Venditores Saba et Reema, ipsi negotiatores tui cum universis primis aromatibus, et lapide pretioso, et auro quod proposuerunt in mercatu tuo.

In Psalmis ubi scriptum est: Reges Arabum, et Saba munera offerent tibi (Ps. LXXI, 10), in Hebraeo habet, reges Saba et Saba munera offerent tibi: quorum unum Saba per SIN litteram scribitur, alterum per SAMECH, quae nostrae litterae similis est. Quia igitur Saba interpretatur conversio, hoc dicendum est, quod in praesenti loco non conversionem significet, sed aversionem, de qua Tyro munera deferuntur cum universis aromatibus, et odoribus optimis, et lapide pretioso, et auro quae omnia in Tyri nundinis proponuntur. Et ipsi enim mentiuntur odorem optimum, lapidemque pretiosum, quo exstruere perversitatis suae nituntur Ecclesias, et aurum quod pollicetur in sensu, omniaque perversa sunt. Nihil enim gratuito accipiunt, nec gratis tribuunt, sed universa mercantur, cum reges Arabum, et Saba gratis Christo munera offerant. Hi sunt qui omnia turpis lucri causa faciunt: et ab eo haec munera susceperunt, qui dicit in Evangelio: Haec enim tradita sunt mihi: quae dabo tibi, si procidens adoraveris me (Matth. IV, 9). Reama (Reema), sive juxta Septuaginta Rhegma, in nullo alio Scripturarum loco invenire potui, nec quae regio sit, quidve significet; nisi quod manifestum est, et ex eo quod jungitur, Saba vicinam huic provinciae esse regionem.

(Vers. 23, 24.)

Aran, et Channe, et Eden, negotiatores tui Saba, Assur, Chelmad, venditores tui: ipsi negotiatores tui multifariam involucris hyacinthi, et polymitorum gazarumque pretiosarum, quae obvolutae et astrictae erant funibus.

LXX: Charran, et Chana, et Edne, isti negotiatores tui: Sabba, Assur, et Chalman, institores tui, deferentes negotiationem + in Machalim, et in Galima ** hyacinthum, et + polymita ** thesauros electos funibus colligatos. Et istae gentes diversorum locorum nomina continentes. Quod autem de Theodotione in Septuaginta additum est, in Machalim, et in Galima, Symmachus interpretatus est pretiosis involucris. Polymita quoque, quae Theodotio varia interpretatus est, de Aquila et Symmacho addidimus. Tam pretiosae autem vestes negotiatorum involucris ferebantur, ut funibus hyacinthinis stringerentur. Aran, sive, ut Septuaginta dixere, Charran, in nostra lingua sonat foramina: Channe, praeparationem: Eden, delicias: pro quo apud Septuaginta Edne, quod in Hebraico non habetur, qui sonet ignoramus: et ficti nominis etymologiam quaerere non debemus. In negotiatione ergo Tyri per carneos sensus qui indicantur in foraminibus, tota saeculi hominum praeparatio est qui solas delicias putant si augeant Tyriae urbis commercia. De Saba supra diximus. Assur interpretatur, dirigens: Chelmad, sive ut in quibusdam exemplaribus continetur, Cherma, transfertur in vineas: haud dubium quin Sodomorum, qui veniunt in mercatu Tyri, ut prava dirigant, immo arguant poenis, et corrigant quae fuerant depravata, juxta illud quod in Psalmis dicitur: Ut destruas inimicum et ultorem (Ps. VIII, 3). Habentque multifariam suppellectilem, et incredibili varietate distinctam, quae involucris hyacinthi astricta est; sive thesauri eorum funibus constringuntur, quos thesaurizaverunt sibi in terra, juxta illud quod scriptum est: Funibus peccatorum suorum unusquisque constringitur (Prov. V, 22). Nec habuerunt negotiationem liberam, sed cuncta peccatorum vinculis innexuerunt. Involucra hyacinthina, propter coloris similitudinem, referamus ad aereas potestates, quae thesauros suos saeculi nudinis largiuntur.

Cedros quoque habebant in negotiationibus tuis. Naves maris (sive ut in Hebraico continetur, Tharsis), principes tui in negotiatione tua. Pro cedris, Septuaginta cyparissos transtulerunt. Et quia supra de utroque diximus, superfluum est lectoris augere fastidium.

(Vers. 25.)

Et repleta es, et glorificata (sive aggravata) nimis in corde maris.

Nihil, inquit, tibi defuit quod ad divitias pertinet insularum. Quae tamen glorificatio, fuit aggravatio possidentis, dum non potes moderate ferre divitias, quamquam et paupertatis saepe tentatio sit (Prov. XXX). Unde et Salomon necessaria tantum postulat; et divitias, et paupertatem pariter detestatur, ne in altero superbia, in altero subrepat impatientia atque mendacium.

(Vers. 26.)

In aquis multis adduxerunt te remiges tui.

Supra remiges Tyriae civitatis Sidonios legimus, et Aradios, quorum alteri venatores, alteri interpretantur deponentes. Venantur enim eorum animas, quos inter saeculi hujus fluctus suo ducunt arbitrio, et non ad excelsa sublevant, sed in profunda demergunt: nec imitantur eos qui usque ad matutinam vigiliam navigantes, fregerunt insanos maris fluctus, et Dominum Salvatorem suscipere meruerunt, statimque tali vectore et comite pervenerunt ad portum quietis. De quo in Evangelio plenius scribitur.

Ventus Auster contrivit te in corde maris (Matth. XIV). Omnes divitiae Tyri, Austro flante dispereunt, qui significantius CADIM, Graece --- interpretatur; quem nos in ventum urentem transferre possumus. De quo dicebat

sanctus David: Per diem sol non uret te, neque luna per noctem (Ps. CXX, 6). Hoc vento Jacob exustus erat, et tamen non contritus, dum loquitur: Fui per diem exustus aestu, et gelu noctis (Genes. XXXI, 40). Illi quoque qui ab hora prima conducti sunt, totius diei calorem et aestus tulerunt, et tamen accipiunt denarium, quia exusti sunt, et non contriti. Unde et sponsa dicit in Cantico: Nigra sum, sed formosa, quia despexit me sol (Cant. I, 4): sive, ut melius in Hebraico continetur, decoloravit me sol.

Divitiae tuae et thesauri tui, et multiplex instrumentum tuum. Multi ita legunt: In corde maris divitiae tuae et thesauri tui, et multiplex instrumentum tuum; ut omnes Tyri divitiae et thesauri, universaque substantia in corde maris sit posita, et saeculi fluctibus obruatur, nihilque habeant stabile habitatores ejus atque perpetuum, impleto illo Evangelico: Stulte, hac nocte auferent animam tuam a te, quae autem praeparasti cujus erunt (Luc. XII, 20)? Et illo apostolico: Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et muscipulas multas, et trahuntur in profundum (I Tim. VI, 9). Manifesta est historia; et propterea singulis pene versiculis breves sententiolas coaptamus. Jam enim ad finem libri festinat oratio.

(Vers. 27).

Nautae (sive remiges) tui, et gubernatores tui, qui tenebant supellectilem tuam, et populo tuo praeerant: virique bellatores tui qui erant in te, cum universa multitudine tua quae est in medio tui, cadent in corde maris in die ruinae tuae.

Remiges sive nautas urbis Tyriae, Sidonios legimus et Aradios, de quibus jam dictum est; et juxta editionem Septuaginta consiliarios Bybli, quae Hebraice appellatur GEBAL: viros quoque bellatores ejus Persas, Lydos, et Libyas, qui omnes cadent, et esse nihili monstrabuntur,

cum ceciderit Tyrus, et universa gloria ejus finem habuerit ruinarum. Multitudinem autem quam commixtionem Septuaginta transtulerunt, exceptis principibus, vulgus significat; qui absque nomine dignitatum, simili judicio conterentur. Mixtaque prophetia est inter urbem et navem, ut ex altero alterum intelligas: et tamen utrumque ad consummationem saeculi pertineat, atque in naufragium.

(Vers. 28, 29.)

A sonitu clamoris gubernatorum tuorum conturbabuntur classes, et descendunt de navibus suis omnes qui tenebant remum. Nautae, et universi gubernatores maris (vectoresque et proretae) in terra stabunt, et ejulabunt super te voce magna, et clamabunt amare: et superjacent pulverem capitibus suis, et cinere conspergentur (sive cinerem sternent sibi).

Quod autem sequitur: Et radent super te calvitium, et accingentur ciliciis: et plorabunt te in amaritudine animae ploratu amarissimo, et assument super te carmen lugubre, et plangent te, in Septuaginta non habetur, sed de Theodotionis Editione additum est. Quando Tyrus ceciderit, gubernatores illius turbabuntur, descendenteque de classibus, et remiges vectoresque ac proretae sive nautae, et universi gubernatores maris jactati fluctibus, stabili aliquando consistent gradu; et ejulabunt super ea voce magna, quam prius suis locupletabant mercibus, et mentis amaritudinem clamore signabunt: pulverem quoque sive terram jacent super capita sua, pro terrenis operibus agentes poenitentiam. Et cinere conspergentur vel vitulae, juxta Legem (Num. XX), ut purificentur: vel certe substernent cinerem sibi, juxta illud quod dicitur ad Jerusalem: Sparge terram super caput tuum, et cinerem substerne tibi, et fac planctum (Jerem. VI, 16). Et in Evangelio scriptum est: Si in Tyro et Sidone facta essent signa haec, olim in sacco et cinere egissent poenitentiam

(Luc. X, 13). Et Psalmista dicit: Cinerem quasi panem manducavi (Psal. CI, 10). Radentque super Tyro caput, et facient calvitium, quod in luctu fieri solet, eo tempore quo magnitudo doloris omnem excluserit laetitiam. Apostolorum vero capilli numerati erant, quia crinem suum instar Nazaraenorum Domino consecrarant (Matth. X; Luc. VI). Et Samson quamdiu crines habuit, possedit fortitudinem, ablata vero caesarie, captus est ab Allophylis (Judic. XVI). Quando autem dicitur, et accingentur ciliciis, vetus lumborum libido damnatur, ut qui vixerant in deliciis, postea poenitentes vivant in austeritate atque durtia. Ninivitae habuere saccos (Jon. III). Et iterum ad Jerusalem dicitur: Plange ad me quasi sponsa accincta cilicio super virum suum virginalem (Joel I, 8). Et plorabunt te, inquit, in amaritudine animae ploratu amarissimo. Melius est enim ingredi in domum luctus, quam in domum convivii (Eccli. VII): ut plangent Tyrum, et carmen lugubre congeminent, quod sequens Scriptura subjungit. Ut autem sciamus profectum esse eorum, qui plangunt ruentem, et qui prius in maris corde, et in medio illius versabantur, prophetae nos doceat exemplum: qui et ipse plangere jubetur Tyrum, ut, expleto tempore poenitentiae, restituatur in antiquum statum, et, assumpta cithara, Domino personet. Lege Isaiam. Quidam ridicule (sed tamen quod legimus est dicendum) gubernatores episcopos haereticorum, consiliatores presbyteros, proretas archidiaconos, remiges atque nautas diaconos interpretantur, vectores vero ad cunctum populum referunt, quod si addidissent nauclerum diabolum, implessent tragoediam. Qui omnes ejulabunt pariter, et flebunt amarissime, et agent poenitentiam, postquam naufragium senserint navis suae, et in terra steterint, omnemque decorem falsi nominis scientiae amiserint; et pro gaudio atque laetitia, in cordis amaritudine poenitentiam moerore signaverint.

(Vers. 33 seqq.)

Quae est ut Tyrus, quae obmutuit (sive conticuit) in medio maris? (Quod in LXX non habetur.) Quae in exitu negotiationum tuarum (sive quam invenisti mercedem) de mari, implesti populos multos. In multitudine divitiarum tuarum, et populorum ditasti reges multos. Nunc contrita es a mari (sive in mari) in profundis aquarum opes tuae (sive negotiatio tua) et omnis multitudo tua, quae erat in medio tui ceciderunt. Universi habitatores insularum obstupuerunt (sive contriti sunt) super te, et reges earum omnes tempestate perculsi (sive versi in amentiam) mutaverunt vultus (vel fleverunt). Negotiatores gentium (sive populorum) sibilaverunt super te, ad nihilum deducta es, et non eris usque perpetuum.

Gubernatores, remiges, proetae, atque vectores, in planctu Tyri ista memorabunt, quae alia civitatum ita conticuit, ut loquendi fiduciam non haberet; et audiret illud Evangelicum, Tace, et obmutesce (Marc. IV, 39). Et de Psalmis: Peccatori autem dixit Deus, Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum (Ps. XLVI, 16)? Quantis mercibus, o Tyre, ditata es? Et quid tanto labore quaesisti, ut diebus ac noctibus peritura naufragio congregares? Implesti quidem populos multos, et opibus tuis locupletasti reges, de quibus scriptum est: Astiterunt reges terrae, et principes convenerunt in unum, adversum Dominum et adversum Christum ejus (Psal. II, 2). Sed nunc contrita es in mari, et in aquarum profundis, juxta illud quod de Pharaone scriptum est: Currus Pharaonis, et fortitudinem ejus projecit in mare (Exod. XV, 4). Qui demersus est in profundum quasi lapis, et dicere poterat: Veni in profundum maris, et tempestas demersit me (Ps. XIV, 4). Omnes insulae, vel habitatores insularum, quae saeculi hujus fluctibus verberantur, stupebunt super te, et reges earum, tempestate perculsi, sentient interitum suum, imitantesque vocem colubri, sibilabunt et dicent: Ad nihilum deducta es, sive facta perditio es; ut non naturam perditionis habueris, sed voluntatem. Et non eris. Quod si hucusque dixisset, magna quaestio

nasceretur, quomodo non esset, quam nunc videmus exstructam. Sed ex eo quod sequitur: Usque in saeculum, unius saeculi tempus ostendit, quod juxta aetatem hominis annorum septuaginta circulo supputatur. Sive non eris Deo, dicente Apostolo: Qui vocavit ea quae non erant (Rom. IV, 17). Et Isaias propheta: Ecce confundentur, et erubescunt omnes adversarii tui. Erunt enim quasi non sint (Isa. XLI, 11): Et Esther juxta Septuaginta Interpretes: Ne tradas sceptrum tuum his qui non sunt (Esther XIV, 11). Et in psalmo: Dimitte mihi ut refrigerer priusquam abeam, et amplius non ero (Ps. XXXV, 14). Quae testimonia quo sensu accipienda sint, supra diximus. Omnia autem haec ad haereticorum possumus referre personam, qui in contritione Tyri atque naufragio, sentient errorem suum, et in medio maris positi, liberare suas animas concupiscent, plangentque male divitias congregatas, quibus multos ditaverant reges, patriarchas videlicet suos, et vulgus ignobile, quorum opes in medio corrueant mari. Habitatores quoque omnium insularum [si tamen voluerimus ad bonam partem referre quae dicta sunt] obstupescunt super contritione Tyri, et reges insularum omnium, vel ipsi quasi tempestate percussi, mutabunt vultus, vel certe cordis moerorem fletu, et lacrymis indicabunt, stuporisque magnitudinem, admiratione et sibilo testabuntur quomodo nihili facta sit, et perierit quae salutem multis gentibus promittebat. Et ultra non erit, nequaquam certo tempore, ut --- interpretemur in saeculo; sed in perpetuum: quia idem sermo utrumque significat.

LIBER NONUS.

Consequens erat, filia Eustochium, ut prophetiam Tyri, et principis Tyri, uno volumine comprehenderem, et tam locis quam vaticinatione conjunctos, nequaquam librorum ordine separarem. Sed quia plura sunt quae dicuntur, et modum prolixitatis excedunt: ideo in nonum librum dilata est explanatio, quam orationibus tuis

omniumque sanctorum ad calcem credimus perventuram: ut contra Pharaonem quoque, et universam Aegyptum, quae in Ezechiel scripta sunt, disseramus. Quae et ipsa nobis longitudine, sui, in librum decimum dividenda sunt: quo et voluminum inter se mensura servetur; et divisus dictantis, scribentisque, et legentis labor respiret in partibus.

(Cap. XXVIII.---Vers. 1 seqq.)

«Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, dic principi Tyri: Haec dicit Dominus Deus: Eo quod elevatum est cor tuum, et dixisti: Deus ego sum, et in cathedra Dei sedi in corde maris: cum sis homo, et non Deus, et dedisti cor tuum quasi cor Dei: ecce sapientior es tu Daniele? Omne secretum non est absconditum a te. In sapientia et prudentia tua fecisti tibi fortitudinem et acquisisti aurum et argentum in thesauris tuis. In multitudine sapientiae tuae, et in negotiatione tua multiplicasti tibi fortitudinem, et elevatum est cor tuum in robore tuo. Propterea haec dicit Dominus Deus: Eo quod elevatum est cor tuum quasi cor Dei: idcirco ecce ego adducam super te alienos robustissimos gentium, et nudabunt gladios suos super pulchritudinem sapientiae tuae, et polluent decorem tuum. Interficient et tradent te, et morieris in interitu occisorum in corde maris. Numquid dicens loqueris: Deus ego sum, coram interficientibus te, cum sis homo et non Deus, in manu occidentium te? Morte incircumcisorum morieris in manu alienorum, quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.

LXX: Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Et tu, fili hominis, dic principi Tyri: Haec dicit Dominus Deus: Pro eo quod exaltatum est cor tuum, et dixisti: Deus ego sum, habitationem Dei habitavi in corde maris: tu autem es homo, et non Deus, et dedisti cor tuum quasi cor Dei, numquid sapientior es Daniele? Sapientes non erudierunt te disciplina sua: numquid in eruditione tua, aut

prudentia tua fecisti tibi fortitudinem, et fecisti aurum et argentum in thesauris tuis, aut in multa eruditione tua, et negotiatione tua multiplicasti fortitudinem tuam? Elatum est cor tuum in fortitudine tua, propterea haec dicit Dominus Deus: Quia dedisti cor tuum quasi cor Dei, propter hoc ecce ego adducam super te alienos pestilentes de gentibus, et evaginabunt gladios suos in te super pulchritudine doctrinae tuae, et humiliabunt pulchritudinem tuam in perditione, et deducant te, et disponant te, et morieris morte vulneratorum in corde maris. Numquid loquens dices, Deus ego sum, in conspectu interficientium te? Tu autem es homo, et non Deus, in multitudine vulnerantium te. Mortibus incircumcisorum morieris in manibus alienorum, quia ego locutus sum, dicit Adonai Dominus.» Ubicumque juxta Septuaginta secundo ponitur, Dominus, Dominus, primum nomen tetragrammaton est, quod proprie ad Deum pertinet, et ineffabile dicitur: secundum commune, quod saepe in hominibus invenitur. Quomodo autem Tyriae urbis sub figura navis primum divitiae, deinde ruina planctusque descriptus est: sic ad principem Tyri primum sermo fit prophetalis, quod erectus sit per superbiam, nec bene usus opibus quas habebat: deinde luctus et lamentatio, de quantis bonis ad mala quanta pervenerit. Primum igitur prima dicenda sunt. Scriptum est in Isaia (Isa. IV) ad regem Babylonis Nabuchodonosor, quod se Dei potentiae coaequarit, et in tantam elatus sit arrogantiam, ut auderet dicere: Super sidera coeli ascendam, et ero similis Altissimo. Praecipitatusque de solio, meruit audire: Quomodo cecidit Lucifer qui mane oriebatur? Et de Pharaone in hoc eodem propheta: Mea sunt flumina, et ego feci ea (Infra XXIX, 9). Et de principe Tyri, quod elato corde dixerit arroganter: Deus ego sum, et in cathedra Dei sedi, sive in habitaculo Dei habitavi, cum sit homo, et non Deus. Quae quamquam videantur vires humanae fragilitatis excedere, et non tam hominum verba esse quam insanientium daemonum, tamen hyperbolen debemus accipere, quod intantum

intumuerint, et nescierint mensuram suam, ut elati felicitate saeculi, et regni potentia, dum praesentia bona putant esse perpetua, homines se esse nescierint, et aeternum sibi imperium vendicarint. Licet sub typo principum, regum, et singularum (Al. singularium) urbium, vel provinciarum, potestates adversariae demonstrantur, de quibus scribit et apostolus Paulus: Non est nobis pugna adversum carnem, et sanguinem, sed contra principes, et potestates rectoresque tenebrarum istarum, et spiritualia nequitiae in caelestibus (Ephes. VI, 12). Et in alio loco: Sapientiam loquimur inter perfectos: Sapientiam vero non mundi hujus, neque principum saeculi istius, qui destruuntur (I Cor. II, 6). Et iterum de sapientia disputans, ait, quam nullus de principibus hujus mundi cognovit. Si enim cognovissent, numquam Dominum gloriae crucifixissent (I Cor. II, 8). In Danielis quoque prophetia perspicue legitur, Princeps Israelitici populi Michael, et princeps Graeciae, princepsque Persarum (Dan. X). Et Moyses apertius scribit in Deuteronomii Cantico: Quando dividebat Altissimus gentes, et disseminabat filios Adam, constituit terminos nationum, juxta numerum angelorum Dei (Deut. XXXII, 8); sive ut melius habetur in Hebraico: juxta numerum filiorum Israel. Et facta est pars Domini populus ejus Jacob, funiculus haereditatis ejus in Israel. Nec mirabimur in parte contraria pessimos reges in typo praevaricatorum praecedere principum, cum optimos reges David, et Salomonem, et Josiam, et patriarchas, ac prophetas, in figura Domini Salvatoris praecessisse doceamus. Igitur juxta utramque intelligentiam, regum pariter superbiorum et apostatarum principum, quae scripta sunt, disseramus. Ait ergo: Licet in medio maris, et insulae tenearis angustiis, plus dicam, cum sis homo, et humanae carnis fragilitate circumdatus, tumore cordis elatus, in solio Dei, in coelis te habitare arbitratus es. Simulque quia jactas sapientiam, in tantum ut regni tui homines, Salomonem aenigmatibus provocarent: numquid sapientior es Daniele, qui Dei gratia vicit omnes magos et

hariolos, et nunc in Babylone sapientissimus est? Sive ita intelligendum: Etiam si sapientior sis Daniele, qui omnium confessione sapientissimus est, et divitiarum ac potentiae magnitudine Dei te cupias potentiae coaequare: tamen capieris ab adversariis, et urbe perdita, multis confodieris vulneribus: et ultra non dices, Deus ego sum: sed doctus interitu, hominem te esse cognosces, non Deum. Sin autem voluerimus principem Tyri eandem dicere potestatem, cui a Deo tradita est ipsa civitas, sive provincia, illud assumamus testimonium. Ego dixi, dii estis, et filii Excelsi omnes. Vos autem sicut homines moriemini, et sicut unus de principibus cadetis (Psal. LXXXI, 7). Traditae enim illis sunt ad regendum provinciae quasi iudicibus ab Imperatore. Qui obliti honorem suum ex alterius iussione pendere, qualis nuper Heraclianus (Al. Heradianus) in Africa fuit, erecti sunt mente tyrannica contra regem et Dominum suum: ut in toto orbe dispersi, sub nominibus idololatriae, deorum sibi nomina assumerent, et inflati superbia, in iudicium diaboli inciderent et laqueum. De quo et Salvator locutus in Evangelio est: Vidi Satanam quasi fulgur cadentem de coelo (Luc. X, 18).

(Vers. 11 seqq.)

Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, leva planctum super regem Tyri, et dices ei: Haec dicit Dominus Deus: Tu signaculum similitudinis, plenus sapientiae, et perfectus decore: in deliciis paradisi Dei fuisti. Omnis lapis pretiosus, operimentum tuum: sardius, topazius, et jaspis, chrysolythus, onyx, et berillus, sapphirus, carbunculus, et smaragdus. Aurum opus decoris tui, et foramina tua in die qua conditus es, praeparata sunt. Tu Cherub extentus et protegens, et posui te in monte sancto Dei. In medio lapidum ignitorum ambulasti: perfectus in viis tuis, a die conditionis tuae: donec inventa est iniquitas in te. In multitudine negotiationis tuae repleta sunt interiora tua iniquitate, et

peccasti, et ejeci te de monte Dei, et perdidisti te, o Cherub, protegens de medio lapidum ignitorum. Et elevatum est cor tuum in decore tuo: perdidisti sapientiam in in decore tuo: in terram projeci te: ante faciem regum dedi te, ut cernerent te. In multitudine iniquitatum tuarum et iniquitate negotiationis tuae polluisti sanctificationem tuam. Producam ergo ignem de medio tui, qui comedat te, et dabo te in cinerem super terram, in conspectu omnium videntium te. Omnes qui viderint te in gentibus, obstupescant super te. Nihili factus es, et non eris in perpetuum.

LXX: Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, sume planctum super principem Tyri, et dices ei: Haec dicit Dominus Deus: Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, et corona decoris: in deliciis paradisi Dei fuisti. Omni lapide bono circumdatus es: sardio et topazio, et smaragdo, et carbunculo, et sapphiro, et jaspide, et argento, et auro, et ligurio, et achate, et amethysto, et chrysolitho, et berillo, et onychino, et auro replesti thesauros tuos, et horrea tua in te, a die qua conditus es, paraverunt cum Cherub uncto a Deo, et habitante in tabernaculo, dedi te in monte sancto Dei: factus es in medio lapidum ignitorum. Fuisti immaculatus in diebus tuis, a die qua creatus es: donec inventae sunt iniquitates in te, a multitudine negotiationis tuae replesti cellaria tua iniquitate, et peccasti, et vulneratus es a monte Dei, et adduxit te Cherub obumbrans de medio lapidum ignitorum: Elatum est cor tuum in decore tuo: corrupta est disciplina tua cum decore tuo. Propter multitudinem peccatorum tuorum in terram projeci te: in conspectu regum dedi te, ut dehonestereris. Propter multitudinem peccatorum tuorum, et iniquitates negotiationis tuae contaminavi sancta tua. Et educam ignem in medio tui, hic devorabit te. Et dabo te in cinerem super terram in conspectu omnium videntium te, et omnes qui noverunt te in gentibus, contristabuntur super te. Perditio factus es: et non eris ultra in saeculum.

Quia diximus, qui sit princeps Tyri, et quomodo corruerit per superbiam, lamentationes ejus super pristina gloria cognoscamus. Primum commonetur quid fuerit, ut doleat se perdidisse quod habuit. Tu, inquit, signaculum similitudinis; juxta illud, quod proprie de Salvatore dicit Joannes Evangelista: Hunc enim Deus signavit Pater (Joan. VI, 27). Et de hominibus: Signavit, quoniam Deus verax est (Joan. III, 33). Et in Psalmis: Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine (Psal. IV, 7). Et in alio loco: Charissimi, nunc filii Dei sumus, et nec dum apparuit quid futuri sumus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus (I Joan. III, 2). Unde et ad Deum dicitur: Quis similis erit tibi? (Ps. XXXIV, 10). Aliud est enim similitudo, aliud aequalitas. Unde saevissima haeresis est, quae in Christo tantum Patris similitudinem confitetur, aufert naturam. Nos autem in Filio non solum similitudinem dicimus, sed aequalitatem. Propterea enim eum persequebantur Judaei: quia non solum solvebat sabbatum, sed et aequalem se faciebat Deo (Joan. V). Ubi autem aequalitas est, ibi eadem natura unaque substantia. Hoc est illud quod de similitudine loquitur et Apostolus: Filioli mei, quos iterum parturio: donec Christus formetur in vobis (Galat. IV, 19), ut recipiatis, videlicet similitudinem ejus, quam vestro vitio perdidistis. Et quia in Latinis codicibus pro signaculo, resignaculum legitur, dum --- verbum e verbo exprimens, qui interpretatus est juxta Septuaginta translationem --- id est, resignaculum posuit. Unde quidam sic intelligunt, quod signaculum Dei et figuram quae velut in cera mollissima expressa sit, rex Tyri resignaverit atque perdiderit, ut pro signaculo fecerit resignaculum, nequaquam habens imaginem et similitudinem Dei, juxta quam et primus homo conditus est, dicente Deo: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram (Genes. I, 26). Et notandum, quod imago tunc facta sit tantum, similitudo in Christi baptisate compleatur. Et consequenter ei cui dictum est: Tu signaculum similitudinis, jungitur, plenus sapientia, perfectus decore,

sive, corona decoris. Ubi enim similitudo Dei est, ibi et plenitudo sapientiae, et perfectus decor, sive quasi diversis floribus ornata, atque composita corona virtutum, quam proprio studio auget diligens, dum naturae bonum nutrit industria, et negligens minuit, juxta illud quod in Proverbiis sub figura mulieris pulchrae, et male moratae dicitur: Sicut inauris in naribus porcae, sic mulieri male moratae pulchritudo (Prov. XI, 22). Sequitur: In deliciis paradisi Dei fuisti: pro quo in Hebraico habetur EDEN quod et Geneseos narrat historia. Eden autem vertitur in delicias. Et pulchre ad distinctionem paradisum Dei nominat; ut ostendat esse et contrarium paradisum non Dei, apud eos qui veritatem mutant mendacio (Rom. I), et paradisum habere se jactant. Quo sermone demonstrat, nequaquam hominem esse de quo scribitur, sed contrariam fortitudinem, quae quondam in Dei paradiso commorata sit: licet Judaei hoc per --- quae appellatur --- de Hiram rege Tyri aestiment prophetari. Cui autem dicitur: In deliciis paradisi Dei fuisti, sive factus es, quid habuerit, ostendit, quidve perdidit. Porro quod habitationi paradisi copulatur, omnis lapis pretiosus operimentum tuum, sive colligatio tua, et circumdatio, sardius, topazius, et jaspis, chrysolithus, et onyx, et berillus, sapphirus, et carbunculus, et smaragdus, sive, ut in LXX, diverso ordine nominibusque aliis, duodecim lapides continentur, hoc observandum est, non omni lapide pretioso regem Tyri fuisse circumdatum, sive opertum, et ut Symmachus transtulit, vinctum atque constrictum: sed omnem lapidem quem habuit princeps Tyri, fuisse pretiosum. Alioquin multi sunt pretiosi lapides quos in praesenti loco Scriptura non nominat, chalcedonius, sardonius, chrysoprasus, hyacinthus, crystallus quoque, et pretiosissimum margaritum. Sed et Aquila et Symmachus ac Theodotio in praesenti loco multum inter se, et LXX Interpretes non solum ordine, sed et numero discrepant atque nominibus. In Apocalypsi quoque Joannis, ubi de vivis lapidibus Jerusalem exstructa memoratur, paululum in extremis partibus

ordine commutato, iidem in fundamentis ejus ponuntur lapides, ita ut portae illius crystalli lumine scribantur aedificatae (Apoc. XXI). Sed et in pectore pontificis, per quatuor ordines in Rationali (Exod. XXVIII), iidem lapides describuntur, et in humeris ejus duo lapides onychini, in quibus duodecim patriarcharum scripta sunt nomina, quos verus pontifex, de quo scriptum est: Tu es sacerdos in aeternum, secundum ordinem Melchisedech (Ps. CIX, 4), portat in pectore, portat in humeris, ut in duodecim lapidibus apostolorum numerum; et in duobus utriusque Testamenti sacramenta demonstret, quorum unus Joannes Evangelista recubuit in pectore ejus, ut hauriret fluentia sapientiae, et posset dicere: In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum (Joan. I, 1, 2). Isti sunt vivi lapides, de quibus aedificatur Ecclesia, et de quibus scribit Apostolus Petrus: Si credidistis, quia suavis est Dominus: ad quem accedentes lapidem viventem, ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum honorabilem, et ipsi sicut lapides viventes, aedificamini domus spirituales in Sacerdotium sanctum, offerre spirituales victimas placentes Deo per Jesum Christum: quoniam dicit Scriptura (Isa. XXVIII, 16): Ecce ponam in Sion lapidem angularem, electum, pretiosum, et qui credit in eo, non confundetur (I Petr. II, 3 et seqq.). Super quo et vas electionis pari voce consentit, dicens: super aedificati in fundamento apostolorum et prophetarum, ipso angulari lapide Christo Jesu Domino nostro, in quo omnis aedificatio constructa, crescit in templum sanctum Dei (Ephes. II, 10). Hi sunt lapides, de quibus et in alio loco legimus: Lapidem sancti volvuntur super terram instar rotarum (Zach. IX, 16), paululum tangentes humum, et volubilitate sua ad coelestia festinantes. De quibus et Scriptura commemorat: Ecce ego praeparo carbunculum lapidem tuum: et fundamenta tua sapphirum, et ponam propugnacula tua jaspidem, et portas tuas lapide crystallo, et murum tuum lapidibus electis: et omnes filios tuos doctos a Deo, et in multa pace filios tuos, et in

justitia aedificaberis (Isa. LIV, 11-13). Super quo quid nobis videretur, in ejusdem prophetae explanationibus diximus. De hujuscemodi lapidibus et vigesimus psalmus canit: Domine, in virtute tua laetabitur rex, et super salutare tuum exultavit vehementer. Desiderium animae ejus tribuisti ei, et voluntate labiorum ejus non fraudasti eum. Quoniam praevenisti eum in benedictionibus dulcedinis: posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso (Psal. XX. 1 seqq.). Istae sunt margaritae prophetarum et apostolorum quae comparatione Christi, omnes venundantur in Evangelio (Matth. XIV), ut ematur pretiosissimum margaritum, et lapis de quo Zacharias scribit, quod septem habeat oculos, id est, septem gratias Spiritus sancti (Zach. III et IV). Lege Isaiaem. Et ponitur per apostolum Paulum in fundamento Ecclesiae, super quo aedificentur aurum, argentum, et lapides pretiosi (I Cor. III): quorum colores atque naturas et efficientias singulorum, non est hujus temporis disserere; sed proprium volumen desiderant: ita ut in Ezechiel, et in Exodo, et in Apocalypsi et in Isaia, sibi omnes lapides, et lapidum ordines comparati, magnam et legenti, et disserenti faciant quaestionem. Super quibus et vir sanctus Epiphanius episcopus proprium volumen mihi praesens tradidit. Et XXXVII liber Plinii Secundi, Naturalis Historiae, post multiplicem omnium rerum scientiam, de gemmis et lapidibus disputat. Ad quorum notitiam diligens à nobis mittendus est lector. Porro Symmachi interpretatio, istum principem Tyri, quasi pretiosissimum monile lapidibus scribit esse distinctum. Denique auri tympanum vocat, in quo infixi sint lapides. Unde et juxta Hebraicum sequitur: Aurum opus decoris tui, et foramina tua in die qua conditus es, praeparata sunt. Pro quo posuere Septuaginta: Auro replesti thesauros tuos et apothecas tuas, ad sensum mentemque referentes, quod cogitatio ejus divinis patuerit sacramentis, et congregaverit sibi divitias spirituales, de quibus Dominus praecepit: Thesaurizate vobis thesauros in coelo: ubi nec aerugo, nec tinea demolitur, nec fures effodiunt et

furantur. Ubi est enim thesaurus tuus, ibi est et cor tuum (Matth. VI, 21). Iste est thesaurus absconditus, de quo et in Evangelio loquitur: Simile est regnum coelorum thesauro abscondito in agro, quem qui invenerit, abscondit, et prae gaudio suo vadit; et vendit omnia quae habet, et emit agrum illum (Ibid., 13). Apothecae autem sunt, sive horrea, de quibus in alio loco scriptum est: Benedictae apothecae tuae, et reliquiae tuae (Deut. XXVIII, 5). Post haec dicitur, juxta Hebraicum: Tu Cherub extentus et protegens, subauditur arcam Dei et propitiatorium, vel juxta Septuaginta, quod ipse cum Cherub unctus sit et creatus. Ex quo ostenditur ad hominem urbis Tyriae principem hoc pertinere non posse: sed ad sanctam quondam et praecipuam fortitudinem, quae urbis Tyriae princeps posita sit. Et posui te, inquit in monte sancto Dei; haud dubium quin paradisum significet, ad quem post coelum tertium Paulus apostolus raptum esse se dicit (I Cor. XII). Cherub autem genere masculino, numero singulari: et plurali dicuntur Cherubim, qui interpretantur scientiae multitudo: super quibus requiescit, et sedet Deus, et hoc curru utitur, dicente propheta ad eum: Qui sedes super Cherubim, manifestare (Ps. LXXIX, 2.). Et in alio loco: Ascendit super Cherubim, et volavit: volavit super pennas ventorum, (Ps. XVII, 11). Iste autem Cherub, sive creatus cum Cherub, extentus et protegens sacramenta, positus est in monte sancto Dei, de quo crebro diximus. Et Paulus apostolus loquitur, si quis tamen ad Hebraeos Epistolam suscipit: Accessistis ad Sion montem et civitatem Dei viventis, Jerusalem coelestem, et millia angelorum (Hebr. XII, 22). Vel certe mons sanctus Dei, paradisus (ut diximus) intelligendus est. Ambulavit quoque in medio ignitorum lapidum, de quibus scriptum est: Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos ignem urentem (Ps. CIII, 4). Et non solum Deus qui vocatur ignis consumens, fenum, ligna, stipulamque consumat (Deut. IV): sed et angeli qui vocantur igniti lapides, spirituque ferventes. Unde et Dominus: Ignem, inquit, veni mittere super terram, et

quam volo ut ardeat (Luc. XII). Quodque sequitur: Perfectus in viis tuis a die conditionis tuae (pro quo posuere LXX: Fuisti immaculatus in diebus tuis, a die qua conditus es), donec inventa est iniquitas in te, ostendit omnem creaturam bonam a Deo conditam, et perfectam habuisse virtutem, et per hoc principem quoque Tyri fuisse immaculatum, ut deinceps macula non naturae sit, sed voluntatis. Donec inventa est iniquitas in te. Inventa a Deo, quae in thesauris pectoris tui per superbiam et abusionem potestatis quam acceperas, tenebatur inclusa. In multitudine quoque negotiationis ejus repleta sunt interiora illius, sive cellaria, iniquitate. Dum enim multa conquirat, et non est contentus scientia quam acceperat, nec potestate qui praepositus erat, replevit cellaria, et interiora pectoris sui: ut saturatus, et incrassatus calcitraret contra Creatorem suum. Manducavit enim Jacob, et saturatus est, et recalcitravit dilectus, incrassatus et impinguatus, et dilatatus, et dereliquit Deum qui fecerat eum (Deut. XXXII, 15). Et de corde procedunt cogitationes pessimae (Matth. XV, 19): propter quas dicit Deus: Peccasti, et ejeci te de monte Dei, sive vulneratus es a monte Dei, quod legentes, timere compellimur. Si enim Cherub extentus et protegens, positus in monte sancto Dei, et in medio ignitorum lapidum perfectus, et immaculatus, propter multitudinem negotiationis replevit interiora sua iniquitate, et peccavit, et ejectus est de monte Dei, hoc est, de habitatione paradisi, sive vulneratus a monte Dei, qui perspicue Christus intelligitur, aut certe in monte Dei constitutus et habitans, a semetipso vulneratus est, et conscientiae compunctus malo, dum se intelligit habitatione montis indignum: quid de nobis aestimandum est? Propter quod dicitur ei: Et perdidisti te, Cherub, protegens de medio lapidum ignitorum: ut nequaquam inter ignitos lapides consisteres, sed perires. O ipse Cherub, sive Cherubim qui te protegebat, eduxi te de medio lapidum ignitorum: juxta illud quod et de Adam scriptum est: Ejecit Adam, et constituit eum (Al.

Cherubim) contra paradisum deliciarum (Genes. III, 24). Causasque reddit, cur eductus sit, sive projectus de medio lapidum ignitorum. Elevatum est enim cor tuum in decore tuo: dum tuum putas esse quod Dei est. Unde et apostolus, stimulum carnis et angelum Satanae accepisse se dicit, qui eum colaphizaret, ne revelationum magnitudine superbiret, et in iudicium incideret diaboli (II Cor. XII). Et idcirco corrupta est, inquit, doctrina tua cum decore tuo, sive, perdidisti sapientiam tuam in decore tuo: ut dum plus vis esse quam conditus es, et magis sapere quam a Deo acceperas, etiam id perderes quod habebas, et pro pulchritudine atque doctrina, deformitas te et stultitia possideret: unde in terram projectus es, qui ante habitabas in monte Dei. De quo et Isaias scribit: Quomodo cecidit Lucifer, qui mane oriebatur (Isa. XIV, 12)? Et Salvator in Evangelio: Videbam, inquit, Satanam quasi fulgur de coelo cadentem (Luc. X). Quod et Jeremias loquitur ad Jerusalem. Quomodo obscuravit Dominus in ira sua filiam Sion: projecit de coelo in terram gloriam Israel (Thren. II, 1)? Projectus es autem in conspectu omnium regum, ut tuo terrerentur exemplo, vel bonorum regum, quorum cor in manu Dei est (Prov. XXI), vel malorum, quorum regna ostendit diabolus Salvatori (Matth. IV): qui occurrerunt regi Babylonio, dicentes: Et tu captus es sicut nos, atque inter nos reputatus es. Quamobrem et polluit sanctificationem suam quam habuerat, quando habitabat in monte, et conversabatur in medio ignitorum lapidum. Sequitur: Producam ignem in medio tui qui devoret te. Istum ignem in Tyri regis corde succenderat ille cujus ignita sunt jacula, et de quo scriptum est: Omnes adulterantes quasi clibanus corda eorum (Osee). De quo igne loquitur et Isaias: Ambulate in lumine ignis vestri, et in flamma quam succendistis (Isai. L), ut foras egrediens, devoret possidentem, juxta illud quod in eodem Isaia scriptum est: Devoravit sicut fenum materiam (Isai. V). In die illa exstinguentur montes, et colles, et saltus, et devorabit ab anima usque ad carnes. Hunc ignem qui

alienus appellatur, Nadab et Abiu ad altare Domini obtulerant, et idcirco divino igne consumpti sunt (Levit. X). Unde et Moyses ait: Hoc est verbum quod dixit Dominus: In his, qui appropinquant mihi sanctificabor. Sanctificatio autem Dei est poena peccantium. Post haec dicitur: Et dabo te in cinerem, ut omnia quae superaedificasti, malae conscientiae tuae ignis absumat. Qui cum debueras requiescere in sabbato, et nequaquam opus facere servile, ligna in sabbato collegisti: ut haberet quod in pectore tuo devoraret incendium. Perdet quoque omnia mala opera, convertens in cinerem, ut ignis noxius penitus exstinguatur, ut omnes conspiciant et obstupescant perisse regem Tyrium, et nihili factum esse, non in multis saeculis, sed in uno, vel certe in perpetuum, ut impleatur illud quod scriptum est: Non parcam tibi, et non miserebor. Solent Hebraei inter caeteras fabulas suas et genealogias atque interminabiles quaestiones, haec contra Hiram regem Tyri dicta intelligere, cum a Salomone usque ad Ezechielem anni sint plurimi, quos eo tempore homines non vixisse perspicuum est: et sic pronuntiare, quasi per ironiam propheta ad eum loquatur: Numquid tu es signaculum similitudinis Dei, plenus sapientia, et perfectus decore: tu cunctis ornatus lapidibus, tu Cherub, vel creatus cum Cherub: cum econtrario peccaveris, et in cinerem dissolvendus sis? Adduntque fabulae suae miraculum, ut contra Scripturam, immo sine Scripturae auctoritate, dicant, Hiram mille vixisse annis. Verum haec quam violenta sit interpretatio, absque nostro iudicio prudens lector intelligit.

(Vers. 20 seq.)

Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, pone (sive obfirma) faciem tuam contra Sidonem, et prophetabis de ea, et dices: Haec dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te, Sidon, et glorificabor in te (sive in medio tui): et scient quia ego Dominus, cum fecero in ea (sive in te) iudicia, et sanctificatus fuero in te

(sive in ea). Et immittam in eam (sive in te) pestilentiam, et sanguinem in plateis ejus (sive tuis): et corruent interfecti (sive vulnerati) in medio ejus in gladio (sive in gladiis) per circuitum, et scient quia ego Dominus. Et non erit ultra domui Israel offendiculum amaritudinis, et spina dolorem inferens undique per circuitum eorum qui adversantur eis (sive qui fecerint contumeliam): et scient quia ego Dominus Deus: Haec dicit Dominus Deus: Quando congregavero domum Israel, de populis (sive de gentibus), in quibus dispersi sunt, sanctificabor in eis coram gentibus. Et habitabunt in terra sua, quam dedi servo meo Jacob, et habitabunt in ea securi (sive in spe): et aedificabunt domos, et plantabunt vineas, et habitabunt confidenter (sive in spe) cum fecero judicia in omnibus qui adversantur eis per circuitum (sive fecerint eis contumeliam): et scient quia ego Dominus Deus eorum.

Quodque sequitur juxta LXX: Et tu Deus patrum eorum, in Hebraico non habetur. Consequenter autem post Tyrum, sermo fit ad Sidonem; unius enim utraque urbs provinciae est. Et in Evangelio Tyrus et Sidon pariter nominantur: Si in Tyro et Sidone factae essent virtutes quae factae sunt [Al. fuerunt] in te (Matth. XI, 21). Unde et Chananaea, cujus filia a daemonio vexabatur quia egressa est de finibus Tyri et Sidonis, quod postulaverat, impetravit (Ibid., 15). Praedicit autem sermo divinus quod a Babylo niis, et ipsa capienda sit, et malorum cognoscat pondere, quod ipse sit Dominus: cum judicaverit eam, et sanctificatus fuerit in illa, et fame eam ac pestilentia, gladioque consumpserit: ita ut corruat in plateis illius, et nequaquam ultra sit in offendiculum populo Dei, nec eos frequenter impugnet. Cum autem hoc factum fuerit, revertatur populus Israel, quos in diversas disperserat nationes, in terram suam, et sanctificetur in eis, nequaquam ut in Sidone in malam partem, sed in bonam, cum eis misertus fuerit, et habitaverint in terra, quam dedit patri eorum Jacob, et habitaverint securi, et in

Domino confidentes, et aedificaverint domos, et plantaverint vineas, cum sua promissa compleverit: et tunc cognoscant quod ipse sit Dominus, cujus promissa firmissima sunt. Quod multi ad tempus referunt Zorobabel, Ezrae, et Neemiae, quando reversus est populus Israel, et habitavit in terra Judaea. Alii vero in ultimo tempore et in mille annis sperant esse complendum. Porro secundum intelligentiam spiritualem, hic nobis sensus videtur. Sidoni interpretantur venatores, de quibus et in Psalmis scriptum est: Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium (Psal. CXXIII, 7). Et in Proverbiis: Oculus meretricis laqueus est peccatoris (Prov. XXIII, 27). Sunt autem et in bonam partem his contrarii venatores, de quibus scribit et Jeremias: Ecce ego mittam piscatores et venatores, qui venentur vos de omni colle et monte (Jerem. XVI, 16): quos et Dominus mittit ad piscandum, et facit eos de piscatoribus piscium, piscatores hominum (Matth. IV). Unde et viculus Petri et Andreae hoc appellatur vocabulo: Bethsaida enim in lingua nostra interpretatur, domus venatorum. Adversum hos igitur pessimos venatores, Dei sermo dirigitur, et imperatur prophetae, ut ponat, sive obfirmet faciem suam contra Sidonem, et nequaquam fluctuet omni vento doctrinae: sed in veritate consistent, interficiat suos venatores. Quae sunt ergo quae Sidoni Dominus comminatur? Ecce ego ad te ipse veniam, et glorificabor in te, cum te interfecero, et scient omnes qui vixerint, quod ego sum Dominus, cum tibi reddidero quae mereris: mittamque pestilentiam, et sanguinem in plateas tuas. Recteque plateae dicuntur Sidonis: Lata enim et spatiosa via est quae ducit ad mortem (Matth. VII). Et corruent interfecti qui male steterant, gladio per circuitum: illo gladio quem venit Dominus mittere super terram, ut male juncta dissociet, et sciant qui remanserint, quod ipse sit Dominus. Cumque illi cessaverint, nequaquam ultra erit offendiculum amaritudinis, et spina doloris compungens et vulnerans populum Dei. Omnia autem haec dicuntur contra adversarias potestates, quod in extremo tempore

deleantur, et sit aeterna securitas, quando congregaverit Dominus domum Israel, eos qui sensu cernunt Deum: et sanctificatus fuerit in eis, et complebitur illud quod scriptum est: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum (Levit. XIX, 2). Et habitaverint in terra sua, de qua et alibi legimus: Credo videre bona Domini in terra viventium (Ps. XVI, 13). Quam dederat Jacob, qui priorem supplantaverat fratrem, et primitiva ejus meruerat accipere. Et habitabunt in ea securi, sive in spe, et aedificabunt domos, plantabuntque vineas, et habitabunt secundo in spe, juxta illud quod legitur in Isaia: Qui ablactati estis a lacte, qui abstracti ab ubere, tribulationem super tribulationem expectate, et spem super spem (Isa. LX). Aedificabunt autem domos, quas et in Evangelio aedificat, qui non super arenam, sed super petram fundamenta constituit (Matth. VII). De quibus scriptum est: Nisi Dominus aedificaverit domum, in vanum laboraverunt qui aedificant eam (Ps. CXXVI, 1). Et in Exodo, juxta Septuaginta: Quia timebant obstetrices Dominum, fecerunt sibi domos (Exod. I, 21), et multa hujusmodi. Cum autem fecerit Dominus judicium contra eos qui adversantur, sive contumeliis afficiunt Israel in circuitu: tunc omnis creatura cognoscet quod ipse sit Dominus, cujus vera judicia sunt, et justificata in semetipsis.

(Cap. XXIX.---Vers. 1, 2.)

In anno decimo (sive juxta LXX, duodecimo), in decimo mense (sive, juxta Hebraicum, duodecimo), in prima (sive una) mensis die, factum est verbum Domini ad me, dicens: Fili hominis, pone (sive ob firma) faciem tuam contra Pharaonem regem Aegypti, et prophetabis de eo, et de Aegypto universa loqueris, et dices: Haec dicit Dominus Deus.

Post Sidonem, quae et ipsa in Phoenicis littore constituta est, sermo fit ad prophetam decimo anno

captivitatis regis Joacim, et duodecimo mense, et una die mensis, ut ponat faciem suam, sive obfirmet contra Pharaonem regem Aegypti, et loquatur de eo, et de universa Aegypto, sive ad omnem Aegyptum: ex alia enim parte Judaeae in eodem littore constituta Aegypti provincia est, et quae illi ventura sint, prophetet. Sin autem oportet de numeris aliquid dicere, quem locum habeat inter decem dies una: unde et in principio Geneseos non est dictum: Factum est vespere et mane dies prima, sed una (Gen. I), ut eandem diem revolvi semper doceat: eundem ordinem inter decem decadas, hoc est, centenarium numerum decimus numerus possidebit, quod ad victimam agnus assumitur, ut imoletur die quartadecima, atque hoc modo usque ad mille et decem millia, et centum millia, et ultra per decadas suas numerorum ordo procedit. Post decimum autem annum, mensis duodecimus ponitur, ut perfectus duodecim apostolorum ac prophetarum (qui in uno volumine continentur) numerus demonstretur. Porro juxta LXX, decimus mensis qui Hebraice appellatur TEBETH, et apud Aegyptios --- apud Romanos Januarius dicitur, eo quod apud illos anni sit janua: omni calore sublato, hiberni frigoris continet principatum. Hoc de numeris dixisse sufficiat. Caeterum illud vel maxime requirendum est, utrum ipse sit Pharaon qui in Exodo, et Isaia, et Jeremia, et Ezechiel, multisque aliis in locis, et in Cantico Canticorum nominatur: Equitatu meo in curribus Pharaonis assimilavi te proxima mea (Cant. I): an alius atque alius? Videturque mihi non esse unus, sed apud Aegyptios hoc vocabulo demonstrari regiam dignitatem, sicut apud Romanos, caesares et augusti reges eorum appellantur a primo Caio Caesare, et secundo adoptivo ejus Octaviano, qui postea Augustus est nominatus: et apud Syros, Antiochi, apud Persas, Arsacidae, apud Philistiim, Abimelech, et post Alexandrum in Aegypto Ptolemaei usque ad Cleopatram, qua victa apud Actium, Aegyptus Romana est facta provincia. Ergo in praesentiarum adversum unumquemlibet regem Aegypti

sermo fit Domini, qui interpretatur --- interfector videlicet et lacerator, et gladio cuncta concidens et dividens. Quod juxta mysticos intellectus referendum est ad eam potestatem, cui subjecta est Aegyptus. Nunquam enim homo auderet dicere: mea sunt flumina, et ego feci illa, nec draco appellaretur magnus, et sedens in medio fluminum suorum; Aegyptus autem Hebraice appellatur MESRAIM, et in linguam nostram vertitur ἐχθλίβου, coangustans videlicet et tribulans eos, qui sibi subditi sunt: et non dimittens oculos ad coelum levare; sed juxta Evangelium et exemplum mulieris illius, quam decem et octo annis diabolus incurvaverat, semper ad terrena demergens (Luc. XIII). Videamus igitur quae sit comminatio contra Pharaonem et omnem Aegyptum.

(Vers. 3 seq.)

Ecce ego ad te, Pharaon rex Aegypti, draco magne, qui cubas (sive sedes) in medio fluminum tuorum, et dicis: Meus est fluvius, et ego feci memetipsum (sive eos). Et ponam frenum (sive laqueum) in maxillis tuis, et agglutinabo pisces fluminum tuorum squamis (sive pennis) tuis, et extraham te de medio fluminum tuorum: et universi pisces tui, squamis tuis adhaerebunt. Et projiciam (sive deponam) te velociter (sive in desertum): et omnes pisces fluminis tui, super faciem terrae (sive campi tui) cades. Nec colligeris, neque congregaberis; bestiis terrae et volatilibus coeli dedi te ad devorandum. Et scient omnes habitatores Aegypti, quia ego sum Dominus: pro eo quod factus es (sive fuisti) baculus (sive virga arundinea) domui Israel, quando apprehenderunt (sive apprehendit) te manu, et confractus es, et lacerasti omnem humerum eorum, et innitentibus eis super te, comminutus es, et dissolvisti (sive confregisti) omnes renes eorum.

Studio brevitatis editionem utramque miscemus, ubi non multum inter se discrepant. Alioquin ubi magna

diversitas est, utramque proponimus. Dicit autem contra Pharaonem principem Aegypti, et sub figura ejus ad magnam loquitur potestatem, cui Aegyptus tradita est ad regendum, et nihilominus superbit contra Creatorem suum, sibi dominationem terrae vendicans, et se colendam Aegyptiis gentibus tradens. Loquiturque juxta situm provinciae, quasi ad regem, quod in Nili inundatione confidat, et pluvias de coelo non magnopere desideret, auctoremque sui seipsum putet, vel fluvios, hoc est, --- et rivos Nili a se factos jactitet. Non, inquit, Angelum mittam, sed, o draco magne, qui cubas et resides in medio fluminum tuorum, ipse ad te veniam puniendum. Ausus es enim dicere: Meus est Nilus fluvius, et ego mei conditor sum: vel, ipse feci flumen, quo omnis Aegyptus irrigatur. Cumque venero, ponam frenum in maxillis tuis: sive constringam laqueis os tuum, quo magnifice loquebaris, et omnes socios ac duces tuos, quos pisces vocat, adhaerere faciam pennis, vel squamis tuis, ut extractus e flumine, projiciaris, sive deponaris. Nimium enim te extuleras in deserto. Et cades super faciem campi, vel terrae tuae, eo quod Aegyptus campestris provincia sit. Nec colligetur cadaver tuum, nec congregaberis, id est, nequaquam sepelieris, sed bestiis et volatilibus coeli dabo te devorandum, ut cum haec viderint in te mea judicia perpetrata habitatores Aegypti, cognoscant quod ipse sim Dominus. Haec autem tibi evenient, quoniam populum meum Israel tuo auxilio decepisti, ut nequaquam in Deo creatore suo, sed in te confiderent. Fuisti eis baculus arundineus juxta Isaiam (Isai. XXX), vel virga vacua, et calamus fragilissimus, cui innitentes cassum deprehendere praesidium, ita ut incumbentibus illis frangereris, et lacerares humerum, et manum qua tenebaris, et dum in te securi sunt, comminuerentur omnes lumbi eorum cadentium in terram, et pro auxilio accipientium vulnera. Haec autem per metaphoram dicuntur quasi ad regem Aegypti, eo quod et ipsa provincia nequaquam adversaria fuerit Israeli, sed dum magna promittit, a Dei eos auxilio separaret.

Draconem autem juxta anagogen, contrariam potestatem saepe legimus. Unde et Pharaon dicitur --- quod a Deo separet atque sejungat, et Aegyptus, id est, MESRAIM, in tribulantes et affligentes vertitur, eos videlicet quos sibi potuerit subjugare. Iste draco est praevaricator, de quo Job plenissime loquitur (Job. XL, 41). Et in Psalmis scriptum est: Tu confregisti capita draconis, dedisti eum in escam populis Aethiopum (Ps. LXXIII, 14). Et draco magnus ad comparisonem minorum draconum dicitur, de quibus canitur in psalmo: Tu confregisti capita draconum in aquis (Ibid.). Et in alio loco: Hoc mare magnum et spatiosum manibus. Illic reptilia quorum non est numerus: animalia pusilla cum magnis, illic naves pertransibunt: Draco iste quem formasti ad illudendum ei (Ibid., CIII, 25 seqq.). De quo et in alio loco dicitur: Ipse est rex omnium qui in aquis sunt, et principium figurationis Domini, qui factus est, ut illuderetur ab Angelis ejus (Job. XLI, 24, sec. LXX). Sedet autem, sive cubat, in medio fluminum suorum, non unius fluminis, sed multorum, quae in diversis haeresibus accipimus, per quas fluxit in Aegyptum saeculi istius, et irrigavit animas seductorum, non pluviis de coelo venientibus, sed de terra aquis turbidis, quas bibere prohibet Jeremias dicens: Quid tibi et viae Aegypti, ut bibas aquam Geon (Jerem. XI, 18)? Pro quo in Hebraico SIOR scriptum est, quod verbum in aquas turbidas transfertur atque coenosas. Ut autem intelligamus quae sint Aegyptii draconis flumina, ex contrariis scire poterimus. Dominus loquitur de fluminibus suis: Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquae vivae (Joan. VII, 37). Et ad Samaritanam: Qui biberit de aqua quam ego dederam ei, non sitiet in aeternum: sed fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam (Ib. IV, 13, 14). Ista sunt flumina de coelo venientia, de quibus David canit: Fluminis impetus laetificat civitatem Dei (Ps. XLV, 4): haud dubium quin Ecclesiam significet. Consideremus ergo, quae draconis poena, quodve supplicium sit. Sequitur: Et ponam frenum, vel laqueum in maxillis tuis. Cui simile est illud Job: Adduces autem draconem in hamo, et pones

capistrum circa nares ejus. Confidit quod introeat Jordanis in os ejus: in oculo suo suscipiet illum. Perforabit autem nares ejus armilla, et labia illius (Job. XL, 19). Ponit autem Dominus in maxillis draconis istius frenum, et perforat labia ejus atque constringit armillae circulo, quando per Ecclesiasticos viros, qui in Scripturis sanctis eruditi sunt, imponit ei silentium, et universa perversitatis dogmata dissolvuntur. Agglutinatque pisces fluminum ejus pennis ipsius, vel squamis, quibus haeretici per superbiam ad alta festinant, ut et ipsi vincti cum dracone, unum cum eo corpus efficiant, et copulentur ei vel in erroris consortio, vel in poenae similitudine: quomodo qui adhaeret Domino, unus spiritus est (I Cor. VI, 17). Neque vero unum habet flumen draco Aegyptius, sed multa flumina, quibus irrigat Aegyptum humilem atque dejectam nihil in se habentem montium: nec aquas Siloe, quae vadunt cum silentio, sed turbidas et coenosas (Isa. VIII). Unde et extrahit eum Dominus de medio fluminum suorum, ut nequaquam eis incubet, nec sedeat in eis: et omnes pisces squamis illius adhaereant, pro qualitate vitiorum per totum corpus draconis, vel capiti, vel ventri, vel caudae, et extremis partibus adhaerentes: ut extracto dracone, pisces quoque, qui adhaerent ei, pariter extrahantur. Et: Projiciam te, inquit, in desertum, ut nequaquam reperias quos decipias. Vel certe deponam te de culmine superbiae tuae, et deponam velociter, juxta illud Apostoli: Deus autem pacis conterat Satanam sub pedibus vestris velociter (Rom. XVI, 20); ut dracone contrito atque deposito, pisces quoque fluminis illius deponantur, et cadat auctor criminum, qui prius stare se arbitrabatur, et in toto orbe discurrere. Cadat autem super faciem terrae suae, ad quam de coelo praecipitatus est, ut nequaquam ultra in haereticorum Ecclesiis colligatur, neque congregetur, sive sepeliatur in his qui crediderint ei, cum ab eo fuerint liberati, sed detur ad devorandum bestiis terrae, et volatilibus coeli. Bestiis, de quibus scriptum est: Ne tradas bestiis animam confitentem tibi (Ps. LXXIII, 19). Et volatilibus coeli, quae

juxta viam sementem comedunt, et a Salvatore interpretantur esse diaboli (Matth. XIII). Non solum enim princeps malitiae, sed et discipuli ejus, diaboli nominantur, juxta illud quod de Juda dicitur: Nonne ego vos duodecim elegi, et unus de vobis diabolus est (Joan. VI, 71)? Coeli autem vocantur volatilia, quia sibi sublimia repromittunt, ut postquam draco cum piscibus suis depositus fuerit atque projectus, et traditus ad devorandum bestiis terrae, quae nihil in se habent mansuetudinis, et his qui circumferuntur omni vento doctrinae (Ephes. IV), tunc intelligant omnes habitatores istius saeculi, quod ipse sit Dominus. Omnis autem causa poenarum est, quod frustra domui Israel promisit auxilium, et fuit ei virga, vel baculus arundineus, vacuus et inanis, nihilque in se habens plenitudinis, quia non poterat dicere: Nos autem omnes de plenitudine ejus accepimus (Joan. I, 16); cum Scriptura praeceperit: Non apparebis in conspectu Domini Dei tui vacuus, aut inanis (Exod. XXIII, 15). Quod autem non debeamus ab Aegypto auxilium postulare, et alibi Scriptura testatur: Vae eis qui descendunt in Aegyptum ad auxilium (Isa. XXXI, 1). De istiusmodi baculo arundineo et Rabsaces frustra exprobrat Ezechiae regi Judae dicens: Ecce confidis in virga arundinea atque confracta ista, super Aegypto: cui: qui innixus fuerit, ingreditur in manum ejus. Sic est Pharaos rex Aegypti omnibus qui confidunt in eo (Isa. XXXVI, 6). Et ille quidem de justo rege mentiebatur ista commemorans, qui interpretatur multus poculo. Inebriatus enim erat de aureo calice Babylonis, et idcirco quae sua erant, ingerebat populo Dominum confitenti. Hic vero exprobratur Pharaoni, quod fuerit domui Israel, virga, sive baculus arundineus, vanum eis et fragile et cito comminuendum auxilium repromittens. Ut autem scire valeamus, qui sit baculus arundineus, super quo domus Israel confidere non debeat, ex contrario baculo et virga Domini intelligere poterimus, de qua ad Dominum dicitur: Virga tua et baculus tuus, ipsa me consolata sunt (Psal. XXII, 4). Hanc virgam habuit et Aaron, quae dracones

Aegyptios devoravit, et quando percussit aggeres Nili, et Cyniphes in tota Aegypto generatae sunt (Exod. VII, VIII). S. Moyses quoque, juxta LXX, extendit hanc virgam, et levavit in coelum, et Dominus induxit ventum austrum super terram toto illo die et tota nocte, et mane levavit ventus, et adduxit locustas super omnem terram Aegypti. De hac puto virga scribi et in Numerorum libro, quod floruerit, et nuces sive amygdalas germinarit (Num. XVII). Hanc habebat et Apostolus cum dicebat: Quid vultis, in virga veniam ad vos (I Cor. IV, 21)? Et qui Pascha celebrabant, baculos tenebant manibus, sine quibus imbecillitatem humani corporis sustentantibus, carnes agni comedere non poterant. Haec est virga de radice Jesse, super quam septem spiritus requieverunt. Sed non talis Pharaos, nec baculus Aegypti et virga arundinea quae decipit apprehendentes se, et lacerat humeros eorum, id est, fortitudinem. Et quicumque super eam fuerit innixus, dissolvuntur lumbi ejus et stare non potest: nec accinctus renibus Pascha celebrare. Quod his congruit, quorum scrutatur corda et renes Deus.

(Vers. 8 seqq.)

Propterea haec dicit Dominus Deus: Ecce ego adducam super te gladium, et interficiam de te hominem et jumentum. Et erit terra Aegypti in desertum (sive perditio) et solitudo: et scient quia ego sum Dominus: eo quod dixerit (sive dixeris) fluvius meus est, et ego feci eum (sive fluvii mei sunt, et ego feci illos). Idcirco ecce ego ad te et ad flumina tua: daboque terram Aegypti in solitudines, gladio dissipatam (sive disperditam) a turre Syenes (sive a Magdalo et Syene) usque ad terminum Aethiopiae. Non transibit per eam pes hominis, neque pes jumenti gradietur in ea, et non habitabitur quadraginta annis. Daboque terram Aegypti desertam in medio terrarum desertarum, et civitates ejus in medio urbium subversarum, et erunt desolatae quadraginta annis. Et dispergam (sive disseminabo) Aegyptios in

nationes, et ventilabo eos in terras. Quia haec dicit Dominus Deus: Post finem quadraginta annorum, congregabo Aegyptum (sive Aegyptios) de populis (vel gentibus) in quibus dispersi fuerant. Et reducam captivitatem Aegypti, et collocabo eos in terra Phatures, in terra nativitatis suae (sive in terra de qua assumpti sunt). Et erunt ibi in regnum (sive principatum) humile, inter regna caetera erit humillima. Et non elevabitur ultra super nationes, et imminuam eos, ne imperent gentibus (sive ne plures sint inter gentes). Neque erunt ultra domui Israel in confidentia (sive in spe) docentes iniquitatem, ut fugiant, et sequantur eos (sive reducant eos in memoriam iniquitatis ut sequantur illos) et scient quia ego sum Dominus Deus.

Junge prioribus quae sequuntur. Quia fuisti baculus arundineus domui Israel, et non solum confractus es in manu ejus, sed juxta Isaiam (Isa. XXXVI), perforasti manum ejus, et nunc lacerasti humerum, et ipse comminutus es, et innitentium super te dissolvisti lumbos: idcirco ego inducam super te hostium gladium, et cum hominibus jumenta vastabo, et redigetur terra Aegypti in solitudines, et secundo scient Aegyptii quod ego sum Dominus. Nec hoc ero fine contentus; sed quia in tantam prorupit blasphemiam, ut suos esse diceret fluvios, et omnem abundantiam Aegypti: ideo et ipsum auferam qui se dixerat Creatorem, et flumina quae a se creata jactaverat, et redigam terram Aegypti in longissimam solitudinem, et gladio dissipatam, a turre Syene usque ad terminos Aethiopiae. Pro turre quae Hebraice MAGDAL dicitur, LXX loci nomen posuerunt, ut --- scriberent. Turris autem Syene usque hodie permanet, castrum ditioni Romanae subditum, ubi sunt Nili cataractae, et usque ad quem locum de nostro mari Nilus navigabilis est. Totam igitur Aegyptum dicit esse depopulandam usque ad terminos Aethiopiae, quibus extrema Aegypti regio jungitur, ita ut pes hominis in Aegypto non pertranseat, nec jumenta reperiantur in ea, et non habitetur per

quadraginta annos. Parcitur enim Aegyptiis, et quia hospites quondam fuere Israel, brevior temporis condemnatio est. Tyrus sabbatizavit sabbata sua per annos septuaginta, et sic in antiquum statum restituta est. Captivitas quoque Judaeae, templique subversio, usque ad Cyrum regem Persarum septuaginta complevit annos. Potentes enim potenter tormenta patientur (Sap. VI, 7). Quod autem dicit: Dabo terram Aegypti desertam in medio terrarum desertarum, Palaestinos significat, Idumaeos et Moabitas, omnesque alias regiones, adversum quas supra Prophetiae vaticinium est. Tunc disperget, sive disseminabit Aegyptios in nationes, et ventilabit eos in terras. Et quia clemens et miserator est Dominus, patiens, et multarum miserationum, post quadraginta annos Aegypti restitutio est, et reducetur in antiquum solum universa captivitas, et collocabitur in urbe metropoli, quae appellatur Phatures, ubi orta est, et unde profecta est: ita dumtaxat ut pro utilitate sua amittat antiquam superbiam, et sit in regnum humile, immo humillima omnium nationum: ut non elevetur ultra gentes, nec in eas habeat imperium; sed redacta in paucitatem, nequaquam decipiat domum Israel sui confidentia, nec doceat eos iniquitatem; sive redigat eos in memoriam iniquitatis, quod deserto Dei auxilio, Aegypti quaesierunt adminiculum. Et haec omnia fient, ut tertio cognoscant Aegyptii, quod ipse sit Dominus. Haec brevi sermone perstrinximus, historiae fundamenta jacentes. Nunc allegoriae nubilum disserendum est, et eadem brevitate vitare conabimur et hujus explanationis longitudinem. Ad draconem sermo est, qui dixerat: Mea sunt flumina, et ego feci ea (Supra, eod.): quod inducat super eum ipse Dominus gladium, de quo in Isaia scriptum est: Inebriatus est gladius meus in coelo: nunc descendet in terram, ut perdat ex ea hominem et jumentum (Isa. XXXIV, 5), quidquid vel rationis videtur habere, vel simplicitatis: et perdat, non absolute, sed draconi, ut draconi pereant, et vivant Deo, et fiat Aegypti terra perditio, secundum superiorem sensum, quod [Al.

quo, aut quid] draconi pereat, et post perditionem redigatur in solitudinem, pessimum hospitem habere desistens. Et tunc cognoscent homines et jumenta, et terra disperdita quod ipse sit Dominus: illo sensu quo in septuagesimo septimo Psalmo scriptum est: Cum interficeret illos, tunc quaerebant eum (Ps. LXXVII, 34). Omnis enim qui quaerit, inveniet. Dei quidem misericordiae est, ut mundi hujus pereat abundantia, et Aegypti fluentia siccentur, immo terra eorum sit in solitudines, et sententia Domini dissipetur a turre Syene, quae interpretatur gyros: ut nihil in se recti habeat, usque ad terram Aethiopum, qui humiles appellantur: ut videlicet omnis superbia quae se contra Dei scientiam erexerat, destruat, et humilietur in salutem suam. Nec pes hominis, hoc est, rationale quippiam transeat per Aegyptum, neque pes jumentum gradiatur in ea: ut simplices quosque non teneat, quos dimissis hominibus, Pharaon in Aegypto tenere cupiebat, S. Moyses contradicente, et volente jumenta quoque de Aegypti captivitate liberari. Et non, inquit, habitabitur quadraginta annis, qui numerus semper afflictionis et poenae est. Unde et Moyses, et Elias, et ipse Salvator, quadraginta diebus jejunaverunt et noctibus, et per quadraginta annos populus erat in solitudine, ut postea circumcisus in Galgalis, opprobrio et ignominia Aegypti liberaretur (Exod. XXXIV; III Reg. IX; Matth. IV; Num. XIV). In cujus numeri sacramento, et hic idem propheta pro tribu Juda quadraginta diebus dormit in dextro latere, et quadringentis annis populus serviturus in Aegypto nuntiatur (Gen. VII): qui faciunt quadraginta decadas, sive quatuor ---. Pluviae quoque diluvii quadraginta diebus inferunt orbi naufragium. Justum enim erat, ut qui per quatuor elementa mundi, quibus omnia constare dicuntur, dum ea diligit et fovet, Deum offendat, in ipso numero puniretur: et Israel qui peccaverat in sabbatum, septem decadarum, hoc est, septuaginta annorum supplicium sustineret. Daturque terra Aegypti deserta, et civitates ejus in medio terrarum et urbium subversarum,

quae non sunt exstructae de lapidibus, sed latere et paleis, ut dispergatur Aegyptus quae male sibi fuerat copulata, et ventiletur in terras, quo scilicet frumentum a paleis separetur, et quadraginta annorum fine completo, sit restitutio Aegypti, et reducatur captivitas ejus, et collocetur in terra Phatures, quae interpretatur panis conculcatus; ubi panis ille qui dixerat: Ego sum panis qui de coelo descendi (Joan. VI, 5), pravitate haeretica conculcatus est: ut cum venerint ad Ecclesiam, habitent in pane conculcato, et nequaquam eleventur in superbiam, sed sint in regnum humile. Et ut etiam cum restituti fuerint in pristinum statum, se per humilitatem dejiciant, quod in Aegypto vixerint, et latericias exstruxerint civitates, et inter multa regna Ecclesiae sint humiles, et sciant in quem peccaverint, et ultra non elevetur Aegyptus super Ecclesias in toto orbe divisas, sed redigatur in paucitatem, et pauci in ea remaneant inter gentes, juxta illud quod scriptum est: Da illis, Domine. Quid dabis illis? Da illis vulvam sterilem, et ubera arentia (Osee IX, 4): ut nequaquam gaudeant et extollant se in multitudinem deceptorum, sed redigantur in paucos: Multi enim vocati, pauci vero electi (Matth. XX). Et ultra non decipiant domum Israel, id est, Ecclesiam; nec vanam eis spem confidentiamque repromittant, docentes iniquitatem, ut fugiant Ecclesiasticam disciplinam, et sequantur Aegyptias voluptates. Haec autem fient, ut tertio cognoscant Aegyptii, quod ipse sit Dominus. Quod mihi propterea videtur dici, ut cognitio prima Aegyptiorum in carne sit, secunda in anima, tertia in spiritu. Primo, super terram, secundo, mundi hujus conversatione finita, tertio, post resurrectionem.

(Vers. 17 seq.)

Et factum est in vicesimo et septimo anno, in primo, et una die mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens: Fili hominis, Nabuchodonosor rex Babylonis servire fecit exercitum suum servitute magna adversum

Tyrum: omne caput decalvatum, et omnis humerus depilatus est, et merces non est reddita ei, neque exercitui ejus super Tyro, pro servitute qua servivit mihi adversum eam. Propterea haec dicit Dominus Deus: Ecce ego dabo Nabuchodonosor regem Babylonis in terra Aegypti, et accipiet multitudinem ejus, et depraedabitur manubias ejus, et diripiet spolia ejus, et erit in mercedem exercitui illius et operi, pro quo servivit mihi adversum eam: dedi ei terram Aegypti, pro eo quod laboraverit mihi, ait Dominus Deus. In die illo pullulabit cornu domus Israel, et tibi dabo apertum os in medio eorum, et scient, quia ego Dominus. Quaeritur quomodo post decimum annum superioris sermonis, statim vicesimus et septimus ponatur annus, et in consequentibus decimus duodecimusque, et in extrema descriptione templi, vicesimus quintus. Sed facilis solutio est. Quia enim de Aegypto et superior, et haec quae nunc dicitur, prophetia contexitur, licet diversis sit facta temporibus: tamen quia de una provincia prophetatur, junctae sibi sunt. Quod et in Jeremia crebro legimus, ut praepostero ordine tempora describantur. Prius enim Sedeciae in quibusdam gesta referuntur, et postea Joachim qui ante eum fuit. In Psalmis autem quia carmen est lyricum, historiae ordo non quaeritur. Dicamus ergo prius juxta litteram. Nabuchodonosor cum oppugnaret Tyrum, et arietes, machinas, vineasque eo quod cincta esset mari, muris non posset adjungere, infinitam exercitus multitudinem jussit saxa et aggeres comportare, et expleto medio mari, immo freto angustissimo, vicinum littus insulae fecit continuum. Quod cum viderent Tyrii jam jamque perfectum, et percussione arietum, murorum fundamenta quaterentur, quidquid pretiosum in auro, argento, vestibisque, et varia suppellectili nobilitas habuit, impositum navibus, ad insulas asportavit: ita ut capta urbe, nihil dignum labore suo inveniret Nabuchodonosor. Et quia Dei in hac parte obedierat voluntati, post aliquot annos captivitatis Tyriae, datur ei Aegyptus; multoque saevior Tyrus Aegypto. Illa enim oppugnabat Jerusalem;

haec vanum pollicebatur auxilium. Aliud est enim spe imbecillitatem decipere: aliud adversum populum Dei dimicare. Hoc est ergo quod dicit Nabuchodonosor rex Babylonis, in oppugnatione Tyri suum mihi servire fecit exercitum, ut implerem voluntatem meam: Omne caput decalvatum, et omnis humerus depilatus est, gestantium cophinos terrae, et lapides quibus raduntur humeri, et decalvatur caput; et tamen nec ipse, nec exercitus ejus aliquid dignum invenit in Tyro. Et cum in hoc mihi servierit, et meam contra Tyrum impleverit voluntatem, idcirco dabo ei terram Aegypti. Quod quidam dicunt sub Nabuchodonosor esse completum: alii sub Cambyse filio Cyri, qui Aegyptum usque ad Aethiopiam vastavit, ita ut Apim interficeret, et omnia illorum simulacra deleret. Quam ob causam putant eum versum in amentiam casu equi, et proprio pugione confossum. Plenissime hanc historiam narrat Herodotus: ubi et omnis Aegyptus per pagos et castella et vicos describitur, et Nili origo gentisque illius populi, et mensura terrae per circuitum usque ad desertum Aethiopiae et littora Magni maris, Libiaeque et Arabiae confinia demonstrantur. Causa autem irae Domini contra Aegyptum, illa est, quod populum Dei suo deceperit auxilio, ne speraret in Deum, et illum ad iracundiam provocaret. In illo, inquit, die quo Aegyptus capta fuerit, pullulabit cornu domus Israel: haud dubium quin regium genus significet. Quod quidam ad Zorobabel filium Salathiel, qui per Jechoniam de David stirpe generatus est, alii ad ultimum tempus referunt, quando putat et Eliam esse venturum. Nos autem cornu Domini pro Christo intelligentes, praesentem carpimus historiam. Cumque, ait, o Propheta, hoc prius fuerit expletum, tunc aperietur os tuum, et vaticinium tuum nequaquam dubia promissione pendeat, sed cernetur opere perpetratum: ut sciant omnes qui audierint, me esse Dominum, cujus dixisse, fecisse est. Haec secundum litteram, immo juxta veritatem dicta sint prophetiae. Caeterum ex eo quod Nabuchodonosor mercedem accepit boni operis, intelligimus etiam

ethnicos, si quid boni fecerint, non absque mercede Dei iudicio praeteriri. Unde et per Jeremiam Nabuchodonosor columba Dei appellatur, eo quod adversum populum peccatorem Dei servierit voluntati. Et adducam, inquit, servum meum Nabuchodonosor (Jerem. XXV). Ex quo perspicuum est condemnari nos comparatione gentilium, si illi lege faciant naturali, quae nos etiam scripta negligimus. De quo plenissime ad Romanos Paulus apostolus disputat. Ac ne aliquid praeterire videamur secundum intelligentiam spiritualem, quaerimus ubi hunc numerum, hoc est, vicesimum septimum legerimus. In Geneseos libro Scriptura testatur (Genes. VII), sexcentesimo anno vitae Noe, secundo mense, vicesima septima die mensis secundi, super faciem terrae aquas inductas esse diluvii, et postea septimo mense ejusdem anni, qui vicinus est sabbato, et vicesima septima die ejusdem mensis septimi, aquas cessasse diluvii, et sedisse arcam Noe super montes Ararat, qui interpretantur Armeniae. Ex quo intelligimus, medium esse numerum et ad utrumque posse conferri, quando in hoc et ira Dei incipit a diluvio, et clementia ejus septimo mense in eodem dierum numero demonstratur. Et quia apud Hebraeos mensis, qui apud nos Kalendis et Nonis Idibusque devolvitur, secundum lunae cursum supputatur: unde et Graeco vocabulo μήνη, id est, luna, a mense nomen accepit, hoc dictum est in vicesimo septimo lunae die parum quid luminis remansisse, ne penitus ira ejus absque misericordia sit. Quando autem totus lunae orbis impletur, tunc et pascha celebratur, et omnes maximae solemnitates. Quod strictim posuimus, ut sciamus in hoc numero, et bona et mala pariter contineri. Bona Nabuchodonosor, cujus labori merces redditur; mala Aegyptiis, quorum vastitas nuntiatur.

(Cap. XXX.---Vers. 1 seqq.)

Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Fili hominis, propheta, et dic: Haec dicit Dominus Deus:

Ululate, vae, vae diei: quia juxta est dies, et appropinquat dies Domini, dies nubis, tempus gentium erit. Et veniet gladius in Aegyptum, et erit pavor in Aethiopia, cum ceciderint vulnerati in Aegypto, et ablata fuerit multitudo illius, et destructa fundamenta ejus. Aethiopia et Libya, et Lydi, et omne reliquum vulgus, et Chub, et filii terrae foederis cum eis gladio cadent. Haec dicit Dominus Deus: Et corruent fulciantes Aegyptum, et destruetur superbia imperii ejus, a turre Syenes gladio cadent in ea, ait Dominus exercituum. Et dissipabuntur in medio terrarum desolatarum, et urbes ejus in medio civitatum desertarum erunt. Et scient quoniam ego Dominus, cum dederò ignem in Aegypto, et attriti fuerint omnes auxiliares ejus. In die illa egredientur nuntii a facie mea in trieribus ad conterendam Aethiopiae confidentiam, et erit pavor in eis in die Aegypti, quia absque dubio veniet. Haec dicit Dominus Deus: Et cessare faciam multitudinem Aegypti in manu Nabuchodonosor regis Babylonis: ipse et populus ejus cum eo fortissimi gentium adducentur ad disperdendam terram. Et evaginabunt gladios suos super Aegyptum, et implebunt terram interfectis. Et faciam alveos fluminum aridos, et tradam terram in manu pessimorum, et dissipabo terram et plenitudinem ejus in manu alienorum: ego Dominus locutus sum. Haec dicit Dominus Deus: Et disperdam simulacra, et cessare faciam idola de Memphis, et dux in terra Aegypti non erit amplius, et dabo terrorem in terra Aegypti. Et disperdam terram Phatures, et dabo ignem in Taphnis, et faciam judicia in Alexandria, et effundam indignationem meam super Pelusium robur Aegypti, et interficiam multitudinem Alexandriae, et dabo ignem in Aegypto. Quasi parturiens dolebit Pelusium, et Alexandria erit dissipata, et in Memphis angustiae quotidiana. Juvenes Heliopoleos et Bubasti gladio cadent, et ipsae captivae ducentur. Et in Taphnis nigrescet dies, cum contrivero ibi sceptrum Aegypti, et defecerit in ea superbia potentiae ejus: ipsam nubes

operiet, filiae autem ejus in captivitatem ducentur. Et faciam judicia in Aegypto, et scient quia ego Dominus.

LXX: Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, vaticinare, et dic: Haec dicit Adonai Dominus: O o dies: quoniam juxta est dies, et juxta via Domini: dies nubis, finis gentium erit. Et veniet gladius super Aegyptios, et erit conturbatio in Aethiopia. Et cadent vulnerati in Aegypto, et auferent multitudinem ejus, et concidentur fundamenta illius. Persae, et Cretenses, et Lydi, et Libyes et omnes commixti, et de filiis Testamenti mei gladio cadent. Haec dicit Adonai Dominus. Et concident sustentacula Aegypti, et descendent contumelia fortitudinis ejus a Magdalo usque ad Syenem gladio cadent in ea dicit Adonai Dominus. Et desolabitur in medio regionum desolatarum, et civitates ejus in medio urbium desertarum erunt, et scient quoniam ego sum Dominus, quando dederò ignem super Aegyptum, et contriti fuerint omnes qui auxiliantur ei. In die illa egredientur nuntii a facie mea, festinantes disperdere Aethiopiae spem, et erit conturbatio in eis in die Aegypti, quia ecce veniet. Haec dicit Dominus Deus. Et disperdam multitudinem Aegyptiorum per manum Nabuchodonosor regis Babylonis ipsius, et populi ejus cum eo, pestilentes qui de gentibus missi sunt ad perdendam terram. Et evaginabunt omnes gladios suos super Aegyptum, et replebitur terra vulneratorum. Et dabo fluvios eorum desertos, et tradam terram in manu pessimorum, et disperdam terram, et plenitudinem ejus in manibus alienigenarum: ego Dominus locutus sum. Quia haec dicit Dominus Deus: Et perdam abominationes, et deficere faciam optimates de Memphis, et principes de terra Aegypti, et non erunt ultra. Et dabo terrorem in terra Aegypti, et disperdam terram Phatures, et dabo ignem super Taphnim, et faciam ultionem in Diospoli, et effundam furorem meum super Sain, robur Aegypti, et disperdam multitudinem Mempheos. Et dabo ignem super Aegyptum, et conturbatione conturbabitur Sais, et in

Diospoli erit scissura, et diffundentur aquae. Juvenes Heliopoleos et Bubasti gladio cadent, et mulieres captivae ducentur, et in Taphnis tenebrescet dies, quando contrivero ibi scepra Aegypti, et peribit ibi contumelia fortitudinis ejus, et ipsam nubes operiet, et filiae ejus ducentur, et faciam judicia in Aegypto, et scient quoniam ego sum Dominus.

Post vicesimum et septimum annum captivitatis regis Joacim, revertitur ad praesens tempus, quando contra Aegyptum coeperat prophetare, id est, ad annum decimum, et decimum mensem, undecima mensis die, et dicit sibi praeceptum a Domino, ut loquatur ad omnes nationes, et cum omnibus specialiter ad Aegyptum. Quae sunt ergo quae loquitur? Ululate, vae, vae diei, quia juxta est dies, et appropinquat dies Domini: non claro sole rutilans, sed operta nubibus, et Babyloniam afferens tempestatem. Cumque coeperit gladius vastare Aegyptum, pavor erit in Aethiopia, quae vicina est Aegypto, ne ad se usque Babylonius mucro perveniat. Cadent enim in Aegypto vulnerati, et auferetur multitudo illius, et usque ad fundamenta omnia destruentur: ita ut si quis in Aegypto reperiatur de Aethiopia, et Libya, et Lydia, et in commune de variis populis et Chub, quod Symmachus vertit in Arabiam, et de filiis terrae foederis, hoc est, de populo Judaeorum, cum illis gladio cadat. Pro quibus gentibus LXX posuerunt, Persae, et Cretenses, et Lydi, et Libyes, et omnes commixti, et filii Testamenti mei gladio cum ipsa cadent. Et ut sciremus has omnes gentes fuisse in auxilio Aegypti, sequens sermo demonstrat: Et corruent fulciantes Aegyptum, sive sustentacula Aegypti, id est, socii, et omnis superbia imperii, sive contumelia fortitudinis illius destruetur ac deponetur a turre Syene, quam in extremis finibus Aegypti sitam diximus, sive Magdalo usque ad Syenem, sicut LXX transtulerunt: omnes civitates Aegypti desertae erunt, ut cognoscant Dominum, quando ignis Chaldaeorum universa vastaverit, et attriti fuerint universi auxiliares ejus, et pervenerint

nuntii juxta Aquilam et Theodotionem SIIM, quos Symmachus transtulit, festinantes: nos in trieres vertimus; ita enim ab Hebraeis accepimus: ut omnis Aethiopiae fiducia conteratur, et quando fuerit vicina provincia desolata, pavor teneat proximam. Ut autem sciremus quis esset iste gladius, qui vastaret Aegyptum et terreret Aethiopiam, sequitur manifestius: Et cessare faciam multitudinem Aegypti in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, qui non solum veniet, sed veniet multis comitatus nationibus, ita ut omnis Aegyptus interfectorum sanguine compleatur, tantaque erit ira Domini, ut siccentur alvei fluminum, hoc est, Nili --- usque ad solum, et in manu pestilentium, sive hominum pessimorum plenitudo Aegypti desoletur. Mea enim verba irrita esse non possunt, illucque proficiet indignatio, ut simulacra Aegypti disperdantur, et cessent idola de Memphis, quae usque hodie metropolis est superstitionis Aegyptiae, sive optimates et principes de Memphis, et de terra Aegypti. Tantus autem terror cunctam Aegyptum possidebit, ut terra Phatures omnis pereat, et ignis vastet Taphnis, sive ut Septuaginta transtulerunt, Tanin. Faciamque, ait, judicia in Alexandria, quae hodie sic vocatur. Caeterum pristinum nomen habet NO, quod Aquila, Symmachus, et Theodotio, sicut in Hebraeo positum est, transtulerunt. Pro quo nescio quid volentes Septuaginta dixere Diospolim, quae Aegypti parva civitas est. Nos autem pro No, Alexandriam posuimus, per anticipationem, quae Graece *πρόληψις* appellatur, juxta illud Virgilianum (Aeneid. lib. IV):

Lavinaque venit Littora;

non quo eo tempore quando venit Aeneas in Latium, Lavinia dicerentur; sed quae postea Lavinia nuncupata sunt, ut manifestior locus fieret lectoris intelligentiae. Et effundam, inquit, indignationem meam super Sain, quam nos in Pelusium vertimus, et robur appellatur Aegypti, eo quod portum habeat tutissimum, et negotiationes maris

ibi vel maxime exerceanur. Unde et poeta Pelusiacam appellat lentem (Virgil. I Georg.), non quod ibi genus hoc leguminis gignatur, vel maxime; sed quod e Thebaida et omni Aegypto per rivum Nili illuc plurimum deferatur. Et interficiam, ait, multitudinem Alexandriae, quae rursus in Hebraeo posita est NO, pro qua nequaquam Diospolim, ut supra, sed Memphim LXX transtulerunt. Et ut ostendat populosam jam illo tempore fuisse urbem, Perdam, ait, multitudinem NO; et dabo ignem, hoc est, regem Babylonis in Aegypto, qui instar ignis cuncta depopuletur. Quasi parturiens dolebit Sain, id est, Pelusium: sive conturbatione turbabitur; et in Alexandria, id est, in No, erit scissura, et diffundentur aquae, pro qua rursus LXX Diospolim transtulerunt. Moris autem Aegyptiorum est, propter inundationem Nili, excelsos aggeres construere ad ripas Nili. Qui si custodum negligentia, vel nimia aquarum magnitudine rupti fuerint, subjacentes campos nequaquam rigant aquae, sed opprimunt atque populantur. Per quod significatur, sic Chaldaeorum exercitu occupandam Aegyptum, quomodo inundantibus Nili aquis, et super modum crescentibus operiri solet atque corrumpi. Pro inundatione aquarum, et irruptione atque scissura aggerum, in Hebraeo positum est: Et erunt in Memphis angustiae quotidianae, ut unde Nilus dividitur, et ubi Apis templum est, et consulta respondent oracula, ibi quotidianae angustiae fiant. Juvenes quoque Heliopoleos, quae Hebraice appellantur ON, et Bubasti alterius civitatis, gladio corruent: ita ut ipsae urbes, hoc est, habitatores, sive mulieres earum ducantur in captivitatem, qui sexus injuriae subjacet. In Taphnis vero quae est regia civitas, conterentur scepra Aegypti, id est, omne regium genus. Cumque potentia ejus, interfectis principibus, defecerit, tunc nigrescet dies, et caligine ac tenebris omnia complebuntur, ita ut ipsa urbs operiatur nube moeroris ac luctus, et filiae ejus, id est, oppida reliqua ducantur in captivitatem; ut postquam fecero judicia in Aegypto, et me cunctis judicem demonstravero, tunc sciant Aegyptii quod ego sum

Dominus. Haec quasi parvulis elementa descripsimus, ut per litteras, syllabas, nomina, verborumque contextum, possint ad lectionem prosae vel carminis pervenire. Nunc aggrediamur tropologiam, et latissimum disputationis pelagus, brevi quasi picturae tabula, demonstramus. Sermo Domini qui erat semper in Patre, factus est ad prophetam, et vocat eum nequaquam nomine suo, sed filium hominis. Quod in Scripturis sanctis in bonam partem semper accipitur, dumtaxat numero singulari, ut in hoc eodem propheta, et in Daniele, et in Evangelio. Alioquin plurali numero in contrarium legitur, ut est illud: Filii hominum, dentes eorum arma et sagittae: et lingua eorum gladius acutus (Ps. LVI, 5). Et rursum: Filii hominum usquequo gravi corde (Ps. IV, 3)? Leo enim rugiet et quis non timebit? Dominus locutus est, et quis non prophetabit? (Amos. III, 8). Ulula, inquit, vae, vae diei quia juxta est dies, et appropinquat, dicit Dominus, dies nubis, tempus sive finis gentium erit. Duplex consummatio est, aut generaliter omnium, quando finis advenerit, aut specialiter singulorum, quando tempus mortis institerit. Juxta autem dicitur, quia aeternitati comparatum, omne tempus breve est. Unde et Jacob centum et triginta annos quibus dixerat: pauci, inquit, et pessimi sunt dies mei (Gen. XLVII, 9). Et Psalmista de universi generis humani fragilitate disputans, ait: Dies nostri quasi umbra pertransierunt (Ps. CXLIII, 4). Quod reputantes, nec potentia erigemur, nec divitiis incubabimus, nec felicitate laetabimur, cito omnia auferenda noscentes. Pulchreque dies dicitur Domini, quando omnis saeculi conversatio destruetur, et errore sublato, una veritas apparebit, diesque nubis et nebulae. Nullus enim intrepidus incertusque de sententia, absque pavore judicem praestolatur. Et tempus sive finis gentium erit, non unius gentis Aegyptiae, sed universarum, ut manifestum fiat de cunctis gentibus prophetari. Sequitur, veniet in Aegyptum gladius, gladius versatilis flammeus, sermo divinus, qui bonos a malis dividat, et pessimos suo igne consumat. In Aegyptum autem hujus saeculi, ita ut pavor sit in

Aethiopia, qui trans Aegyptum in nocte erroris, et tenebris commorantur, et quorum nigredo in candorem, aut difficulter, aut nequaquam convertitur. Cadentque vulnerati in Aegypto, qui male steterant in nequitia. Et auferetur multitudo Aegypti. Lata enim et spatiosa est via quae ducit ad mortem (Matth. VII, 13). Et fundamenta illius destruentur: ut nihil in Aegypto pristinae resideat firmitatis: sed desertis fundamentis pessimis, ponatur fundamentum Christi, super quo aedificetur Ecclesia. Omnis quippe plantatio, quam non plantavit coelestis Pater, eradicabitur (Matth. VII). Unde et Jeremias destruere jubetur quae constructa erant, ut aedificet meliora (Jerem. I). Peribunt quoque in Aegypto Aethiopes, Libyes, et Lydi, sive juxta Septuaginta, Persae, Cretenses, et Lydi, et Libyes, et Chub, id est, Arabes, et omne reliquum vulgus, quos Hybridus atque mixticios Septuaginta transtulerunt. Quos omnes pro diversitate vitiorum et interpretatione nominum, quae in visione Tyri posuimus, diversas possumus intelligere nationes. Unde et Apostolus: Vos, inquit, gentes in carne, qui dicimini Praeputium (Ephes. II, 11). Numquam enim dixisset in carne gentes, nisi essent aliae in spiritu, ut in alio loco: Videte Israel secundum carnem. Unde magnopere providendum est, ne corde revertamur in Aegyptum, de qua semel exivimus, et inter caeteras gentes inveniamur; et pereamus gladio, de quo in consequentibus dicitur: Juvenes Heliopoleos et Bubasti gladio cadent, maxime cum jungatur, et filii terrae foederis, sive Testamenti mei simul mucrone ferientur, de quibus scriptum est: Vae qui descendunt in Aegyptum ad auxilium, in equis et curribus confidentes (Isa. XXXI, 1). Sin autem caeterarum gentium homines trucidantur in Aegypto, quanto magis filii terrae foederis et Testamenti Dei, qui contemnentes Angelorum panem, Aegypti peponum, et ceparum, et alliorum et cucumerum recordati sunt (Num. XI). Tunc corruent sustentacula et fulcra Aegypti, quae eam in nequitia sustentabant, dialecticorum argutiae, et philosophorum strophae. Contumeliosum quoque ac superbum imperium

destruetur, qui omnia loquuntur per arrogantiam, et Ecclesiasticam simplicitatem ducunt pro nihili. A turre enim Syenes cadent in ea quae in extremis terminis Aegypti, Aethiopiae Blemmyarumque confinis est: ubi Nilus innavigabilis est, et cataractarum fragor, et omnia invia plenaque serpentum, et venenatorum animantium. Sin autem (ut supra diximus) Magdalus, magnificentiam, et Syene, gyrum sonat, perspicuum est quod Aegyptiae opes, et contumeliosa fortitudo et magnificentia, id est, jactantia, et exaltationes vi pereant, usque ad gyrum Aegypti, ubi nihil stabile est; sed incerto volvitur lapsu, et pervenit ad ruinam. Tunc dissipabuntur Aegyptiae civitates, et terra deserta erit, et nulla congregatio remanebit, habens aliquid firmitatis, ut rerum fine cognoscant quod ipse sit Dominus, quando miserit ignem in Aegypto, quem Dominus ardere, desiderat, ut fenum, ligna, stipulae, quae supra fundamentum Christi aedificata sunt, concrementur, et omnes auxiliares perversorum dogmatum conterantur. Ex quo intelligendum, falsi nominis scientiam, et eos de quibus scriptum est: Dissipa gentes quae bella volunt (Ps. LXVII, 32), socios et auxiliares Aegypti nuncupari. In die, inquit, illa egredientur nuntii a facie Dei, de quibus scriptum est in Evangelio: Angeli eorum semper vident faciem Patris mei qui in coelis est (Matth. XVIII, 20). Et in sementis parabola, messorum Angeli, id est, qui nuntii sunt, mittuntur, ut universa scandala congregent, et mittant ea in caminum ignis, ubi est fletus oculorum, et stridor dentium (Ibid. XIII). Festinabuntque implere praeceptum, ut deterreant, sive conterant Aethiopiae confidentiam, qui ad summum malitiae verticem pervenerunt ut in eversione Aegypti Aethiopia conteratur, et paveat, eo quod dies Domini sit ultionis atque vindictae, qua fugentur tenebrae peccatorum, et lux virtutum remaneat. Et cessare, inquit, faciam multitudinem Aegypti in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, cui traditi sunt ad puniendum. Ipse est enim inimicus et vindex qui etiam mercedem accepit, eo quod

servierit in expugnatione Tyri, Aegypti multitudinem: ut multi in Aegypto esse desistant, qui semper in ea sunt. Sin autem aliquis opposuerit, quomodo illud dicatur in Deuteronomio: In septuaginta animabus descenderunt patres vestri in Aegyptum: nunc autem facti estis ut stellae coeli in multitudine (Deut. X, 22): facile solvitur. Neque enim exemplum terrenae multitudinis posuit, sed coelestis, quae virtutibus fulgeat, et plena sit luminum, super quam multitudinem Aegypti, adducuntur fortissimi gentium, ut disperdant terram, pro quibus Septuaginta pestilentes, interpretati sunt. Quod nescio quomodo conveniat iis qui adducuntur a Domino, nisi forte juxta illud exemplum, immissionem per Angelos pessimos (Psal. LXXVII, 19): qui evaginabunt gladios suos super Aegyptum, et implebunt terram interfectis, sive vulneratis, ut occisos vulneratosque esse se sentiant, et in tantum Aegyptum esse destructam, et ad nihili pervenisse, ut omnia flumina eloquentiae quibus errores Aegyptii, juncus et calamus rigabantur, arefiant, et tradantur in manu pessimorum, qui eos torqueant, et plenitudo terrae Aegypti, quae male creverat, deleatur in manu alienorum a Deo. Neque enim boni, sed mali Angeli tormentis praepositi sunt. Haec necesse est ut sciant, quia locutus est Dominus. Quod frequenter assumitur, ut sciant qui audiunt non prophetae verba esse, sed Domini, cujus praecepta irrita esse non possunt. Sequitur: Et disperdam simulacra, quae abominationes. Septuaginta transtulerunt: Et cessare faciam idola vel optimates de Memphis, et dux, sive princeps in terra Aegypti, non erunt amplius. Clementissimi enim Domini est, male ficta subvertere, ut nulla similitudo quae mentitur imaginem veritatis, remaneat in Aegypto: optimates quoque pereant de Memphis, quae interpretatur ex ore; de quo omnia idola confixerunt, ut truncatis capitibus et magistris idolorum, non sit princeps in Aegypto, et terrore ac perditione omnis Aegyptus compleatur. De cujus urbibus dicitur: Et disperdam terram Phatures, et dabo ignem in Taphnis, sive in Tanin, et faciam judicia in NO,

quam Septuaginta Diospolim transtulerunt: et effundam indignationem meam super Sain, robur Aegypti. Phatures interpretatur, panis conculcatio: Taphnis, mandatum humile: Diospolis, pro qua in Hebraeo posita est NO, requies. Sain, tentatio: quibus nominibus diversa haereticorum et omnium mendaciorum conciliabula demonstrantur: qui conculcant panem ecclesiasticum atque contemnunt, et sequuntur mandatum humile, et ad coelestia non perducens, et deliciis vacant, et sunt in requie; qualem in Evangelio legimus divitem purpuratum (Luc. X); et tentatoribus [Al. tentationibus] inserviunt: quorum unus expetit a Domino, ut tentandi Job haberet potestatem. Haec omnia Dominus disperdet atque succendet, et effundet super ea indignationem suam, et robur Aegypti dissipabit, ut redacti ad nihilum, nequaquam populum Dei sollicitent, et in suo sperare faciant auxilio; ut deserta veritate, quaerant mendacium, et quasi a baculo arundineo sic suo praesidio vulnerentur. Post haec dicitur: Et interficiam sive disperdam multitudinem Mempheos, pro qua in Hebraeo habet NO, quam supra iidem Septuaginta Diospolim transtulerunt, quae interpretatur, requies. Multi enim sunt qui quaerunt requiem, et jacere volunt super lectos eburneos, et comedere agnos lactentes. Sive juxta Septuaginta, qui interpretati sunt Mempheos, multi sunt qui loquuntur aliis: Dimitte ut auferam festucam de oculo tuo, cum ipsi trabes habeant in suo. Daturque ignis in Aegypto, qui verboritates atque delicias suo ardore consumat. Dolebit universa tentatio, et in Diospoli, quae rursus in Hebraeo NO ponitur, erit scissura; ut effundantur aquae omnisque pessima congregatio dissipetur, et huc illucque dispereat. Vel juxta Hebraicum in Memphis erunt angustiae quotidianae, ut pro omni verbo otioso reddant rationem, ut intelligant nihil dictorum suorum Domini iudicium praeterire. Juvenes quoque Heliopoleos, et Bubasti gladio cadent. Heliopolis Hebraice ON dicitur, quod interpretatur dolor. Bubastus autem juxta linguam Aegyptiacam, oris experimentum. Omnes isti qui dolorem

saeculi ferre non poterant, sed delicias Diospoleos sectabantur, et confidebant sibi in volubilitate sermonum et adversum caetera dogmata disputantes, habuerant experimenta victoriae, gladio sermonis Dei concident: et qui nequaquam juvenes, sed imbecillitate mentis mulieres appellantur, captivi ducentur. Sive ipsae urbes, dolore et oris jactantia, ducentur in captivitatem. Et in Taphnis, inquit, nigrescet dies. Taphnae interpretantur, cedentes ori, subauditur diaboli: cui qui cesserint, amittent lumen veritatis, et diem in noctem mutabunt, et sceptrum Aegypti, atque omne imperium sentient in Taphnis esse contritum, ita ut deficiat in ea contumeliosa fortitudo, sive superbia potentiae ejus, et solis justitiae radii in nube caecentur, et nequaquam mulieres, sed filiae ducantur in captivitatem; faciatque Dominus non unum iudicium, sed multa iudicia in Aegypto. Sicut enim bonorum apud Patrem diversae sunt mansiones: ita et Aegypti suppliciorum diversa iudicia; ut cum haec omnia facta fuerint; cognoscant Aegyptii, quod ipse sit Dominus, cujus iudicia vera justificata in semetipsis.

(Vers. 20 seq.)

Et factum est in undecimo anno, in primo mense, in septima mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens: Fili hominis, brachium Pharaonis regis Aegypti confregi, et ecce non est obvolutum, ut restitueretur ei sanitas, et ligaretur pannis, et sarciretur linteolis (sive ut acciperet malagma): et accepto robore, posset tenere gladium. Propterea haec dicit Dominus Deus: Ecce ego ad Pharaonem regem Aegypti, et comminuam brachium ejus forte, sed confractum: et dejiciam gladium de manu ejus, et dispergam (sive disseminabo) Aegyptum in gentibus, et ventilabo eos in terris. Et confortabo brachia regis Babylonis, daboque gladium meum in manu ejus, et confringam brachia Pharaonis, et gement gemitibus interfecti coram facie ejus (sive ut in LXX continetur: Et inducet gladium super Aegyptum, et populabitur praedas

ejus, et spoliabit spolia illius. Sequitur): Et confortabo brachia regis Babylonis, et brachia Pharaonis cadent: et scient quia ego Dominus, cum dedero gladium meum in manu regis Babylonis, et extenderit eum super terram Aegypti, et dispergam Aegyptum in nationes, et ventilabo eos in terras, et scient quia ego Dominus.

Revertitur ad ordinem prophetiae; post vicesimum enim et septimum annum nunc ponit undecimum. Quae quaestio etiam in superioribus continetur. Cum enim sermo Domini contra Tyrum factus sit in anno undecimo, qui prius positus est, in consequentibus loquitur ad Pharaonem anno decimo: rursumque ponit vicesimum septimum, ut diximus, et nunc undecimum. Ut caetera praetermittam quae in psalmorum ordine continentur: quaeritur, quomodo tertius psalmus praeponatur his psalmis in quibus mutavit faciem suam David coram Abimelech, et de Doec Idumaeo, et quando inventus est in spelunca, et quinquagesimus poenitentiae, in cujus titulo demonstratur, quod introierit ad Bethsabee uxorem Uriae, cum priores sint isti psalmi tertio, in quo fugere notatur a facie filii sui Abessalon. Sed in Psalmis facilis responsio est, carmen esse lyricum, et in hujuscemodi opere non quaeri ordinem historiae; sed factorum carmina singulorum. In historia vero illud dicendum est, ea quae de una re diversis sunt dicta temporibus, non debere oratione dividi, sed unius loci narratione concludi. Verbi gratia, ut quae de Aegypto dicta sunt alio atque alio tempore, uno lectionis ordine cognoscantur. Cum haec dixerimus, manet nihilominus quaestio: Cur in hoc eodem loco primum factus sit sermo Domini ad Pharaonem anno undecimo, et postea vicesimo septimo, et deinceps anno decimo, cum utique juxta ordinem, primo decimus, secundo undecimus, tertio vicesimus septimus annus, singulis prophetiis debuerint praenotari. Ad quod illud possumus respondere: O profundum divitiarum sapientiae et scientiae Dei, quam inscrutabilia iudicio ejus et investigabiles viae ejus (Rom. II, 33). Et in

alio loco: Abyssum et sapientiam quis investigabit (Eccli. I, 2, 3). Possumus autem hoc dicere, quod et in Prophetis nequaquam historiae ordo servetur, dumtaxat non in omnibus, sed in quibusdam locis, neque enim narrant praeterita, sed futura praenuntiant, prout voluntas Spiritu sancti fuerit. In historia vero, ut sunt Moysi quinque libri, et Jesu, et Judicum volumina, Ruth quoque et Esther, Samuel et Malachim, Paralipomenon liber et Ezrae, juncto sibi pariter Nehemia, praeposteram narrationem nequaquam reperiri. Haec de annorum ordine dixisse sufficiat. Nunc videamus quae contra Pharaonem, sive de Pharaone prophetia sit. Brachium ejus confregisse se dicit, et non esse obvolutum neque ligatum, nec sartum linteolis, nec accepisse malagma, juxta illud quod scriptum est: Non est malagma imponere, nec oleum, nec alligaturas (Isa. I, sec. LXX). Quod si factum fuisset, utique recepta fortitudine, posset tenere gladium, et ad bella procedere. Idcirco clemens et misericors Deus rursus comminuit brachium ejus, sive brachia, ut penitus cadat gladius de manu ejus, et in gentes Aegyptus dispergatur, et ventiletur in terras. In brachio autem robur accipe et fortitudinem, dicente Scriptura: Contere brachium peccatoris et maligni (Psal. IX, 15). Quod conteritur in adversariis nostris, quando nos persequuntur quidem, sed opprimere nequeunt. Et pro salute servorum Dei adversus Pharaonem rex Babylonis saepe consurgit, ut potentem opprimat potentior, et mali tradantur pejoribus, confortante Deo brachia pessimorum, ut sciat qui liberatus est, quod ipse sit Dominus: profectum autem esse virtutis, scire quod ipse sit Dominus. Econtrario possumus dicere: Filii Heli, filii pestilentiae, nescientes Deum (I Reg, II, 22). Et in bonam partem de regibus qui rectum fecerunt in conspectu Dei scriptum est, quod noverint Dominum. Illud autem quod in LXX dicitur: Et conteram brachia ejus fortia et disposita, quod Graece dicitur --- scriptorum vitio depravatum est Illi enim interpretati sunt non ---- sed --- hoc est, non disposita, sed

extenta. Pro quo juxta consuetudinem suam alii interpretes excelsa posuerunt.

LIBER DECIMUS.

Vellem, ut ante jam dixi, prophetias contra unam provinciam, aut unum regem, iisdem explanare libris, et nequaquam sensum lectoris dividere. Sed quid faciam longitudini, quae nisi dividatur in partes, modum voluminis egreditur; et infinita congeries, tam dictanti, quam legenti molesta est? Itaque post sermonem contra Aegyptum et planctum ejus, regemque Aegypti, de cujus brachio nequaquam obvoluto, neque restituto pristinae sanitati, in ultima parte noni libri diximus, transimus ad principium decimi libri contra eundem Pharaonem regem Aegypti, qui comparatur regi Assyrio, et post longissimam prophetiam, lamentatio super eodem assumitur, et deinceps contra omnem Aegyptum. In quibus disserendis, o virgo Christi, Eustochium, eleva cum S. Moyse manus ut nostra victoria tuarum orationum fructus sit. Non est enim volentis neque currentis, sed miserentis (Rom. IX, 16), Dei qui loquitur ad prophetam: Aperi os tuum et adimplebo illud (Ps. LXXX, 11); propheta ad Dominum respondente: Aperui os meum, et attraxi spiritum (Psal. CXVIII, 331); qui ubi vult spirat. Ubi autem spiritus Domini, ibi libertas (Joan, III, 8; II Cor. III, 17), qua libertate donavit nos Dominus. Quam frustra se Judaei habere jactabant dicentes: Semen Abrahae sumus, et nemini servivimus umquam (Joan. VIII, 33), multis vitiis peccatisque subjecti, et ignorantes illam sententiam: a quo quis vincitur, ejus et servus est (II Petr., II, 19).

(Cap. XXXI.)

Et factum est in undecimo anno, tertio, mense, una mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens: Fili hominis, dic Pharaoni regi Aegypti et populo ejus: Cui

similis factus es in magnitudine tua? Ecce Assur quasi Cedrus (sive Cyparissus) in Libano, pulcher ramis et frondibus nemorosus, excelsusque altitudine, et inter condensas frondes (sive in medio nubium) elevatum est cacumen ejus. Aquae nutrierunt illum: Abyssus exaltavit eum: flumina ejus manabant in circuitu radicum ejus, et rivus suos emisit ad universa ligna regionis. Propterea elevata est altitudo ejus super omnia ligna regionis (sive campi): et multiplicata sunt arbusta (sive rami), et elevati sunt rami ejus prae aquis multis. Cumque extendisset umbram suam, in ramis ejus fecerunt nidos omnia volatilia coeli, et sub frondibus ejus genuerunt omnes bestiae saltuum, et sub umbraculo illius habitabat coetus gentium universarum. Eratque pulcherrimus in magnitudine sua, et in dilatione (sive multitudine) arbustorum (vel ramorum) suorum: erant enim radices illius juxta aquas. Cedri (sive Cyparissi) non fuerunt altiores illo in paradiso Dei, et abietes (sive pini) non adaequaverunt summitatem ejus, et platani (vel abietes) non fuerunt aequae (vel similes) frondibus (sive ramis) illius. Omne lignum paradisi Dei (sive in paradiso Dei) non est assimilatum ei et pulchritudini ejus, quoniam speciosum feci eum, et multis condensisque frondibus, et aemulata sunt eam omnia ligna voluptatis (sive deliciarum) quae erant in paradiso Dei. Propterea haec dicit Dominus Deus: Pro eo quod sublimatus est in altitudinem, et dedit summitatem suam virentem atque condensam (sive in medio nubium), et elevatum est cor ejus in altitudine sua: tradidi eum in manu fortissimi (sive principis) gentium: faciens faciet ei: (sive et faciam perditionem ejus): juxta impietatem ejus ejeci eam. Et succident eam alieni et crudelissimi nationum, et projicient eam super montes, et in cunctis convallibus corruent rami ejus, et confringentur arbusta ejus in universis rupibus (sive campis) terrae, et recedent de umbraculo ejus omnes populi terrae, et relinquent eam. In ruina ejus habitaverunt (sive requieverunt) omnia volatilia coeli, et in ramis ejus fuerunt universae bestiae

regionis. Quamobrem non elevabuntur in altitudine sua omnia ligna aquarum: neque ponent sublimitatem suam inter nemorosa atque frondosa (sive in nubibus): nec stabunt in sublimitate sua omnia quae irrigantur aquis: quia omnes traditi sunt in mortem ad terram ultimam, in medio filiorum hominum ad eos qui descendunt in lacum. Haec dicit Dominus Deus: in die quando descendit ad inferos, induxi luctum: operui eum abysso, et prohibui flumina ejus et coercui aquas multas. Contritus est (sive contenebratus) super eum Libanus, et omnia ligna agri concussa sunt (sive defecerunt). A sonitu ruinae ejus commovi (sive commotae sunt) gentes, cum deducere eum (sive eam) ad infernum cum his qui descendebant (sive descendunt) in lacum; et consolata sunt in terra infirma omnia ligna voluptatis (sive deliciarum) egregia atque praeclara in Libano: universaque irrigabantur aquis. Nam et ipsi cum ea (sive cum eo) descendent (sive descenderunt) ad infernum ad interfectos (sive vulneratos) gladio, et brachium (sive semen) uniuscujusque habitantium sub umbraculo ejus, in medio nationum perierunt. Cui assimilatus es, o inclyte, atque sublimis inter ligna voluptatis! Ecce deductus es cum lignis voluptatis ad terram ultimam, in medio incircumcisorum dormies, cum his qui interfecti sunt gladio. Sic Pharaon et omnis multitudo ejus, dicit Dominus Deus.

Utramque editionem ex more commiscui, ubi tamen plurimum discrepabant, ne duplex propositio augeret librorum magnitudinem. Ac primum sciendum, quod quaecumque dicuntur de rege Assyriorum futuro tempore, in LXX quasi transacta memorantur, et sic vel ad arborem, vel ad principem loquitur Assyriorum, ut tam, masculino quam feminino genere de una persona intelligatur, dum et arbor refertur ad Assyrium, et Assyrius in arbore nominatur. Nec de rege Babylonio in praesenti sermone ulla fit mentio; ne videatur contra captivum populum positum in Chaldaea, dominorum atque regnantium

iracundiam provocare, sed dicitur de rege Assyriorum, qui eo jam tempore captus fuerat a Chaldaeis, et omne robur Assyriorum Babylonio subiacebat imperio. Unde et decem tribus, hoc est, Israel, Assyrii capiunt; duas autem, hoc est, Judam et Benjamin, Chaldaei superant, et urbem subvertunt Jerusalem. Dicturus igitur contra Pharaonem regem Aegypti, et populum ejus sermo divinus, tali adversum illum est usus exordio: Cui similis factus es in magnitudine tua? Ecce Assur quasi Cedrus in Libano, et reliqua. Et est sensus: Non mireris si a Babylois sis vincendus atque periturus, et tuum perditurus imperium, omnesque opes Aegyptiae destruendae sint, cum Assur multo te fortior, eodem Chaldaeo superante, deletus sit. Describitque potentiam regis Assyrii sub figura arboris Cedri, juxta Hebraicum, juxta LXX, Cyparissi, in monte Libano constitutae, quae sit pulchra ramis et condensa frondibus, et ad nubes usque subrecta, quae idcirco tantum crevit, quod non aquis, sed abyssis, hoc est, aquis abundantissimis irrigetur. Abyssus enim multitudo sonitus aquarum: ita ut omnes aves nidos fecerint in ramis ejus, et sub frondibus illius genuerint omnes bestiae saltuum. Et ne dubitarem quae essent coeli volatilia, quae silvarum bestiae, apertius posuit: Et sub umbraculo illius habitabat coetus gentium plurimarum. Cedri, inquit, et cyparissi, abietes, sive pinus et platani, sive cyparissi, non fuerunt aequae ramis illius. Et ne sigillatim de cunctis arboribus diceret, et omnia, inquit, ligna paradisi Dei non sunt assimilata illi, et pulchritudini ejus. Per quae nonnulli intelligunt non de rege dici Assyrio, sed de contraria fortitudine, quae in sermone Tyri inter Cherubim dicitur esse generata, et pretiosis distincta lapidibus, et postea ad terrena suo vitio concidisse, qui et in Isaia cadens, Lucifer appellatur (Isa. XIV), et in Evangelio signatur a Domino: Videbam Satanam quasi fulgur de coelo cadentem (Luc. X, 12). Sed nos haec omnia ut interim sequamur historiam hyperbolicōs dicta intelligamus, quod tantae Assyrius fuerit potentiae, et sic cunctas oppresserit nationes, ut se Angelorum fortitudini

compararit. Omnia autem metaphorice sub altissima cedro, sive cyparisso dicuntur ad Assyrium, interfectioque illius appellatur succisio. Quodque sequitur: Tradidi eam in manu fortissimi gentium, regem Babylonium vocat, ut quod vicit Assyrium, non propriae fortitudinis, sed divinae intelligat potestatis. Juxta impietatem, inquit, ejus ejeci eam, ut occulte Babylonium moneat, non debere esse crudelem, nec opprimere populum Dei, qui sibi traditus sit, ne similia patiaturs ab Assyrio, qui crudelis et impius fuit. Et succident illam alieni, et crudelissimi nationum; sive, juxta LXX, pestilentes: quod numquam diceret [Al. voluit dicere] positus in Chaldaea, ne illum adversum gentem suam commoveret. Projicitur quoque super montes, et in cunctis convallibus corruunt rami ejus, et confringuntur in rupibus, et a cunctis derelinquitur populis, hoc est, volatilibus coeli et bestiis campi, et in tantam veniet perditionem, ut omnes arbores quae putabantur excelsae comparatione Assyriae arboris, suo exemplo elevari, et in sublime erigi ultra desistant, nec stent in altitudine sua, sed illa succisa, omnes metu pariter succidantur. Quodque per translationem dictum erat, fit manifestius. Omnes, ait, traditi sunt (subauditur reges in mortem) ad terram ultimam (hoc est, ad infernum), in medio filiorum hominum (nequaquam inter arbores) ad eos qui descendunt in lacum. Haud dubium quin inferna significet. Post succisionem arboris Assyriae, sive in die quando descendit ad inferos Assyrius, et induxit Dominus luctum, rursum per translationem de eo loquitur, quod opertus sit abyssu, juxta illud quod scriptum est: Veni in profundum maris, et tempestas demersit me (Ps. LXVIII, 3); et omnia flumina, omnes videlicet nationes, eum ultra rigare cessaverint, et contristatus sit, sive contenebratus super eam, id est, arborem, vel eum, id est, Assyrium, Libanus. Ac ne putaremus de arbore esse sermonem, sequitur: A sonitu ruinae ejus commovi gentes. Quae enim tanta ruina esse unius arboris potest, ut ad sonitum ejus universae commoveantur gentes? Cum deducerem, inquit, eam ad

infernium, juxta litteram, arbor ad inferos deduci non potest cum aliis qui in lacum, id est, ad inferos descendebant. Et consolata sunt in terra infima, in corde videlicet terrae, omnia ligna voluptatis, sive deliciarum, quod Hebraice appellatur EDEN, ut nemorosos saltus, silvasque significet egregias atque praeclaras, quae fuerunt in Libano, et irrigabantur aquis. Nam et ipsae arbores cum eo, hoc est, Assyrio descendunt in infernum, ad interfectos, sive vulneratos gladio. Ligna gladiis non vulnerantur, sed caeduntur, nec descendunt ad infernum. Et brachium, inquit, sive semen (quoniam apud Hebraeos sermo ZARA, utrumque significat), requiescet in umbraculo ejus in medio nationum, nequaquam silvarum, sed gentium. Ad extremum fit apostropha ad ipsum Assyrium, sive ad Pharaonem. Cui assimilatus es, o inclyte, atque sublimis inter ligna voluptatis? Nullus tibi, inquit, par fuit, sed omnes reges potentia superasti, et tamen cum caeteris regibus, qui erant in comitatu tuo ad terras ultimas, id est, ad inferos deductus es, dicente Scriptura: Ingredientur ad extrema terrae, tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt (Ps. LXII, 10, 11). In medio, ait, incircumcisorum dormies cum his, qui interfecti sunt gladio. Ostendit quae essent ligna, quae cedrus, sive cyparissus gladiis vulnerata, et jacens cum incircumcisis. Et ut extrema anterioribus jungeret, quia supra dixerat: Cui similis factus es in magnitudine tua: ecce Assur quasi Cedrus in Libano, pulcher in ramis et frondibus, et reliqua, nunc infert: Sic est Pharao, et omnis multitudo ejus, dicit Dominus. Quomodo, inquit, Assyrius, cedrus et cyparissus, Babylonio succidente, dejecta est: sic Pharao et populus ejus, hoc est ipsa arbor et rami illius a Babylonio succidentur. Haec interim juxta historiam dicta sint, quae plerique in consummatione mundi futura intelligunt et regem Pharaonem, hoc est eam potestatem cui Aegyptus subjecta sit, comparari regi Assyriorum potentissimo, id est, antichristo: quod si ille corruerit, utique et alii rectores tenebrarum istarum et principes mundi facilius corruant. Dicamus ergo de

singulis, breviter omnia perstringentes, ut non tam disseramus et explanemus obscura, quam explanare cupientibus materiam dedisse videamur. Primumque discutiendum, cur undecimo anno, tertio mense, una die mensis, factum est verbum Domini ad Ezechielem, dicens: Fili hominis, dic Pharaoni Aegypti et multitudini ejus. Locuturo ad Pharaonem, undecimo anno sermo fit Domini: necdum enim venerat ad duodecimum, qui numerus plenae consummataeque virtutis est. Unde et duodecim sunt filii Jacob (Genes. XXXV), a quibus postea duodecim nomina Prophetarum uno volumine continentur. Et Apostoli duodecim sunt (Luc. VI), quorum quia unus Judas proditor fuit, in locum ejus Matthias eligitur. Et archisynagogi (Al. archisynagogae] filia annorum duodecim a Domino suscitatur (Marc. V). Hemorrhousa quoque anno duodecimo recipit sanitatem. Sed quia corripitur Pharao, et postea plangitur, propterea tertius mensis et unus dies undecim annorum numero copulantur. Unde et in consequentibus duodecimo anno, mense duodecimo, una mensis, fit verbum Domini ad Ezechielem, dicens: Fili hominis, assume planctum super Pharaonem regem Aegypti, et dices ad eum. Qui enim plangitur, ideo plangitur ut intelligat quanta bona perdiderit; et tamen quia Pharao erat, et brachium ejus necdum fuerat colligatum, nec pristinam receperat fortitudinem: propterea in anno et in mense duodecimo, viginti novem dies adhuc remanent, ut duodecim annorum numerus compleatur. Uno igitur mensis die, sermo fit Domini ad Prophetam, et praecipitur ei ut loquatur regi Aegypti et multitudini ejus. In quo mirandum quod quatuor interpretes non populum dixerint, sed multitudinem. Multi enim vocati, et pauci electi (Matth. XXII, 14). Et in lege scriptum est: Non eris cum multitudine in malo. Diciturque ad regem Aegypti: Cui similis factus es in magnitudine, sive in altitudine tua? Quod et ipse se exaltaverit, et subjaceat illi sententiae: Omnis qui se exaltat, humiliabitur (Luc. XIV, 11): sed tamen non sit ejus altitudini similis, qui quasi cedrus, sive cyparissus in

Libano fuerit, pulcher ramis et frondibus nemorosus; excelsusque altitudine et ad nubes usque erexerit caput, ad quas secundum David (Psal. XXXV) veritas Dei pervenit, et quibus mandatur ne pluant super Israel imbrem. Pulchritudo quoque illius praedicatur, quae in turpitudine prava voluntate mutata est (Ps. LXXVII); ita ut dicatur de eo: Confringet Dominus cedros Libani (Ps. XXVIII, 5): et excelsus ipse in altissimo montium Libano constitutus, quanto sublimior fuerat, tanto fortius caderet. Cujus Scriptura sancta volens altitudinem demonstrare, appellat cedrum magnam, quam nutrierunt aquae, non aquae Siloe quae vadunt cum silentio (Is. VIII), sed aquae Rasin, et aquae Aegypti, de quibus scriptum est: Quid tibi ut bibas aquas Geon (Jerem. II, 18), sive Sior? quod aquas turbidas sonat. Abyssus quoque exaltavit eum super quam in principio mundi tenebrae ferebantur (Genes. I), et ad quam in Evangelio daemones ne mittantur, rogant (Luc. VIII). Flumina ejusdem abyssi in circuitu radicum ejus erant, de quibus dicitur: Quid tibi et viae Assyriorum, ut bibas aquas fluminum (Jerem. II, 18)? Et in alio loco: Ecce Dominus inducet super vos aquam fluminis fortem et multam, regem Assyriorum et omnem gloriam ejus (Isa. VIII, 7). Rivos quoque suos emisit abyssus ad universa ligna regionis, ut non solum principem mundi hujus, sed et socios illius irrigaret. Propterea elevatus est, et super omnia ligna altissima succrevit, et multiplicata sunt arbusta ejus, et totius orbis possedit imperium dicens: Haec omnia mihi tradita sunt (Matth. IV, 9). Et elevati sunt rami ejus, qui aquis abyssi fuerant irrigati. Qui extendit, sive dilatavit umbraculum suum, ut omnes subjiceret suae ditioni. In ramis ejus fecerunt nidos omnia volatilia coeli. Omnis enim qui facit peccatum (Joan. VIII, 34), de diabolo natus est, et de ramorum ejus numero computatur. Illa autem volatilia fecerunt nidos in ramis ejus, quae juxta viam Evangelicam comedere sementem (Matth. XIII), sive quia omnes peccaverunt, et indigent misericordia Dei (Rom. III), de quibus dictum est: Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt (Ps. XIII, 3): Idcirco in ramis ejus

fecerunt nidos. Sequitur: Et sub frondibus ejus genuerunt omnes bestiae saltuum, quae Christi mansuetudinem perdiderunt, et sub umbraculo illius habitabat coetus gentium plurimarum, ut nullus esset, qui non ejus tegetetur umbraculo, praeter eum qui dixit: Ecce venit princeps mundi istius: et inveniet in me nihil (Joan. XIV, 30). Per unum enim hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors (Rom. V, 12); et sic in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccavimus, et in Adam omnes morimur, cunctique peccavimus, et indigemus gloria Dei (I Cor. XV). Et tamen in ipsa habitatione diversa conditio est. Alii habitant in ramis ejus quasi volatilia, scientiam sibi in philosophia, et in haereticorum dogmatibus pollicentes. Alii quasi bestiae ferae, immites atque crudeles: alii quasi multitudo gentium plurimarum; ut commixtos diversis vitiis significet atque peccatis. Erat autem Assur pulcherrimus in magnitudine sua, et in dilatatione arbustorum suorum, quia aquis multis radix ejus fuerat irrigata, in tantum ut in paradiso Dei nulla cedrorum et cyparissorum esset altior, nec abietes pinique adaequarent sublimitatem ejus; sive platani non essent aequae frondibus illius. Idcirco nulla arborum in paradiso plantarum ei fuerat adaequata, quia omne lignum paradisi Dei non est assimilatum illi et pulchritudini ejus. Nequaquam enim erectae sunt per superbiam, sed scierunt humilitatem suam, neque similitudinem Dei sacrilego sibi animo vindicare conatae sunt. Quodque sequitur: Et aemulata sunt eam omnia ligna deliciarum quae erant in paradiso, sic edisserimus: Aemulata sunt ligna paradisi multitudinem ramorum ejus: Multi enim vocati, et pauci electi (Matth. XX, 16). Et; Lata et spatiosa via quae ducit ad mortem (Ibid. VII, 13). Cupit enim tantos habere in salutem, quantos Assur habuit in perditionem. Unde quia Assur sublimatus est in altitudine; et dedit sublimitatem suam virentem atque condensam, sive usque ad nubes cacumen erexit, et elevatum est cor ejus ut diceret: Ero similis Altissimo (Isa. XIV, 14), propterea traditus est in manu fortissimi gentium: quam

intelligimus aliam detestabilem potestatem, cui traditur ad puniendum: ipse est enim inimicus et ultor; ut Assur intelligatur Antichristus, et fortissimus gentium cui traditus est, Satanas, juxta illud Apostoli: Quos tradidi Satanae, ut discant non blasphemare (I Tim. II, 20): Qui faciens faciet ei quaecumque ei a Domino fuerint imperata. Ista autem cyparissus ejecta est de paradiso Dei propter impietatem suam; et succident illam alieni et crudeles, sive pestilentes in gentibus, ut impleatur illud quod scriptum est: Pestilente flagellato, stultus astutior fiet (Prov. XIX, 25). Et iterum: Jam securis ad radices arboris posita est (Matth. III, 10): qui praecedent eam super montes, ut corruat in superbia sua. In cunctis autem convallibus corruent rami ejus: ut ad tartarum deducantur omnes, qui in ejus fuere comitatu, et recedant de umbraculo illius, et relinquunt eam: ut volatilia coeli et bestiae terrae, quae prius sub illa fuerant, et illius umbraculo tegebantur, postea poenae ejus participes sint. Cumque viderint caetera ligna silvarum, sive paradisi, Assur cyparissum sententia Dei corruisse, non elevabuntur in superbiam, nec se esse aliquid aestimabunt, nec irrigationem aquarum suarum proprias arbitrabuntur divitias: eo quod omnes rami et volatilia coeli, et bestiae terrae, quae erant sub imperio Assur, deducantur in morte ad terram ultimam. De quibus scriptum est: In conspectu ejus cadent omnes qui descendunt in terram (Ps. XXI, 30). Et in alio loco: Ingredientur ad extrema terrae (Ps. LXII, 10): et erunt nequaquam cum Angelis, sed cum filiis hominum, qui descendunt in lacum, sive in foveam sempiternam. Cum autem ille descenderit ad extrema terrae, et pars vulpium fuerit a quibus lacerandus est: tunc luctus erit vel omnium sociorum ejus, vel sanctarum fortitudinum, quae illum dolebunt ad inferos descendisse. Unde dicit Dominus: Operui eum abysso, cujus aquis fuerat ante nutritus; et prohibui flumina ejus, id est abyssi, et coercui aquas multas, ne eum irrigarent, sed magis opprimerent. Contristatus est super eum Libanus, in quo fuerant

exaltatus, et omnia agri ligna concussa sunt, succisionem similem formidantia. A sonitu ruinae ejus commovigentes, ut nullus perditionem illius ignoraret, et deductionem ad inferos cum caeteris sociis ejus. Acceperuntque consolationem omnia ligna voluptatis, id est, paradisi: dum vident et mala malis, et bona bonis restitui. Haec autem ligna Libani sunt, aquis irrigata fluminum Domini, in quibus et illa arbor fuerat irrigata quae corruit. Sive omnia ligna, quae quondam fuerunt bona, et irrigabantur aquis, et in Libani altitudine morabantur, accipient consolationem, quando principem suum similia viderint sustinere tormenta. Et ipsa enim descendunt ad infernum ad interfectos gladio Domini, et omnis fortitudo lignorum habitabit sub umbraculo ejus, id est, in poena, in medio omnium nationum quae claustris inferni tenebuntur. Post haec ad ipsum Pharaonem sermo convertitur, cui dictum fuerat in principio, cui similis factus es in magnitudine tua? et dicitur ad eum: Cui assimilatus es, o inclyte, atque sublimis inter ligna voluptatis? Nempe Assyrio qui corruit. Et tu eras inclytus atque sublimis inter ligna Eden, hoc est, deliciarum et paradisi, et ecce deductus es sicut Assyrius, cum omnibus lignis, quae quondam fuerant in deliciis, ad terram ultimam et ad inferos, et dormies non in requie, sed in poenis in medio incircumcisorum, hoc est, immundorum, et cum his qui in gladio Domini conciderunt. Et ut sciamus qui sit ille cui dixerit: O inclyte, atque sublimis inter ligna voluptatis, ponit manifestius: Ipse est Pharaos, et omnis multitudo ejus. Sive juxta Septuaginta, sic est Pharaos, et omnis multitudo ejus, ut quomodo supra Assyrius succisus est, et corruit, sic et Aegyptius subruatur.

(Cap. XXXII.---Vers. 1 seq.)

Et factum est duodecimo anno, in mense duodecimo (sive decimo), in una mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens: Fili hominis, assume lamentum super Pharaonem regem Aegypti, et dices ad eum: Leoni

gentium assimilatus es, et draconi qui est in mari, et ventilabas cornu in fluminibus tuis, et conturbabas aquas pedibus tuis, et conculcabas flumina earum (sive tua). Propterea haec dicit Dominus Deus: Expandam super te rete meum in multitudine populorum multorum, et extraham te in sagena mea (sive extraham te in hamo). Et projiciam (sive extraham) in terram: super faciem agri abjiciam te (sive campi replebuntur tui): et habitare (sive sedere) faciam super te omnia volatilia coeli, et saturabo de te bestias universae terrae, et dabo carnes tuas super montes, et implebo colles tuos (sive valles) sanie tua (vel sanguine tuo) et irrigabo terram (sive irrigabitur terra) foetore sanguinis tui (sive stercoribus tuis) super montes, et valles implebuntur ex te. Et operiam cum extinctus fueris, coelum, et nigrescere faciam stellas ejus: Solem nube tegam, et lunam non dabit lumen suum. Omnia luminaria coeli moerere faciam (sive contenebrescent) super te: et dabo tenebras super terram tuam, dicit Dominus Deus. Et irritabo cor populorum multorum cum induxero contritionem (sive captivitatem) tuam in gentibus super terras (sive in terra) quam nescis. Et stupescere faciam (sive contristabuntur) super te populi: (vel gentes multae) et reges eorum horrore nimio formidabunt super te, cum volare coeperit gladius meus super facies eorum, et obstupescunt repente singuli pro anima sua in die ruinae (sive exspectantes ruinam suam a die ruinae) tuae. Quia haec dicit Dominus Deus: Gladius regis Babylonis veniet tibi. In gladiis fortium (sive gigantium) dejiciam multitudinem (sive fortitudinem) tuam: inexpugnabiles gentes omnes hae (sive pestilentes de gentibus cunctis): et vastabunt (sive perdent) superbiam (vel injuriam) Aegypti, et dissipabitur multitudo ejus (sive conteretur omnis fortitudo illius). Et perdam omnia jumenta ejus quae erant super aquas plurimas (sive ab aquis multis): et non conturbabit eas pes hominis ultra, neque ungula jumentorum turbabit (sive calcabit) eas. Tunc purissimas reddam aquas eorum (sive ut aliquando quiescant aquae eorum), et flumina

eorum quasi oleum adducam (sive ut oleum fluent), ait Dominus Deus, cum dederō terram Aegypti desolatam (sive perditam). Deseretur autem terra a plenitudine sua (sive cum plenitudine) quando percussero (sive disseminavero) omnes habitatores ejus: et scient quia ego sum Dominus. Planctus est, et plangent eum filiae gentium super Aegyptum et super multitudinem ejus (sive omni fortitudine illius) plangent eum, ait Dominus Deus.

Editionem utramque miscemus, in his dumtaxat in quibus discrepant. Alioquin ubi unus sensus est, Hebraicum sequimur. In multis autem exemplaribus, juxta LXX, duodecimus annus et mensis decimus ponitur; juxta caeteros autem interpretes, decimus annus et duodecimus mensis, ut vel jam capta sit Jerusalem, et gaudium Pharaonis, malis sibi imminentibus, auferatur: vel certe capienda, et suis magis miseriis doleat, quam aliorum captivitate laetetur. Et interim breviter quaedam historiae fundamenta jacentes, quid Hebraei super hoc loco intelligant percurramus. Leoni comparatur Pharaos, non unius gentis, sed multarum gentium; sive draconi in mari, ut terram aquasque possideat qui irrigatione fluminum erigebatur in superbiam, quae cornu vocatur, et multitudine exercitus sui, omnes aquas transiens poterat conturbare: idcirco expandere se dicit rete suum super multitudinem ejus, et extrahere eum sagena sua vel hamo, et projicere, sive extendere eum super terram, qui quasi coluber multis spiris fuerat involutus, ut a cunctis coeli volatilibus devoretur. Cumque non solum aves, sed omnes bestiae terrae eum laceraverint, reliquae carnes ejus, montes et valles camposque complebunt, ita ut cuncta vermibus scateant. Haec autem loquitur per metaphoram, ut postquam volatilia coeli et bestiae carnibus ejus fuerint saturatae, id est, exercitus ejus, et universa multitudo reliqua pars in vermes et saniem convertatur. Tunc inquit, coeli tenebris obvolventur: sol, et luna, et caetera luminaria non dabunt lumen suum, sed super te cuncta nigrescent: nihilque tibi laetum erit, et ad

tuum interitum omnes populi et cuncti reges eorum horrore nimio formidabunt conspicientes gladium meum huc illucque volitare et nulli parcere, et in tua ruina, ruinam similem pertimescent. Ut autem scias quis iste sit gladius, audi manifestius: Gladius regis Babylonis veniet tibi: in gladiis fortium, sive gigantium dejiciam omnem multitudinem tuam. Qui gigantes, inexpugnabiles gentes sunt, quae Babylonii regis tenebantur exercitu. Isti vastabunt sive disperdent superbiam Egypti, et omnem multitudinem ejus: nihilque in Aegypto remanebit, sed cum hominibus, et jumenta brutaque animalia pariter auferentur. Et tanta erit solitudo in Aegypto, ut nec pede hominis, nec ungula jumentum aquae illius conturbentur, sed quieta sint omnia: et aquae fluminum ejus quasi oleum fluant purissimae ac nitentes, nullo per eas transeunte, nec earum fluenta turbante. Hoc autem fiet propter Aegypti solitudinem, quae redigetur in desertum ab omni multitudine sua: quando habitatores ejus Dominus percusserit, ut intelligant qui remanserint quod ipse sit Dominus. Idcirco planctus est Pharaonis, et plangent eum filiae gentium in circuitu. Non solum autem super illo, sed et super multitudine ejus, quae, Domino vastante, deleta est. Haec super simplici littera cursim dixisse sufficiat, veniamus ad intelligentiam spiritualem. Nec puto magnopere laborandum nosse qui sit Pharaon rex Aegypti, cum supra plenius dixerimus, eam videlicet potestatem, cui Aegyptus credita est; vel una provincia, vel Aegyptus totius mundi, quae non est leo condita, sed proprio vitio assimilata leoni gentium. Homo enim cum in honore esset, non intelligit; comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis (Psal. XLVIII, 13). De hoc leone et Petrus loquitur: Adversarius noster diabolus quasi leo rugiens circuit, quaerens quem devoret (I Petr. V, 8). Et in nono psalmo (Vers. 9) scriptum est: Insidiatur in abscondito quasi leo in spelunca sua; insidiatur ut rapiat pauperem. Et in Jeremia Spiritus sanctus ait: Leo de silva percussit eos (Jer. V, 6). Draconem autem dici diabolum (pro quo Aquila interpretatus est Leviathan, nomen

draconis exponens) juxta superiorem explanationem multis testimoniis docui, qui dixerat: Mea sunt flumina et ego feci ea. Iste igitur draco fluminibus suis quasi cornibus ventilabat plurimas nationes: quae super Marcione, Valentino, Ario, Eunomio, caeterisque haereseon principibus intelligere possumus, qui imitantur ecclesiasticos viros, dicentes ad Dominum Salvatorem: In te inimicos nostros ventilabimus cornu (Ps. XLIII, 6): et non ventilant ad salutem, ut de terra ad coelum levent, sed ut in profundum abjiciant. Denique sequitur: Et conturbabas aquas pedibus tuis; juxta illud Apostoli: Qui autem conturbat vos, portabit judicium (Gal. V, 10). Non vult enim aquas Siloe bibere, quae vadunt cum silentio (Isa. VIII), sed aquas Aegypti turbidas atque coenosas, quae antequam pedibus conculcarentur draconis, purae erant, et suo fluentes ordine: postquam autem pedibus illius conturbatae sunt, cursus sui ordinem perdiderunt. Neque enim utuntur haeretici testimoniis Scripturarum sibi cohaerentibus, sed conturbant omnia. Et quia ipse est inimicus et ultor, non solum aquas alienas draco Aegyptius conturbat pedibus suis, sed conculcat flumina sua, ne parcat eis, quos semel in suam redegerit potestatem. Quod devitare cupiens justus, precatur: Non veniat mihi pes superbiae (Ps. XXXV, 12). Et in alio loco, conculcatus petit ne iterum conculcetur: Miserere, inquit, mei, Domine, quoniam conculcavit me homo (Ps. LV, 1). Inimicus autem homo diabolus est, de quo et alter psalmus loquitur: Ut non magnificetur ultra homo super terram. Propterea haec dicit Dominus Deus: Expandam super te rete meum, in multitudinem populorum multorum (Ps. IX, 18). Rete Domini veteris et novi Testamenti ratione contextum, mittitur super draconem, qui habitat in populorum multitudine, et semper turbis et populorum multitudine delectatur: ut extrahat eum in sagena sua, sive in hamo suo. Ista est sagena, quae in mare hujus saeculi mittitur, et extrahit pisces multos alios eligendos, et alios abjiciendos (Matth. XIII). Sive iste est hamus, de quo in Job scriptum est: Adduces autem draconem in

hamo, et circumdabis capistrum circa nares ejus (Job XL, 19); pro quo interpretatus est Aquila: Extrahes Leviathan in hamo, et funibus colligabis linguam ejus. Extrahitur autem draco, sive Leviathan de mari hamo, vel sagena Domini, ut projiciatur, sive extendatur super terram, et omnes spirae ejus, quibus suas insidias occultabat, aperiantur et proferantur in publicum, et in terram abjiciantur, et jaceat qui in coelo posuerat os suum, et se Altissimo similem esse jactabat. Unde sequitur: Et habitare, sive sedere faciam super te omnia volatilia coeli et saturabo de te bestias universae terrae, secundum illud quod scriptum est: Dedisti eum escam populis Aethiopum (Ps. LXXIII, 14). Qui vel volatilia vocantur, vel bestiae terrae (Matth. XIII; Luc. VIII). Volatilia, quae sementem, ut diximus, juxta viam rapiunt. Bestiae terrae, vitiis efferatae, quod ad haereticos atque gentiles referri potest. Quod autem sequitur: Et dabo carnes tuas super montes, et implebo colles tuos sanie tua; sive, implebo valles sanguine tuo, hunc habet sensum: ut volatilia coeli, et bestias terrae, deceptorum populos intelligamus, crudelitatemque gentilium, montes autem ad principes referamus haereseon, qualis fuit Valentinus et Marcion, collesque successores eorum qui saturantur sanie draconis; sive valles, quae implentur draconis sanguine, inferiores quosque credentium. Aut certe montes adversarias potestates, quae in aere discurrunt, et valles, quae inferna penetrant, et aeternis suppliciis mancipatae sunt. Porro quod dicitur: Et irrigabo terram putore [Al. paedore] sanguinis tui super montes, sive, irrigabitur terra de stercoribus tuis super montes, et valles implebuntur ex te, illud significat quod omnis superbia et arrogans haereticorum tumor, non tam vitali et puro, quam putrido atque fetenti sanguine compleatur, juxta illud quod scriptum est: Pone eos sicut stercus terrae (Ps. LXXXII, 11). De quo sanctus a Domino liberatur: Qui suscitatur de terra inopem, et de stercore erigit pauperem. Ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui (Ps. CXII, 7, 8). Valles autem in ima

depressae, ut supra diximus, aut inferna significant, aut humilem haereticorum sensum propter voluptatem et terrenas opes cuncta facientium. Quod autem jungitur: Et operiam cum extinctus fueris, coelum, et nigrescere faciam stellas ejus: solem nube tegam et luna non dabit lumen suum, omnia luminaria coeli moerere, vel tenebrescere faciam super te, et dabo tenebras super terram tuam, ait Dominus Deus, si sequamur litteram, penitus intelligi non potest. Quando enim interfecto Pharaone, sive dracone sol, et luna, et stellae non dederunt lumen suum, et coelum opertum est tenebris, juxta illud poeticum (Virgil., I Georg.):

Impiaque aeternam timuerunt saecula noctem.

Ergo hoc dicendum est, quod extincto Pharaone, qui transfigurabat se in Angelum lucis, de quo in alio loco scriptum est: Lux impiorum exstinguetur (Job XVIII), coelum sive coeli operientur tenebris. De quibus et Paulus loquitur: Et spiritualia nequitiæ in coelestibus (Ephes. VI, 12). Et nigrescere faciet Dominus stellas ejus, vel draconis, vel coeli. Super quo et Judas Apostolus scribit: Sidera errantia, quibus caligo tenebrarum in aeternum reservatur (Judæ XIII). Sol quoque nube tegetur, sol iniquitatis, qui contrarius est soli justitiæ, nube autem, vel ipso Domino Salvatore, qui descendit in Aegyptum super nubem levem (Isa. XIX), nullo peccatorum pondere praegravatam, vel prophetis et apostolis, de quibus legimus: Mandabo nubibus ne pluant super eam imbrem (Isa. V, 6). Et in Psalmis: Veritas tua usque ad nubes (Ps. XXXV, 6). Cum autem sol iniquitatis fuerit obscuratus, luna quam haereticorum sentimus Ecclesiam, et quae a sole iniquitatis lumen putabatur accipere, non dabit lumen suum, nec decipiet credentes falsi nominis scientia. Omnia quoque luminaria et quidquid videtur in haereticis esse doctrinae, extincto dracone, siccabitur, sive moerebunt, principe perditto, ita ut ipse Dominus terram haereticorum operiat tenebris, ignorantia scilicet

veritatis, ut caeci caecos ducant in foveam, et habitatores terrae mittantur in tenebras exteriores, ubi est fletus et stridor dentium. Post haec dicitur: Et irritabo cor populorum multorum, cum induxero contritionem, sive captivitatem tuam in gentibus super terram quam nescis, ut qui prius Pharaoni servierant, irascantur contra eum, videntes captivitatem ejus ad aliam terram, quam draco nesciebat esse, perductam. Nec debemus ambigere bonas esse terras, quas Pharaon nesciat, scilicet quando captivitas Pharaonis alia captivitate mutatur, de qua dicitur ad Salvatorem: Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem: accepit (sive, juxta Apostolum (Ephes. IV, 8), dedit) dona hominibus (Psal. LXVII, 19). Et stupescere, inquit, faciam super te populos multos, ut qui prius Pharaonis admirabantur potentiam, postea eum admirentur de suo culmine cecidisse. Reges quoque populorum horrore nimio formidabunt super eum, quorum regna Domino diabolus ostendit, et de quibus in psalmo dicitur: Astiterunt reges terrae, et principes convenerunt in unum (Ps. II, 2). Hoc autem fiet cum volare coeperit gladius Domini super facies eorum, subauditur regum, sive populorum. Gladius autem Domini intelligendus est vivens sermo Dei, et efficax, et acutus super omnem gladium ex utraque parte acutum, qui volat atque discurrit et perstringit cernentium oculos vultusque deterret, ut obstupescerent super ruina Pharaonis, se in illo videant esse dejectos. Et Domini quidem gladius, de quo scriptum est: Ecce hic positus est in ruinam et resurrectionem multorum (Luc. II, 34), jacentes elevat, et male erectos, humilitate commutat. Gladius autem regis Babylonis veniet super draconem Aegyptium, ut in gladiis fortium, sive gigantium dejiciat Dominus multitudinem ejus, qui regem Aegypti sectabatur. Inexpugnabiles, inquit, sive pestilentes de gentibus omnes isti, ut mali ad puniendum tradantur pejoribus, de quibus scriptum est: Immissionem per Angelos pessimos (Ps. LXXVII, 49). Et Apostolus: Quos tradidi, inquit, Satanae, ut discant non blasphemare, vel in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat

(I Tim. I, 20). Cum autem per hujusmodi ministros dejecta fuerit superbia Aegypti, et multitudo illius dissipata, perdentur omnia jumenta illius, quae erant super aquas plurimas, et non conturbabit eas pes hominis ultra. Si enim beatus qui seminat super aquas, ubi bos et asinus calcat (Isa. XXXII): e contrario infelix qui simplices quidem suo ultra poterit errore retinere, ita ut pes hominis non calcet in eis, quo ne signum quidem sapientiae atque rationis aquae Aegyptiae in se habere videantur. Ungula quoque jumentorum non turbabit eas, ut de limpidissimis atque nitentibus faciat turbidas atque coenosas. Tunc reddentur non ab alio, sed ab ipso Domino, aquae purissimae, quae draconis fuerant dominatione turbatae: ita ut flumina earum labantur quasi oleum, et sint veri luminis nutrimentum. Haec autem fient, cum dederit Dominus terram Aegypti desolatam, et perdiderit multitudinem ejus, et percussi fuerint omnes habitatores illius, ut isto profectu scire possint quod ipse sit Dominus. Quod autem jungitur: Planctus est, et plangent eum filiae gentium super Aegyptum, et super multitudinem ejus plangent eum, ait Dominus Deus, perspicuum est animas omnium gentium, quae prius oppressae fuerant sive earum gentium quae nequaquam in Aegypto morabantur, sed in regione viventium, interfectum draconem plangere, et omnem multitudinem ejus: non spe salutis, sed quod de tanta potentia suo vitio et superbia dejectus sit in aeterna supplicia.

(Vers. 17, seq.)

«Et factum est in duodecimo anno, in quinta decima mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens: Fili hominis, cane lugubre super multitudinem Aegypti, et detrahe eam ipsam, et filias gentium robustarum ad terram ultimam, cum his qui descendunt in lacum. Quo pulchrior es, descende, et dormi cum incircumcisis. In medio interfectorum gladio cadent: gladius datus est: attraxerunt eam, et omnes populos ejus. Loquentur ei

potentissimi robustorum de medio inferni, qui cum auxiliatoribus ejus descenderunt, et dormierunt cum incircumcisis, interfectisque gladio. Ibi Assur et omnis multitudo ejus, in circuitu illius sepulcra illius, omnes interfecti, et qui ceciderunt gladio, quorum data sunt sepulcra in novissimis laci: et facta est multitudo ejus per gyrum sepulcri ejus, universi interfecti cadentesque gladio qui dederant quondam formidinem in terra viventium. Ibi Aelam et omnis multitudo ejus per gyrum sepulcri sui: omnes hi interfecti ruentesque gladio, qui descenderunt incircumcisi ad terram ultimam: qui posuerunt terrorem suum in terra viventium: et portaverunt ignominiam suam cum his qui descendunt in lacum. In medio interfectorum posuerunt cubile ejus in universis populis ejus: in circuitu ejus sepulcrum illius. Omnes hi incircumcisi, interfectique gladio. Dederunt enim terrorem suum in terra viventium, et portaverunt ignominiam suam cum his qui descendunt in lacum: in medio interfectorum positi sunt. Ibi Mosoch et Thubal, et omnis multitudo ejus in circuitu illius sepulcra ejus. Omnes hi incircumcisi, interfectique cadentes gladio, qui dederunt formidinem suam in terra viventium. Et non dormient cum fortibus, cadentibusque, et incircumcisis, qui descenderunt ad infernum cum armis suis, et posuerunt gladios suos sub capitibus suis: et fuerunt iniquitates eorum in ossibus eorum, quia terror fortium facti sunt in terra viventium. Et tu ergo in medio incircumcisorum contereris, et dormies cum interfectis gladio. Ibi Idumaea, et reges ejus, et omnes duces ejus qui dati sunt cum exercitu suo cum interfectis gladio, et qui cum incircumcisis dormierunt, et cum his qui descendunt in lacum. Ibi principes Aquilonis omnes: et universi Sidonii (sive venatores) qui deducti sunt cum interfectis paventes, et in sua fortitudine confusi, qui dormierunt incircumcisi cum interfectis gladio, et portaverunt confusionem suam cum his qui descendunt in lacum. Vidit eos Pharaos, et consolatus est super universa multitudo sua, quae interfecta est gladio, Pharaos, et

omnis exercitus ejus, ait Dominus Deus. Quia dedi terrorem meum in terra viventium, et dormivit in medio incircumcisorum cum interfectis gladio, Pharao et omnis multitudo ejus, ait Dominus Deus.»

Multum in hoc loco Septuaginta interpretum editio, et ordine et translatione discordat, et quaedam in ea de Theodotione addita sunt. Unde necesse habuimus et ipsam ponere, nequaquam parcentes longitudini, et studiosi lectoris diligentiae servientes.

LXX. Et factum est in duodecimo anno in quinta decima mensis: factus est sermo Domini ad me: dicens: Fili hominis, plange super multitudinem Aegypti, et deducet filias ejus gentes mortuas in profundum terrae, ad eos qui descendunt in foveam (Porro sub asteriscis additum est: + De aqua pulcherrima descende; + et dormi cum incircumcisis ** Rursum ordo sequitur): In medio vulneratorum gladio cadent cum eo, et dormiet omnis fortitudo ejus, et dicent tibi gigantes, in profundo foveae, descende, quo melior es, descende, et dormi cum incircumcisis in medio vulneratorum gladio. Ibi Assur, et omnis congregatio ejus. (Quodque sequitur: ÷ Omnes vulnerati ibi dati sunt, ÷ et sepulcrum ejus in profundo foveae, ÷ et facta est congregatio ejus ** in Hebraico non habetur, sed a Septuaginta additum est. Rursum dicitur): In circuitu sepulcri ejus omnes vulnerati qui ceciderant gladio. (Et iterum de Theodotionis Editione sub asteriscis additum est: + Qui dederunt sepulcra ejus in lateribus laci; + et facta est congregatio in circuitu sepulcri ejus. + Omnes isti vulnerati, cadentesque gladio. Post quae posuere Septuaginta): Qui dederunt timorem suum in terra vitae. Ibi Aelam, et omnis fortitudo ejus in circuitu sepulcri ejus, omnes vulnerati, et cadentes gladio: et qui descendunt incircumcisi in terrae profundum, qui dederunt terrorem suum in terra vitae, et acceperunt tormentum suum cum his qui descendunt in foveam in medio vulneratorum. Ibi dati sunt Mosoch, et Thubal, et

omnis fortitudo eorum in circuitu sepulcri ejus, omnes vulnerati ejus, universi incircumcisi, et vulnerati gladio, qui dederunt terrorem suum super terram vitae, et non dormierunt cum gigantibus qui ceciderunt ab aeterno: qui descenderunt in infernum cum armis quibus utebantur ad bella, et posuerunt gladios suos sub capitibus suis, et factae sunt iniquitates eorum in ossibus eorum, quia terruerunt gigantes in vita sua. Et tu in medio incircumcisorum contereris, et dormies cum vulneratis gladio. Ibi Edom, et reges ejus, et omnes principes Assur, qui dederunt fortitudinem ejus in vulnere gladii: isti cum vulneratis dormierunt cum his qui descenderunt in foveam. Ibi principes Aquilonis omnes universi magistratus Assur, qui descenderunt vulnerati cum terrore suo, et in fortitudine sua confusi dormierunt incircumcisi cum vulneratis gladio, et abstulerunt tormentum suum cum descendentibus in foveam. Videbit eos Pharaon, et consolationem accipiet super omni fortitudine eorum: vulnerati gladio Pharaon, et omnis fortitudo ejus, dicit Dominus Deus. Quia dedi formidinem ejus super terram vitae, et dormiet in medio incircumcisorum cum vulneratis gladio, Pharaon et omnis multitudo ejus, dicit Dominus Deus. Non ignoro, fastidiosam fore delicato lectori tantam inter duas editiones discrepantiam. Sed quid faciam calumniatoribus meis, qui si aliquid de LXX interpretum translatione subtraxero, me sacrilegum et absque timore Domini vociferantur, maxime qui cum in fidei veritate discordent, et Manichaeorum sequantur errores, in eo imperitorum animas commovent, si de veteri quidpiam monstrare potuerint mutatum consuetudine, libentius errare cupientes, quam aliquid ab aemulo verum discere. Et interim juxta historiam manifestus est sensus. In eodem enim anno duodecimo, et in eodem, ut putamus, mense, sed non in una, ut supra, mensis, verum in quinta decima die, nequaquam super Pharaone, sed super fortitudine, sive multitudine Aegypti planctus assumitur, qui detrahitur de superbia sua cum universis filiabus suis, sive

gentium robustarum ad terram ultimam, id est, in profundum inferni, diciturque ad regem Aegypti: Quo melior es, ut mortem merearis evadere? Cum enim Assur, et Aelam, id est, Persae, et Mosoch, qui interpretantur Cappadoce, et Thubal, quos alii Iberos, alii Italos intelligi volunt: Idumaei quoque et principes Aquilonis, ac Sidonii cum universis exercitibus suis, quorum auxilio horrorem cunctis gentibus praeberunt, mortui sint, et interfecti gladio, et posuerint gladios suos sub capitibus suis, quod dictum --- accipiendum est, tu solus poteris non eadem sustinere? Quin potius cum videris tantam tecum apud inferos multitudinem dormientium, et sepulcrum tuum fortissimorum quondam principum circumdari memoriis, habebis consolationem, leviora tormenta aestimans consortio plurimorum. Haec interim juxta simplicem sensum strictim dixisse sufficiat. Nunc eadem brevitate, quantum explanationis patitur difficultas, spiritualis intelligentiae summa quaeque carpamus. Supra una mensis die factus est sermo Domini ad Prophetam: hic quinta decima. In prima autem eis, hoc est, in kalendis, mensis exordium est: in quinta decima, quando totus lunae orbis impletur, et siquidem primus mensis fuerit, azymorum est prima dies; sin autem septimus, scenopegiarum, quando figuntur tabernacula (quae solemnitates apud Hebraeos, vel maxime sunt). Fit autem planctus super fortitudinem Aegypti, ut fortis in malo esse desistat: et recipiat infirmitatem, et quando infirmior fuerit, tunc fortior. Pro fortitudine Aegypti, in Hebraico habet multitudinem. Lata enim et spatiosa via est quae ducit ad mortem, et multi ingrediuntur per eam (Matth. VII, 13): sicut e contrario dicitur ad Israel: Vos autem estis pauci inter omnes gentes (Deut. XXVIII): semper enim virtus rara est, et arcta et angusta via quae ducit ad vitam, et pauci sunt qui ingrediuntur per eam. Quod autem Aegyptus plangitur, et mortuae filiae ejus, juxta LXX, sive gentium robustarum deducuntur ad terram ultimam in lacum, sive in foveam profundissimam, significantur animae in Aegypto hujus saeculi

commorantes quae perdidit eum qui dicit: Ego sum vita (Joan. XIV, 6): et peccatis mortuae, pondere eorum ad inferos detrahuntur, dicente peccatore: Quoniam iniquitates meae supergressae sunt caput meum, et sicut onus grave gravatae sunt super me (Ps. XXXVII, 5). Istae sunt de quibus scriptum est in alio loco: Ingredientur in inferiora terrae, tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt (Ps. LXII, 10). Qui enim fodit foveam, incidet in eam (Eccli. XXVII, 29; Ps. VII, 16). Unde et legimus: Lacum aperuit, et effodit eum, et incidit in foveam quam fecit. Quodque sequitur: Quo pulchrior es descende, et dormi cum incircumcisis, proprie ad Pharaonem regem Aegypti sermo dirigitur, sive ut in LXX de Theodotione additum est, ad ipsam Aegyptum: De aqua pulcherrima descende, et dormi cum incircumcisis. Quod specialiter ad eum pertinet, qui in baptismo Christi renatus, et audiens cum Ecclesia: Quae est ista quae ascendit dealbata, innitens super fratrualem suam (Cant. VIII, 5)? postea vel fornicatione, vel aliis vitiis sordidatus, ejicitur de Ecclesia, et dicitur ad eum: De aqua pulcherrima descende, et dormi cum incircumcisis, id est, cum immundis, juxta illum sensum quem ponit Apostolus: Nos sumus circumcisio (Philipp. III, 3), qui in spiritu Deo servientes, et gloriantes in Domino, et non in carne confidentes. Hi omnes in medio vulneratorum, sive interfectorum cadent cum Pharaone, illo gladio quem venit mittere Dominus super terram. Sicut enim Christi gladius bonos a malis separat, dicens: Non veni pacem mittere super terram, sed gladium (Matth. X, 34): sic haereticorum gladius omnes truncat [Al. trucidat] populos, et vulneratos ad infernum deducit. Isti sunt gigantes potentissimi, et rebelles, et ponentes in excelsum os suum, et quanto per superbiam se ad excelsa sustollunt, tanto ad profundum foveae, et inferni novissima detrahuntur, qui omnes interfecti sunt gladio. Et ut sciret vel Pharaonem, vel omnis Aegypti fortitudo, quae ad inferna detracta est, quos haberet in poenis socios, sequens sermo demonstrat: Ibi Assur, et omnis multitudo ejus, vel synagoga ejus. Princeps enim haereticorum

diabolus, cujus vere congregatio synagoga est, de qua in Apocalypsi dicitur: Qui sunt synagogae Satanae (Apoc. II, 9). Sequentes autem versiculos, qui obelo praenotantur, praetereundos puto, dicendumque quod habetur in Hebraico: In circuitu illius, sepulcra eorum, videlicet deceptorum ab eo. Qui omnes vulnerati, vel interfecti sunt gladio, et ideo corruerunt, quorum sepulcra data sunt in novissimis laci. Quod autem lacus vocetur infernus, perspicue psalmus ille demonstrat, in quo poenitens loquitur: Assimilatus sum cum his qui descendunt in lacum (Psal. XXVII, 1). Quem nequaquam debemus juxta Latini sermonis proprietatem eum intelligere qui Graece λίμνη dicitur, ut est lacus Tyberiadis, et lacus Larius, et Benachus, multique alii, sed quas non solemus appellare cisternas. Quos lacus, quia aquas refrigerant, et omnem ab eis calorem spiritus auferunt peccatores cunctique haeretici fodiunt, et quantum in mea memoria est, nullum sanctorum lacum, id est, cisternam fodisse, Scriptura testatur; sed omnes peccatores, quorum fuit Ozias rex leprosus et qui per suam superbiam corruit, de quo scribitur quod homo fuerit terrae operibus incubans, et multas superbiae turres aedificavit in angulis, et lacus foderit (II Par. XXVI). E contrario ad justum dicitur: Bibe aquam de tuis vasis, et de puteorum tuorum fontibus (Prov. V, 15). Et rursum: Fons aquae tuae sit proprius. Unde loquitur et Dominus: Me dereliquerunt fontem aquae vivae, et foderunt sibi lacus, id est, cisternas, quae aquas continere non possunt (Jer. III, 13). Sequitur: Et facta est multitudo ejus per gyrum sepulcri ejus. Hi omnes cingunt Assyrium, et est eorum plurima multitudo, qui universi vulnerati sunt et interfecti, et cadentes gladio. Nemo enim eorum stare potest cum Moyse, nec audire: Qui stas in domo Domini (Psal. CXXXIV, 2); sed omnes vulnerati interfectique sunt, et cadentes qui quondam dederant formidinem in terra viventium, formidinem autem his qui erant Ecclesiis praepositi, ne in terra viventium facerent populos mortuorum, et simplices quosque deciperent. Unde et Paulus aiebat: Timeo autem,

ne forte sicut serpens decepit Evam malitia sua, ita corrumpantur sensus vestri a simplicitate quae est in Christo (II Cor. XI, 3). Sed hic timor spe Domini mitigatur, dicente Ecclesiastico viro: Dominus illuminatio mea, et salus mea, quem timebo? Dominus protector vitae meae, a quo trepidabo (Ps. XXVI, 1, 2)? Post haec dicitur: Ibi Aelam [Al. Assur], et omnis multitudo ejus per gyrum sepulcri ejus, haud dubium quin Assyrii. Aelam in linguam nostram vertitur, ascensus eorum. Omnes enim qui Christi humilitate contempta, diaboli ascendere superbiam, et se in falsi nominis scientia esse aliquid aestimaverunt, Aelamitae sunt nuncupandi, qui Assyrii regis sepulcrum ambiunt, et interfecti sunt vulneratique gladio. Et licet in excelso posuerint os suum, tamen descenderunt immundi, et incircumcisi ad terram ultimam, ut quanto sublimius fuerant elevati, tanto fortius caderent. Isti posuerunt terrorem suum non semel, sed secundo in terra viventium. Quis enim Ecclesiasticorum ab hujusmodi Aelamitarum terrore securus est, et non aliquem sui perdidit gregis? Pulchreque Ecclesia Christi appellatur terra viventium, ut e contrario haereticorum conciliabula mortuorum terra esse credantur. Et portaverunt, inquit, ignominiam, sive tormentum suum cum his, quos secum detraxerunt in lacum, et in profundum inferni: quorum cubile in medio interfectorum est: eorum videlicet quos suo mucrone jugularunt, et circumdantur hujusmodi populis. Hi populi, Assyrii regis populi sunt, et licet circumcisos esse se jactent: tamen incircumcisi interfectique sunt gladio, et tertio dederunt terrorem atque formidinem in terra viventium. Unde portaverunt tormentum suum atque supplicium in medio eorum, quos suis fraudibus deceperunt. Ibi quoque est, id est, juxta Assyrium Mosoch, et Thubal, et omnis multitudo ejus in circuitu sepulcri ejus: omnes incircumcisi interfectique, et cadentes gladio, qui dederant formidinem suam in terra viventium. Pro Mosoch et Thubal, Symmachus et Theodotio interpretati sunt cubile eorum, ut ostenderent cubilia haereticorum, immo foveas sempiternas, Assyrii

regis esse supplicia. Mosoch interpretatur insania: Thubal, conversio, non in bonum a malo, sed de bono in malum; sive universa, ut offendat omnes haereticos insanire, et pari studio ad pejora converti (Rom. XII). Nec mirum si insanientes, et coacervati in malum habent multitudinem, cum Egyptii regis socii sint, qui gaudet multitudine. Omnes hi interfecti gladio qui dederant formidinem suam, non semel, nec secundo, sed tertio in terra viventium, de quibus supra plenius diximus. Sequitur: Et non dormient cum fortibus, sive gigantibus cadentibusque, et non circumcisis, qui descenderunt ad infernum cum armis suis: et posuerunt gladios suos sub capitibus suis; et fuerunt iniquitates eorum in ossibus eorum; quia terror fortium facti sunt in terra viventium. Hi, inquit, qui haereticorum principes exstiterant, ad tantum malitiae pervenere culmen atque cruciatum, ut nec cum fortibus atque gigantibus, qui a principio corruerunt, similia mereantur ferre supplicia. Qui, nequaquam erroris sui acta poenitentia, descenderunt ad inferos cum armis suis, rebelles contra Deum, et Ecclesiam ejus; secum arma deferentes, de quibus scriptum est: Filii hominum dentes eorum arma et sagittae (Psal. LVI, 5); et posuerunt, ait, gladios suos sub capitibus suis, requiescentes in animo perduelli; et pro summa victoria, sententiarum suarum jacula complexantes: in tantum ut iniquitates eorum fuerint in ossibus eorum, hoc est, fortissima figmenta, et erroris sui dogmata possidentes. Quia terror fortium facti sunt in vita sua, sive in terra viventium. Quod quarto dicitur, ut fortissimos quosque, et habentes scientiam Scripturarum, et qui essent de regione viventium, sua perversitate terrerent, dum descendunt ad infernum cum armis suis, et ponunt gladios suos sub capitibus suis, et iniquitates eorum usque ad ossa perveniunt. Post haec scriptum est: Et tu ergo in medio incircumcisorum contereris (Rom. XVI, 20), quod vel ad Pharaonem, vel ad fortitudinem, sive multitudinem Aegypti dicitur, et quod ipsa conteratur, juxta illud quod scriptum est: Deus autem conterat Satanam sub pedibus

vestris velociter. Et dormies, inquit, cum interfectis gladio, somno perpetuo. Ibi cum Assyrio, et cum Aegyptia multitudine erit Idumaea, et reges ejus, omnes qui terrenis operibus servierunt, sive sanguine delectati sunt. Etenim Idumaea, et terrenam, et sanguinariam sonat. Omnes reges et universi principes de quibus crebro et Apostolus loquitur (Phil. III), terrenis operibus incubantes, et effundentes quotidie sanguinem eorum quos sua fraude deceperint, cum incircumcisis et immundis dormierunt, et cum his qui descenderunt in lacum, de quibus supra diximus. In ipso comitatu erunt, et principes Aquilonis, a quo exardescunt mala super terram. Et a quo vel in Jeremia (Jer. I), vel in hoc eodem propheta (Supra XXII), olla illa plena carnum ossiumque succenditur. Et non solum principes Aquilonis, verum omnes magistratus Assur, pro quo in Hebraico verius positum est, universi Sidonii, quos nos in venatores vertimus, juxta illud quod scriptum est: Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium (Ps. CXXIII, 7), pro quo in Hebraico positum est, Sidoniorum. Qui Sidonii, sive venatores, deducuntur ad inferos paventes, in sua quondam confisi fortitudine, et dormient immundi, et portabunt confusionem sive tormentum suum, habentes malae conscientiae poenitudinem sempiternam: ita ut ignis eorum non exstinguatur (Isai. LXVI), et vermis eorum non moriatur (Marc. IX). Quos omnes cum viderit Pharaos, consolabitur, vel habens adhuc malitiam pristinam, et multos poenae suae socios habere se cernens, vel certe consolatus est, videns et illos confundi in suppliciis et terroribus suis super universa multitudine sua quae interfecta est gladio, Pharaonis scilicet, vel omnium sociorum ejus, praecipueque Assyrii regis, et Mosoch et Thubal et Idumaeorum, et principum Aquilonis, et Sidoniorum. Hi enim dederant terrorem suum in terra viventium. Quod quinto dicitur, ut omnes istiusmodi nationes cavere, et fugere debeamus, quae cunctis nos sensibus deceperunt, et scire esse horribiles, nec facile posse vitari, nisi omni custodia servaverimus cor nostrum.

Dormivit, inquit, et ipse Pharaon cum sociis suis interfectis gladio, qui socii, multitudo ejus sunt, per latam, et spatiosam viam pergentes ad supplicia sempiterna.

(Cap. XXXIII.---Vers. 1 seqq.)

Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Fili hominis, loquere ad filios populi tui, et dices ad eos: Terra cum induxero super eam gladium, et tulerit populus terrae virum unum de novissimis suis (sive hominem unum de suis), et constituerit eum super se speculatorem; et ille viderit gladium venientem super terram; et cecinerit buccina, et annuntiaverit populo. Audiens autem quisquis ille est sonitum buccinae, et non se observaverit: veneritque gladius, et tulerit (sive comprehenderit) eum: sanguis ipsius super caput ejus erit. Sonitum (vel vocem) buccinae audivit, et non se observavit, sanguis ejus in ipso erit: si autem se custodierit, animam suam salvabit. Quod si speculator viderit gladium venientem, et non insonuerit buccina; et populus non se custodierit, veneritque gladius, et tulerit de eis animam: ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem ejus de manu speculatoris requiram. Et tu, fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel. Audiens ergo ex ore meo sermonem, annuntiabis eis ex me. Si me dicente ad impium, impie, morte morieris, non fueris locutus, ut se custodiat impius a via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur: sanguinem autem ejus de manu tua requiram. Si autem annuntiante te ad impium, ut a viis suis convertatur, non fuerit conversus a via sua, ipse in iniquitate sua morietur: porro tu animam tuam liberasti.

Rursum ad prophetam sermo fit Domini, qui aliquanto siluerat tempore, eo quod non possit propheta, nec humana fragilitas jure ad se atque continuum sustinere vaticinium; et loquitur eadem quae in superioribus continentur. Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel, et audies ex ore meo verbum, et

comminaberis eis ex me, in eo quod dicam iniquo, morte morieris, et non annuntiasti ei, nec locutus es ut annuntiares iniquo, et converteretur a viis suis et viveret, iniquus ille in iniquitate sua morietur, et sanguinem ejus de manu tua requiram. Et tu si annuntiaveris iniquo, et non conversus fuerit ab iniquitate sua, et a via sua, iniquus ille in iniquitate sua morietur, et tu animam tuam liberasti [Al. liberabis]. Quae si diligenter inspicias, intelligis similia quidem esse: sed non eadem, dum in plerisque discordant. Et hoc in omnibus Scripturis sanctis observare debemus, ubi videtur aliqua similitudo esse sententiae, non in omnibus eadem dici: sed vel subtrahi pleraque, vel addi, et singulorum inter se verborum discrepantium habere rationem. Et interim priusquam ad altiora veniamus, brevis est explicanda sententia. Si speculator fuerit constitutus in populis, ut annuntiet gladium Domini iramque venientem, et, annuntiante eo populus audire noluerit, speculator liber erit, et ille qui oppressus est gladio, ipse sanguinis sui sustinebit reatum: quod si audierit, salvabit animam suam. Si autem speculator non sonuerit buccina, et populus ignorans venturum gladium nequaquam se observaverit, populus quidem in sua morietur iniquitate, attamen sanguinem morientis de speculatoris requiram manu. Et ut sciret propheta Ezechiel generalem disputationem ad se potissimum pertinere. Et tu, inquit, fili hominis, non a terra et a populo terrae, ut supra dixi, sed a me constitutus es speculator domui Israel. Si ergo me dicente ad impium: Impie, morte morieris, non fueris locutus ad eum, ut se custodiat, et de interitu liberetur: et ille quidem in sua iniquitate morietur, quam prius commiserat, de qua si annuntiasses, potuit liberari; sanguinem autem ejus de manu tua requiram. Quod si tu annuntiaveris atque praeceperis impio ut convertatur a viis suis pessimis, et ille hoc facere noluerit: ille quidem in sua iniquitate morietur; tu autem liberasti de interitu negligentiae animam tuam. Ex quibus verbis discimus, posse hominem quamvis iniquum, et impium, si magistri verba audierit, et

egerit poenitentiam, a sua impietate salvari: nec minus magistrum subire discrimen, si docere noluerit, vel timore discriminis, vel desperatione peccantis: dum reus est sanguinis ejus qui liberari potuit, et de morte erui, nisi magistri silentio concidisset, et in utroque liberum servari arbitrium, dum et in magistri voluntate est vel tacere, vel loqui, et in auditoris arbitrio vel audire, et facere atque salvari, vel contemnere, et proprio perire contemptu. Nec statim sequitur: ut quia propheta praedicit, veniat quod praedixit. Non enim praedicit ut veniat, sed ne veniat: nec quia Deus loquitur, necesse est fieri quod minatur, sed ideo comminatur, ut convertatur ad poenitentiam cui minatur, et non fiat quod futurum est si verba Domini contemnantur. Possumus autem tripliciter locum istum disserere: ut terra quae sibi speculatorem constituit, vel juxta litteram, terra Judaea sit, vel juxta spiritualem intelligentiam, Ecclesia, quae saepe de novissimis populi sui speculatorem eligit, illum videlicet, quem et Apostolus scribens ad Corinthios assumit judicem (I Cor. XV), vel certe anima credentis, quae mentem atque rationem praeponit populo ac turbae cogitationum suarum: ut non omnia cogitationum incentiva suscipiat, sed judicet atque discernat quae sectanda sibi, quaeve fugienda sint. Speculator terrae Judaeae, vel rex potest intelligi, vel propheta: speculator autem Ecclesiae, vel episcopus, vel presbyter, quia a populo electus est, et Scripturarum lectione cognoscens, et praevidens quae futura sint, annuntiet populo, et corrigat delinquentem. Unde magnopere formidandum est, ne ad hoc officium accedamus indigni et assumpti a populo, negligentiae nos demus atque desidiae: et quod his pejus est, deliciis ventrique et otio servientes, honorem nos accepisse putemus, non ministerium. Siquidem Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare (Matth. XX, 28): et pedes discipulorum lavit (Joan. XIII), ut ostenderet omnes sordes et vitia a magistris in discipulis debere dilui atque purgari. Nec statim respondeamus, quid prodest docere, si nolit auditor facere quod docueris? Unusquisque enim

ex suo animo atque officio judicatur. Tu si locutus non fueris, ille si audire contempserit. De magistris negligentibus Salomon loquitur: Sapientia abscondita, et thesaurus occultus, quae utilitas in utrisque (Eccli. XX, 32)? Tale quid significatur et in Evangelio (Marc. IX), quod qui scandalizaverit unum de minimis Ecclesiae, expediat ei ut alligetur ad collum ejus mola asinaria, et abjiciatur in profundum, quam in specula constitutus, plurimis noceat.

(Vers. 10 smeqq.)

Tu ergo, fili hominis, dic ad domum Israel, sic locuti estis dicentes: Iniquitates nostrae, et peccata nostra super nos sunt, et in ipsis nos tabescimus, quomodo ergo vivere poterimus? Dic ad eos: Vivo ego, dicit Dominus Deus: Nolo mortem impii, sed ut revertatur impius a via sua, et vivat. Convertimini a viis vestris pessimis: Et quare moriemini, domus Israel? Tu itaque, fili hominis, dic ad filios populi tui: Justitia justi non liberabit eum, in quacumque die peccaverit; et impietas impio non nocebit ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua, et justus non poterit vivere in justitia sua, in quacumque die peccaverit. Etiam si dixero justo, quod vita vivat; et confisus in justitia sua fecerit iniquitatem, omnes justitiae ejus oblivioni tradentur, et in iniquitate sua quam operatus est, in ipsa morietur. Sin autem dixero impio, morte morieris; et egerit poenitentiam de peccato suo, feceritque judicium et justitiam, pignus restituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitae ambulaverit, nec fecerit quidquam injustum, vita vivet, et non morietur. Omnia peccata ejus, quae peccavit, non imputabuntur ei: judicium et justitiam fecit, vita vivet: Et dixerunt filii populi tui: Non est aequi ponderis via Domini, et ipsorum via injusta est. Cum enim recesserit justus a justitia sua, feceritque iniquitates, morietur in eis. Et cum recesserit impius ab impietate sua, feceritque judicium et justitiam, vivet in eis. Et dicitis: Non est recta

via Domini. Unumquemque juxta vias suas judicabo de vobis, domus Israel.

Si negligenter legamus, videtur nobis eadem prophetia esse, quae supra in qua dicitur: Numquid volens cupio mortem iniqui, dicit Dominus, nisi converti eum a via sua mala et vivere (Supra XVIII, 23)? Et in fine ejusdem prophetiae: Convertimini et redite ab universis impietatibus vestris, et non erunt vobis in tormentum iniquitates (Ibid., 8). Ibi enim ad eos sermo fit, qui volunt agere poenitentiam, et justitia peccata delere, ut cum fiducia convertantur, et pleno animo agant poenitentiam. Hic autem ad eos loquitur qui magnitudine peccatorum, immo impietatum suarum, desperant salutem et dicunt: Iniquitates nostrae, et peccata nostra super nos sunt, et in ipsis tabescimus: quomodo ergo vivere poterimus? Et est sensus: Cum semel nobis mors proposita sit, et vulneribus nostris nulla medicina possit restituere sanitatem, quid necesse est laborare, et frustra consumi, et praesentem vitam non cum desperatione transigere, ut saltem hac fruamur, quia futuram perdidimus? Quibus respondet Deus, non velle se mortem impii, sed ut revertatur et vivat. Et apostropham facit ad impios desperantes: Convertimini a viis vestris pessimis. Atque ut sciamus qui sint impii ad quos loquitur, sequens sermo demonstrat: Quare moriemini, domus Israel? Vita autem et mors in hoc loco non haec significatur, qua omnes communi cum bestiis lege naturae vel vivimus, vel morte dissolvimur; sed illa de qua scriptum est, Placebo Domino in regione viventium (Psal. CXIV, 9); et, Anima quae peccaverit ipsa morietur. Et a speciali commonitione quia Israel domui loquebatur, ad generalem transit disputationem: quod et justum praeteritae non salvent justitiae, si novis sceleribus fuerit occupatus, et peccatorem vel impium antiqua peccata non perdant, si operibus justitiae veteres emendarit errores: Deumque non praeterita in utroque judicare, sed praesentia. Si dixero, inquit, justo, vita vives, et ei praemia justitiae

pollicitus fuero, confisusque ille peccaverit, omnes justitiae ejus pristinae oblivioni tradentur, et praesenti iniquitate morietur: nec mea est mutata sententia, cum non possim in eodem homine peccatore reddere quod justo promiseram. E contrario si peccatori, et impio fuero comminatus et dixero: Adhuc tres dies, et Ninive subvertetur; et ille egerit poenitentiam, bonisque operibus veterem emendarit errorem, ita ut iudicium faciat, et justitiam, pignus restituat, rapinamque reddat, in mandatis vitae ambulet, nec faciat quidquam injustum: nonne debet vita, quae Christus est vivere, et nequaquam mori, cum comminatio peccatoris justum punire non debeat? Tale quid loquitur sermo divinus ad Jeremiam quando descendit in domum figuli, et audit vel promissa, vel comminationem Dei id agere, ut vel homines provocent ad salutem, vel deterreant a peccato (Jerem. XVIII). Unde qui dicunt: Non est aequa via Domini, arguuntur quod ipsorum sit iniqua sententia, habentium oculum pessimum, et nequaquam nova, sed vetera judicantium. Quibus omnibus demonstratur, nec peccatorem salutem desperare debere, si agat poenitentiam: nec justum in sua confidere justitia, si perdiderit negligenter quod magno labore quaesierat. Manifesta transcurrimus, ut in obscurioribus immoremur, in quibus autem praesens prophetia discrepet a praeterita, et in quibus loquatur similia, collatio utriusque poterit indicare. Porro quid sit iudicium facere et justitiam, pignus restituere, rapinam reddere, in mandatis vitae ambulare et caetera, in hoc eodem propheta supra diximus.

(Vers. 21, 22.)

Et factum est in duodecimo anno, in decimo mense, quinta mensis transmigrationis (sive captivitatis) nostrae: venit ad me qui fugerat (sive qui salvatus fuerat) de Jerusalem, dicens. Vastata (sive capta) est civitas. Manus autem Domini facta fuerat ad me vespere antequam

veniret qui fugerat: aperuitque os meum donec veniret ad me mane et aperto ore meo non silui amplius.

Undecimo anno regni Sedeciae, quinto mense, capta est civitas Jerusalem. Haec autem prophetia, duodecimo anno, decimo mense, quinta mensis captivitatis, sive transmigrationis, quando captus est Jechonias. Ex quo ostenditur, post unum annum et quatuor menses, et viginti quinque dies, capta Jerusalem, venisse Babylonem unum civium Jerusalem, qui nuntiaret captam urbem atque vastatam. Ante unum autem diem quam veniret qui ista narraret, vesperi facta est manus Domini ad Ezechielem prophetam, quae aperuit os ejus quod diu clausum fuerat, et quidquid erat ille dicturus, hic factum ante replicavit: nec siluit amplius, videns prophetiam suam opere completam, et nequaquam dubitare populum qui erat in Babylone, vel eos qui capti erant de vaticinio prophetali. Tunc enim aperitur os prophetae, quando quod prius nuntiaverat, opere monstravit effectum: et tota libertate proclamat, qui nequaquam futura, sed vel praesentia, vel transacta demonstrat. Hoc secundum litteram. Caeterum juxta anagogen, si Ezechiel interpretatur fortitudo Dei: Christus autem est Dei virtus, et sapientia (I Cor. I, 24), hoc intelligendum, quod capta Jerusalem et subversa, quicumque perfidiam Judaeorum potuerit evadere, quales fuerunt apostoli, et reliquiae quae salvae factae sunt, ipse Christo nuntiat omnes caeremonias Judaeorum esse subversas, quas quidam usque hodie observandas putant, non audientes illud Apostoli: A gratia excidistis qui in Lege justificamini (Galat. V, 4). Mirorque hominum pertinaciam, id velle sermone defendere, quod opere implere non audeant, nisi forte sub pelle ovium, id est, Christianorum, lupi celantur Judaici. Quid defensor synagogae in Christi Ecclesiis personat? Capta ergo Jerusalem atque subversa, aperitur os Domini per apostolos, et apostolicos viros, qui possunt dicere: Os meum apertum est ad vos, o Corinthii; et: Apertum est mihi ostium magnum et efficax (II Cor. VI, 11). Et illud: Os

meum aperui, et attraxi spiritum (Psal. CXVIII, 131), quod numquam tacere poterit, nec audire cum Israel: Audi, Israel, et tace: sed in toto orbe resonabit, et Christi Evangelium pandetur gentibus. Unde juxta hunc sensum et duodecimus annus ad duodecim refertur tribus, et decimus mensis ad tempus propitiationis Judaicae, quae Graece dicitur --- et quinta dies mensis ad sensus carneos, quae omnia, capta Jerusalem, et Evangelio succedente, deleta esse, et transisse monstravimus: et vespere, hoc est, in consummatione mundi factam manum Domini ad verum Ezechiel, qui futuras ruinas urbis cecinerat per prophetas, et mane impletas esse monstravit.

(Vers. 23 seqq.)

Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Fili hominis, qui habitant in ruinosis his super humum Israel loquentes, aiunt: Unus erat Abraham, et possedit terram: nos autem multi sumus, nobis data est terra in possessionem. Idcirco dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Qui in sanguine comeditis, et oculos vestros levatis ad immunditias vestras, et sanguinem funditis, numquid terram haereditate possidebitis? Stetistis in gladiis vestris, fecistis abominationes, et unusquisque uxorem proximi sui polluistis, et terram haereditate possidebitis? Haec dices ad eos: Sic dicit Dominus Deus: Vivo ego, quia qui in ruinosis habitant gladio cadent, et qui in agro est, bestiis tradetur ad devorandum: qui autem in praesidiis et in speluncis sunt, peste morientur. Et dabo terram in solitudinem, et in desertum, et deficiet superba fortitudo ejus, et desolabuntur montes Israel, eo quod nullus sit qui per eos transeat. Et scient quia ego sum Dominus, cum dedero terram eorum desolatam et desertam, propter universas abominationes suas, quas operati sunt. Et tu, fili hominis, filii populi tui qui loquuntur de te juxta muros, et in ostiis domorum, et dicunt unus ad alterum, vir ad proximum suum loquentes: Venite, et audiamus qui sit

sermo egrediens a Domino. Et veniunt ad te, quasi si ingrediatur populus (vel quomodo populus congregari solet); et sedent coram te populus meus, et audiunt sermones tuos, et non faciunt eos, quia in canticum oris sui vertunt illos; et avaritiam suam sequitur cor eorum (sive ut in LXX continetur: Quoniam mendacium in ore eorum ipsi faciunt, et post abominationes suas cor eorum graditur. Sequitur): Et es eis quasi carmen musicum quod suavi dulcique sono canitur, et audient verba tua, et non facient ea, et cum venerit quod praedictum est, (ecce enim venit): tunc scient quod propheta fuerit inter eos.

Primum sciendum, quod octo plus vel minus versus ab eo loco quem posuimus: Qui in sanguine comeditis, et oculos vestros levatis ad immunditias vestras, usque ad eum locum ubi scriptum est: Haec dices ad eos, sic dicit Dominus Deus, in LXX non habetur, qui cum multis aliis, et haec praetermiserunt, sive interpretata ab eis, scriptorum paulatim sublata sunt vitio. Et Latini nostri, immo invidi Christiani, et ut apertius dicam, Grunnianae factionis haeredes, adversum nos latrant, cur juxta Hebraicum disseramus: quasi nolentibus ingerendi sint cibi, et non his epulae praeparentur qui eas cum gratiarum actione suscipiunt. Certe si nobis non habent fidem, legant alias editiones, Aquilae, Symmachi, et Theodotionis; interrogent Hebraeos non unius loci, ne eos a me redemptos jactitent, sed diversarum provinciarum; et cum errori meo vel imperitiae cunctos viderint consonare, tunc se intelligant nimium esse prudentes, et magis cupere dormire quam discere; habitentque in septuaginta cellulis Alexandrini Phari, ne vela perdant de navibus et funium detrimenta suspirent. Haec contra invidos: nunc quod proposuimus disseramus. Capta, ut diximus, Jerusalem temploque subverso, pauperes terrae, de quibus scribit Jeremias (Jerem. XXXIX), soli relictos fuerant in Jerusalem, qui vineas et agros colerent, et in ruinis incensae urbis habitarent. Cumque deberent agere poenitentiam super his propter quae captivitas venerat, seipsos cassa spe

decipientes loquebantur: Unus fuit pater noster Abraham, et tamen hanc terram haereditate possedit, non quod ipse possederit, sed quod semen ejus terram repromissionis acceperit. Si igitur ille unus in tantos multiplicatus est populos, nos multo plures qui relictii sumus in terra Judaea, et habitamus in urbibus desertis ac ruinosis, utique multo amplius multiplicabimur, ut possideamus plures quod unus ille possedit. Quibus respondit Dominus: Abraham unum fide possedissem terram repromissionis. Credidit enim Abraham Deo, et reputatum est ei ad justitiam (Genes. XV, 8). Istos autem incredulitate, et sceleribus occupatos, etiam si plures sint, possidere non posse. Simulque enumerat quid facientes offendant Deum, sex videlicet genera peccatorum. Qui in sanguine comeditis, et oculos vestros levatis ad immunditias, hoc est, ad idola vestra, et sanguinem funditis, hoc est, homicidium perpetratis: numquid ista facientes poteritis terram haereditate retinere? Nec hoc estis scelerum fine contenti, sed statis in gladiis vestris quotidie, parati ad occidendum, et imitantes Esau, qui stetit, et vixit in gladio suo, facitis abominationes incredibiles, videlicet libidinum turpitudines, et unusquisque uxorem proximi sui polluit; ut in eo sit sceleratior, quod amici, et proximi polluerit uxorem. Et cum haec, inquit, faciatis, arbitramini vos terram haereditate retenturos? Responde igitur eis, o propheta, et hanc super eos ex meo sermone prome sententiam. Juro per memetipsum, quod qui habitant in ruinosis, et parietinis, gladio cadant: et qui in agris sunt, sive in campo, a bestiis devorentur: et qui in muratis, sive in praesidiis ac speluncis, Dei iram vitare non possint, sed fame moriantur, et pestilentia. Et dabo, inquit, terram Judaeam in solitudinem, et deficient superba fortitudo ejus, quae quondam fuerat fortitudo. Superbis autem resistit Deus, et humilibus dat gratiam (Jacob. IV, 6). Montes quoque, et omnia deserentur, et in tantam venient solitudinem, ut nullus per eos transeat, et tunc nequaquam confident in multitudine sua pauci qui

remanserant; sed cognoscent solitudinis magnitudine quod ego sim Dominus, qui dedi terram in desertum propter omnes abominationes quas operati sint. Haec dicta sint adversus eos qui, capta Jerusalem omnique Judaeorum regione vastata, pauci habitabant in ruinosis, et in desertis urbibus villulisque. Nunc veniamus ad tropologiam, et juxta consuetudinem nostram, latam disputationem stringamus potius quam disseramus. Omnis haereticus in parietinis habitat, et desertis, et possidere se putat terram Israel, dicitque: Si Abraham fide sua unus homo in tantam venit beatitudinem, ut semen ejus multiplicaretur sicut arena maris, et sicut astra coeli: quanto magis nos plures terram Israel, hoc est, cernentium Deum, et Judaeam confessionis Dominicae possidebimus? Quibus respondit Dominus: Ille possedit terram fidei merito; vestra autem infidelitas, immo blasphemia terram Israel, id est Ecclesiam possidere non poterit. Primum enim comeditis in sanguine, effundentes eorum sanguinem, quos scandalizatis. Deinde oculos vestros levatis ad immunditias vel abominationes vestras, quas de vestro animo confixistis: cum debueritis imitari ecclesiasticum virum, et dicere: Ad te levavi oculos meos, qui habitas in coelo (Ps. CXXII, 1). Tertio sanguinem funditis, non vivificantes eos quos seduxistis, sed interficientes. Nec vobis sufficit tria ista fecisse, sed statis in gladiis vestris, hoc est, perseveratis in pravitate sententiae, et parati estis ad caedes, et fecistis abominationes, ea agentes in cubilibus quae turpe est loqui, et uxorem proximi vestri polluistis, ecclesiasticam videlicet conversationem, quotidie de complexu Christi deceptos rapere festinantes. Et cum haec feceritis, putatis vos terram Israel haereditate tenturos? Quibus loquitur Deus, quod quicumque in ruinosis haereticorum habitaverit conciliabulis, gladio cadat Ecclesiastico, de quo scriptum est: Gladii ancipites in manibus eorum (Ps. CXLIX, 6). Et in Evangelio: Non veni pacem mittere, sed gladium (Matth. X). Et servus, qui se luxuriae tradit; et otio, dividetur, id

est, mucrone ferietur, et pars ejus ponetur cum infidelibus (Luc. XII). Et qui in agro sive in campo est, bestiis tradetur ad devorandum, quas propheta vitare desiderans, deprecatur: Ne tradas bestiis animam confitentem tibi (Ps. LXXIII, 19). Qui autem in praesidiis et in muratis est, de quibus scriptum est: Civitates firmas ascendit justus, et destruxit munitiones earum, in quibus confidebant impii (Prov. XXI, 22); et versatur in speluncis, de quibus dicitur: Scriptum est, Domus Patris mei domus orationis vocabitur: vos autem fecistis eam speluncam latronum (Matth. XXI, 33): iste fame sermonis Domini, et peste morietur, et dabitur omnis terra haereticorum in solitudinem, ita ut frangatur eorum superbia, et redigantur montes in solitudinem, qui sibi altitudinem scientiae promittebant. Qui montes vocantur Israel, quia sub Christi nomine deceptos quosque supplantant: nullusque per eos transibit, nec dicere poterit quod S. Moyses: Transiens videbo visionem hanc magnam (Exod. III, 1); habitatores enim sunt perversorum montium, non peregrini, et accolae: ut cum haec passi fuerint, tunc cognoscant, quod ipse sit Dominus, qui dederit terram eorum in solitudinem propter abominationes quas operati sunt. Sequitur: Eadem quidem die, et eodem tempore, hoc est, duodecimo anno, decimo mense, in quinta mensis, quando venit qui fugerat de Jerusalem, et quando locutus est propheta ad eos qui erant in terra Judaea, et aeternae possessionis sibi spem pollicebantur, et jubet prophetae ut dicat populo qui in Babylone versatur, et habitat cum eo, et arguat eos super insidiis blandientibus, qui prophetae verba audire desiderant, non ad animae salutem, sed ad aurium voluptatem. Isti juxta muros sedebant, et in ostiis domorum: nequaquam in sensum prophetae intrare cupientes; sed mutuo se hortantur et dicunt: Venite et audiamus qui sit sermo egrediens a Domino; et sic veniunt quasi populus qui ingrediatur Ecclesiam Dei, et sedent coram te, populus meus, qui meum esse se dicit, et nolunt facere quod audierunt. Istiusmodi mihi videntur eorum similes, qui

theatralibus luduntur carminibus: et vel tragoedos audiunt, vel comoedos, et ibi cum voluptate palpantur: ita ut cum egressi fuerint a te, replicent ea, et decantent, et dulci sono se decipiant. Et audient, inquit, verba tua et non facient ea. Tales sunt usque hodie multi in Ecclesiis, qui aiunt: Venite audiamus illum et illum, mira eloquentia praedicationis suae verba volventem: plaususque commovent, et vociferantur, et jactant manus, et quae operibus neglexerant, postquam advenisse cognoverint (necesse est enim evenire quod propheta Dei sermone pronuntiat), tunc incipient approbare, et nosse, quod cuncta quae audierant, non fuerint hominis verba, sed Domini, qui per prophetam, et virum ecclesiasticum locutus est.

>>Sequitur Pars 3>>